Guy de Maupassant

Nebunii

Traducere şi lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA

Tracus Arte

Delirurile personajelor vor marca ultimii trei ani de viaţă ai scriitorului. Un ospiciu va fi ultimul lui refugiu şi în nebunia lui se va vedea urmărit de o fiinţă invizibilă, se va crede furat, deposedat. Ultimele imagini pe care le avem despre scriitor sunt cele ale unui nebun, identice cu imaginile alienaţilor de care s-a interesat mereu. Doctorul Blanche, care l-a îngrijit până la sfârşit, spunea: „Nu mă mai recunoaşte: îmi spune doctor, dar pentru el, sunt un doctor oarecare, nu mai sunt doctorul Blanche." Şi îi făcea lui Maupassant un portret trist spunând că avea o fizionomie de adevărat nebun, că era buimac, şi că gura lui era fără viaţă. Ca urmare a rugăminţii mamei lui, Laure de Maupassant, doctorul Charcot, care l-a influenţat puternic pe scriitor, a acceptat să-l examineze. Diagnosticul lui a fost trist: « Delirul este continuu, întreţinut de tot felul de halucinaţii." (Nadine Satiat 2004: 590) În ultimii trei ani de viaţă, nimic nu-l mai diferenţiază pe marele scriitor de nebunii din nuvelele sale, deşi aceasta a fost angoasa supremă care nu a încetat să-l obsedeze.

Dorina Mihaela Donea

Guy de Maupassant

NEBUNII

Traducere şi lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DE MAUPASSANT, GUY
Nebunii / Guy de Maupassant
Traducere şi lectură critică Dorina Mihaela Donea
Bucureşti: Tracus Arte, 2015
ISBN 978-606-664-558-4

I. Trad. DONEA, Dorina Mihaela

www.tracusarte.ro
Editura Tracus Arte
Bucureşti, str. Sava Henţia, nr. 2, sector 1
© 2015 Tracus Arte

Guy de Maupassant

NEBUNII

Traducere şi lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA

Tracus Arte
2015

Cuprins

Poveste de Crăciun 7
Mâna de scelerat 14
Domnişoara Cocotte 20
Hanul 26
Micuţa Roque 41
Nebuna 78
Berthe 82
Doamna Hermet 92
Moiron 101
Un nebun 109
Nebun? 117
Un caz de divorţ 122
Părul 130
Un nebun? 138
El? 145
Scrisoarea unui nebun 153
Le Horla 160
Noaptea 170
Cine ştie? 176
Lectură critică 191

Poveste de Crăciun

Doctorul Bonenfant căuta în memoria lui, repetând cu jumătate de voce: „O amintire de Crăciun?...O amintire de Crăciun?..."

Brusc exclamă:

„Da, am una, şi chiar foarte stranie; este o poveste fantastică. Am văzut un miracol. Da, doamnelor, un miracol, în noaptea de Crăciun."

*

Vă miră să mă auziţi vorbind aşa, pentru că eu nu cred în nimic. Totuşi, am văzut un miracol. L-am văzut, vă spun, l-am văzut cu ochii mei, ceea ce vrea să spună văzut.

Am fost foarte surprins? Nu, pentru că deşi nu cred deloc în credinţele dumneavoastră, cred în credinţă, şi ştiu că ea mută munţii. Aş putea cita multe exemple, dar v-aş indigna şi aş risca să diminuez efectul poveştii mele.

Mai întâi, vă voi mărturisi că deşi nu am fost foarte convins şi schimbat de ceea ce am văzut, voi încerca să vă spun povestea într-un mod naiv, ca şi cum aş avea o credulitate de locuitor din Auvergne.

Eram pe atunci medic la ţară, locuind în târgul Rolleville, în inima Normandiei.

În acel an, a fost o iarnă teribilă. După o săptămână de ger, zăpezile au venit chiar de la sfârşitul lunii noiembrie. Se vedeau de departe norii groşi care veneau din nord şi începu alba cădere a fulgilor de nea.

Toată câmpia a fost acoperită într-o noapte.

Fermele, izolate în curţile lor pătrate, în spatele perdelelor de copaci pudraţi de promoroacă, păreau adormite sub această acumulare de spumă albă şi subţire.

Niciun zgomot nu traversa satul nemişcat. Doar corbii, în stoluri, descriau festoane pe cer, căutându-şi inutil viaţa, abătându-se toţi asupra câmpurilor livide şi ciupind zăpada cu ciocurile lor mari.

Nu se auzea nimic altceva decât alunecarea vagă şi neîntreruptă a acestei pulberi albe care cădea mereu.

Aceast lucru dură opt zile, apoi ninsoarea se opri. Pământul era acoperit cu un palton gros de cinci picioare.

Apoi, timp de trei săptămâni, peste pânza de aceeaşi culoare, tare şi strălucitoare a zăpezii, se întinse un cer senin precum cristalul albastru ziua şi înstelat noaptea pe care l-ai fi putut confunda cu promoroaca, atât de riguros era acest spaţiu vast.

Câmpia, gardurile, ulmii din curţi, totul părea mort, ucis de frig. Nu mai ieşeau afară nici oamenii, nici animalele; doar hornurile sobelor în cămaşă albă scoteau la iveală viaţa ascunsă cu firele subţiri de fum care urcau drept în aerul glacial.

Din când în când, se auzeau trosnind copacii, ca şi cum membrele lor din lemn s-ar fi rupt sub scoarţă; şi, uneori, o creangă mare se desprindea şi cădea, îngheţul învingător pietrificând seva şi rupând fibrele.

Împrăştiate ici şi colo pe câmp păreau la o distanţă de o sută de leghe unele de altele. Lumea trăia cum putea. Singur, încercam să merg să-mi văd pacienţii cei mai apropiaţi, riscând de fiecare dată să fiu acoperit de zăpadă în vreo groapă.

Mi-am dat seama repede că o teroare misterioasă plana asupra satului. Se credea că un asemenea flagel nu era deloc

natural. Lumea pretindea că noaptea se auzeau voci, şuierături ascuţite, ţipete care treceau.

Aceste ţipete şi şuierături veneau fără îndoială de la păsările migratoare care zburau la crepuscul şi care fugeau în masă spre sud. Dar încearcă să-i faci pe oamenii înnebuniţi să gândească logic. O spaimă invada spiritele şi lumea se aştepta la un eveniment extraordinar.

Fierăria lui Vatinel era situată la capătul cătunului Epivent, pe drumul principal, acum invizibil şi pustiu. Or, cum oamenii nu aveau pâine, fierarul se hotărî să meargă până-n sat. Rămase câteva ore să stea de vorbă cu oamenii din cele şase case care formau centrul satului, luă pâinea şi noutăţile, dar şi un pic din această frică răspândită peste sat.

Plecă din nou la drum înainte de a se înnopta.

Brusc, mergând de-a lungul unui gard, crezu că vede un ou pe zăpadă; da, un ou, depus acolo, foarte alb la fel cu restul lumii. Se aplecă, era într-adevăr un ou. De unde venea? Ce găină putuse să iasă din coteţ pentru a veni să se ouă în acest loc? Fierarul se miră, nu înţelese, dar luă oul şi i-l duse soţiei lui.

„Priveşte, iubito, iată un ou pe care l-am găsit în drum."

Femeia dădu din cap:

„Un ou pe drum? Pe timpul ăsta? Sigur eşti beat.

— Ba nu, iubito, era chiar la baza unui gard, şi cald încă, nu îngheţat. Uite-l, l-am pus pe burtă ca să nu se răcească. Îl vei mânca drept cină."

Oul a fost pus în oala în care fierbea supa şi fierarul începu să povestească ce se mai spunea prin sat.

Femeia asculta, foarte palidă.

„Sigur am auzit şuierături ieri noapte, şi păreau că vin chiar din sobă."

Se aşezară la masă, mâncară mai întâi supa, apoi, în timp ce soţul îşi întindea untul pe pâine, femeia luă oul şi-l examină cu un ochi neîncrezător.

„Dacă o fi ceva în oul ăsta?

Ce-ai vrea să fie?

Ştiu şi eu?

Hai, mănâncă-l, nu te mai prosti!"

Ea sparse oul. Era ca toate ouăle şi foarte proaspăt.

Ezitând, începu să mănânce, gustându-l, lăsându-l, luându-l din nou. Soţul spunea:

„Ei bine, ce gust are oul ăsta?"

Ea nu răspunse şi-l termină de mâncat; apoi brusc, plantă asupra soţului nişte priviri fixe, rătăcite, înnebunite, ridică braţele, şi le răsuci şi, prinsă de convulsii de la cap la picioare, se rostogoli pe jos scoţând nişte ţipete oribile.

Toată noaptea se luptă cu spasme înfiorătoare, scuturată de tremurături înspăimântătoare, deformată de convulsii hidoase. Neputând să o ţină, fierarul a fost obligat să o lege.

Ea urla încontinuu, cu o voce neobosită:

„Îl am în corp! Îl am în corp!"

M-au chemat a doua zi. I-am prescris toate calmantele cunoscute fără a obţine cel mai mic rezultat. Era nebună.

Atunci, în pofida obstacolului creat de troienele înalte şi cu o rapiditate incredibilă, o veste bizară circulă din fermă în fermă: „Soţia fierarului era posedată." Şi lumea venea de peste tot, fără să îndrăznească să intre în casă, ascultând de departe ţipetele îngrozitoare scoase de o voce atât de puternică încât puteai crede că nu aparţin unei fiinţe umane.

A fost anunţat şi preotul. Era un bătrân preot naiv. Alergă ca pentru ultima împărtăşanie dată unui muribund şi, întinzând mâinile, pronunţă formule de exorcizare, în timp ce patru bărbaţi o ţineau pe pat pe femeia plină de spumă la gură şi contorsionată.

Dar spiritul nu a fost alungat.

Şi Crăciunul sosi fără ca timpul să se fi schimbat.

„Doresc, spuse el, ca această nefericită să asiste la slujba

din această noapte. Poate Dumnezeu va face o minune în favoarea ei, la ora la care s-a născut dintr-o femeie."

I-am răspuns preotului:

„Sunt cu totul de acord, părinte. Dacă spiritul ei va fi emoţionat de ceremonie (şi nimic nu este mai potrivit pentru a o emoţiona), poate fi salvată fără alt leac."

Bătrânul preot murmură:

„Nu sunteţi credincios, doctore, dar mă veţi ajuta, nu-i aşa? Vă însărcinaţi să o aduceţi?"

I-am promis sprijinul meu.

Veni seara, apoi noaptea; clopotul bisericii începu să bată, făcându-şi auzită vocea plângătoare în spaţiul trist, peste întinderea albă şi îngheţată a zăpezii.

Umbre negre soseau încet, în grupuri, docile la chemarea metalică a clopotului. Luna plină lumina cu o strălucire vie şi alburie tot orizontul, făcea şi mai vizibilă palida dezolare a câmpurilor.

Am luat patru bărbaţi robuşti şi am mers la fierărie.

Posedata încă urla, legată de pat. O îmbrăcară curat în pofida rezistenţei sale înnebunite şi o luară.

Biserica, luminată şi rece, era acum plină de lume; cantorii scoteau note monotone; fluierul încolăcit huruia, clopoţelul copilului de altar suna, reglând mişcările credincioşilor.

I-am închis pe femeie şi pe gardienii ei în bucătăria prezbiteriului şi am aşteptat momentul pe care-l consideram favorabil.

Am ales momentul care urmă împărtăşaniei. Toţi ţăranii, bărbaţi şi femei, îl primiseră pe Dumnezeul lor pentru a-i mai înmuia rigoarea. O linişte profundă plana în timp ce preotul termina misterul divin. La ordinul meu , uşa fu deschisă şi cele patru ajutoare o aduseră pe nebună.

Imediat ce văzu luminile, mulţimea îngenuncheată, altarul şi tabernaculul aurit, se zbătu cu o asemenea forţă

încât fu cât pe ce să scape şi scoase ţipete atât de stridente încât un frison de spaimă traversă biserica; toate capetele se ridicară şi oamenii fugiră.

Nu mai avea aspectul unei femei, crispată şi contorsionată în mâinile noastre, cu faţa schimonosită, cu privirile nebune.

O târâră până la treptele altarului apoi o ţinură ghemuită pe jos.

Preotul se ridicase; aştepta. De cum o văzu stând pe loc, luă chivotul ornat cu raze aurii, cu anafura albă la mijloc şi, avansând câţiva paşi, cu braţele întinse, îl ridică deasupra capului femeii, arătându-l privirilor speriate ale Demoniacei.

Ea tot mai urla, cu privirea fixată pe acest obiect strălucitor.

Şi preotul rămase atât de nemişcat încât ar fi putut fi confundat cu o statuie.

Şi acest lucru dură mult timp.

Femeia părea cuprinsă de frică, fascinată; privea fix chivotul, scuturată încă de tremurături teribile, dar trecătoare, şi continua să ţipe, deşi cu o voce mai puţin sfâşietoare.

Şi acest lucru mai dură mult timp.

Parcă nu mai putea lăsa privirile în jos, ochii fixând chivotul; doar mai gemea şi corpul ei înţepenit se muia, se încovoia.

Toată mulţimea era prosternată, cu fruntea lipită de pământ.

Acum Posedata cobora rapid pleoapele, le ridica imediat, ca şi cum nu ar fi avut puterea să-l vadă pe Dumnezeu. Tăcuse. Brusc, mi-am dat seama că ochii ei rămăseseră închişi. Dormea somnul somnambulilor, hipnotizată, scuze! învinsă de contemplarea insistentă a chivotului cu braţe aurite, doborâtă de Hristos victorios.

Au dus-o de acolo, inertă, în timp ce preotul urca din nou spre altar.

Asistenţa tulburată intonă un *Te Deum* de acţiuni de iertare.

Şi soţia fierarului dormi patruzeci şi opt de ore, apoi se trezi fără să-şi amintească nici de posedare, nici de eliberare.

Iată, doamnelor, miracolul pe care l-am văzut.

*

Doctorul Bonenfant tăcu, adăugând apoi cu o voce contrariată: „N-am putut refuza să-l atest în scris."

Mâna de scelerat

În urmă cu aproximativ opt luni, unul din prietenii mei, Louis R. ..., adunase, într-o seară, câţiva colegi de facultate; beam punci şi fumam vorbind despre literatură, pictură şi povestind, din când în când, câteva întâmplări hazlii, aşa cum se obişnuieşte la întâlnirile tinerilor. Deodată uşa se deschise larg şi unul din bunii mei prieteni din copilărie intră ca un uragan. Ghiciţi de unde vin, exclamă el imediat. – Pariez că de la balul Mabille, răspunse unul; nu, eşti prea vesel, ori, tocmai ai împrumutat bani, ori tocmai l-ai îngropat pe unchiul tău sau ţi-ai lăsat ceasul la amanet, continuă altul. – Abia te-ai îmbătat, ripostă un al treilea şi, pentru că ai simţit mirosul de punci la Louis, ai urcat pentru a o lua de la început. - N-aţi ghicit, vin de la P... din Normandia, unde am petrecut opt zile şi de unde aduc un mare criminal al prietenilor mei, pe care vă cer permisiunea să vi-l prezint. Acestea fiind spuse, scoase din buzunar o mână de om mumificată; această mână era îngrozitoare, neagră, uscată, foarte lungă şi crispată, ai cărei muşchi, foarte puternici, erau fixaţi la interior şi la exterior cu o fâşie de piele ca pergamentul, ale cărei unghii galbene şi înguste rămăseseră la vârful degetelor; totul mirosea a scelerat de la o poştă. Imaginaţi-vă, spuse prietenul meu, că se vindeau ieri resturile unui vechi vrăjitor cunoscut în tot ţinutul; mergea la sabat în fiecare sâmbătă călare pe o mătură, practica magia albă şi neagră, dădea vacilor lapte

albastru şi le făcea să-şi ţină coada precum cea a însoţitorului sfântului Anton. Adevărul este că acest ticălos avea o mare afecţiune pentru această mână care, spunea el, era cea a unui mare criminal executat în 1736 pentru că o aruncase într-un puţ, cu capul în jos, pe soţia lui, eu considerând că a avut dreptate, şi apoi îl spânzurase pe preot în clopotniţa bisericii în care acesta îl însurase. După această dublă ispravă, a plecat să cutreiere lumea şi, în cariera lui scurtă dar plină, jefuise doisprezece călători, afumase vreo douăzeci de călugări în mânăstirea lor şi făcuse un serai dintr-o mânăstire de măicuţe. - Şi ce vei face cu această oroare? exclamarăm noi. Ei zău, voi face butonul soneriei pentru a-i speria pe creanţieri. – Dragă prietene, spuse Henri Smith, un englez înalt şi flegmatic, cred că această mână este pur şi simplu carne indiană conservată printr-un procedeu nou, te sfătuiesc să faci o supă din ea. – Nu vă bateţi joc, domnilor! continuă cu mult sânge-rece un student la medicină, pe trei sferturi sur. Şi ţie Pierre, îţi dau un sfat: îngroapă creştineşte acest rest uman, de teamă ca nu cumva proprietarul ei să vină şi să o ceară înapoi; şi-apoi, poate această mână are obiceiuri proaste, căci ştii proverbul: Cine a ucis, va ucide. - Şi cine a băut, va bea, continuă amfitrionul. La aceste cuvinte, îi dădu studentului un pahar mare cu punci, acesta îl bău dintr-o înghiţitură şi căzu beat criţă sub masă. Acest lucru fu însoţit de râsete formidabile şi, ridicând paharul şi salutând mâna, Pierre spuse: Beau pentru viitoarea vizită a stăpânului tău. Apoi, se vorbi despre altceva şi fiecare plecă acasă.

A doua zi, cum treceam prin faţa uşii sale, am intrat la el; era în jur de ora două şi l-am găsit citind şi fumând. Ei bine, ce faci? i-am spus eu. – Foarte bine, îmi răspunse. - Şi mâna ta? – Mâna mea, cred că ai văzut-o la sonerie unde am pus-o aseară când m-am întors. Referitor la acest lucru, imaginează-ţi că un imbecil oarecare a venit să sune

la uşa mea spre miezul nopţii, sigur pentru a-mi face o farsă proastă. Am întrebat cine era acolo şi, cum nu a răspuns nimeni, m-am culcat la loc şi am adormit.

În acel moment, cineva sună; era proprietarul, personaj grosolan şi foarte impertinent. Intră fără să salute. Domnule, îi spuse el prietenului meu, vă rog să scoateţi imediat mortăciunea pe care aţi atârnat-o de cordonul soneriei, altfel voi fi obligat să vă dau afară. – Domnule, spuse Pierre foarte grav, insultaţi o mână care nu merită acest lucru. Să ştiţi că a aparţinut unui bărbat foarte bine educat. Proprietarul se întoarse şi ieşi aşa cum intrase. Pierre îl urmă, scoase mâna şi o agăţă la soneria din dormitorul lui. Acum e mai bine, spuse el. Această mână, ca şi formula Trapiştilor „Frate, trebuie să mori!", îmi va da gânduri serioase în fiecare seară, înainte de a adormi. L-am părăsit după o oră şi m-am întors acasă.

Am dormit prost noaptea următoare; eram agitat, nervos; m-am trezit de mai multe ori tresărind brusc, un moment mi s-a părut chiar că un bărbat intrase în casă şi m-am ridicat din pat pentru a privi în şifoniere şi sub pat; în cele din urmă, pe la şase dimineaţa, tocmai când eram gata să aţipesc, o bătaie puternică în uşa mea mă făcu să sar din pat. Era servitorul prietenului meu, aproape îmbrăcat, palid şi tremurând. „Ah, domnule! exclamă el hohotind, bietul meu stăpân a fost omorât." M-am îmbrăcat în grabă şi am alergat la Pierre. Casa era plină de lume, se discuta, oamenii se agitau, era un zgomot continuu, fiecare perora, povestea şi comenta evenimentul în toate felurile. Am ajuns cu greu în cameră; uşa era păzită, m-am legitimat, m-au lăsat să intru. Patru agenţi de poliţie erau în picioare în mijlocul camerei, cu un carnet în mână; examinau, îşi vorbeau cu voce joasă din când în când şi scriau; doi doctori vorbeau lângă patul pe care Pierre era întins, fără cunoştinţă. Nu era mort, dar

avea o înfăţişare înspăimântătoare. Ochii îi erau ieşiţi din orbite, pupilele dilatate păreau să privească fix, cu o spaimă de nedescris, un lucru oribil şi necunoscut, degetele îi erau crispate, corpul, începând de la bărbie, era acoperit cu un cearşaf alb pe care l-am dat la o parte. Pe gât avea urmele a cinci degete care se înfipseseră adânc în carne, câteva picături de sânge îi pătaseră cămaşa. În acel moment, m-a frapat un lucru: privind cu atenţie soneria din dormitorul lui am văzut că mâna de scelerat nu mai era acolo. Sigur medicii o scoseseră pentru a nu impresiona persoanele care intrau în camera rănitului, căci această mână era într-adevăr înspăimântătoare. Nu m-am informat ce s-a întâmplat cu ea.

Decupez acum, dintr-un ziar de a doua zi, povestirea crimei cu toate detaliile pe care poliţia a putut să şi le procure. Iată ce citim aici:

Un atentat oribil a fost comis ieri asupra unui tânăr, Domnul Pierre B..., student la drept, aparţinând uneia din cele mai bune familii din Normandia. Acest tânăr se întorsese acasă în jurul orei zece seara, i-a dat liber servitorului său, domnul Bouvin, spunându-i că era obosit şi că se va culca. Spre miezul nopţii, acest bărbat a fost trezit brusc de soneria stăpânului său, trasă cu furie. Se sperie, aprinse o lumânare şi aşteptă; soneria amuţi circa un minut, apoi reîncepu să sune atât de tare încât servitorul, înnebunit de frică, se năpusti din camera lui şi merse să-l trezească pe portar, acesta din urmă alergă să anunţe poliţia şi, după aproximativ un sfert de oră, doi agenţi spărgeau uşa. Un spectacol oribil se oferi ochilor lor: mobilele erau răsturnate, totul anunţa că avusese loc o luptă teribilă între victimă şi răufăcător. În mijlocul camerei, pe spate, cu membrele ţepene, cu faţa lividă şi cu ochii îngrozitor de dilataţi, tânărul Pierre B... zăcea nemişcat. Avea pe gât urmele adânci a cinci degete. Raportul doctorului Bourdeau, chemat imediat, spune că

agresorul trebuie să fi fost dotat cu o putere foarte mare şi să fi avut o mână foarte slabă şi nervoasă, căci degetele care au lăsat pe gât urme asemănătoare cu cinci găuri de glonte aproape că se uniseră în carne. Nicio suspiciune legată de mobilul crimei, nici despre autor. Justiţia informează.

Se putea citi a doua zi în acelaşi ziar:

Domnul Pierre B..., victima îngrozitorului atentat despre care vă povesteam ieri, şi-a recăpătat cunoştinţa după două ore de îngrijiri insistente acordate de domnul doctor Bourdeau. Viaţa lui nu este în pericol, dar există temeri pentru integritatea lui mintală; nicio urmă de vinovat.

Într-adevăr, bietul meu prieten era nebun; timp de şapte luni am mers să-l văd la ospiciul unde-l duseserăm, dar nu mai avu nicio licărire de raţiune. În delirul lui, spunea vorbe ciudate şi, ca toţi nebunii, avea o idee fixă: se credea urmărit permanent de un spectru. Într-o zi, a venit în goană cineva să mă caute, spunându-mi că se simţea mai rău. L-am găsit în agonie. A rămas foarte calm timp de două ore, apoi, brusc, ridicându-se din pat în pofida eforturilor noastre, strigă, agitându-şi braţele şi pradă unei terori înspăimântătoare: Prinde-o! Prinde-o! Ajutor, ajutor, mă sugrumă! Urlând, făcu de două ori înconjurul camerei, apoi căzu mort, cu faţa în jos.

Pentru că era orfan, am fost însărcinat să-i duc corpul în sătucul P... din Normandia, unde erau îngropaţi şi părinţii săi. Din acest sat venea în seara în care ne găsise bând punci la Louis R... şi unde ne arătase mâna de scelerat. Corpul lui a fost închis într-un sicriu de plumb şi după patru zile, mă plimbam trist în micul cimitir unde-i săpau groapa, cu bătrânul preot care-i dăduse primele lecţii. Era o vreme minunată, cerul foarte senin strălucea de lumină, păsările ciripeau în rugii de pe taluz, unde de multe ori, pe când eram amândoi copii, veniserăm să mâncăm mure. Mi se părea că-l văd fofilându-se de-a lungul gardului şi strecurându-se

prin gaura mică, pe care o ştiam bine, acolo, la capătul terenului unde sunt îngropaţi săracii. Apoi ne întorceam acasă, cu obrajii şi buzele negre de la sucul fructelor pe care le mâncaserăm. Privii rugii, erau plini de mure. Maşinal, am luat una şi am dus-o la gură. Preotul îşi deschisese breviarul şi mormăia foarte încet *oremus*-urile sale. Auzeam la capătul aleii lopata groparilor care săpau mormântul. Deodată, ne chemară; preotul închise cartea şi merserăm să vedem ce voiau de la noi. Găsiseră un sicriu. Cu o lovitură de târnăcop, scoaseră capacul şi văzurăm un schelet exagerat de lung, culcat pe spate, care, cu orbitele goale, părea să ne privească încă şi să ne sfideze. Am simţit că mi se face rău, şi, nu ştiu de ce, mi-a fost aproape frică. Uitaţi! exclamă unul din bărbaţi, uitaţi-vă deci, ticălosul are încheietura mâinii tăiată; iată mâna.

Şi luă de lângă corp o mână mare şi uscată pe care ne-o arătă. Ştii, spuse râzând celălalt, parcă te priveşte şi-ţi va sări la gât ca să-i dai înapoi mâna. Haideţi, prieteni, spuse preotul, lăsaţi morţii în pace şi închideţi acest sicriu, vom săpa în altă parte groapa bietului domn Pierre.

A doua zi totul era gata şi m-am întors la Paris, după ce-i lăsasem cincizeci de franci bătrânului preot pentru a ţine slujbe pentru odihna sufletului celui al cărui mormânt îl tulburaserăm.

Domnişoara Cocotte

Tocmai ieşeam din Azil când am văzut în colţul curţii un bărbat înalt şi slab care simula cu obstinaţie chemarea unui câine imaginar. Striga, cu o voce blândă, cu o voce tandră: „Cocotte, micuţa mea Cocotte, vino aici, frumoasa mea!" lovindu-şi coapsa aşa cum se face pentru a chema animalele. L-am întrebat pe medic: „Ce-i cu ăsta?" Îmi răspunse: „Oh! Acesta nu este interesant. Este un vizitiu, numit François, care a înnebunit după ce şi-a omorât câinele."

Am insistat: „Spune-mi povestea lui! Lucrurile cele mai simple, cele mai umile sunt uneori cele care ne rod mai mult la inimă."

Şi iată povestea acestui bărbat, aflată de la un grăjdar, colegul lui.

La periferia Parisului locuia o familie de burghezi bogaţi. Locuiau într-o vilă în mijlocul unui parc, pe malul Senei. Vizitiul era acest François, băiat de la ţară, puţin greoi, generos, nerod, uşor de păcălit.

Pe când se întorcea într-o seară la stăpânii săi, un câine începu să se ţină după el. La început nu a dat atenţie acestui lucru; dar obstinaţia câinelui de a-l urma îl făcu în curând să se întoarcă. Se uită să vadă dacă acest câine îi era cunoscut. – Nu, nu-l văzuse niciodată.

Era o căţea îngrozitor de slabă, ale cărei mamele atârnau. Mergea cu paşi mărunţi în spatele bărbatului, cu un aer lamentabil şi înfometat, cu coada între picioare,

cu urechile lipite de cap, oprindu-se când acesta se oprea, pornind din nou când acesta pornea.

Vru să alunge acest animal scheletic şi strigă: „Pleacă! Vrei să pleci? Marş! Marş!" Căţeaua se îndepărtă câţiva paşi, se aşeză în două labe şi aşteptă; apoi, imediat ce vizitiul începu să meargă, porni şi ea în spatele lui.

François se prefăcu că vrea să adune pietre. Animalul fugi puţin mai departe, cu mamelele flasce legănându-se; reveni însă imediat ce bărbatul se întoarse cu spatele.

Atunci, cuprins de milă, vizitiul François o chemă. Căţeaua se apropie cu timiditate, cu spatele curbat şi cu coastele vizibile sub piele. Bărbatul mângâie aceste oase, foarte impresionat de acest biet animal: „Hai, vino!" spuse el. Ea dădu imediat din coadă, simţindu-se acceptată, adoptată şi, în loc să rămână pe lângă picioarele stăpânului, începu să alerge în faţa lui.

O instală pe paie în grajdul lui; alergă apoi la bucătărie pentru a aduce pâine. După ce a mâncat pe săturate, a adormit ghemuită.

A doua zi, stăpânii, avertizaţi de vizitiu, i-au permis să păstreze animalul. Era o căţea bună, iubitoare şi credincioasă, inteligentă şi blândă.

În curând însă i se recunoscu un defect teribil. Era în călduri tot timpul anului. În scurt timp a cunoscut toţi câinii din ţinut care începură să-i dea târcoale zi şi noapte. Le acorda favorurile cu o indiferenţă de fată, părea că se simte foarte bine cu toţi, târa după ea o adevărată haită de specimene foarte diferite ale rasei lătrătoare, unele mari cât pumnul, altele mari cât un măgar. Plimba aceşti câini pe străzi în curse interminabile şi, când se oprea pe iarbă pentru a se odihni, se aşezau în cerc în jurul ei şi o contemplau cu limba scoasă.

Oamenii din ţinut o considerau un adevărat fenomen; nu mai văzuseră niciodată aşa ceva. Veterinarul nu mai înţelegea nimic.

După ce se întorcea seara în grajd, haita de câini asedia proprietatea. Se fofilau prin toate găurile gardului viu care înconjura parcul, devastau răzoarele, smulgeau florile, săpau găuri în rondurile de flori, îl exasperau pe grădinar. Şi urlau nopţi întregi în jurul clădirii unde locuia prietena lor, fără ca nimic să-i determine să plece.

În timpul zilei, ajungeau chiar şi în casă. Era o invazie, o plagă, un dezastru. Stăpânii întâlneau tot timpul pe scări şi chiar şi în camere mici potăi galbene cu coada împodobită, câini de vânătoare, buldogi, câini-lup cu blana murdară, vagabonzi fără casă şi fără stăpân, câini terra nova enormi care-i făceau pe copii să fugă.

Oamenii au văzut atunci în localitate câini necunoscuţi, veniţi nu se ştie de unde, trăind nu se ştie cum şi care dispăreau apoi.

Totuşi François o adora pe Cocotte. O botezase Cocotte, fără răutate, deşi îşi merita numele; repeta întruna: „Acest animal este o persoană. Nu-i lipseşte decât graiul."

I-a comandat o zgardă minunată din piele roşie, care avea gravate aceste cuvinte pe o placă de cupru: „Domnişoara Cocotte, a vizitiului François."

Se făcuse enormă. Pe cât fusese de slabă pe atât de obeză era, cu o burtă umflată sub care atârnau mamelele ei lungi care se bălăngăneau. Se îngrăşase brusc şi abia mai mergea, cu picioarele depărtate ca şi oamenii prea graşi, cu botul deschis pentru a putea respira, extenuată îndată ce încerca să alerge.

Era de o fecunditate fenomenală, gestantă imediat după ce făta, dând viaţă de patru ori pe an unei serii de animăluţe aparţinând tuturor varietăţilor de rase canine. După ce-l alegea pe cel pe care i-l lăsa să-l alăpteze, François îi aduna pe ceilalţi în şorţul lui din grajd şi, fără milă, îi arunca în râu.

În curând, bucătăreasa îşi uni plângerile cu cele ale grădinarului. Găsea câini chiar şi în cuptor, în bufet, în debaraua cu cărbuni şi aceştia furau tot ce găseau.

Îngrijorat, stăpânul îi ordonă lui François să se debaraseze de Cocotte. Necăjit, bărbatul încercă să o dea. Dar nimeni nu o voia. Atunci se hotărî să o piardă şi i-o încredinţă unui căruţaş care trebuia să o abandoneze pe un câmp, lângă Paris, lângă Joinville-le-Pont.

Cocotte se întoarse chiar în aceeaşi seară.

Trebuia dusă mai departe. Contra sumei de cinci franci, o dădu unui şef de tren care mergea la Le Havre. Trebuia să o lase acolo când ajungea.

După trei zile, se întorcea în grajd, epuizată, foarte slabă, zgâriată, fără putere.

Milos, stăpânul nu mai insistă.

Dar câinii se întoarseră mai numeroşi şi mai încrâncenaţi ca niciodată. Şi, cum într-o seară se dădea un dineu important, un pui cu trufe a fost luat de un dog, chiar de sub nasul bucătăresei, care nu îndrăzni să-l ia înapoi.

De data aceasta, stăpânul se supără foarte tare şi chemându-l pe François, îi spuse înfuriat: „Dacă nu îneci acest animal până mâine dimineaţă, te dau afară, mă auzi?"

Bărbatul se simţi doborât; urcă în camera lui pentru a-şi face valiza, preferând să plece. Apoi se gândi că nu va putea lucra nicăieri atâta timp cât va târî după el acest animal incomod. Se gândi că era într-o casă bună, bine plătit, bine hrănit; îşi spuse că un câine nu valora atât de mult; se stimulă în numele propriilor sale interese şi sfârşi prin a lua decizia de a se debarasa de Cocotte în zori.

Dormi prost totuşi. Se sculă chiar în zori şi luând o funie groasă se duse să caute căţeaua. Aceasta se ridică încet, se scutură, îşi întinse picioarele şi veni să-şi întâmpine stăpânul.

Atunci îi dispăru curajul şi începu să o îmbrăţişeze cu tandreţe, flatându-i urechile lungi, sărutând-o pe bot, alintând-o cu toate cuvintele tandre pe care le ştia.

Dar un orologiu din vecini sună ora şase. Nu trebuia să mai ezite. Deschise uşa şi spuse: „Vino!" Animalul dădu din coadă, înţelegând că vor ieşi.

Ajunseră pe mal şi el alese un loc unde apa părea mai adâncă. Atunci legă un capăt al funiei de frumoasa zgardă de piele, şi, luând un pietroi, îl legă la celălalt capăt al funiei. Apoi o luă pe Cocotte în braţe şi o sărută cu furie ca pe o persoană pe care urmează să o părăseşti. O ţinea strâns la piept, o legăna, îi spunea frumoasa mea Cocotte şi ea accepta mârâind de plăcere.

De zece ori vru să o arunce, de fiecare dată nu avu curajul să o facă.

Dar brusc se hotărî şi, cu toată puterea, o lansă cât mai departe posibil. Ea încercă mai întâi să înoate, aşa cum făcea când o scălda, dar capul tras de piatră, plonja la fiecare încercare; îi aruncă stăpânului priviri înnebunite, priviri umane, zbătându-se ca o persoană care se îneacă. Apoi, toată partea din faţă a corpului dispăru, în timp ce labele din spate se agitau înnebunite deasupra apei; apoi, dispărură şi ele.

Timp de cinci minute, ieşiră bule de aer care se spărgeau la suprafaţă ca şi cum fluviul ar fi început să fiarbă; şi François, buimac, înnebunit, cu inima bătându-i cu putere, credea că o vede pe Cocotte răsucindu-se în mâl; în simplitatea lui de ţăran, îşi spunea: „Acum ce crede despre mine acest animal?"

Cât pe ce să devină idiot. A fost bolnav o lună; în fiecare noapte o visa pe căţeaua lui, o simţea lingându-i mâinile, o auzea lătrând. A trebuit să fie chemat un medic. În cele din urmă se simţi mai bine; spre sfârşitul lui iunie, stăpânii lui îl duseră la proprietatea lor din Biessard, lângă Rouen.

Şi acolo era tot pe malul Senei. Începu să se scalde. Cobora în fiecare dimineaţă cu grăjdarul şi traversau fluviul înot.

Or, într-o zi, în timp ce se zbenguiau în apă, François îi strigă deodată colegului său: „Priveşte ce vine! Îţi voi pregăti un cotlet".

Era un leş enorm, umflat, jupuit, cu labele în sus, adus de curent. Francois se apropie printr-o mişcare de bras şi-şi continuă glumele: „Doamne! Nu este proaspătă. Ce captură, prietene! Şi nu-i nici slabă!"

Se învârtea împrejur, rămânând la distanţă de animalul intrat în putrefacţie.

Deodată tăcu şi privi cu atenţie leşul, se apropie şi mai mult ca pentru a-l atinge. Privi fix zgarda; apoi întinse braţul, apucă gâtul, răsuci leşul, îl trase lângă el şi citi pe placa de cupru înverzit care rămăsese prinsă de pielea decolorată: „Domnişoara Cocotte, a vizitiului François."

Căţeaua moartă îşi regăsise stăpânul la şaizeci de leghe de casa lor.

Scoase un ţipăt înfiorător şi începu să înoate cu toată puterea spre mal, continuând să urle; imediat ce atinse pământul, fugi înnebunit, gol puşcă, peste câmp. Înnebunise.

Hanul

Asemenea tuturor hanurilor din lemn construite în Hautes-Alpes, la poalele gheţarilor, în culoarele stâncoase şi golaşe care taie vârfurile albe ale munţilor, hanul Schwarenbach serveşte de refugiu călătorilor care o iau prin pasajul Gemmi.

Hanul este deschis şase luni, locuit de familia lui Jean Hauser; imediat ce se anunţă zăpezi, care umplu valea şi fac impracticabilă coborârea la Loëche, femeile, tatăl şi cei trei fii pleacă, lăsându-i să păzească hanul pe bătrânul ghid Gaspard Hari cu tânărul ghid Ulrich Kunsi şi cu Sam, un dulău de munte.

Cei doi bărbaţi rămâneau până în primăvară în această închisoare de zăpadă, având în faţa lor doar panta imensă şi albă Balmhorn, înconjuraţi de piscuri spălăcite şi lucitoare, închişi, blocaţi în zăpada care creştea în jurul lor, care acoperea, înghesuia, zdrobea căsuţa, se aduna pe acoperiş, ajungea până la ferestre şi bloca uşa.

Era ziua în care familia Hauser urma să se întoarcă la Loëche pentru că iarna se apropia şi coborârea devenea periculoasă.

Trei catâri plecară înainte, încărcaţi cu catrafuse şi bagaje şi conduşi de cei trei fii. Apoi mama, Jeanne Hauser şi fiica ei Louise urcară pe al patrulea catâr şi porniră şi ele la drum.

Tatăl le urma însoţit de patru paznici care trebuia să escorteze familia până în vârful pantei.

Înconjurară mai întâi micul lac, care se întinde în faţa hanului, îngheţat acum în fundul gropii dintre stânci, luând-o apoi prin valea albă ca un cearşaf şi dominată din toate părţile de vârfuri de zăpadă.

O ploaie de soare cădea peste acest alb deşert strălucitor şi îngheţat, îl aprindea cu o flacără orbitoare şi rece; viaţa lipsea din acest ocean al munţilor, niciun zgomot nu-i tulbura liniştea profundă.

Treptat, tânărul ghid Ulrich Kunsi, un elveţian înalt cu picioare lungi, îi lăsă în urmă pe tata Hauser şi pe bătrânul Gaspard Hari, pentru a ajunge la catârul care le transporta pe cele două femei.

Cea mai tânără îl privea venind, părea să-l cheme cu o privire tristă. Era o ţărăncuţă blondă, ai cărei obraji albi şi al cărei păr spălăcit păreau decoloraţi de lungile sejururi în mijlocul gheţurilor.

Când ajunse lângă animalul pe care se afla aceasta, puse mâna pe crupă şi încetini pasul. Doamn Hauser începu să-i vorbească, enumerând cu detalii nesfârşite toate recomandările pentru hibernare. Era pentru prima dată că rămânea acolo sus, în timp ce bătrânul Hari petrecuse deja patruspre-zece nopţi sub zăpadă în hanul Schwarenbach.

Ulrich Kunsi asculta, fără a lăsa impresia că înţelege, şi continua să o privească pe tânără. Din când în când răspundea: „Da, doamnă Hauser." Dar gândul părea să-i fie în altă parte şi chipul lui rămânea calm şi impasibil.

Ajunseră la lacul Daube a cărui lungă suprafaţă îngheţată se întindea plată pe fundul văii. La dreapta, Daubenhorn îşi etala stâncile negre care se înălţau perpendicular alături de enormele morene ale gheţarului Loemmern care domina Wildstrubel.

Cum se apropiau de trecătoarea Gemmi, unde începe coborârea spre Loëche, descoperiră brusc imensul orizont

al Alpilor Valais de care îi separa valea adâncă şi lată a Ronului.

În depărtare, era un grup de vârfuri albe, inegale, rotunjite sau ascuţite şi strălucind sub lumina soarelui: Miscabel cu cele două coarne, puternicul masiv Wissehorn, greoiul Brunnegghorn, înalta şi redutabila piramidă Cervin, acest ucigaş de oameni şi Dent-Blanche, această cochetă monstruoasă.

Apoi, mai jos de ei, într-o groapă enormă, în fundul unei prăpăstii înfricoşătoare, zăriră Loëche, ale cărui case păreau fire de nisip aruncate în această crevasă enormă care se termină şi se închide cu Gemmi şi care se deschide mai încolo spre Ron.

Catârul se opri pe marginea cărării care, şerpuind, urcând şi coborând mereu de-a lungul muntelui drept, fantastică şi minunată, duce până la acest sătuc aproape invizibil. Femeile săriră în zăpadă.

Cei doi bătrâni le ajunseseră din urmă.

„Hai, spuse tatăl Hauser, la revedere şi mult curaj, pe anul viitor, prieteni!"

Se îmbrăţişară. Apoi, doamna Hauser, la rândul ei, întinse obrajii; la fel făcu şi tânăra.

Când îi veni rândul lui Ulrich Kunsi, acesta îi şopti la ureche lui Louise: „Nu-i uita pe cei de sus!" Ea răspunse atât de încet încât el ghici fără să o audă.

„Hai, la revedere, repetă Jean Hauser şi multă sănătate!" Şi, trecând în faţa femeilor, începu să coboare. Dispărură repede toţi trei la prima cotitură a drumului. Şi cei doi bărbaţi se întoarseră la hanul Schwrenbach. Mergeau încet, unul lângă celălalt, fără să vorbească. Se terminase, vor rămâne singuri, faţă în faţă, patru sau cinci luni.

Apoi Gaspard Hari începu să-şi povestească viaţa din iarna trecută. Rămăsese cu Michel Canol, prea bătrân acum

pentru a mai putea continua, căci, în timpul acestei lungi singurătăţi, se poate întâmpla un accident. De altfel, nu s-au plictisit; totul era să profiţi chiar din prima zi; şi ajungeau să inventeze distracţii, jocuri, multe ocupaţii plăcute.

Ulrich Kunsi îl asculta, cu ochii în jos, însoţindu-i în gând pe cei care coborau spre sat prin toate meandrele pasului Gemmi.

Zăriră destul de repede hanul, vizibil cu greu, foarte mic, un punct negru la poalele monstruosului val de zăpadă.

Când deschiseră uşa, Sam, dulăul cu părul creţ, începu să sară în jurul lor.

„Hai, fiule, spuse bătrânul Gaspard, nu mai avem nicio femeie acum, trebuie să pregătim cina; tu vei curăţa cartofii."

Şi, aşezându-se pe scăunele de lemn, începură amândoi să prepare supa.

Dimineaţa de a doua zi i se păru lungă lui Ulrich Kunsi. Bătrânul Hari fuma pipă şi scuipa în şemineu, în timp ce tânărul privea pe fereastră strălucitorul munte din faţa casei.

Ieşi după-amiază şi refăcu traseul din ajun, căutând pe pământ urmele copitelor catârului care le dusese pe cele două femei. Când ajunse la pasul Gemmi, se culcă pe burtă la marginea prăpastiei şi privi Loëche.

În puţul lui de stânci, satul nu era încă acoperit de zăpadă, chiar dacă ajunsese lângă el, oprită de pădurile de brazi care protejau împrejurimile. De acolo de sus, casele joase semănau cu nişte bucăţi de caldarâm de pe o câmpie.

Tânăra Hauser era acum acolo, în una din acele clădiri gri. În care? Ulrich Kunsi era prea departe pentru a le vedea pe fiecare în parte. Cât de mult ar fi dorit să coboare acum cât mai putea!

Dar soarele dispăruse după vârful înalt al muntelui Wildstrubel şi tânărul se întoarse. Bătrânul Hari fuma. Văzându-şi tovarăşul întors, îi propuse o partidă de cărţi; se

aşezară unul în faţa celuilalt, pe cele două laturi ale mesei.

Jucară mult timp un joc simplu numit *brisque* (un fel de război); după ce mâncară, se culcară.

Zilele următoare fură la fel cu prima zi, senine şi friguroase, fără o altă zăpadă. Bătrânul Gaspard îşi petrecea după-amiezile pândind vulturii şi rarele păsări care se aventurau pe aceste vârfuri îngheţate, în timp ce Ulrich se întorcea în mod regulat la trecătoarea Gemmi pentru a contempla satul. Apoi jucau cărţi, zaruri, domino, câştigau şi pierdeau obiecte fără importanţă pentru a face partidele mai interesante.

Într-o dimineaţă, Hari, care se sculase primul, îşi chemă colegul. Un nor gros şi uşor, de spumă albă se abătu peste ei, în jurul lor, fără zgomot, acoperindu-i puţin câte puţin cu un strat gros de zăpadă. Acest lucru dură patru zile şi patru nopţi. Au fost nevoiţi să degajeze uşa şi ferestrele, să sape culoare şi să facă trepte pentru a se ridica deasupra acestei pudre de gheaţă pe care douăsprezece ore de îngheţ o făcuseră mai dură decât granitul morenelor.

Trăiră ca nişte prizonieri, nu se mai aventurară deloc afară din casă. Şi-au împărţit sarcinile pe care le îndeplineau în mod regulat. Ulrich Kunsi se însărcină cu curăţatul, cu spălatul, cu toate îngrijirile şi toate lucrările de curăţenie. Tot el spărgea lemne, în timp de Gaspard Hari făcea mâncare şi întreţinea focul. Munca lor, regulată şi monotonă, era întreruptă de lungi partide de cărţi sau de zaruri. Nu se certau niciodată, erau calmi şi placizi. Nu erau niciodată nerăbdători, prost dispuşi, ironici, căci îşi făcuseră o provizie de resemnare pentru această hibernare pe vârful muntelui.

Uneori, bătrânul Gaspard îşi lua puşca şi pleca să caute capre negre; omora câte una din când în când. Atunci era sărbătoare în hanul Schwarenbach şi mare ospăţ cu carne proaspătă.

Într-o dimineaţă, Gaspard ieşi ca de obicei. Termometrul

de afară arăta minus optsprezece grade. Pentru că soarele nu răsărise încă, vânătorul spera să surprindă animalele în apropiere de Wildstrubel.

Rămas singur, Ulrich stătu culcat până la ora zece. Îi plăcea să doarmă până târziu, dar nu îndrăznise să se abandoneze astfel slăbiciunii lui în prezenţa bătrânului ghid care era mereu matinal.

Mâncă lent cu Sam, care-şi petrecea şi el zilele şi nopţile dormind în faţa şemineului; apoi, se simţi trist, speriat chiar de singurătate şi cuprins de nevoia unei partide de cărţi cotidiene, aşa cum eşti cuprins de dorinţa unui obicei de neînvins.

Ieşi pentru a merge în întâmpinarea colegului său care trebuia să se întoarcă la ora patru.

Zăpada nivelase toată valea adâncă, acoperind crevasele, făcând să dispară cele două lacuri, capitonând stâncile, formând doar o imensă cuvă regulată, orbitoare şi îngheţată între vârfurile enorme.

Ulrich nu mai mersese de trei săptămâni pe marginea prăpastiei de unde privea satul. Vru să se întoarcă acolo înainte de a urca pantele care duceau la Wildstrubel. Loëche era de asemenea sub zăpadă şi, îngropate sub această mantie palidă, casele nu mai puteau fi recunoscute.

Apoi, luând-o la dreapta, se îndreptă spre gheţarul Loemmern. Mergea cu pasul lui mare de om al muntelui, lovind cu bastonul de fier zăpada la fel de dură ca piatra. Şi căuta cu privirea lui pătrunzătoare punctuleţul negru şi mişcător pe această pânză enormă.

Când fu la marginea gheţarului, se opri, întrebându-se dacă bătrânul o luase pe acest drum; apoi, merse de-a lungul morenelor cu un pas iute şi puţin neliniştit.

Se lăsa seara, zăpezile deveneau roz, un vânt uscat şi rece bătea în rafale bruşte peste suprafaţa lor de cristal.

Ulrich scoase un strigăt de apel ascuţit, vibrant, prelungit. Vocea îşi luă zborul în liniştea de moarte în care dormeau munţii, alergă departe peste valurile imobile şi profunde de spumă glacială, ca un ţipăt de pasăre pe deasupra valurilor mării, apoi se stinse şi nimeni nu-i răspunse.

Începu din nou să meargă. Soarele apusese, acolo, în spatele vârfurilor pe care reflexiile cerului le împurpura încă; dar profunzimile văii deveneau cenuşii. Brusc, tânărului i se făcu frică. I se păru că liniştea, frigul, singurătatea, moartea hibernală a acestor munţi intrau în el, urmau să-i oprească şi să-i îngheţe sângele, să-i înţepenească membrele, să facă din el o fiinţă imobilă şi îngheţată. Şi începu să alerge, fugind spre casa lui. Credea că bătrânul se întorsese în timpul absenţei lui. Luase un alt drum; va fi aşezat în faţa şemineului, cu o capră neagră moartă la picioarele lui.

Zări hanul destul de repede. Nu ieşea niciun fum. Ulrich alergă şi mai repede şi deschise uşa. Sam alergă să-l întâmpine, dar Gaspard Hari nu se întorsese.

Speriat, Kunsi se răsucea ca şi cum s-ar fi aşteptat să-l descopere pe colegul lui ascuns într-un colţ. Apoi, aprinse focul şi pregăti supa, sperând încă să-l vadă pe bătrân întorcându-se.

Din când în când, ieşea pentru a vedea dacă nu apare. Se lăsase noaptea, noaptea alburie a munţilor, noaptea pală, noaptea lividă care lumina la orizont un corn de lună galben şi subţire gata să dispară în spatele vârfurilor.

Apoi, intra iar în casă, se aşeza, îşi încălzea picioarele şi mâinile imaginându-şi accidentele posibile.

Gaspard ar fi putu să-şi rupă un picior, să cadă într-o groapă, să facă un pas greşit şi să-şi sucească glezna. Şi rămăsese întins pe zăpadă, înţepenit de frig, cu sufletul chinuit, pierdut, strigând poate după ajutor, ţipând cât îl ţineau puterile în liniştea nopţii.

Dar unde? Muntele era atât de vast, atât de aspru, atât de periculos în împrejurimi, mai ales în acest anotimp, încât ar fi trebuit să fie vreo zece sau douăzeci de ghizi şi ar fi trebuit să meargă opt zile în toate direcţiile pentru a găsi un om în această imensitate.

Totuşi Ulrich Kunsi se hotărî să plece cu Sam dacă Gaspard Hari nu se va întoarce între miezul nopţii şi ora unu dimineaţa.

Se pregăti.

Îşi puse provizii pentru două zile într-un rucsac, îşi luă crampoanele de oţel, îşi înfăşură în jurul taliei o coardă lungă, subţire şi rezistentă, verifică starea bastonului său de fier şi a toporiştii care serveşte la tăierea treptelor în gheaţă. Apoi aşteptă. Focul ardea în şemineu, dulăul sforăia la lumina flăcării, orologiul bătea ca o inimă loviturile sale regulate în cutia lui de lemn sonor.

Cu urechea ciulită, asculta zgomotele îndepărtate, frisonând când vântul uşor atingea acoperişul şi pereţii.

Sună miezul nopţii; tresări. Apoi, pentru că tremura şi era speriat, puse apă pe foc pentru a bea o cafea fierbinte înainte de a pleca la drum.

Când orologiul bătu ora unu, se ridică, îl trezi pe Sam, deschise uşa şi plecă în direcţia Wildstrubel. Preţ de cinci ore urcă, escaladând stâncile cu ajutorul crampoanelor, tăind gheaţa, avansând mereu şi uneori asmuţind la capătul corzii câinele rămas la picioarele unei pante prea abrupte. Era ora şase dimineaţa când atinse unul din vârfurile unde Gaspard venea adesea să caute capre negre.

Aşteptă să se lumineze de ziuă.

Cerul pălea deasupra capului său; pe neaşteptate, o lucire bizară, apărută nu se ştie de unde, lumină brusc imensul ocean al vârfurilor pale care se întindeau la o sută de leghe în jurul lui. S-ar fi spus că această claritate vagă

ieşea chiar din zăpadă pentru a se răspândi în spaţiu. Încetul cu încetul, vârfurile îndepărtate cele mai înalte deveniră toate de un roz mângâietor precum cel al cărnii şi soarele roşiatic apăru din spatele greoilor şi uriaşilor Alpi bearnezi.

Ulrich Kunsi porni din nou la drum. Mergea ca un vânător, aplecat, cu spatele curbat, căutând urme, spunându-i câinelui: „Caută, grăsunule, caută!"

Acum, cobora din nou muntele, scormonind din priviri gropile, şi chemând, scoţând un strigăt prelungit care murea repede în imensitatea mută. Atunci, îşi lipea urechea de pământ pentru a asculta; i se părea că aude o voce, începea să alerge, striga din nou, nu auzea nimic şi se aşeza epuizat, disperat. Spre prânz, mâncă şi-i dădu să mănânce şi lui Sam, la fel de obosit ca şi el. Apoi reîncepu căutările.

La lăsarea serii, încă mai mergea, după ce parcursese cincizeci de kilometri de munte. Pentru că se afla prea departe de casă pentru a se întoarce şi pentru că era prea obosit pentru a se mai târî mult timp, săpă o gaură în zăpadă şi se ghemui cu câinele în ea, sub o pătură pe care a adusese cu el. Se culcară unul lângă celălalt, omul şi animalul, încălzindu-şi reciproc corpurile şi îngheţaţi până la măduvă.

Ulrich nu dormi deloc, cu mintea bântuită de viziuni, cu membrele scuturate de frisoane.

Urma să se lumineze când se trezi. Picioarele îi erau ţepene ca nişte drugi de fier, cu sufletul slab gata să ţipe de spaimă, cu inima bătându-i gata să se prăbuşească de emoţie imediat ce i se părea că aude un zgomot oarecare.

Brusc, se gândi că va muri şi el de frig în această pustietate şi frica de această moarte, care-i biciuia energia, îi dădu din nou putere.

Cobora acum spre han, căzând, ridicându-se, urmat la distanţă de Sam, care şchiopăta pe trei labe.

Ajunseră la Schwarenbach abia pe la patru după-amiază. Casa era goală. Tânărul făcu focul, mâncă şi adormi, atât de abrutizat încât nu se mai gândi la nimic.

Dormi mult, foarte mult, un somn de neînvins. Dar brusc, o voce, un ţipăt, un nume: „Ulrich!" îl scoase din amorţeala profundă şi îl făcu să se ridice. Visase? Era unul din acele strigăte bizare care traversează visele sufletelor îngrijorate? Nu, încă mai auzea acel strigăt vibrant, auzit de urechea lui şi rămas în corpul lui până la vârful degetelor sale nervoase. Sigur strigase cineva, sigur îl chemase cineva: „Ulrich!" Era cineva acolo, chiar lângă casă. Nu se mai îndoia. Deschise uşa şi urlă cât putu de tare: „Tu eşti Gaspard?"

Nu-i răspunse nimeni ; niciun sunet, nicio şoaptă, niciun geamăt, nimic. Zăpada era albă ca varul.

Vântul bătea, un vânt rece de crapă pietrele şi care omoară orice vietate pe aceste înălţimi pustii. Bătea în rafale bruşte mai uscătoare şi mai mortale decât vântul fierbinte din deşert. Ulrich strigă din nou: „Gaspard! Gaspard! Gaspard!"

Apoi aşteptă. Totul rămase mut pe munte. Atunci, o spaimă îngrozitoare îl zgâlţâi până la oase. Dintr-o săritură intră în han, închise uşa şi trase zăvoarele; apoi căzu tremurând pe un scaun, sigur că fusese strigat de colegul lui în momentul în care acesta îşi dădea sufletul.

Era sigur de acest lucru aşa cum eşti sigur că trăieşti sau că mănânci pâine. Bătrânul Gaspard Hari agonizase undeva două zile şi trei nopţi, într-o groapă, în una din acele prăpăstii imaculate a căror albeaţă este mai sinistră decât tenebrele subteranelor. Agonizase două zile şi trei nopţi şi abia murise gândindu-se la colegul lui. Şi sufletul lui, abia eliberat, zburase spre hanul unde dormea Ulrich şi-l strigase datorită virtuţii misterioase şi teribile pe care

o au sufletele morţilor de a-i bântui pe cei vii. Acest suflet fără voce strigase în sufletul copleşit al celui care dormea; strigase ultimul rămas bun, sau reproşul lui, sau blestemul lui asupra omului care nu-l căutase suficient.

Şi Ulrich îl simţea acolo, lângă el, în spatele peretelui, în spatele uşii pe care tocmai o închisese. Acest suflet dădea târcoale ca o pasăre de noapte care atinge cu penele ei o fereastră luminată; şi înnebunit, tânărul era gata să urle de spaimă. Voia să fugă şi nu îndrăznea să iasă; nu îndrăznea şi nici nu va mai îndrăzni, căci fantoma va rămâne acolo, zi şi noapte, în jurul hanului, atâta timp cât corpul bătrânului ghid nu va fi găsit şi depus în pământul binecuvântat al unui cimitir.

Veni ziua şi Kunsi se simţi puţin mai stăpân pe el la lumina soarelui strălucitor. Îşi pregăti masa, făcu supă pentru câine, apoi rămase pe un scaun, nemişcat, cu inima chinuită, gândindu-se la bătrânul culcat pe zăpadă.

Apoi, imediat ce noaptea se lăsă peste munte, îl asaltară noi spaime. Mergea acum prin bucătăria întunecată, luminată cu greu de flacăra unei candele, mergea de la un capăt la altul al încăperii, cu paşi mari, ascultând, ascultând dacă strigătul înspăimântător din noaptea trecută nu va traversa din nou liniştea tristă de afară. Se simţea singur, nefericitul, aşa cum se simte un om care nu fusese niciodată singur. Era singur în acest imens deşert de zăpadă, singur la două mii de metri deasupra pământului locuit, deasupra caselor omeneşti, deasupra vieţii care se agită, freamătă şi palpită, singur în cerul îngheţat! Îl cuprinse o dorinţă nebună de a fugi oriunde, oricum, de a coborî la Loëche aruncându-se în prăpastie; dar el nici măcar nu îndrăznea să deschidă uşa, sigur că celălalt, mortul i-ar bara drumul, pentru ca nici el să nu rămână singur acolo sus.

Spre miezul nopţii, sătul de mers, doborât de spaimă, aţipi pe un scaun, căci se temea de pat aşa cum te temi de un loc bântuit.

Brusc, strigătul strident din seara precedentă îi sparse urechile, strigăt atât de ascuţit încât Ulrich întinse braţele pentru a alunga strigoiul; căzu pe spate cu tot cu scaun.

Trezit de zgomot, Sam începu să urle aşa cum urlă câinii îngroziţi, şi se învârtea în jurul încăperii, căutând să vadă de unde venea pericolul. Ajuns lângă uşă, o mirosi, suflând şi adulmecând cu putere, cu părul sculat, cu coada în sus şi mârâind.

Kunsi, înnebunit, se ridicase, şi ţinând scaunul de un picior, ţipa: „Nu intra, nu intra, nu intra sau te omor!" Excitat de această ameninţare, câinele lătra cu furie contra duşmanului invizibil pe care-l sfida stăpânul său.

Treptat, Sam se linişti şi veni să se aşeze din nou lângă şemineu, dar rămase neliniştit, cu capul ridicat, cu ochii strălucitori şi mârâind printre colţi.

La rândul lui, Ulrich îşi reveni, dar cum simţea că se prăbuşeşte de spaimă, căută în bufet o sticlă cu ţuică şi bău, înghiţitură după înghiţitură, mai multe pahare. Ideile deveneau vagi, îi revenea curajul, o febră fierbinte i se strecura în vene.

A doua zi nu mâncă nimic, limitându-se doar la a bea alcool. Şi trăi beat ca o brută mai multe zile la rând. Imediat ce se gândea din nou la Gaspard, începea să bea din nou până în momentul în care cădea pe jos, doborât de beţie. Şi rămânea acolo, cu faţa în jos, beat criţă, cu membrele frânte, sforăind, cu fruntea lipită de pământ. Dar abia digerase lichidul înnebunitor şi arzător, că acelaşi strigăt «Ulrich!» Îl trezea ca un glonte care i-ar fi străpuns capul. Clătinându-se încă, se ridica întinzând mâinile pentru a nu cădea, chemându-l pe Sam în ajutorul lui. Şi câinele, care părea că devine nebun ca şi stăpânul său, se arunca asupra uşii, o zgâria cu ghearele, o rodea cu dinţii lui albi şi lungi, în timp ce tânărul, cu gura deschisă , cu capul pe spate, bea cu înghiţituri mari, aşa cum

bei apă rece după o alergare, rachiul care-i va adormi imediat gândurile, amintirea şi spaima cumplită.

În trei săptămâni bău toată provizia de alcool. Dar această beţie continuă nu făcea decât să-i amorţească spaima care deveni şi mai furioasă în momentul în care nu a mai putut-o linişti. Atunci, ideea fixă, exasperată după o lună de beţie, şi care creştea mereu în această pustietate absolută, se înfigea în el ca un sfredel. Mergea acum în locuinţa lui ca un animal în cuşcă, lipindu-şi urechea de uşă pentru a auzi dacă celălalt era acolo şi-l sfida prin perete.

Apoi, imediat ce moţăia răpus de oboseală, auzea vocea care-l făcea să sară în picioare.

În cele din urmă, într-o noapte, asemenea laşilor ajunşi la capătul puterilor, se năpusti la uşă şi o deschise pentru a-l vedea pe cel care-l striga şi pentru a-l obliga să tacă.

Fu lovit în faţă de suflul de aer rece care-l îngheţă până la oase, închise din nou uşa, trase zăvoarele, fără să observe că Sam ieşise afară. Apoi, tremurând, puse lemne pe foc şi se aşeză în faţa şemineului pentru a se încălzi; tresări brusc, cineva zgâria peretele plângând.

Strigă înnebunit: „Pleacă!" Un geamăt lung şi dureros îi răspunse.

Atunci, orice urmă de raţiune dispăru din cauza spaimei. Repeta: „Pleacă!" întorcându-se pentru a găsi un loc în care să se ascundă. Celălalt, gemând încă, trecea de-a lungul casei frecându-se de perete. Ulrich alergă spre bufetul de stejar, plin cu veselă şi provizii, şi, ridicându-l cu o forţă supraomenească, îl târî până la uşă, pentru a face o baricadă. Apoi, înghesuind unele peste altele mobilele rămase, saltelele, saltelele de paie, scaunele, acoperi fereastra aşa cum faci când te atacă un duşman.

Dar cel de afară scotea acum gemete puternice şi lugubre cărora tânărul începu să le răspundă cu aceleaşi gemete.

Trecură zile şi nopţi fără ca ei să nu mai urle unul la celălalt. Unul se învârtea fără încetare în jurul casei şi scormonind cu atâta putere zidul cu unghiile lui încât părea că vrea să-l dărâme; celălalt, înăuntru, îi urmărea mişcările, curbat, cu ureche lipită de perete, şi răspundea cu ţipete la toate aceste chemări.

Într-o seară, Ulrich nu mai auzi nimic; se aşeză rupt de oboseală şi adormi imediat.

Se trezi fără nicio amintire, fără niciun gând, ca şi cum capul i-ar fi fost golit de acest somn copleşitor. Îi fu foame; mâncă.

.....

Iarna se terminase. Trecătoarea Gemmi era din nou practicabilă. Familia Hauser porni la drum pentru a se întoarce la han.

Imediat ce ajunseră în vârful urcuşului, femeile urcară pe catâr şi vorbiră despre cei doi pe care îi vor vedea în curând.

Se miraseră că niciunul dintre ei nu coborâse cu câteva zile mai devreme, imediat ce drumul devenise practicabil, pentru a le da noutăţi despre lunga lor hibernare.

Zăriră în sfârşit hanul încă acoperit şi capitonat cu zăpadă. Uşa şi fereastra era închise. Ieşea puţin fum din horn, ceea ce-l mai linişti pe domnul Hauser. Dar, apropiindu-se, văzu pe prag un schelet de animal curăţat de carne de vulturi, un schelet mare, culcat pe o parte.

Îl examinară toţi. „Cred că-i Sam." spuse mama. Şi strigă: „Hei, Gaspard!" Un ţipăt îi răspunse din interior, un ţipăt ascuţit scos parcă de o fiară. Domnul Hauser repetă: „Hei, Gaspard!" Se auzi un alt ţipăt identic primului.

Atunci, cei trei bărbaţi, tatăl şi cei doi fii, încercară să deschidă uşa. Aceasta nu cedă. Luară din grajd o grindă lungă pe post de berbec şi înaintară cu toată viteza. Lemnul

scârţâi, cedă, scândurile zburară în bucăţi. Apoi, un zgomot puternic zgudui casa şi văzură, în spatele bufetului dărâmat, un bărbat în picioare, cu părul care-i cădea pe umeri, cu o barbă care-i ajungea până la piept, cu ochi sticloşi şi cu nişte zdrenţe de pânză pe corp.

Nu-l recunoscură, dar Louise Hauser exclamă: „Este Ulrich, mamă." Şi mama constată că era Ulrich, deşi avea părul alb.

Îi lăsă să intre, îi lăsă să-l atingă, dar nu răspunse la întrebările pe care i le puseră. A trebuit să-l ducă la Loëche unde medicii au constatat că era nebun.

Şi nimeni nu a aflat niciodată ce s-a întâmplat cu colegul lui.

În acea vară, micuţa Hauser era cât pe ce să moară de o stare depresivă atribuită frigului de la munte.

Micuţa Roque

I

Poştaşul Médéric Rompel, pe care oamenii din ţinut îl numeau familiar Médéric, plecă la ora obişnuită de la poşta din Roüy-le-Tour. După ce traversă orăşelul cu pasul lui mare de fost militar, merse mai întâi peste câmpul din Villaume pentru a ajunge la marginea râului Brindille care, urmând firul apei, îl ducea în satul Carvelin unde începea să distribuie corespondenţa.

Mergea repede, de-a lungul râului îngust, care făcea spumă, grohăia, fierbea şi curgea în matca lui cu ierburi, sub o boltă de sălcii. Pietroaiele, care opreau cursul apei, aveau în jurul lor un cerc de apă, un fel de cravată terminată cu un nod de spumă. Pe alocuri, erau cascade de un picior, adesea invizibile, care făceau sub frunze, sub liane, sub un acoperiş de verdeaţă, un zgomot puternic, furios şi blând; mai departe, cum malurile se lărgeau, întâlneai un lac liniştit în care înotau păstrăvi printre ierburile care unduiesc pe fundul râurilor liniştite.

Médéric mergea mereu fără să vadă nimic şi nu se gândea decât la un lucru: prima scrisoare este pentru familia Poivron, apoi am una pentru domnul Renardet; trebuie deci să traversez pădurea.

Bluza lui albastră, strânsă în talie cu o curea de piele neagră, trecea într-un mod rapid şi regulat peste gardul

verde de sălcii; şi bastonul lui, un baston solid din ilex, mergea alături de el în ritmul mişcării picioarelor. Traversă deci râul Brindille pe un pod făcut dintr-un singur copac, aruncat de pe un mal pe celălalt, având drept unică balustradă o funie fixată pe doi stâlpi înfipţi în cele două maluri.

Pădurea, care aparţinea domnului Renardet, primarul din Carvelin şi cel mai mare proprietar din partea locului, era un fel de pădure cu copaci bătrâni, imenşi, drepţi ca nişte coloane, şi se întindea, pe o lungime de o jumătate de leghe, pe malul stâng al râului care servea drept graniţă pentru această enormă boltă de frunziş. De-a lungul apei, crescuseră arbuşti mari, încălziţi de soare; dar în pădure găseai doar muşchi, un muşchi gros, tandru şi moale, care răspândea în aerul nemişcat un uşor miros de mucegai şi de crengi moarte.

Médéric încetini pasul, îşi scoase şapca neagră ornată cu un şiret roşu şi îşi şterse fruntea, căci era deja foarte cald pe câmp, deşi nu era încă ora opt dimineaţa.

Abia îşi pusese din nou şapca şi îşi reluase mersul accelerat când zări, la poalele unui copac, un cuţit, un cuţitaş de copil. Pe când îl ridica, descoperi şi un degetar, apoi, doi paşi mai departe, o cutiuţă cu ace.

Luând aceste obiecte, se gândi: „Le voi încredinţa domnului primar." Şi îşi continuă drumul. Acum însă privea atent, aşteptându-se să mai găsească şi altceva.

Deodată, se opri brusc, ca şi cum s-ar fi lovit de o bară de lemn; la zece paşi în faţa lui zăcea, întins pe spate, pe muşchi, un corp de copil, complet dezbrăcat. Era o fetiţă de aproximativ doisprezece ani. Avea braţele deschise, picioarele desfăcute, faţa acoperită cu o batistă. Puţin sânge îi păta coapsele.

Médéric începu să avanseze pe vârful picioarelor, ca şi cum s-ar fi temut să facă zgomot, temându-se de un posibil pericol; privi cu ochii larg deschişi.

Ce se întâmpla? Dormea, desigur. Apoi se gândi că nu dormi aşa, complet dezbrăcat, la ora şapte şi jumătate dimineaţa, sub copaci răcoroşi. Înseamnă că era moartă şi el se afla în prezenţa unei crime. La gândul acesta, un frison rece îi alergă pe spate, deşi era un fost soldat. Şi-apoi, o crimă era un lucru atât de rar în ţinut, şi mai ales omorârea unui copil, încât nu-i venea să creadă. Ea nu avea nicio rană, doar acest sânge închegat pe coapsă. Deci cum o omorâse?

Se oprise lângă ea; o privea , sprijinit în baston. Sigur o cunoştea, pentru că-i cunoştea pe toţi oamenii din localitate; dar, neputând să-i vadă faţa, nu-i putea ghici numele. Se aplecă pentru a da la o parte batista care-i acoperea faţa; se opri, cu mâna întinsă, reţinut de un gând.

Avea dreptul să mişte ceva din starea cadavrului înaintea constatărilor justiţiei? Îşi imagina justiţia ca un fel de general căruia nu-i scapă nimic şi care dă aceeaşi importanţă unui nasture pierdut sau unei lovituri de cuţit în burtă. Poate sub această batistă vor găsi o probă capitală; era o probă care-şi putea pierde din valoare atinsă de o mână neîndemânatică.

Atunci, se ridică pentru a alerga la domnul primar; dar un alt gând îl opri din nou. Dacă, din întâmplare, fetiţa mai trăia, nu putea să o lase aşa. Îngenunche, uşor, destul de departe de ea, din prudenţă, şi întinse mâna spre piciorul ei. Era rece, îngheţat, acel rece teribil care face înspăimântătoare carnea moartă şi care nu lasă nicio îndoială. Aşa cum a spus mai târziu, la această atingere, poştaşul îşi simţi stomacul întors pe dos şi saliva uscată în gură. Ridicându-se brusc, începu să alerge prin pădure spre casa domnului Renardet.

Mergea cu pas alert, cu bastonul sub braţ, cu pumnii strânşi, cu capul înainte; şi geanta de piele, plină cu scrisori şi ziare, îi lovea cadenţat mijlocul.

Casa primarului se afla la capătul pădurii care-i servea de parc şi o parte din ziduri erau udate de un iaz mic, format de râul Brindille în acest loc.

Era o casă mare şi pătrată, din piatră gri, foarte veche, supusă odinioară unor asalturi, şi care se termina cu un turn enorm, înalt de douăzeci de metri, construit în apă.

De la înălţimea acestei citadele era supravegheat altădată întregul ţinut. Era numit turnul Renard, fără să se ştie de fapt de ce; se spunea că de la această denumire venea sigur numele de Renardet pe care-l purtau proprietarii acestui fief rămas în aceeaşi familie de peste două sute de ani. Căci familia Renardet făcea parte din acea burghezie aproape nobilă, pe care o întâlneai în provincii înainte de Revoluţie.

Poştaşul intră precipitat în bucătăria unde mâncau servitorii şi strigă: „Domnul primar s-a sculat? Trebuie să-i vorbesc imediat." Médéric era cunoscut ca un om cu greutate şi autoritate şi au înţeles de îndată că se petrecuse ceva grav.

Anunţat, domnul Renardet ordonă să fie adus la el. Poştaşul, palid şi cu respiraţia tăiată, cu şapca în mână, îl găsi pe primar aşezat la o masă lungă acoperită cu hârtii împrăştiate.

Era un bărbat solid şi înalt, greu şi roşu, puternic ca un taur şi foarte iubit în localitate, deşi era excesiv de violent. În vârstă de aproape patruzeci de ani şi văduv de şase luni, trăia ca un nobil pe pământurile sale. Temperamentul lui impetuos îl băgase adesea în lucruri penibile din care-l scoteau întotdeauna magistraţii din Roüy-le-Tour, ca nişte prieteni indulgenţi şi discreţi. Într-o zi, nu-l aruncase din scaunul său pe vizitiul diligenţei pentru că fusese cât pe ce să-l omoare pe Micmac, câinele lui de vânătoare? Nu-i rupsese el coastele unui paznic de vânătoare care l-a apostrofat pentru că traversase, cu puşca în mână, terenul aparţinând unui vecin? Nu-l luase de guler pe sub-prefectul care

se oprise în sat în timpul unui tur administrativ calificat de domnul Renardet drept turneu electoral? Căci el se opunea guvernului în numele unei tradiţii de familie.

Primarul întrebă: „Ce este, Médéric?

— Am găsit o fetiţă moartă în pădurea dumneavoastră."

Renardet se ridică în picioare, cu faţa roşie ca o cărămidă:

„Ce spui?... O fetiţă?

— Da, dom'le, o fetiţă, dezbrăcată complet, pe spate, cu sânge, moartă, chiar moartă."

Primarul înjură: „Dumnezeul mă-sii! pariez că este micuţa Roque. Tocmai am fost anunţat că aseară nu s-a întors acasă. Unde ai descoperit-o?"

Poştaşul preciză locul, dădu detalii, se oferi să-l însoţească acolo pe primar.

Dar Renardet spuse brusc: „Nu, nu am nevoie de tine. Trimite-i imediat la mine pe paznicul de plantaţii, pe secretarul de la primărie şi pe medic, şi continuă-ţi turul! Hai, repede, repede şi spune-le că ne întâlnim în pădure."

Poştaşul, om de armată, se supuse şi se retrase, furios şi decepţionat că nu va asista la constatări.

Ieşi şi stăpânul, îşi luă pălăria, o pălărie mare şi moale, din fetru gri, cu boruri foarte late, şi se opri pentru câteva secunde pe pragul casei. În faţa lui se întindea un gazon imens pe care străluceau trei pete mari - roşie, albastră şi albă -, trei coşuri mari cu flori, unul în faţa casei şi celelalte pe laturi. Mai departe, se înălţau până la cer primii arbori din pădure, în timp ce, la stânga , pe deasupra râului Brindille lărgit în dreptul iazului, se zăreau câmpiile lungi, un adevărat ţinut verde şi plat, întrerupte de rigole şi garduri de sălcii, asemănătoare unor monştri, pitici şi bondoci, mereu cu ramurile nefolositoare tăiate şi susţinând pe un trunchi enorm şi scurt un strat fremătător de ramuri subţiri.

La dreapta, în spatele grajdurilor, magaziilor, tuturor clădirilor care depindeau de proprietate, începea satul, bogat, populat de crescători de vite.

Renardet coborî încet treptele peronului şi, luând-o la stânga, ajunse pe malul apei pe care-l parcurse cu mâinile la spate. Mergea cu capul aplecat; şi, din când în când, privea în jurul lui pentru a vedea dacă nu zăreşte persoanele pe care trimisese să le caute.

Când ajunse sub copaci, se opri, îşi scoase pălăria şi-şi şterse fruntea aşa cum făcuse Médéric; căci soarele arzător de iulie cădea ca o ploaie de foc pe pământ. Apoi primarul începu din nou să meargă, se opri iar, merse din nou. Deodată, aplecându-se, îşi udă batista în râul care curgea la picioarele sale şi o întinse pe cap, sub pălărie. Picături de apă îi curgeau de-a lungul tâmplelor, pe urechile încă vineţii, pe gâtul puternic şi roşu şi intrau, una după alta, sub gulerul alb al cămăşii.

Cum nu apărea nimeni, bătu din picior, apoi strigă: „Hei! hei!"

O voce îi răspunse la dreapta: „Hei! hei!"

Şi medicul apăru de sub copaci. Era un omuleţ slab, fost chirurg militar, considerat capabil în împrejurimi. Şchiopăta, fiind rănit în timpul armatei, şi se ajuta de un baston pentru a merge.

Îi zăriră apoi pe paznicul de plantaţii şi pe secretarul primăriei, care, anunţaţi în acelaşi timp, sosiră împreună. Aveau chipurile speriate şi alergau gâfâind, mergând şi alergând rând pe rând pentru a se grăbi şi-şi agitau atât de tare braţele încât păreau că-şi îndeplinesc sarcina mai mult cu ele decât cu picioarele.

Renardet îi spuse medicului: „Ştii despre ce este vorba?

— Da, un copil mort găsit în pădure de Médéric.

— Bine. Să mergem!"

Începură să meargă alături, urmaţi de cei doi bărbaţi. Pe muşchi, paşii lor nu făceau niciun zgomot; privirile lor căutau acolo, în faţa lor.

Doctorul Labarbe întinse brusc braţul: „Priviţi, iată-l!"

Foarte departe, sub copaci, se zărea ceva deschis. Dacă nu ar fi ştiut ce era, nu ar fi ghicit. Părea ceva strălucitor şi atât de alb încât ai fi crezut că este o rufă căzută; căci o rază de soare, strecurată printre ramuri, lumina carnea palidă cu o linie mare şi oblică peste pântec. Apropiindu-se, distingeau puţin câte puţin capul acoperit întors spre apă şi cele două braţe întinse ca pentru o crucificare.

„Îmi este foarte cald", spuse primarul.

Şi, aplecându-se spre apa râului Brindille, îşi udă din nou batista pe care o puse iar pe frunte.

Medicul iuţi pasul, interesat de descoperire. Îndată ce fu lângă cadavru, se aplecă pentru a-l examina, fără să-l atingă. Îşi pusese nişte ochelari fără braţe, ca atunci când priveşti un obiect curios, şi se învârti lent în jur.

Fără să se ridice spuse: „Viol şi asasinat pe care le vom constata imediat. Această fetiţă este de altfel aproape o femeie, uitaţi-vă la bustul ei."

Cei doi sâni, destul de tari deja, se lăsaseră peste piept, muiaţi de moarte.

Medicul ridică uşor batista care acoperea faţa. Aceasta apăru neagră, îngrozitoare, cu limba scoasă, cu ochii ieşiţi din orbite. El continuă: „E clar. A fost strangulată după ce-a fost violată."

Palpă gâtul: „Strangulată cu mâinile fără să lase nicio urmă deosebită, nici urmă de unghie, nici amprenta degetului. Foarte bine. Într-adevăr, este micuţa Roque."

Puse cu delicateţe batista la loc: „Nu am nimic de făcut; este moartă de cel puţin douăsprezece ore. Trebuie anunţat Parchetul."

În picioare, cu mâinile la spate, Renardet privea fix micuţul corp întins pe iarbă: Murmură: „Ce nenorocit! Ar trebui să-i găsim hainele."

Medicul pipăia mâinile, braţele, gambele. Spuse: „Sigur tocmai se scăldase. Ar trebui să fie pe malul apei."

Primarul ordonă: „Tu, Principe (era secretarul primăriei) vei merge să cauţi hainele de-a lungul râului. Tu Maxime (era paznicul de plantaţii), tu vei alerga la Roüy-le-Tour şi-l vei aduce pe judecătorul de anchetă şi pe jandarmi. Trebuie să fie aici peste o oră. Înţelegi."

Cei doi bărbaţi plecară repede şi Renardet îi spuse doctorului: „Ce ticălos a putut să facă un asemenea lucru în acest ţinut?"

Medicul şopti: „Cine ştie? Toată lumea este capabilă să facă asta. Toată lumea în particular şi nimeni în general. Nu contează. Trebuie să fie vreun vagabond, vreun muncitor fără lucru. De când suntem în Republică, nu întâlneşti decât asemenea oameni pe drumuri."

Amândoi erau bonapartişti.

Primarul spuse din nou: „Da, nu poate fi decât un străin, un trecător, un vagabond fără niciun căpătâi..."

Medicul adăugă cu un zâmbet aparent: „Şi fără femeie. Neavând nici mâncare, nici casă, şi-a procurat restul. Nu se ştie că există oameni pe pământ capabili de o tocmeală la un moment dat. Ştiai că această fetiţă dispăruse?"

Şi cu vârful bastonului atingea, unul după altul, degetele înţepenite ale moartei, apăsându-le aşa cum apeşi clapele unui pian.

„Da. Mama ei a venit să mă caute ieri, în jurul orei nouă seara, pentru că fetiţa nu se întorsese la ora şapte pentru a mânca. Am strigat-o pe drumuri până la miezul nopţii; dar nu ne-am gândit la pădure. Trebuia să fie lumină pentru a face cercetări cu adevărat utile.

— Vrei o ţigară? întrebă medicul.

— Mulţumesc, n-am chef să fumez. Mă impresionează să văd aşa ceva."

Rămăseseră amândoi în picioare în faţa acestui corp firav de adolescentă, atât de palid pe muşchiul închis la culoare. O muscă mare cu burta bleu, care se plimba de-a lungul coapsei, se opri pe petele de sânge, plecă din nou, urcând, parcurgând partea laterală a corpului cu mersul ei vioi şi sacadat, se căţără pe un sân, apoi coborî pentru a-l explora pe celălalt, căutând ceva de băut pe această moartă. Cei doi bărbaţi priveau acest punct negru care rătăcea.

Medicul spuse: „Ce frumos arată o muscă pe piele. Doamnele din secolul trecut aveau dreptate să-şi lipească una pe faţă. De ce s-a pierdut acest obicei?"

Primarul părea să nu-l audă deloc, pierdut în gândurile lui.

Dar, surprins de un zgomot, se întoarse brusc. O femeie cu bonetă şi şorţ albastru alerga pe sub copaci. Era mama, Roque. Imediat ce-l zări pe primar, începu să urle: „Fetiţa mea, unde este fetiţa mea?" Era atât de înnebunită încât nu se mai uita pe jos. Deodată o văzu, se opri brusc, îşi lipi mâinile şi îşi ridică braţele, scoţând un ţipăt ascuţit şi sfâşietor, un ţipăt de fiară mutilată.

Apoi se repezi spre corp, căzu în genunchi şi, ca şi cum ar fi smuls-o, ridică batista care-i acoperea faţa. Când văzu acest chip înspăimântător, negru şi convulsionat, se ridică dintr-o mişcare, apoi căzu cu faţa la pământ, scoţând în grosimea muşchiului ţipete îngrozitoare şi neîntrerupte.

Corpul ei mare şi slab, pe care hainele se lipeau, palpita scuturat de convulsii. I se vedeau gleznele osoase şi gambele slabe, acoperite de ciorapi groşi, care tremurau îngrozitor; şi râcâia pământul cu degetele îndoite ca pentru a face o gaură şi a se ascunde în ea.

Impresionat, medicul şopti: „Biata bătrână!" Renardet avu în burtă un zgomot ciudat; apoi scoase un fel de strănut zgomotos care-i ieşi pe nas şi pe gură în acelaşi timp; scoţându-şi batista din buzunar, începu să plângă în ea, tuşind, hohotind şi suflându-şi nasul zgomotos. Bâlbâi: „Nemaipomenit... nemaipomenit... nemaipomenit, în numele lui Dumnezeu, cine-i porcul care a făcut asta? Aş vrea să-l văd ghilotinat..."

Dar Principe reapăru, cu un aer dezolat şi cu mâinile goale. Şopti: „N-am găsit nimic, dom'le primar, absolut nimic nicăieri."

Celălalt, buimăcit, răspunse cu o voce groasă, înecată în lacrimi: „ Ce n-ai găsit?

— Hainele fetiţei.

— Ei bine...ei bine...mai caută...şi...şi găseşte-le... sau.. vei avea de-a face cu mine!"

Ştiind că nu te poţi opune primarului, bărbatul plecă descurajat aruncând spre cadavru o privire piezişă şi speriată.

Voci îndepărtate se ridicau dintre copaci, o rumoare confuză, zgomotul unei mulţimi care se apropia; căci Médéric, în turul său, dăduse vestea din uşă în uşă. Mai întâi stupefiaţi, oamenii din localitate vorbiseră în stradă despre acest lucru, de pe un prag pe altul; apoi s-au adunat; au bârfit, au discutat, au comentat evenimentul timp de câteva minute; acum veneau să vadă.

Soseau în grupuri, puţin nehotărâţi şi neliniştiţi de teama primei emoţii. Când au zărit corpul, s-au oprit, neîndrăznind să mai înainteze şi vorbind încet. Apoi îndrăzniră, făcură câţiva paşi, se opriră din nou, înaintară din nou, şi, în curând, formară în jurul moartei, al mamei, al medicului şi al lui Renardet, un cerc gros, agitat şi zgomotos care se strângea din cauza împingerilor subite ale ultimilor veniţi.

Curând ajunseră lângă cadavru. Câţiva chiar se aplecară pentru a-l atinge. Medicul îi îndepărtă. Dar primarul, ieşit brusc din toropeală, se înfurie şi, apucând bastonul doctorului Labarbe, se aruncă asupra celor pe care-i conducea bâiguind: „Căraţi-vă... căraţi-vă... grămadă de brute... căraţi-vă...!" Într-o secundă cordonul de curioşi se lărgi cu două sute de metri.

Mama fetiţei se ridicase în picioare, se întorsese, se aşezase şi acum plângea în mâinile care-i acopereau faţa.

În mulţime, se discuta despre crimă; ochii avizi ai băieţilor explorau acest corp tânăr şi dezbrăcat. Renardet îşi dădu seama de acest lucru, şi, scoţându-şi brusc sacoul de pânză, îl aruncă peste fetiţă care dispăru cu totul sub haina cea mare.

Curioşii se apropiau încet; pădurea se umplea de lume; o rumoare continuă de voci urca de sub frunzişul des al copacilor mari.

Doar în cămaşă, primarul stătea în picioare, cu bastonul în mână, într-o poziţie de luptă. Părea exasperat de această curiozitate a oamenilor şi repeta: „Dacă vreunul dintre voi se apropie, îi sparg capul ca unui câine."

Ţăranilor le era foarte teamă de el; au rămas la distanţă. Doctorul Labarbe, care fuma, se aşeză lângă mama fetiţei, îi vorbi, căutând să-i distragă atenţia. Bătrâna îşi luă mâinile de pe faţă şi răspunse cu un flux de cuvinte înlăcrimate, golindu-şi durerea într-un noian de cuvinte. Povesti despre viaţa ei, despre căsătorie, despre moartea soţului ei, paznic de vite, omorât pe loc de coarnele unui taur, despre copilăria fetei ei, despre viaţa ei nefericită de văduvă cu un copil şi fără venituri. N-o mai avea decât pe micuţa ei Louise; o omorâse; o omorâse în această pădure. Pe neaşteptate, vru o să revadă şi, târându-se în genunchi până la cadavru, ridică un colţ al hainei care o acoperea; apoi, căzu din nou

şi începu să urle. Mulţimea tăcea, privind cu lăcomie toate gesturile mamei.

Brusc se stârni o mare agitaţie; Cineva striga: „Jandarmii, jandarmii."

Doi jandarmi apărură în depărtare, sosind la trap, escortându-i pe căpitanul lor şi pe un domn scund, cu perciuni roşcaţi, care, pe o iapă albă, se mişca precum o maimuţă.

Paznicul de plantaţii tocmai îl găsise pe domnul Putoin, judecătorul de anchetă, în momentul în care acesta urcase pe cal pentru a-şi face plimbarea zilnică, pentru că el îşi dădea aere de cavaler frumos, spre marea distracţie a ofiţerilor.

Coborî cu căpitanul, strânse mâna primarului şi doctorului, aruncând o privire curioasă asupra sacoului de pânză care acoperea corpul culcat sub el.

Când fu pus la curent cu faptele, îndepărtă mai întâi oamenii pe care jandarmii îi alungară din pădure, dar care reapărură imediat pe câmp, şi care formară, de-a lungul râului Brindille, pe malul celălalt, un gard, un gard mare de capete excitate şi agitate.

La rândul lui, medicul dădu explicaţii pe care Renardet le scria cu creionul în agenda lui. Toate constatările au fost făcute, înregistrate, şi comentate fără să ducă la vreun rezultat. Principe se întorsese şi el fără să fi găsit vreo urmă de haine.

Această dispariţie surprindea pe toată lumea, nimeni neputând să-şi explice acest lucru decât printr-un furt. Şi cum aceste vechituri nu valorau nici măcar douăzeci de centime, furtul în sine era inadmisibil.

Chiar şi judecătorul de anchetă, primarul, căpitanul şi doctorul începură şi ei să caute de-a lungul râului , doi câte doi, dând la o parte şi cele mai mici ramuri.

Renardet îi spunea judecătorului: „Cum se face că acest ticălos a ascuns sau a luat cu el hainele, dar a lăsat corpul în aer liber, la vedere?"

Celălalt, viclean şi perspicace, răspunse: „Ei, ei! O fi şiret? Această crimă a fost comisă fie de o brută, fie de un ticălos şiret. În orice caz, vom reuşi să-l descoperim."

Un zgomot de vehicul îi făcu să întoarcă capul. Erau substitutul, medicul şi grefierul de la tribunal care soseau şi ei. Reîncepură cercetările discutând cu însufleţire.

Deodată, Renardet spuse: „Ştiţi că vă invit la masă?"

Toată lumea acceptă zâmbind şi judecătorul de anchetă, considerând că sunt destul de ocupaţi în acea zi cu micuţa Roque, se întoarse spre primar:

„Pot să duc corpul la dumneavoastră, nu-i aşa? Aveţi o cameră unde să o ţineţi până diseară."

Celălalt se tulbură, bâlbâind: „Da, nu...nu... De fapt, aş prefera să nu fie dus la mine...din cauza...din cauza servitorilor...care...care vorbesc deja despre strigoi în...în turnul meu, în turnul lui Renard... Ştiţi...N-ar mai rămâne niciunul...Nu...Prefer să nu-l am la mine acasă."

Magistratul începu să zâmbească: „Bine...îl voi trimite direct la Roüy pentru examenul legal. Întorcându-se spre substitut, spuse: „Pot folosi maşina dumneavoastră, nu-i aşa?

— Da, desigur."

Toată lumea se întoarse la cadavru. Mama fetiţei, aşezată acum lângă fiica ei, o ţinea de mână şi se uita înainte, cu o privire confuză şi năucă. Cei doi medici încercară să o ia de acolo ca să nu vadă când este luat corpul micuţei, dar ea înţelese imediat ce urmau să facă şi, aruncându-se peste corp, îl strânse în braţe. Lungită peste el, striga: „Nu-l veţi lua, este al meu, acum este al meu. Mi-a omorât-o, vreau s-o păstrez, n-o veţi lua!"

Toţi bărbaţii, tulburaţi şi nehotărâţi, stăteau în picioare în jurul ei. Renardet se aşeză în genunchi, pentru a-i vorbi: „Ascultă, Roque, trebuie să o luăm pentru a afla cine a omorât-o; altfel, nu vom şti. Trebuie să-l căutăm pentru a-l

pedepsi. Ţi-o vor da înapoi după ce-l vor găsi, îţi promit."

Acest motiv o tulbură pe femeie şi cu o ură care se trezea în privirea ei înnebunită, spuse: „Atunci îl vor prinde?

— Da, îţi promit."

Se ridică, hotărâtă să-i lase pe aceşti oameni să acţioneze. Dar auzindu-l pe căpitan murmurând: „Este surprinzător faptul că nu-i găsim hainele", o idee nouă, pe care nu o avusese, îi veni brusc în mintea ei de ţărancă şi întrebă: „Unde-i sunt hainele? Sunt ale mele. Le vreau. Unde le-a pus?"

I se explică faptul că erau de negăsit. Atunci ea le ceru cu o încăpăţânare disperată, plângând şi gemând: „Sunt ale mele, le vreau; sunt ale mele, unde sunt?"

Cu cât încercau mai mult să o calmeze, cu atât mai mult ea plângea, se încăpăţâna. Nu mai cerea corpul, voia hainele, hainele fiicei ei, poate atât din lăcomie inconştientă de om sărac pentru care o piesă de argint reprezintă o avere, cât şi din dragoste maternă.

Şi când corpul mic, învelit în pături, pe care au mers să le ia de la Renardet, dispăru în maşină, în picioare sub copaci, bătrâna, sprijinită de primar şi de căpitan, ţipa: „Nu mai am nimic, nu mai am nimic, nu mai am nimic pe lume, nu mai am nimic, nici măcar căciuliţa ei, căciuliţa ei; nu mai am nimic, nu mai am nimic, nici măcar căciuliţa ei."

Preotul tocmai sosise; un preot foarte tânăr, deja gras. Se însărcină să o ducă pe Roque şi plecare împreună spre sat. Durerea mamei se atenua datorită cuvintelor sacre ale ecleziastului, care îi promitea mii de compensaţii. Dar ea repeta întruna: „Dacă aş avea măcar căciuliţa ei.." cramponându-se de această idee care le domina pe toate celelalte.

Renardet strigă de la distanţă: „Mâncaţi cu noi, domnule preot. Peste o oră."

Preotul întoarse capul şi răspunse: „Cu plăcere, domnule primar. Voi fi la dumneavoastră la ora douăsprezece."

Şi toată lumea se îndreptă spre casa a cărei faţadă gri şi al cărei turn mare, construit pe malul râului Brindille se zăreau printre ramuri.

Masa dură mult timp; se vorbi despre crimă. Toată lumea fu de aceeaşi părere: fusese înfăptuită de un vagabond, care trecea întâmplător pe acolo, în timp ce micuţa se scălda.

După aceea, magistraţii s-au întors la Roüy, anunţând că vor veni a doua zi, dis-de-dimineaţă. Medicul şi preotul se întoarseră la ei acasă, în timp ce Renardet, după o lungă plimbare pe câmp, se întoarse în pădure unde se plimbă până noaptea, cu paşi lenţi, cu mâinile la spate.

Se culcă foarte devreme şi, a doua zi, încă dormea când judecătorul de anchetă pătrunse în camera lui. Îşi freca mâinile; părea mulţumit şi spuse:

„Ah! încă dormiţi! Ei bine, dragul meu, avem noutăţi în această dimineaţă."

Primarul se aşezase pe pat:

„Ce anume?

— Oh, ceva ieşit din comun. Vă amintiţi cum mama cerea ieri o amintire de la fiica ei, mai ales căciuliţa. Ei bine, deschizând uşa în această dimineaţă, a găsit pe prag, saboţii copilului. Acest lucru dovedeşte că omorul a fost comis de cineva din localitate, de cineva căruia i-a fost milă de ea. În afară de asta, poştaşul Médéric mi-a adus degetarul, cuţitaşul şi cutiuţa cu ace ale moartei. Deci bărbatul, luând hainele pentru a le ascunde, a scăpat obiecte care se aflau în buzunare. În ceea ce mă priveşte, acord importanţă mai ales returnării saboţilor, care indică o anumită cultură morală şi o facultate de înduioşare din partea asasinului. Dacă vreţi, vom trece împreună în revistă principalii locuitori."

Primarul se ridicase. Sună pentru a i se aduce apă caldă pentru bărbierit. Spse: „Cu plăcere, dar va dura mult şi am putea începe imediat."

Domnul Putoin încălecase un scaun, continuând astfel, chiar şi în casă, mania lui pentru echitaţie.

În acel moment, Renardet îşi acoperea barba cu o spumă albă, privindu-se în oglindă; apoi, îşi ascuţi briciul pe cureaua de piele şi continuă: „Principalul locuitor din Carvelin se numeşte Joseph Renardet, primar, proprietar bogat, om morocănos care bate paznicii şi vizitiii..."

Judecătorul de anchetă începu să râdă: „Ajunge, să trecem la următorul...

— Al doilea om ca importanţă este domnul Pelledent, adjunct, crescător de vite, şi el proprietar bogat, ţăran şiret, foarte făţarnic, foarte viclean în orice problemă financiară, dar incapabil, după părerea mea, să fi făcut o asemenea ticăloşie."

Domnul Putoin spuse: „Să continuăm!"

Atunci, în timp ce se rădea şi se spăla, Renardet continuă inspecţia morală a tuturor locuitorilor din Carvelin. După două ore de discuţii, bănuielile lor se opriseră asupra a trei indivizi destul de suspecţi: un braconier numit Cavalle, un pescar de păstrăvi şi de raci numit Paquet şi un supraveghetor de vite numit Clovis.

II

Cercetările au durat toată vara, dar criminalul nu a fost descoperit. Cei bănuiţi şi arestaţi îşi dovediră repede nevinovăţia şi Parchetul a trebuit să renunţe la urmărirea vinovatului.

Dar acest asasinat părea să fi impresionat toată localitatea într-un mod cu totul special. Rămăseseră în sufletele locuitorilor o nelinişte, o frică vagă, o senzaţie de groază misterioasă, rezultată nu numai din imposibilitatea de a descoperi vreo urmă, ci mai ales de această găsire stranie

a saboţilor în faţa uşii lui Roque, a doua zi. Certitudinea că asasinul asistase la constatări, că sigur mai trăia în sat, bântuia spiritele, le obseda, părea să planeze asupra ţinutului ca o ameninţare permanentă.

De altfel, pădurea devenise un loc de temut, evitat, considerată ca fiind bântuită. Odinioară, locuitorii veneau aici să se plimbe în fiecare duminică după-amiază. Se aşezau pe muşchi la poalele arborilor enormi sau mergeau de-a lungul apei pândind păstrăvii care fugeau sub ierburi. Băieţii jucau un joc cu bile, popice, răsturnau cu paleta o monedă pusă pe un dop, jucau mingea în locurile unde pământul era plan şi bătătorit; fetele, în grupuri de patru sau cinci, se plimbau ţinându-se de braţ, cântând cu vocile lor piţigăiate romanţe care zgâriau urechile, ale căror note false tulburau aerul liniştit şi iritau nervii dinţilor asemeni unor picături de oţet. Acum nimeni nu mai mergea sub bolta deasă şi înaltă, ca şi cum s-ar fi aşteptat să mai găsească vreun cadavru culcat.

Veni toamna, frunzele căzură. Cădeau zi şi noapte, coborau învârtindu-se, rotunde şi uşoare, de-a lungul copacilor mari; începea să se vadă cerul printre ramuri. Uneori, când o rafală de vânt trecea peste vârfuri, ploaia lentă şi continuă se înteţea brusc, devenea o aversă uşor foşnitoare care acoperea muşchiul cu un covor galben, care scrâşnea puţin sub tălpi. Şi murmurul aproape insesizabil, murmurul plutitor, continuu, dulce şi trist al acestei ploi, părea o jelire, şi frunzele care tot cădeau păreau lacrimi, lacrimi mari vărsate de marii copaci trişti, care plângeau zi şi noapte sfârşitul anului, sfârşitul aurorelor călduţe şi a crepusculelor blânde, sfârşitul brizelor calde şi al soarelui luminos, dar poate şi crima pe care o văzuseră comiţându-se la umbra lor, copilul violat şi ucis la poalele lor. Plângeau în tăcerea pădurii pustii şi goale, a pădurii abandonate şi temute, în care probabil rătăcea singur, sufletul fetiţei moarte.

Râul Brindille, cu debitul mărit de furtuni, curgea mai repede, galben şi furios, între malurile uscate, între două garduri de sălcii subţiri şi dezgolite.

Şi iată că brusc Renardet se întoarse să se plimbe prin pădure. În fiecare zi, la lăsarea serii, ieşea din casă, cobora cu paşi lenţi peronul şi mergea sub copaci cu un aer gânditor, cu mâinile în buzunare. Mergea mult timp pe muşchiul umed şi moale, în timp ce o legiune de ciori, venite din împrejurimi pentru a dormi pe vârfurile înalte ale copacilor, se desfăşura în aer, asemenea unei imense pânze de doliu plutind în vânt, scoţând sunete violente şi sinistre.

Uneori, se aşezau, găurind cu pete negre ramurile încâlcite pe un cer roşu, pe cerul sângeriu al crepusculelor de toamnă. Apoi, brusc, plecau din nou croncănind îngrozitor şi desfăşurându-şi din nou, deasupra pădurii, lungul feston sumbru al zborului lor.

Se abăteau apoi pe vârfurile cele mai înalte şi nu mai croncăneau, în timp ce noaptea tot mai profundă amesteca penele negre cu negrul spaţiului.

Renardet încă mai rătăcea lent, la poalele copacilor; apoi, când tenebrele opace nu-i mai permiteau să meargă, se întorcea acasă, cădea grămadă pe un fotoliu, în faţa şemineului luminos, întinzându-şi spre flacără picioarele umede, din care ieşeau aburi mult timp.

Or, într-o dimineaţă, o veste importantă se împrăştie în ţinut: primarul tăia pădurea.

Douăzeci de tăietori lucrau deja. Începuseră cu partea cea mai apropiată de casă şi avansau repede în prezenţa stăpânului.

Mai întâi, erau tăiate cu toporişca ramurile care se aflau de-a lungul trunchiului. Legaţi de acesta cu un colier de funii, îl cuprind mai întâi cu braţele; apoi, ridicând un picior, îl lovesc puternic cu un vârf ascuţit de oţel fixat de

talpă. Vârful ascuţit intră în lemn, rămâne înfipt în acesta, şi omul se ridică deasupra ca pe o treaptă pentru a lovi cu celălalt picior, cu alt vârf ascuţit, pe care se va sprijini din nou pentru a reîncepe cu primul picior.

Şi, la fiecare urcare, el duce mai sus colierul de funie care-l ţine legat de copac; la mijloc îi atârnă toporişca de oţel. El se caţără încet asemenea unui animal parazit care atacă un uriaş, urcă cu greu de-a lungul trunchiului imens, îmbrăţişându-l şi înţepându-l pentru a merge să-l decapiteze.

De îndată ce ajunge la primele ramuri, se opreşte, scoate toporişca ascuţită şi loveşte. Loveşte lent, cu metodă, tăind ramura chiar lângă trunchi; şi brusc, ramura scârţâie, se îndoaie, se înclină, se smulge şi cade, atingând în căderea ei copacii învecinaţi. Apoi se loveşte de pământ cu un zgomot puternic de lemn rupt şi toate rămurelele se mai mişcă mult timp.

Pământul se acoperea de resturi pe care alţi bărbaţi le tăiau la rândul lor, le legau în mănunchi şi le puneau unele peste altele, în timp ce copacii rămaşi încă în picioare păreau nişte stâlpi imenşi, nişte ţăruşi gigantici amputaţi şi raşi de oţelul ascuţit al toporiştilor.

Şi când cel care tăia ramurile îşi termina treaba, lăsa în vârful trunchiului drept şi subţire colierul de sfoară pe care-l purtase, cobora apoi cu lovituri de pinten de-a lungul copacului fără coroană, pe care tăietorii îl atacau de la bază, cu lovituri puternice care răsunau în restul pădurii.

Când tăietura părea destul de adâncă, scoţând strigăte cadenţate, câţiva oameni trăgeau de funia fixată în vârf şi imensul catarg scârţâia, căzând pe pământ cu un sunet surd şi cu o zguduitură asemănătoare unei lovituri de tun.

Şi pădurea se micşora în fiecare zi, pierzându-şi copacii doborâţi aşa cum o armată îşi pierde soldaţii.

Renardet nu pleca; rămânea acolo de dimineaţa până seara, uitându-se, nemişcat şi cu mâinile la spate, la moartea

lentă a pădurii lui. După ce un copac cădea, punea piciorul deasupra, ca peste un cadavru. Apoi, ridica privirile spre următorul cu un fel de nerăbdare secretă şi calmă, ca şi cum ar fi aşteptat sau sperat ceva la sfârşitul acestui masacru.

Totuşi, se apropiau de locul unde micuţa Roque fusese găsită. Într-o seară, la ora crepusculului, au ajuns acolo. Pentru că era întuneric, cerul fiind acoperit, tăietorii au vrut să oprească munca, amânând pentru a doua zi doborârea unui stejar enorm, dar stăpânul se împotrivi şi ceru ca acest colos, care umbrise crima, să fie curăţat de ramuri şi doborât imediat.

După ce fu complet curăţat de ramuri, după ce-i terminară toaleta de condamnat, după ce tăietorii îi tăiară baza, cinci oameni începură să tragă de funia fixată în vârf.

Copacul rezistă; deşi tăiat până la mijloc, trunchiul lui puternic era tare precum fierul. Cu un fel de salt regulat, muncitorii, toţi împreună, trăgeau funia îndoindu-se până la pământ şi scoteau un icnet gâfâit care le exterioriza şi regla efortul.

În picioare lângă uriaş, doi tăietori stăteau cu toporul în mână ca doi călăi gata să lovească din nou, şi Renardet, nemişcat, cu mâinile pe scoarţă, aştepta căderea cu o emoţie neliniştită şi nervoasă.

Unul dintre oameni îi spuse: „Sunteţi prea aproape, domnule primar; când va cădea, s-ar putea să vă rănească."

Nu răspunse şi nici nu se îndepărtă; părea gata să apuce chiar el stejarul pentru a-l culca la pământ asemenea unui luptător.

Deodată, se auzi o trosnitură la baza coloanei de lemn înalte, o trăsnitură care păru să alerge până în vârf ca o zdruncinătură dureroasă; şi coloana se înclină puţin, gata să cadă, dar rezistând încă. Bărbaţii, excitaţi, îşi încordară braţele şi făcură un efort şi mai mare; şi cum copacul rupt se prăbuşea, Renardet făcu un pas în faţă, apoi se opri, cu umerii ridicaţi pentru a primi lovitura irezistibilă, lovitura mortală care l-ar fi strivit.

Dar, deviind puţin, stejarul îi atinse doar mijlocul, aruncându-l cu faţa în jos la vreo cinci metri.

Muncitorii alergară pentru a-l ridica; se ridicase deja singur în genunchi, ameţit, cu privirile rătăcite şi trecându-şi mâna peste frunte ca şi cum se trezise dintr-un acces de nebunie.

Când fu din nou în picioare, oamenii, surprinşi, îi puseră întrebări, neînţelegând deloc ce făcuse el. Bâlbâindu-se, răspunse că a avut un moment de rătăcire, sau mai degrabă o clipă de întoarcere în copilărie, că-şi imaginase că va avea timp să treacă pe sub copac aşa cum puştii trec alergând prin faţa atelajelor la trap, că se jucase cu pericolul, că, de vreo opt zile, simţea această dorinţă crescând în el, întrebându-se de fiecare dată când un copac trosnea, gata să cadă, dacă va putea să treacă pe sub el fără să fie atins. Mărturisi că era o prostie; dar toată lumea are aceste minute de rătăcire sau tentaţii de o stupiditate puerilă.

Explica lent, căutându-şi cuvintele, cu o voce surdă; apoi, plecă spunând: „Pe mâine, prieteni, pe mâine!"

Odată intrat în camera lui, se aşeză în faţa mesei, pe care lampa cu abajur o lumina puternic şi, luându-şi capul între mâini, începu să plângă.

Plânse mult timp, apoi îşi şterse ochii, ridică uşor capul şi privi pendula. Nu era încă ora şase. Se gândi: „Am timp înainte de cină" şi merse să încuie uşa. Se întoarse şi se aşeză în faţa mesei; trase sertarul din mijloc, luă de-acolo un revolver şi-l puse peste hârtii, la lumină. Oţelul armei lucea, aruncând reflexe asemănătoare unor flăcări.

Renardet se uită la el câtva timp cu privirea tulbure a unui om beat; apoi se ridică şi începu să meargă.

Mergea de la un capăt la altul al încăperii, şi, din când în când, se oprea, pentru a reîncepe să meargă imediat. Brusc, deschise uşa sălii de baie, muie un prosop în ulciorul cu

apă şi îşi udă fruntea, aşa cum făcuse în dimineaţa crimei. Începu din nou să meargă. De câte ori trecea prin faţa mesei, arma strălucitoare îi atrăgea privirea, solicita mâna; dar el pândea pendula şi se gândea: „Mai am încă timp."

Sună ora şase şi jumătate. Atunci luă revolverul, deschise bine gura, cu o grimasă îngrozitoare, şi împinse arma înăuntru ca şi cum ar fi vrut să o înghită. Rămase aşa câteva secunde, nemişcat, cu degetul pe trăgaci, apoi, brusc, scuturat de un frison de oroare, aruncă pistolul pe covor.

Şi căzu din nou pe fotoliu hohotind de plâns: „Nu pot. Nu îndrăznesc. Doamne! Doamne! Cum să fac pentru a avea curajul să mă omor?"

Cineva bătu la uşă; se ridică, înnebunit. Un servitor îi spuse: „Cina domnului este gata." Răspunse: „Bine. Cobor."

Strânse arma, o încuie din nou în sertar, se privi în oglinda de pe şemineu pentru a vedea dacă faţa nu părea prea convulsionată. Era roşu, ca de obicei, poate puţin mai roşu. Iată tot. Coborî şi se aşeză la masă.

Mâncă încet, ca un bărbat care vrea să lungească masa, care nu vrea să fie din nou singur cu el însuşi. Fumă mai multe pipe în salon în timp ce se strângea masa. Apoi urcă în cameră. Imediat ce se închise aici, se uită sub pat. Deschise toate dulapurile, cercetă toate ungherele, scotoci în toate mobilele. Aprinse apoi lumânările de pe şemineu, rotindu-se de mai multe ori, parcurse cu privirea tot apartamentul cu o spaimă care-i crispa chipul, căci el ştia că o va vedea, ca în fiecare noapte, pe micuţa Roque, fetiţa pe care o violase, apoi strangulase.

În fiecare noapte, odioasa viziune reîncepea. Era mai întâi în urechi un fel de sforăit, ca zgomotul unei batoze sau trecerea îndepărtată a unui tren pe un pod. Începea să gâfâie, să se sufoce şi trebuia să-şi descheie nasturii de la gulerul cămăşii şi cureaua. Mergea pentru a pune sângele în mişcare,

încerca să citească, încerca să cânte; inutil, căci, în pofida voinţei lui, gândul i se întorcea la ziua asasinatului, care-i reapărea cu detaliile cele mai secrete, cu toate emoţiile cele mai puternice, de la primul până la ultimul minut.

Sculându-se în acea dimineaţă, dimineaţa acelei oribile zile, simţise un fel de amorţeală şi o migrenă pe care le atribuia căldurii, motiv pentru care rămase în camera lui până a fost chemat la masa de prânz. După masă, şi-a făcut siesta; ieşise apoi, spre sfârşitul după-amiezii, pentru a respira briza răcoroasă şi liniştitoare din pădure.

Imediat ce ieşi afară , aerul greu şi fierbinte al câmpiei îl apăsă şi mai mult. Încă sus pe cer, soarele revărsa pe pământul calcinat, uscat şi însetat, valuri de lumină arzătoare. Nicio adiere nu mişca frunzele. Toate animalele, păsările, chiar şi lăcustele tăceau. Renardet o luă spre copacii mari şi începu să meargă pe muşchi, unde râul Brindille emana puţină răcoare sub imensul acoperiş de ramuri. Dar nu se simţea la largul său. I se părea că o mână necunoscută şi invizibilă îl strângea de gât. Nu se mai gândea aproape la nimic, având de obicei puţine idei în cap. Doar un gând vag îl obseda de trei luni, acela de a se recăsători. Suferea să trăiască singur, suferea moral şi fizic. Obişnuit de zece ani să simtă o femeie lângă el, obişnuit cu permanenta ei prezenţă, cu îmbrăţişarea ei zilnică, simţea o nevoie, o nevoie imperioasă şi confuză a atingerii ei, a sărutului ei regulat. De la moartea doamnei Renardet, suferea încontinuu, fără să înţeleagă de ce, suferea că nu-i mai simţea rochia atingându-i picioarele toată ziua, şi, mai ales, că nu mai putea să se liniştească şi să se cuibărească în braţele ei. Era văduv doar de şase luni şi căuta deja în împrejurimi o tânără sau o văduvă cu care s-ar putea căsători după terminarea doliului.

Avea un suflet cast, dar găzduit de un corp puternic de Hercule, şi somnul şi stările de veghe începuseră să fie tulburate

de imagini carnale. Le alunga, dar se întorceau şi murmura uneori râzând de el însuşi: „Iată-mă ca sfântul Anton."

În acea dimineaţă, având mai multe viziuni obsedante, dori brusc să se scalde în apele râului Brindille, pentru a se înviora şi pentru a calma fierbinţeala sângelui. Puţin mai departe, ştia un loc mare şi adânc unde oamenii din localitate veneau uneori vara să se scalde. Merse acolo.

Sălcii dese ascundeau acest bazin limpede unde curentul se odihnea, somnola puţin înainte de a pleca din nou. Apropiindu-se, Renardet crezu că aude un zgomot uşor, un clipocit slab care nu era cel făcut de râu când lovea malurile. Dădu uşor frunzele la o parte şi privi. O fetiţă, complet goală, albă în unda transparentă, lovea apa cu mâinile, dansând şi învârtindu-se cu mişcări frumoase. Nu mai era copil, nu era încă femeie; era durdulie şi formată, păstrând un aer de puştoaică precoce, crescută repede, aproape coaptă. El nu mai mişca, paralizat de surpriză, de spaimă, cu respiraţia tăiată de o emoţie bizară şi sfâşietoare. Rămase acolo, cu inima bătându-i ca şi cum unul din visele sale senzuale s-ar fi îndeplinit, ca şi cum o zână impură ar fi făcut să apară în faţa lui această fiinţă tulburătoare şi prea tânără, această micuţă Venus ţărancă, născută din vâltorile râului, asemenea celeilalte, Venus cea mare, născută din valurile mării.

Deodată, copilul ieşi din apă şi, fără să-l vadă, veni spre el pentru a-şi lua hainele şi pentru a se îmbrăca. Pe măsură ce se apropia cu paşi mici şi ezitanţi, de teama pietrelor ascuţite, se simţea împins spre ea de o forţă irezistibilă, de o pornire bestială, care-i răscolea tot corpul, îi înnebunea sufletul şi îl făcea să tremure din cap până-n picioare.

Rămase câteva secunde în picioare în spatele salciei care-l ascundea. Apoi, pierzându-şi orice raţiune, dădu la parte crengile, se aruncă peste ea şi o cuprinse în braţe.

Căzu, prea speriată pentru a se opune, prea îngrozită pentru a ţipa şi o posedă fără să înţeleagă ce făcea.

Se trezi din crima lui aşa cum te trezeşti dintr-un coşmar. Copilul începu să plângă.

„Taci, taci! Îţi voi da bani." spuse el.

Dar ea nu-l asculta; plângea în hohote.

El continuă: „Dar taci odată! Taci odată! Taci odată!"

Ea urlă, zbătându-se pentru a scăpa.

Înţelese brusc că era pierdut; o apucă de gât pentru a opri aceste strigăte sfâşietoare şi teribile. Cum ea continua să se zbată cu forţa disperată a unei fiinţe care vrea să scape de moarte, strânse mâinile lui de colos pe gâtul plin de strigăte, şi o strangulă în câteva secunde, aşa de furios era, fără să se gândească s-o omoare, ci doar să o facă să tacă.

Se ridică îngrozit.

Zăcea în faţa lui, însângerată şi cu faţa înnegrită. Voia să plece, când apăru în sufletul lui tulburat instinctul misterios şi confuz care ghidează fiinţele aflate în pericol.

Fu cât pe ce să-i arunce corpul în apă; dar un alt impuls îl împinse spre hainele din care făcu un pachet mic. Şi pentru că avea sfoară în buzunare, îl legă şi-l ascunse într-o gaură adâncă din râu, sub un trunchi de copac a cărui poală se scălda în Brindille.

Plecă apoi, cu paşi grăbiţi, ajunse pe câmp, făcu un ocol mare pentru a se arăta ţăranilor care locuiau foarte departe de acolo, în partea cealaltă a localităţii, şi se întoarse pentru masă la ora obişnuită, povestind servitorilor tot traseul plimbării sale.

Dormi totuşi în acea noapte; avu un somn profund de brută, aşa cum trebuie să doarmă uneori condamnaţii la moarte. Nu deschise ochii decât la primele luciri ale zilei şi aşteptă, torturat de teama crimei descoperite, ora obişnuită a trezirii sale.

A trebuit apoi să asiste la toate constatările. Făcu acest lucru ca un somnambul, într-o halucinaţie care-i arăta lucrurile şi oamenii ca într-un vis, într-un nor de beţie, în această îndoială de irealitate care tulbură mintea în momentul marilor catastrofe.

Doar ţipătul sfâşietor al mamei fetiţei îi străpunse sufletul. În acel moment, era cât pe ce să se arunce la picioarele bătrânei şi să strige: „Eu sunt." Dar se abţinu. Merse totuşi în timpul nopţii să caute saboţii moartei, pentru a-i duce pe pragul casei mamei.

Cât dură ancheta, cât trebui să ghideze şi să deruteze justiţia, a fost calm, stăpân pe el, viclean şi zâmbitor. Discuta calm cu magistraţii toate supoziţiile care le treceau prin minte, le combătea opiniile, le demola raţionamentele. Avea chiar o anumită plăcere acră şi dureroasă să le tulbure percheziţiile, să le încurce ideile, să-i scoată nevinovaţi pe cei pe care aceştia îi suspectau.

Începând însă din ziua în care cercetările au fost abandonate, deveni puţin câte puţin nervos, mai iritabil decât odinioară, chiar dacă-şi stăpânea furiile. Zgomotele bruşte îl făceau să tresară de frică; tremura pentru cel mai mic lucru, tresărea uneori din cap până-n picioare când o muscă i se aşeza pe frunte. Îl cuprinse atunci o nevoie imperioasă de a se mişca, care-l forţă la alergări prodigioase, care-l ţinu în picioare nopţi întregi, mergând prin cameră.

Nu pentru că ar fi fost ros de remuşcări. Felul lui brutal de a fi nu se preta la nicio nuanţă de sentiment sau de teamă morală. Bărbat energic, şi chiar violent, născut pentru a declara război, pentru a devasta ţările cucerite şi a-i omorî pe învinşi, plin de instincte sălbatice de vânător şi de bătăios, nu ţinea cont deloc de viaţa umană. Deşi respecta Biserica, din calcul, nu credea nici în Dumnezeu, nici în diavol, neaşteptând deci în altă viaţă nici pedeapsă, nici

recompensă pentru actele sale. Păstra ca singură credinţă o filozofie vagă, formată din toate ideile enciclopediştilor din secolul trecut; considera Religia ca o sancţiune morală a Legii, amândouă fiind create de oameni pentru a regla raporturile sociale.

A omorî pe cineva în duel, în război, într-o dispută, accidental, din răzbunare sau chiar din fanfaronadă i s-ar fi părut amuzant şi îndrăzneţ şi nu ar fi lăsat în mintea lui mai multe urme decât împuşcarea unui iepure; dar el simţise o emoţie profundă legată de uciderea acestui copil. Comisese omorul în nebunia unei beţii irezistibile, într-un fel de furtună senzuală care-i învinsese raţiunea. şi păstrase în inimă, în carnea lui, pe buzele lui, până şi pe degetele lui de asasin un fel de iubire animalică, dar şi o oroare teribilă pentru această fetiţă pe care a surprins-o şi a omorât-o cu laşitate. Gândul i se întorcea neîncetat la această scenă oribilă; şi, deşi se chinuia să alunge această imagine, să o îndepărteze îngrozit, dezgustat, o simţea hoinărind în mintea lui, învârtindu-se în jurul lui, aşteptând mereu momentul în care avea să apară din nou.

Începu să-i fie frică de nopţi, de umbra care cădea în jurul lui. Nu ştia încă de ce tenebrele i se păreau înfricoşătoare; se temea de ele instinctiv, le simţea populate de terori. Ziua luminoasă nu se pretează la spaime. Vezi lucrurile şi fiinţele şi nu vezi decât lucrurile şi fiinţele naturale care se pot vedea pe lumină. Dar noaptea, noaptea opacă, mai groasă decât zidurile, vidă şi infinită, atât de neagră, atât de vastă, când poţi atinge lucruri înspăimântătoare, când simţi că rătăceşti, că dai târcoale spaimei misterioase, i se părea că ascunde un pericol necunoscut, apropiat şi ameninţător. Care?

Află repede acest lucru. Cum stătea într-un fotoliu, destul de târziu, într-o seară când nu dormea, crezu că vede mişcându-se perdeaua de la fereastră. Aşteptă neliniştit,

cu inima bătându-i tare. Draperia nu se mai mişcă; apoi, brusc, se mişcă din nou, sau cel puţin crezu că se mişcă. Nu îndrăznea să se ridice; nu mai îndrăznea să respire; totuşi era curajos; se bătuse adesea şi i-ar fi plăcut să descopere hoţi la el în casă.

Era adevărat că această perdea se mişca? Se întreba acest lucru temându-se să nu fie înşelat de ochii lui. De altfel, nu era mare lucru, era o uşoară tremurare a stofei, un fel des tremurare a faldurilor, o unduire precum cea produsă de vânt. Renardet rămase cu privirile fixe, cu gâtul întins; se ridică brusc, ruşinat de frica lui, făcu patru paşi, apucă draperia cu amândouă mâinile şi o trase în părţi. La început, văzu doar geamurile negre, negre ca nişte plăci de cerneală strălucitoare. Noaptea, profunda noapte impenetrabilă, se întindea până la orizontul invizibil. Rămase în picioare în faţa acestei umbre nelimitate; brusc, zări o lumină, o lumină care se mişca şi care părea îndepărtată. Îşi apropie faţa de geam crezând că un pescar de raci făcea braconaj în Brindille, căci era trecut de miezul nopţii şi această luminiţă se târa pe malul apei, lângă pădure. Pentru că nu distingea bine, Renardet îşi acoperi ochii cu mâinile; brusc această luminiţă deveni clară şi o zări pe micuţa Roque goală şi însângerată pe muşchi.

Dădu înapoi crispat de oroare, se lovi de scaun şi căzu. Rămase pe jos câteva minute, cu sufletul chinuit, apoi se aşeză şi începu să se gândească. A avut o halucinaţie, iată tot; o halucinaţie provocată de faptul că un borfaş mergea pe malul apei cu felinarul lui. De altfel, nu era de mirare faptul că amintirea crimei semăna în el viziunea moartei.

Ridicându-se, bău un pahar cu apă, apoi se aşeză. Se gândea: „Ce voi face dacă acest lucru va începe din nou?" Şi acest lucru va reîncepe, o simţea, era sigur. Fereastra îi solicita deja privirea, îl chema, îl atrăgea. Pentru a nu o

mai vedea, întoarse scaunul; apoi luă o carte şi încercă să citească. Dar i se păru imediat că aude ceva mişcându-se în spatele lui şi întoarse brusc fotoliul. Perdeaua se mişca iar; sigur se mişcase de data aceasta; nu se mai îndoia. Se repezi şi o apucă atât de brutal încât o doborî la pământ cu tot cu corniză; apoi îşi lipi cu lăcomie faţa de geam. Nu văzu nimic. Afară, totul era negru. Respiră cu bucuria unui om căruia tocmai i-a fost salvată viaţa.

Se întoarse pentru a se aşeza; dar, aproape imediat, îl cuprinse dorinţa de a se uita din nou pe geam. De când căzuse perdeaua, fereastra era ca o gaură neagră atrăgătoare, redutabilă, care dădea spre câmp. Pentru a nu mai ceda acestei tentaţii periculoase, se dezbrăcă, stinse luminile, se culcă şi închise ochii.

Nemişcat, pe spate, cu pielea caldă şi jilavă, aştepta somnul. Brusc, o lumină puternică îi traversă pleoapele. Le deschise, crezând că a luat foc casa. Totul era negru, se aşeză într-un cot pentru a încerca să vadă fereastra care-l atrăgea cu o forţă de neînvins. Tot încercând să o vadă, zări câteva stele; se ridică, traversă camera pe bâjbâite, găsi geamul cu mâinile întinse, îşi puse fruntea pe el. Acolo, sub copaci, corpul fetiţei lucea ca fosforul, luminând întunericul din jurul lui.

Ţipă şi fugi spre pat, unde rămase până dimineaţă, cu capul ascuns sub pernă.

Începând din acel moment, viaţa lui a devenit insuportabilă. Îşi petrecea zilele în teroarea nopţilor; şi, în fiecare noapte, viziunea reapărea. Abia închis în cameră, încerca să lupte, dar degeaba. O forţă irezistibilă îl ridica şi îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma. Şi o vedea imediat, mai întâi culcată la locul crimei, culcată cu braţele deschise, cu picioarele depărtate, aşa cum fusese găsit corpul. Apoi moarta se ridica şi avansa, cu paşi mici, aşa cum făcuse

copilul la ieşirea din râu. Avansa încet, drept, trecând peste gazon şi peste ghiveciul cu flori uscate. Apoi se ridica în aer, spre fereastra lui Renardet. Venea spre el aşa cum venise în ziua crimei spre ucigaş. Şi bărbatul dădea înapoi în faţa apariţiei, dădea înapoi până la pat şi se prăbuşea peste acesta, ştiind bine că micuţa intrase şi că stătea acum în spatele perdelei care se va mişca imediat. Şi până-n zori se uita la perdea cu o privire fixă, aşteptându-se neîncetat să vadă victima ieşind. Dar ea nu se mai arăta; rămânea acolo, sub stofa mişcată uneori de o tremurare, Şi Renardet, cu degetele crispate pe cearşafuri, le strângea aşa cum strânsese gâtul micuţei Roque. Asculta sunând orele; în liniştea casei, auzea balansierul pendulei şi bătăile profunde ale inimii. Şi suferea, nefericitul, cum niciun bărbat nu mai suferise vreodată. Apoi, îndată ce o fâşie de lumină apărea pe plafon, anunţând ziua care venea, se simţea eliberat, singur, în sfârşit singur în cameră; se culca din nou. Dormea câteva ore, cu un somn agitat şi febril, în care reîncepea adesea în vis îngrozitoarea viziune din nopţile de insomnie.

Când cobora mai târziu pentru masa de prânz, se simţea sleit de puteri ca după nişte eforturi foarte mari. Abia mânca, obsedat mereu de teama de ceea ce va revedea noaptea următoare.

Totuşi, ştia bine că nu era o apariţie, că morţii nu se mai întorc, şi că sufletul lui bolnav, sufletul lui obsedat de un singur gând, de o amintire de neuitat, era singura cauză a chinului lui, singurul evocator al moartei pe care o învia, pe care o chema şi o ridica în faţa ochilor săi unde rămânea neştearsă imaginea ei. Mai ştia însă că nu se va vindeca, că nu va scăpa niciodată de persecuţia sălbatică a memoriei. Se hotărî mai degrabă să moară decât să mai suporte mult timp aceste torturi.

Atunci căută cum să se omoare. Voia ceva simplu şi natural, care să nu lase să se vadă că a fost sinucidere. Căci

ţinea la reputaţia lui, la numele moştenit de la părinţii săi. Dacă s-ar fi bănuit cauza morţii sale, lumea s-ar fi gândit sigur la crima neelucidată, la asasinul de negăsit, şi îl vor acuza repede de crimă.

Îi veni o idee bizară, aceea de a se lăsa strivit de copacul la poalele căruia o asasinase pe micuţa Roque. Se hotărî deci să taie pădurea şi să simuleze un accident. Dar stejarul refuză să-l strivească.

Întors acasă, pradă unei disperări violente, a luat revolverul şi nu a avut curajul să apese pe trăgaci.

Sună ora mesei; a mâncat, apoi a urcat în cameră. Nu ştia ce va face. Se simţea laş, după ce scăpase prima dată. Puţin mai devreme era pregătit, puternic, ferm, stăpân pe curajul şi pe hotărârea lui; acum, era slab şi se temea atât de moarte cât şi de moartă.

Bâlbâia: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni." Şi privea cu groază când arma de pe masă, când perdeaua care ascundea fereastra. I se părea că ceva oribil se va petrece îndată ce va muri. Ceva? Ce? Poate întâlnirea lor? Ea îl pândea, îl aştepta, îl chema, şi se arăta în fiecare seară pentru a-l prinde la rândul ei, pentru a-l atrage în răzbunarea ei, pentru a-l face să se hotărască să moară.

Începu să plângă ca un copil, repetând: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni." Căzu apoi în genunchi şi bolborosi: „Doamne! Doamne!" fără să creadă în Dumnezeu totuşi. Într-adevăr, nu mai îndrăznea să privească nici fereastra unde ştia că-i ghemuită apariţia, nici masa pe care strălucea revolverul.

După ce se ridică, spuse cu voce tare: „Acest lucru nu mai poate continua, trebuie să-i pun capăt." Sunetul vocii în camera silenţioasă îi dădu un frison de teamă de-a lungul membrelor; dar, pentru că nu se hotăra să ia vreo decizie, pentru că ştia că degetul mâinii va refuza să apese pe

trăgaciul armei, se întoarse să-şi ascundă capul sub păturile de pe pat şi se gândi.

Trebuia să găsească ceva care să-l oblige să moară, să inventeze o viclenie faţă de el însuşi care nu i-ar mai permite nicio ezitare, nicio amânare, niciun posibil regret. Îi invidia pe condamnaţii la moarte duşi la eşafod în mijlocul soldaţilor. Oh! dacă ar putea ruga pe cineva să tragă! Dacă ar putea, mărturisind starea sufletului său, mărturisindu-şi crima unui prieten sigur, care nu l-ar divulga, să obţină moartea de la acesta! Dar cui să ceară acest serviciu? Cui? Căuta printre oamenii pe care-i cunoştea. Medicul? Nu. El sigur ar povesti mai târziu. Deodată o idee bizară îi trecu prin minte. Îi va scrie judecătorului de anchetă, pe care-l cunoştea foarte bine, pentru a se denunţa. În această scrisoare îi va spune tot, şi crima, şi torturile pe care le-a îndurat, şi hotărârea lui de a muri, şi ezitările sale, şi modalitatea pe care o folosea pentru a-şi forţa curajul slăbit. Îl va ruga să distrugă scrisoarea imediat ce va afla că vinovatul s-a pedepsit. Renardet putea să conteze pe acest magistrat, îl ştia sigur pe el, discret, incapabil de un cuvânt nesocotit. Era unul din acei oameni care au o conştiinţă inflexibilă guvernată, construită şi reglată doar de raţiune.

Abia formulase acest proiect că o bucurie bizară îi cuprinse sufletul. Acum era liniştit. Va scrie scrisoarea încet, apoi, în zori, o va pune în cutia de scrisori fixată pe peretele fermei. Va urca în turn pentru a vedea poştaşul şi, după ce va pleca omul cu bluza albastră, se va arunca, cu capul în jos, pe stâncile pe care se sprijinea fundaţia. Va avea grijă să fie văzut mai întâi de muncitorii care tăiau pădurea. Ar putea deci să se caţere pe treapta ieşită în afară, pe care se afla catargul drapelului ridicat în zile de sărbătoare. Va rupe acest stâlp dintr-o lovitură şi se va arunca în gol cu el. Cum să te îndoieşti că n-a fost un accident? Se va omorî pe loc, date fiind greutatea sa şi înălţimea turnului.

Coborî imediat din pat, se aşează la masă şi începu să scrie. Nu uită nimic, niciun detaliu al crimei, niciun detaliu al vieţii sale înspăimântate, niciun detaliu din torturile sufletului său. Încheie scrisoarea anunţând că s-a condamnat el însuşi, că-l va executa pe criminal, şi rugându-şi prietenul, vechiul său prieten, să aibă grijă ca memoria lui să nu fie pătată niciodată.

Terminând scrisoarea, îşi dădu seama că se luminase de ziuă. Închise plicul, îl sigilă, scrise adresa, apoi coborî cu paşi uşori, alergă până la cutiuţa albă lipită pe perete, la colţul fermei. După ce aruncă această hârtie care-i irita mâna, se întoarse repede, încuie uşa cea mare, şi urcă în turn pentru a aştepta trecerea poştaşului care va lua condamnarea lui la moarte.

Acum se simţea calm, eliberat, salvat.

Un vânt rece, uscat, un vânt de gheaţă îi trecu peste faţă. Îl inspiră cu lăcomie, cu gura deschisă, bându-i mângâierea îngheţată. Cerul era roşu, de un roşu aprins, de un roşu de iarnă, şi toată câmpia albă de promoroacă strălucea sub primele raze de soare, ca şi cum ar fi fost pudrată cu sticlă pisată. În picioare, cu capul descoperit, Renardet privea ţinutul vast: câmpul la stânga şi la dreapta satul ale cărui hornuri începeau să fumege pentru masa de dimineaţă.

La picioarele lui vedea curgând râul Brindille, printre stâncile de care se va zdrobi curând. În această dimineaţă îngheţată se simţea renăscând şi plin de forţă, plin de viaţă. Lumina îl scălda, îl înconjura, îl pătrundea ca o speranţă. Mii de amintiri îl asaltau, amintiri despre dimineţi identice, despre mersul rapid pe pământul tare care răsuna sub paşii lui, despre vânătorile fericite pe malurile iazurilor unde dorm raţele sălbatice. Toate lucrurile bune pe care le iubea, toate lucrurile bune din viaţa lui veneau repede în amintirea lui, îl îmboldeau spre noi dorinţe, trezeau toate poftele viguroase ale unui corp activ şi puternic.

Şi urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat şi încă tânăr. Ce nebunie! Pentru a uita, i-ar fi fost suficiente o distracţie, o plecare, o călătorie. În această noapte, nu o mai văzuse pentru că gândul său preocupat se îndreptase spre altceva. Poate nu o va mai revedea. Şi dacă ea îl mai bântuia în această casă, sigur nu-l va urmări în altă parte. Pământul era mare şi viitorul lung. De ce să moară?

Privirea îi rătăcea pe câmp şi zări o pată albastră pe cărarea care se afla de-a lungul râului Brindille. Era Médéric care aducea scrisorile din oraş şi le lua pe cele din sat.

Renardet tresări, simţi o durere şi se repezi pe scara în melc pentru a recupera scrisoarea, pentru a i-o cere poştaşului. Acum nu-i mai păsa că este văzut; alergă prin iarba în care mustea promoroaca din timpul nopţii şi ajunse în faţa cutiei poştale, la colţul fermei, în acelaşi timp cu poştaşul.

Omul deschisese uşiţa de lemn şi lua de acolo hârtiile depuse de locuitorii satului.

Renardet îi spuse:

„Bună ziua, Médéric.

— Bună ziua, dom'le primar.

— Ştii, Médéric, am pus în cutie o scrisoare de care am nevoie. Vreau să-ţi cer să mi-o înapoiezi.

— Bine, dom'le primar, o să v-o dau."

Şi poştaşul ridică privirile. Rămase stupefiat în faţa chipului lui Renardet; avea obrajii vineţii, privirea tulbure, cu cearcăne negre, ca înfundată în cap, părul în dezordine, barba încâlcită, cravata desfăcută. Se vedea că nu dormise deloc. Bărbatul întrebă: „Sunteţi bolnav, dom'le primar?"

Înţelegând că aspectul lui trebuie să fi fost ciudat, celălalt, pierzându-şi siguranţa, bâigui: „Nu...nu. Doar că abia am coborât din pat pentru a-ţi cere această scrisoare... Dormeam... Înţelegi?"

O bănuială vagă îi trecu prin minte fostului soldat.

Continuă: „Ce scrisoare?

— Cea pe care mi-o vei înapoia."

Médéric ezita acum, atitudinea primarului nu i se părea normală. Poate era un secret în această scrisoare, un secret politic. Ştia că Renardet nu era republican şi cunoştea toate trucurile şi toate şiretlicurile folosite la alegeri.

Întrebă: „Cui îi este adresată această scrisoare?

— Domnului Putoin, judecătorul anchetator; ştii, domnul Putoin, prietenul meu."

Poştaşul căută printre plicuri şi îl găsi pe cel cerut. Începu să-l privească, să-l răsucească între degete, perplex, foarte tulburat de teama de a nu comite o greşeală gravă sau de a nu-şi face un duşman din primar.

Văzându-i ezitarea, Renardet făcu o mişcare pentru a apuca scrisoarea şi a i-o smulge din mână. Acest gest brusc îl convinse pe Médéric că era vorba de un secret important şi se hotărî să-şi facă datoria cu orice preţ.

Aruncă deci scrisoarea în geantă şi o închise, spunând:

„Nu, nu pot, dom'le primar. Din moment ce era adresată justiţiei, nu pot."

O spaimă îngrozitoare îi strânse inima lui Renardet, care bâigui:

„Dar mă cunoşti. Îmi poţi recunoaşte scrisul. Îţi spun că am nevoie de această scrisoare.

— Nu pot.

— Hai, Médéric, ştii că nu sunt capabil să te înşel, îţi spun că am nevoie de ea.

— Nu. Nu pot."

Un frison de mânie trecu prin sufletul violent al lui Renardet.

„Ei drăcie, ai grijă! Ştii că nu glumesc şi că pot să te dau afară şi chiar fără întârziere. Şi-apoi sunt primarul localităţii şi-ţi ordon să-mi dai înapoi această scrisoare."

Poştaşul răspunse cu hotărâre: „Nu, nu pot, dom'le primar."

Pierzându-şi capul, Renardet îl apucă de braţe pentru a-i lua geanta; dar bărbatul se debarasă dintr-o smucitură şi, dându-se înapoi, ridică bastonul lui mare de ilex. Tot calm, spuse: „Oh! nu mă atingeţi, dom'le primar, sau vă lovesc. Fiţi atent! Eu îmi fac datoria."

Simţindu-se pierdut, Renardet deveni brusc umil, blând, implorând ca un copil care plânge.

„Hai, hai, prietene, dă-mi înapoi scrisoarea şi te voi recompensa, îţi voi da bani, uite, uite, îţi voi da o sută de franci, auzi, o sută de franci."

Bărbatul îi întoarse spatele şi plecă.

Renardet îl urma, gâfâind, bâiguind:

„Médéric, Médéric, ascultă-mă, îţi voi da o mie de franci, auzi, o mie de franci."

Celălalt continua să meargă fără să răspundă. Renardet continuă:

„Îţi voi da o avere... auzi, tot ce vrei... Cincizeci de mii de franci... Cincizeci de mii de franci pentru această scrisoare... Ce-ţi pasă? Nu vrei? Ei bine, o sută de mii... gândeşte-te... o sută de mii de franci...înţelegi?"

Poştaşul se întoarse, cu faţa dură, cu privirea severă:

„Destul sau voi repeta în faţa justiţiei ceea ce tocmai mi-aţi spus."

Renardet se opri brusc. Se terminase. Nu mai spera. Se întoarse şi alergă spre casă, galopând ca un animal vânat.

Médéric se opri şi privi cu stupefacţie această fugă. Îl văzu pe primar intrând în casă şi aşteptă ca şi cum ceva surprinzător se va întâmpla.

Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului şi-l scutură cu furie,

fără să reuşească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.

Médéric alergă pentru a-l ajuta. Traversând parcul, văzu tăietorii care se duceau la muncă. Îi strigă, spunându-le despre accident; la baza zidurilor, au găsit un corp însângerat al cărui cap se zdrobise de o stâncă. Râul Brindille înconjura această stâncă şi, pe apa mai lată în acest loc, limpede şi liniştită se vedea curgând un fir roz de creier şi de sânge amestecate.

Nebuna

Uitaţi, spuse domnul Mathieu d'Endolin, becaţele îmi amintesc o poveste sinistră din timpul războiului.

Ştiţi proprietatea mea din foburgul Cormeil. Locuiam acolo în timpul venirii prusacilor.

Aveam pe atunci ca vecină un fel de nebună, a cărei minte se rătăcise sub loviturile nenorocirii. Cândva, la vârsta de douăzeci şi cinci de ani, îşi pierduse, într-o singură lună, soţul şi copilul nou-născut.

Când moartea a intrat o dată într-o casă, se întoarce întotdeauna aproape imediat, ca şi cum ar şti uşa.

Biata tânără femeie, trăsnită de durere, căzu la pat şi deliră câteva săptămâni. Apoi, un fel de indiferenţă calmă urmă acestei crize violente; rămase nemişcată, abia mânca, mişcându-şi doar ochii. De fiecare dată când voiau s-o ridice din pat, ţipa de parcă ar fi omorât-o. Au lăsat-o deci culcată, dând-o jos din pat doar pentru a-i face toaleta şi pentru a-i întoarce salteaua.

O bonă bătrână rămase cu ea, făcând-o să bea ceva din când în când, sau să mestece puţină carne rece. Ce se petrecea în acest suflet disperat? Nu s-a ştiut niciodată, pentru că nu mai vorbea. Se gândea la morţi? Visa cu tristeţe fără vreo amintire precisă? Sau poate gândirea ei distrusă rămânea imobilă ca o apă fără valuri?

Timp de cincisprezece ani, rămase astfel închisă şi inertă.

Veni războiul şi în primele zile ale lui decembrie, prusacii intrară în Cormeil.

Îmi amintesc ca şi cum ar fi fost ieri. Era un ger de crăpau pietrele şi eram şi eu întins într-un fotoliu, imobilizat de gută, când am auzit bătaia grea şi ritmată a paşilor lor. I-am văzut trecând de la fereastra mea.

Defilau interminabil, toţi la fel, cu acea mişcare de marionetă care le era caracteristică. Apoi şefii îşi repartizară oamenii la localnici. Eu am avut şaptesprezece. Vecina, nebuna, avea doisprezece, dintre care unul era comandant, un adevărat soldăţoi, violent şi ursuz.

În primele zile, totul decurse normal. I se spusese ofiţerului de alături că femeia era nebună; nu se nelinişti deloc. Dar, destul de repede, această femeie pe care nu o vedea niciodată, îl irită. Se informă despre boala ei; i se răspunse că gazda lui era la pat de cincisprezece ani în urma unei nenorociri. Sigur nu crezu nimic şi se gândi că biata nebună nu părăsea patul din mândrie, pentru a nu-i vedea pe prusaci, pentru a nu le vorbi şi pentru a nu-i atinge.

Ceru ca ea să-l primească; fu introdus în camera ei. Întrebă pe un ton brusc:

„V-aş ruga, doamnă, să vă sculaţi şi să coborâţi pentru a vă vedea."

Întoarse spre el nişte ochi confuzi, nişte ochi goi şi nu răspunse.

El continuă:

„Nu voi tolera insolenţa. Dacă nu vă sculaţi de bunăvoie, voi găsi un mijloc de a vă face să vă plimbaţi singură."

Ea nu făcu niciun gest, mereu nemişcată, ca şi cum nu l-ar fi văzut.

El se înfurie, considerând această tăcere drept o marcă a dispreţului suprem. Şi adăugă:

„Dacă nu coborâţi mâine..."

Apoi ieşi.

A doua zi, bătrâna bonă, înnebunită, vru să o îmbrace; dar nebuna începu să urle zbătându-se. Ofiţerul urcă imediat şi, aruncându-se la picioarele lui, servitoarea strigă:

„Nu vrea, domnule, nu vrea. Iertaţi-o, este atât de nefericită!"

Sodatul rămase încurcat, neîndrăznind, în pofida mâniei sale, să-i pună pe oamenii lui să o dea jos din pat. Deodată începu să râdă şi dădu ordine în germană.

Şi imediat s-a văzut ieşind un detaşament care ducea o saltea aşa cum duci un rănit. În acest pat care nu fusese desfăcut, nebuna, tot tăcută, era liniştită, indiferentă la evenimente atâta timp cât o lăsau culcată. În spate, un bărbat ducea un pachet cu haine de damă.

Frecându-şi mâinile, ofiţerul spuse:

„O vom face noi dacă dumneavoastră nu puteţi să vă îmbrăcaţi singură şi să faceţi o mică plimbare."

Apoi văzurăm îndepărtându-se cortegiul în direcţia pădurii Imauville.

După două ore, soldaţii se întoarseră singuri.

Nebuna nu a mai fost văzută. Ce făcuseră cu ea? Unde o duseseră? Nu s-a aflat niciodată.

Zăpada cădea acum zi şi noapte, acoperind câmpia şi pădurile cu un linţoliu de spumă îngheţată. Lupii veneau să urle până la uşile noastre.

Gândul la această femeie pierdută mă obseda; am făcut mai multe demersuri la autorităţile prusace pentru a obţine informaţii. Era să fiu împuşcat.

Primăvara se întoarse. Armata de ocupaţie se îndepărtă. Casa vecinei mele rămase închisă; iarba deasă creştea pe alei.

Bătrâna bonă murise în timpul iernii. Nimeni nu se mai ocupa de această poveste; numai eu mă gândeam mereu.

Ce făcuseră cu această femeie? Fugise prin pădure? Au găsit-o undeva şi au dus-o într-un spital fără să poată obţine nicio informaţie de la ea? Nimic nu uşura îndoielile mele; puţin câte puţin, timpul mai linişti îngrijorarea din inima mea.

Or, toamna următoare, becaţele trecură în masă; şi guta mea dându-mi un mic răgaz, m-am târât până la pădure. Omorâsem deja patru sau cinci păsări cu cioc lung, când am doborât una care dispăru într-un şanţ plin cu crengi. Am fost obligat să cobor pentru a lua pasărea. Am găsit-o căzută lângă un cap de mort. Şi brusc amintirea nebunei îmi pătrunse în suflet ca o lovitură de pumn. Poate mulţi alţii muriseră în aceste păduri în acel an sinistru; dar nu ştiu de ce, eram sigur, sigur vă spun, că găsisem capul acelei nefericite maniace.

Brusc am înţeles, am ghicit totul. O abandonaseră pe acea saltea în pădurea rece şi pustie; şi, fidelă ideii ei fixe, se lăsase să moară sub pilota subţire şi uşoară de zăpadă, fără să mişte vreo mână sau vreun picior.

Apoi, lupii o devoraseră.

Şi păsările îşi făcuseră cuibul cu lâna din salteaua deşirată.

Am păstrat cu tristeţe acest cap de mort. Şi mă rog ca fiii noştri să nu vadă niciodată războiul.

Berthe

Bătrânul meu prieten (avem uneori prieteni mai bătrâni decât noi), bătrânul meu prieten, doctorul Bonnet mă invitase adesea să petrec câtva timp la el, la Riom. Nu cunoşteam deloc Auvergne şi m-am hotărât să merg să-l văd pe la mijlocul verii, în anul 1876.

Am ajuns cu trenul de dimineaţă şi prima figură pe care am văzut-o pe peronul gării a fost cea a doctorului. Era îmbrăcat în gri şi avea pe cap o pălărie neagră, rotundă, din fetru moale, cu boruri late, al cărei fund, foarte înalt, se îngusta în formă de horn de şemineu, o adevărată pălărie din Auvergne care mirosea a cărbunar. Îmbrăcat aşa, doctorul avea aspectul unui tânăr bătrân, cu corpul lui subţirel sub un veston deschis la culoare şi cu capul lui mare cu părul alb.

Mă îmbrăţişă cu veselia vizibilă pe care o au oamenii din provincie când vin prieteni doriţi de mult timp, şi, întinzând mâna în jurul lui, exclamă plin de mândrie: „Iată Auvergne!" Vedeam în faţa mea doar un lanţ de munţi ale căror vârfuri, ca nişte conuri tăiate, erau probabil foşti vulcani.

Apoi, ridicând degetul spre numele staţiei scris pe faţada gării, spuse: „Riom, patria magistraţilor, orgoliul magistraturii, care ar fi trebuit să fie mai degrabă patria medicilor."

Am întrebat: „De ce?"

Răspunse râzând: „De ce? Citeşte invers şi vei avea *mori, mourir*... Iată tinere, de ce m-am instalat în această regiune." Şi, încântat de gluma lui, mă duse cu el, frecându-şi mâinile.

Imediat după ce am băut o cană cu cafea cu lapte, a trebuit să vizitez vechiul oraş. Am admirat casa farmacistului şi celelalte case celebre, toate negre, dar frumoase ca nişte bibelouri cu faţadele lor din piatră sculptată. Am admirat statuia Fecioarei, patroana măcelarilor, şi am ascultat, legat de acest subiect, povestea unei aventuri amuzante pe care o voi povesti altă dată. Apoi, doctorul Bonnet îmi spuse: „Îţi cer acum cinci minute pentru a merge să văd o bolnavă, după care te voi duce pe colina Châtelguyon pentru a-ţi arăta, înainte de masa de prânz, o vedere generală a oraşului şi tot lanţul Puy-de-Dome. Mă vei putea aştepta pe trotuar, doar urc şi cobor."

Mă lăsă singur în faţa unuia din acele vechi hoteluri de provincie, sumbre, închise, mute, lugubre. Acesta mi se păru că are un aspect deosebit de sinistru şi am descoperit repede şi cauza. Toate ferestrele mari de la primul etaj erau închise pe jumătate cu obloane din lemn. Doar partea de sus se deschidea, ca şi cum ar fi vrut să-i oprească pe oamenii închişi în această enormă ladă de piatră să se uite în stradă.

Când doctorul coborî, i-am împărtăşit remarca mea. Răspunse: „Nu te-ai înşelat; biata fiinţă închisă acolo nu trebuie să vadă niciodată ce se petrece afară. Este o nebună, sau mai degrabă o idioată, sau, şi mai simplu, ceea ce numiţi voi normanzii un om *sărac cu duhul*. „Ah! asta chiar că este o poveste lugubră, şi, în acelaşi timp, un caz patologic cu totul deosebit. Vrei să-ţi povestesc?"

Am acceptat. Atunci el continuă:

*

Iată. În urmă cu douăzeci de ani, proprietarii acestui hotel, pacienţii mei, au avut un copil, o fată la fel cu toate fetele.

Mi-am dat seama repede că, deşi corpul copilului se dezvolta de minune, inteligenţa îi rămânea inertă.

Merse în picioare foarte devreme, dar refuză categoric să vorbească. La început, am crezut că este surdă; am constatat apoi

că aude perfect, dar că nu înţelege. Zgomotele puternice o făceau să tresară, o speriau fără ca ea să-şi dea seama din ce cauză.

Crescu. Era superbă şi mută, mută din lipsă de inteligenţă. Am încercat pe toate căile să aduc puţină gândire în acest cap; nu am reuşit. Mi s-a părut că observ că o recunoaşte pe doică; după ce a înţărcat-o, nu şi-a mai recunoscut mama. Nu a ştiut niciodată să spună acest cuvânt, primul pe care-l pronunţă copiii şi ultimul pe care-l şoptesc soldaţii care mor pe câmpul de luptă: mamă! Încerca uneori nişte bâlbâieli, nişte scâncete, nimic mai mult.

Când era vreme frumoasă, râdea tot timpul, scoţând strigăte uşoare pe care le puteai compara cu ciripiri de păsări; când ploua, plângea şi, gemea într-un mod sumbru, înspăimântător precum scheunatul câinilor care urlă a moarte.

Îi plăcea să se tăvălească în iarbă, precum animalele tinere, să alerge ca o nebună şi bătea din palme în fiecare dimineaţă dacă vedea soarele intrând în camera ei. Când cineva deschidea fereastra, bătea din mâini, agitându-se în patul ei pentru a o îmbrăca imediat.

Părea să nu facă nicio deosebire între oameni, între mama şi doica ei, între mine şi tatăl ei, între vizitiu şi bucătăreasă.

Îi iubeam pe părinţii ei, atât de nefericiţi, şi mergeam aproape zilnic să îi văd. Luam cina adesea la ei, ceea ce mi-a permis să văd că Berthe (o botezaseră Berthe) părea să recunoască mâncărurile şi să le prefere pe unele dintre ele.

Avea atunci doisprezece ani. Era formată ca o fată de optsprezece ani şi era mai înaltă decât mine.

Mi-a venit ideea să-i dezvolt lăcomia şi să încerc, pe această cale, să-i introduc în minte nuanţe, să o forţez prin diferenţa gusturilor, prin gamele de arome, dacă nu la raţionamente, măcar la distincţii instinctive, dar care ar fi constituit deja un fel de muncă materială a minţii.

Făcând apel la pasiunile ei şi alegându-le cu grijă pe cele care ar fi putut să ne ajute, trebuia apoi să obţinem un fel de respingere a corpului în favoarea inteligenţei, şi să mărim treptat funcţionarea insensibilă a creierului ei.

Într-o zi, i-am pus în faţă două farfurii, una cu supă, cealaltă cu cremă de vanilie, foarte dulce. Am pus-o să guste alternativ din amândouă. Am lăsat-o să aleagă. A mâncat crema de vanilie.

În scurt timp am făcut-o foarte lacomă, atât de lacomă încât părea să aibă în cap doar ideea, sau mai degrabă dorinţa de a mânca. Recunoştea perfect mâncărurile, întindea mâna spre cele care-i plăceau şi le mânca lacom. Plângea când îi erau luate.

M-am gândit atunci să o învăţ să vină în sufragerie la clinchetul clopoţelului. A durat mult, dar am reuşit totuşi. Se stabilise desigur, în înţelegerea ei confuză, o legătură între sunet şi gust, adică un raport între două simţuri, un apel de la unul la celălalt şi, în consecinţă, un fel de înlănţuire de idei, dacă putem numi idee acest fel de liniuţă de unire instinctivă între două funcţii organice.

Am împins mai departe experimentul meu şi am învăţat-o – cu câtă greutate! – să recunoască ora meselor pe cadranul pendulei.

Mult timp mi-a fost imposibil să-i fixez atenţia pe limbile pendulei, dar am reuşit să o fac să observe soneria. Modalitatea pe care am folosit-o a fost simplă: am suprimat clopoţelul şi toată lumea se ridica să meargă la masă când ciocănelul de cupru bătea ora douăsprezece.

De exemplu, am încercat degeaba să o învăţ să numere bătăile. Se năpustea la uşă de câte ori auzea sunetul; dar, puţin câte puţin, a trebuit să-şi dea seama că nu toate sunetele aveau aceeaşi valoare din punct de vedere al meselor; şi privirea ei, ghidată de auz, se fixa adesea pe cadran.

Remarcând acest lucru, am avut grijă ca, în fiecare zi, la ora douăsprezece şi la ora şase seara, am avut grijă să meargă să pună degetul pe cifra doisprezece şi pe cifra şase, îndată ce sosea momentul aşteptat de ea; mi-am dat seama repede că urmărea alternativ deplasarea braţelor mici de cupru pe care le rotisem adesea în prezenţa ei.

Înţelesese! Ar trebui să spun de fapt sesizase. Reuşisem să fac să intre în ea cunoaşterea, sau mai degrabă senzaţia orei, aşa cum reuşeşti acest lucru cu crapi care n-au totuşi obişnuinţa pendulelor, dându-le să mănânce în fiecare zi la aceeaşi oră.

O dată obţinut acest rezultat, toate instrumentele de ceasornicărie existente în casă îi captară atenţia în mod exclusiv. Îşi petrecea timpul privindu-le, ascultându-le, aşteptând orele. Se întâmplă chiar un lucru amuzant. Soneria unei frumoase pendule Louis XVI atârnată deasupra căpătâiului patului, se defectase şi ea observă acest lucru. Aştepta de douăzeci de minute, cu privirea pe limba ceasului, ca soneria să anunţe ora zece. Când limba a depăşit ora zece, a fost foarte mirată că nu aude nimic, atât de mirată încât se aşeză, tulburată sigur de una din acele emoţii violente care ne cuprind în faţa marilor catastrofe. Şi a avut răbdarea bizară de a rămâne în faţa pendulei până la ora unsprezece pentru a vedea ce se va întâmpla. În mod natural, nu a auzit nimic; atunci, cuprinsă fie de furia nebună a fiinţei înşelate, fie de spaima fiinţei speriate de un mister de temut, fie de nerăbdarea furioasă a fiinţei pasionate care întâlneşte un obstacol, apucă vătraiul şi lovi pendula cu atâta putere încât o făcu bucăţele într-o secundă.

Deci creierul ei funcţiona, calcula, într-un mod obscur desigur, şi într-o limită foarte restrânsă, căci nu reuşisem să o fac să deosebească persoanele aşa cum distingea orele. Pentru a obţine de la ea un progres al inteligenţei, trebuia să fac apel la pasiunile ei, în sensul material al cuvântului.

Din păcate, am avut repede o altă dovadă teribilă.

Se făcuse superbă; era într-adevăr un model al rasei, o Venus admirabilă şi stupidă.

Acum avea şaisprezece ani şi rar mai văzusem o asemenea perfecţiune a formelor, o asemenea supleţe şi o asemenea regularitate a trăsăturilor. Am spus o Venus, da, o Venus blondă, grasă, viguroasă, cu ochi mari limpezi şi goi, albaştri ca floarea de in, şi o gură mare, cu buze rotunde, o gură de gurmandă, de senzuală, o gură de sărutat.

Or, într-o dimineaţă, tatăl ei veni la mine cu o figură aparte şi, aşezându-se fără măcar să-mi răspundă la salut, spuse:

„Trebuie să vă vorbesc despre un lucru foarte important. Am putea... am putea să o măritäm pe Berthe?"

Am tresărit de mirare şi am exclamat: „Să o măritäm pe Berthe? Este imposibil."

El continuă: „Da.. ştiu... dar gândiţi-vă... doctore... poate... noi am sperat... dacă ar avea copii... ar fi pentru ea o mare schimbare, o mare fericire şi... cine ştie dacă mintea ei nu s-ar trezi datorită maternităţii?..."

Am rămas perplex. Era just. S-ar fi putut ca acest lucru atât de nou, ca acel admirabil instinct al mamelor care palpită în inima animalelor ca şi în inima femeilor, care o determină pe găină să se arunce în faţa botului câinelui pentru a-şi apăra puii, să ducă la o revoltă, la o tulburare în această minte inertă şi să pornească mecanismul imobil al gândirii sale.

Mi-am amintit de altfel un exemplu personal. Cu câţiva ani înainte, avusesem o căţeluşă de vânătoare atât de proastă încât nu puteam obţine nimic de la ea. A avut pui şi, de la o zi la alta, a devenit nu mai inteligentă, dar aproape la fel cu mulţi câini nu prea dezvoltaţi.

Abia întrevăzusem această posibilitate, că dorinţa de a o mărita pe Berthe crescu în mintea mea, nu din prietenie pentru ea şi pentru bieţii ei părinţi, cât din curiozitate ştiinţifică. Ce s-ar putea întâmpla? Era o problemă deosebită.

I-am răspuns deci tatălui:

„Poate aveţi dreptate... putem încerca... Încercaţi... dar... dar... nu veţi găsi niciodată un bărbat care să consimtă."

Spuse, cu jumătate de voce:

„Am pe cineva."

Am fost stupefiat. Am bâiguit: „Cineva cum trebuie?... cineva din lumea dumneavoastră?..."

Răspunse: „Da, exact.

— Ah! Şi... pot să vă întreb numele?

— Tocmai voiam să vi-l spun şi pentru a mă sfătui cu dumneavoastră. Este domnul Gaston du Boys de Lucelles."

Era cât pe ce să strig: „Ticălosul!" dar am tăcut şi, după o scurtă pauză, am spus:

„Da, foarte bine. Nu văd niciun inconvenient."

Bietul om îmi strânse mâinile."O vom mărita luna viitoare". spuse el.

Domnul Gaston du Boys de Lucelles era o lichea de familie bună care, după ce a mâncat moştenirea paternă şi după ce a făcut datorii prin mii de mijloace nedelicate, căuta o altă modalitate de a face rost de bani.

O găsise acum pe aceasta.

Băiat frumos, prezentabil, dar petrecăreţ, din acea rasă odioasă a petrecăreţilor de provincie, mi se păru că promite un soţ suficient, de care se vor debarasa apoi dându-i o pensie.

Veni la ei acasă pentru a face curte şi pentru a se împăuna în faţa aceste frumoase fete idioate, care părea să-i placă. Îi aducea flori, îi săruta mâinile, se aşeza la picioarele ei şi o privea cu ochi tandri; dar ea nu dădea importanţă nici uneia din atenţiile lui şi nu-l deosebea deloc de celelalte persoane care trăiau în jurul ei.

Căsătoria avu loc.

Înţelegeţi până unde mergea curiozitatea mea.

Mersei a doua zi să o văd pe Berthe, să pândesc pe chipul ei dacă ceva tresărise în ea. Dar am găsit-o la fel ca-n toate celelalte zile, preocupată doar de pendulă şi de mâncare. Dimpotrivă, el părea foarte îndrăgostit şi căuta să trezească veselia şi afecţiunea soţiei sale prin mici jocuri şi giumbuşlucuri pe care le folosim cu pisicuţii. Nu găsise nimic mai bun.

Am început să fac vizite frecvente tinerilor căsătoriţi şi mi-am dat seama repede că tânăra îşi recunoştea soţul şi îi arunca priviri avide, priviri pe care le avusese până atunci doar pentru mâncare.

Îi urmărea mişcările, îi recunoştea pasul pe scări sau în camerele învecinate, bătea din mâini când intra şi chipul ei transfigurat se lumina cu o flacără de fericire profundă şi de dorinţă.

Îl iubea cu tot corpul, cu tot sufletul, cu tot sufletul ei infirm, cu toată inima, cu toată inima ei de animal recunoscător.

Era într-adevăr o imagine admirabilă şi naivă a pasiunii simple, a pasiunii carnale şi pudice totuşi, aşa cum natura o pusese în fiinţe înainte ca omul să o fi complicat şi desfigurat prin toate nuanţele sentimentului.

Dar el se plictisi repede de această frumoasă creatură ardentă şi mută. Mai petrecea cu ea doar câteva ore pe zi, considerând suficient faptul că-i dădea nopţile.

Şi ea începu să sufere.

De dimineaţă până seara, îl aştepta, cu ochii aţintiţi pe pendulă, neglijând chiar şi mesele, căci el mânca mereu în oraş, la Clermont, la Châtelguyon, la Royat, oriunde numai să nu se întoarcă acasă.

Ea slăbi.

Orice alt gând, orice altă dorinţă, orice altă aşteptare, orice altă speranţă confuză dispăruseră din mintea ei; şi orele când nu-l vedea deloc deveneau pentru ea ore de supliciu atroce. În curând, el nu mai dormi noaptea acasă.

Îşi petrecea serile la cazinoul din Royat, cu femei şi se întorcea acasă în zori.

Ea refuza să meargă în pat înainte de întoarcerea lui. Stătea nemişcată pe un scaun, cu privirile fixate pe limbile din cupru ale pendulei, care se roteau, se roteau lent şi regulat, în jurul cadranului din faianţă pe care erau scrise cifrele.

Auzea de departe tropotul calului său, se ridica dintr-o săritură, apoi, când el intra în cameră, se ridica, cu un gest de fantomă, cu degetul spre pendulă, ca pentru a-i spune: „Uite ce târziu este!" Şi lui începuse să-i fie frică de această idioată îndrăgostită şi geloasă; se enerva aşa cum fac brutele. Într-o seară o lovi.

Au venit să mă caute. Ea se zbătea, urlând, într-o oribilă criză de suferinţă, de mânie, de pasiune, nici eu nu ştiu. Putem şti ce se petrece în aceste minţi rudimentare?

Am calmat-o cu injecţii cu morfină; i-am interzis să-l revadă pe acest bărbat pentru că înţelesesem că această căsătorie o va omorî.

Atunci înnebuni. Da, dragul meu, această idioată înnebunise. Se gândeşte tot timpul la el şi îl aşteaptă. În acest moment, îl aşteaptă toată ziua şi toată noaptea, trează sau adormită. Pentru că am văzut că slăbeşte şi pentru că privirea ei rămâne lipită de cadranul pendulelor, am pus să fie scoase din casă toate aceste aparate care măsoară timpul. I-am luat astfel posibilitatea de a număra orele şi de a căuta la nesfârşit, în obscure amintiri, momentul în care el venea acasă altădată. Cu timpul, sper să distrug în ea amintirea, să sting lucirea de gândire pe care o aprinsesem atât de greu.

Ieri, am făcut o experienţă. I-am oferit ceasul meu. L-a luat, l-a privit câtva timp, apoi a început să ţipe într-un mod înfiorător, ca şi cum vederea acestui mic instrument i-ar fi trezit brusc memoria care începuse să dispară.

Acum este slabă, slabă de-i plângi de milă, cu ochii

adânciţi în orbite şi strălucitori. Merge tot timpul, ca un animal în cuşcă.

Am cerut să fie puse gratii şi obloane înalte la ferestre, scaunele să fie fixate de podea pentru a o împiedica să se mai uite în stradă dacă el se întoarce acasă.

Oh!bieţii părinţi! Ce viaţă vor fi avut!

Ajunseserăm pe colină. Doctorul se întoarse şi-mi spuse: „Priveşte Riom de aici!"

Oraşul, sumbru, avea aspectul oraşelor vechi. În spate, cât vedeai cu ochii, se întindea o câmpie verde, împădurită, populată de sate şi oraşe şi înecată într-un fin abur bleu care făcea orizontul fermecător. La dreapta mea, în depărtare, munţii înalţi se prelungeau cu o suită de vârfuri rotunde sau ascuţite ca nişte vârfuri de sabie.

Doctorul începu să enumere localităţile şi vârfurile, spunându-mi povestea fiecăreia şi fiecăruia.

Eu nu ascultam, mă gândeam doar la nebună, nu o vedeam decât pe ea. Părea să planeze, ca un spirit lugubru, peste acest ţinut vast.

Am întrebat brusc:

„Ce s-a întâmplat cu soţul?"

Puţin surprins, după ce a ezitat, prietenul meu răspunse:

„Trăieşte la Royat din pensia pe care i-au dat-o. Este fericit, chefuieşte."

Când ne întorceam cu paşi mici, întristaţi amândoi şi tăcuţi, o şaretă englezească, care venea din spatele nostru, trecu pe lângă noi cu viteză, la trapul unui pur-sânge.

Doctorul mă prinse de braţ.

„Iată-l!" spuse el.

Nu am văzut decât o pălărie de fetru gri, înclinată pe-o parte, deasupra a doi umeri laţi, fugind într-un nor de praf.

Doamna Hermet

Nebunii mă atrag. Aceşti oameni trăiesc vise bizare într-o zonă, în acel nor de nepătruns al demenţei, unde tot ce au văzut pe pământ, tot ce au iubit, tot ce au făcut reîncepe pentru ei într-o existenţă imaginată, în afara tuturor legilor care guvernează lucrurile şi care conduc gândirea umană.

Pentru ei imposibilul nu mai există, neverosimilul dispare, feericul devine constant şi supranaturalul familiar. Logica, această veche barieră, raţiunea, acest zid străvechi, bunul simţ, această veche rampă a ideilor, se rup, se prăbuşesc, se dărâmă în faţa imaginaţiei lor lăsată în libertate, scăpată din zona limitată a fanteziei şi care face salturi fabuloase, fără ca nimic să o oprească. Pentru ei totul se întâmplă şi se poate întâmpla. Nu fac nici un efort pentru a învinge evenimentele, pentru a îmblânzi rezistenţele, pentru a răsturna obstacolele. Este de ajuns un capriciu al voinţei lor iluzorii pentru a fi prinţi, împăraţi sau zei, pentru a poseda toate bogăţiile lumii, toate lucrurile savuroase ale vieţii, pentru a se bucura de toate plăcerile, pentru a fi mereu puternici, mereu frumoşi, veşnic tineri, mereu iubiţi! Numai ei pot fi fericiţi pe pământ, căci, pentru ei, Realitatea nu mai există. Îmi place să mă aplec asupra spiritului lor vagabond, aşa cum te apleci peste o prăpastie în fundul căreia se frământă un torent necunoscut, care nu se ştie de unde vine şi nici încotro se duce.

Dar nu serveşte la nimic să te apleci peste prăpăstii, căci nu se va şti niciodată de unde vine această apă şi nici

încotro se îndreaptă. În fond, nu este decât o apă asemănătoare celei care curge la suprafaţă şi a o vedea nu ne spune mare lucru.

Nu serveşte la nimic nici să te apleci asupra spiritului nebunilor, căci ideile lor cele mai bizare nu sunt de fapt decât idei deja cunoscute, numai că sunt stranii pentru că ele nu mai sunt guvernate de Raţiune. Sursa lor capricioasă ne încurcă prin surpriză, pentru că nu o vedem izvorând. Fără îndoială că a fost de ajuns să cadă o pietricică în cursul ei pentru a provoca aceste agitaţii. Cu toate acestea, nebunii mă atrag mereu şi mă întorc mereu la ei atras de acest mister banal al demenţei.

Or, într-o zi, pe când vizitam unul din azilurile lor, medicul care mă-nsoţea îmi spuse:

„Iată, vă voi arăta un caz interesant."

Ceru să fie deschisă uşa unei camere, în care o femeie de aproximativ patruzeci de ani, încă frumoasă, aşezată pe un fotoliu mare, îşi privea cu încăpăţânare chipul într-o oglinjoară.

Imediat ce ne văzu, se ridică, alergă în fundul camerei pentru a lua un voal aruncat pe un scaun, îşi acoperi cu multă atenţie chipul, apoi se întoarse, răspunzând cu o înclinare a capului salutului nostru.

„Ei, bine! Spuse doctorul, cum vă mai simţiţi în această dimineaţă?"

Ea scoase un suspin profund.

„Oh! Rău, foarte rău, domnule, petele se măresc în fiecare zi."

El răspunse cu un aer convins:

„Ba nu, ba nu, vă asigur că vă înşelaţi."

Ea se apropie de el pentru a murmura:

„Nu. Sunt sigură. Am numărat zece găuri în plus în această dimineaţă, trei pe obrazul drept, patru pe obrazul

stâng şi trei pe frunte. Este îngrozitor, îngrozitor! Nu voi mai îndrăzni să mă arăt nimănui, nici chiar fiului meu, nu, nici măcar lui! Sunt pierdută, sunt desfigurată pentru totdeauna."

Căzu din nou pe fotoliu şi începu să hohotească.

Medicul luă un scaun, se aşează aproape de ea şi îi spuse cu o voce blândă, consolatoare:

„Să vedem, arătaţi-mi, vă asigur că nu-i nimic. Voi face să dispară totul doar cu o simplă cauterizare."

Ea răspunse „nu", doar dând din cap, fără nici un cuvânt. El vru să-i atingă voalul, dar ea îl apucă atât de strâns cu mâinile, încât degetele îi intrară în el.

Doctorul reîncepu să o îndemne să se calmeze.

„Să vedem, ştiţi bine că îndepărtez de fiecare dată aceste găuri urâte şi că nu se mai văd deloc după ce le-am îngrijit. Dacă nu mi le arătaţi, nu vă voi putea vindeca."

Ea murmură:

„Dumneavoastră vreau să vi le arăt, dar nu-l cunosc pe acest domn care vă însoţeşte."

„Este şi el un medic care vă va îngriji mult mai bine decât mine."

Atunci ea îl lăsă să-i descopere chipul, dar teama, emoţia, ruşinea de a fi văzută o făceau să roşească până la pielea gâtului, care se înfunda în rochie. Cobora privirile, îşi întorcea faţa, când la dreapta, când la stânga, pentru a evita privirile noastre şi mormăia:

„Oh! Sufăr îngrozitor să fiu văzută aşa! Este oribil, nu-i aşa? Este oribil?

O contemplam foarte surprins, căci nu avea nimic pe faţă, nici o urmă, nici o pată, nici un semn, nici o cicatrice.

Se întoarse spre mine, tot cu privirile plecate şi-mi spuse: „Am contactat această boală înspăimântătore îngrijindu-l pe fiul meu, domnule. I-am dat frumuseţea mea

bietului meu copil. În fine, mi-am făcut datoria, conştiinţa mea este liniştită. Dacă sufăr, numai Dumnezeu o ştie."

Doctorul scoase din buzunar o pensulă mică de acuarelist.

„Lăsaţi-mă, spuse el, voi aranja totul."

Îi întinse obrazul drept şi el începu să-l atingă uşor, de parcă ar fi aplicat mici puncte de culoare. Făcu la fel şi pe obrazul stâng, apoi pe bărbie, apoi pe frunte; apoi exclamă:

„Priviţi, nu mai aveţi nimic, nimic."

Ea luă oglinda, se contemplă îndelung, cu o atenţie profundă, o atenţie ascuţită, cu un violent efort al întregului ei spirit, pentru a descoperi ceva, apoi suspină:

„Nu. Nu se mai vede prea mult. Vă mulţumesc infinit."

Medicul se ridicase. O salută, mă invită să ies, mă urmă şi, imediat ce uşa s-a închis, îmi spuse: „Iată povestea atroce a acestei nefericite."

Se numeşte doamna Hermet. A fost foarte frumoasă, foarte cochetă, foarte iubită şi i-a plăcut foarte mult viaţa. Era una din acele femei care nu au pe lume decât frumuseţea lor şi dorinţa de a plăcea care să le susţină, să le conducă sau să le consoleze în viaţă. Grija constantă pentru prospeţimea ei, îngrijirea tenului, a mâinilor, a dinţilor, a celei mai mici părţi a corpului, pe care putea să o arate, îi ocupau tot timpul şi toată atenţia.

A rămas văduvă, cu un fiu. Copilul a fost crescut aşa cum sunt crescuţi toţi copiii femeilor din lume foarte admirate. Cu toate acestea, ea îl iubea.

El a crescut şi ea a îmbătrânit. Nu ştiu dacă a văzut venind criza fatală. Asemenea atâtor femei, şi-o fi privit în fiecare dimineaţă, ore şi ore, pielea atât de fină altădată, atât de transparentă şi de albă, care acum se plisează puţin sub ochi, se încreţeşte în mii de riduri imperceptibile, dar care se vor adânci mai mult de la o zi la alta, de la o lună la alta?

O fi văzut de asemenea mărindu-se mereu, lent dar sigur, ridurile lungi ale frunţii, aceşti şerpi subţiri pe care nimic nu-i opreşte? O fi suferit ea tortura, abominabila tortură a oglinzii, a oglinjoarei cu mâner de argint, pe care nu te poţi hotărî să o pui din nou pe masă, pe care o arunci cu furie şi pe care o reiei imediat, pentru a revedea de foarte aproape odiosul şi liniştitul ravagiu al bătrâneţii care se apropie? S-o fi închis de zece ori, de douăzeci de ori pe zi, părăsind fără motiv salonul unde discută prietenii, pentru a urca în camera ei şi, sub protecţia zăvoarelor şi cheilor, să privească din nou munca de distrugere a cărnii mature care se ofileşte, pentru a constata cu disperare progresul uşor al răului pe care nimeni nu pare să-l vadă încă, dar pe care ea îl cunoaşte bine? Ea ştie unde sunt atacurile cele mai grave, cele mai profunde ale muşcăturilor vârstei. Şi oglinda, oglinda rotundă în rama ei de argint cizelat, îi spune lucruri abominabile, căci ea vorbeşte, pare să râdă, îşi bate joc şi îi anunţă tot ce va veni, toate suferinţele corpului ei şi supliciul atroce al gândului ei până în ziua morţii, care va fi gândul eliberării. O fi plâns, înnebunită, în genunchi, cu fruntea pe pământ şi s-o fi rugat, rugat, rugat, Celui care ucide astfel fiinţele şi nu le dă tinereţea decât pentru a face şi mai dură bătrâneţea, şi nu le împrumută frumuseţea decât pentru a o lua imediat înapoi? L-o fi rugat, implorat să facă pentru ea ce nu a făcut niciodată pentru nimeni, de a-i lăsa până în ultima zi farmecul, prospeţimea şi graţia? Apoi, înţelegând că-l imploră în zadar pe inflexibilul Necunoscut care împinge anii, unul după altul, s-o fi zvârcolit, răsucindu-şi braţele, pe covoarele din cameră, s-o fi dat cu capul de mobile, oprind în gât îngrozitoarele ţipete de disperare?

În mod sigur suferise aceste torturi. Căci iată ce s-a întâmplat. Într-o zi (avea pe atunci treizeci şi cinci de ani), fiul ei, în vârstă de cincisprezece ani, se îmbolnăvi.

Căzu la pat fără să se poată încă stabili de unde provenea suferinţa şi care era natura ei.

Un abate, preceptorul lui, veghea lângă el şi nu-l părăsea deloc, în timp ce doamna Hermet venea să afle veşti doar dimineaţa şi seara.

Dimineaţa, ea venea în halat, zâmbitoare, foarte parfumată deja şi întreba chiar de la uşă:

„Ei, bine! Georget, te simţi mai bine?"

Copilul, roşu, cu faţa umflată şi ros de febră, răspundea:

„Da, mămică, puţin mai bine."

Ea rămânea câteva momente în cameră, privea sticluţele cu droguri, spunând „Ptah!" din vârful buzelor, apoi exclama brusc: „Ah! Am uitat un lucru foarte urgent" şi ieşea în fugă, lăsând în urma ei mirosuri fine de parfum. Seara, apărea în rochie decoltată, şi mai grăbită decât dimineaţa, căci era mereu în întârziere; avea doar timpul să întrebe: „Ei, bine, ce a spus medicul?"

Abatele răspundea:

„Încă nu s-a hotărât, doamnă."

Or, într-o seară, abatele răspunse: „Doamnă, fiul dumneavoastră are vărsat de vânt."

Scoase un ţipăt de frică şi fugi.

A doua zi, când camerista intră la ea în cameră, simţi mai întâi un puternic miros de zahăr ars şi o găsi pe stăpâna ei cu ochii deschişi, cu faţa palidă de insomnie şi tremurând de angoasă în pat.

Doamna Hermet întrebă imediat ce obloanele fură deschise:

„Ce face Georges?

Oh! Astăzi, foarte rău, doamnă."

Nu se ridică din pat decât la prânz, mâncă două ouă cu o ceaşcă de ceai, de parcă ea ar fi fost bolnavă, apoi ieşi şi se informă la un farmacist despre metodele de apărare

contra contaminării cu variolă. Se întoarse abia la ora cinei, încărcată de fiole şi se închise imediat în camera ei, unde se impregnă cu dezinfectante.

Abatele o aştepta în sufragerie.

Imediat ce-l zări, ea exclamă cu o voce plină de emoţie: „Ei, e bine?

Oh! Nu se simte mai bine. Doctorul este foarte îngrijorat."

Ea începu să plângă şi nu putu să mănânce, atât de tulburată era.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, luă veşti , care nu erau mai bune, şi îşi petrecu toată ziua în camera în care ardeau cărbuni, care răspândeau mirosuri puternice.

În afară de aceasta, camerista ei afirmă că a auzit-o gemând toată noaptea.

Trecu astfel o săptămână întreagă fără ca ea să facă altceva decât să iasă, spre mijlocul după-amiezii, o oră sau două pentru a lua aer.

Cerea acum veşti din oră în oră şi plângea în hohote când erau mai proaste. În cea de-a unsprezecea zi, dimineaţa, abatele, care se anunţase, intră la ea, cu chipul grav şi palid, şi spuse, fără a se aşeza pe scaunul pe care ea i-l oferea:

„Doamnă, fiul dumneavoastră se simte foarte rău şi doreşte să vă vadă."

Ea se aruncă în genunchi şi exclamă:

„Ah! Doamne! Doamne! Nu voi îndrăzni niciodată! Doamne! Dumnezeul meu! Ajută-mă!"

Preotul continuă:

„Medicul nu mai are speranţe şi Georges vă aşteaptă!"

Apoi ieşi.

După două ore, pentru că tânărul simţea că moare şi pentru că o chemă din nou pe mama lui, preotul intră din

nou în camera ei şi o găsi tot în genunchi, tot plângând şi repetând:

„Nu pot... nu pot... Îmi este frică... nu pot..."

El încercă să o convingă, să o îmbărbăteze, să o atragă. Nu reuşi decât să-i provoace o criză de nervi, care dură mult timp şi care o făcu să urle.

Medicul, care revenise spre seară, a fost informat de această laşitate şi declară că o va duce el de bunăvoie sau cu forţa. Dar după ce a încercat cu toate argumentele, în timp ce o apuca de talie pentru a o duce la fiul ei, ea se prinse de uşă şi se cramponă cu atâta forţă încât nu a putut-o smulge de acolo.

Apoi, după ce i-a dat drumul, ea se prosternă la picioarele medicului, cerându-şi iertare, acuzându-se că este o mizerabilă. Şi ţipa: „Oh! Nu va muri, spuneţi-mi că nu va muri, vă rog, spuneţi-i că-l iubesc, că-l ador..."

Tânărul agoniza. Văzându-se ajuns în ultimele lui clipe, el imploră să fie convinsă mama lui să vină să-şi ia rămas bun.

Cu acel presentiment pe care-l au muribunzii, înţelesese totul, ghicise totul şi spunea:

„Dacă nu îndrăzneşte să intre, rugaţi-o să vină pe balcon până la fereastra mea ca să o văd, ca să-mi iau rămas bun măcar printr-o privire, dacă nu pot să o sărut."

Medicul şi abatele au mers din nou la această femeie: "Nu riscaţi nimic, spuneau ei, pentru că între dumneavoastră şi el va fi un geam:"

Ea consimţi, îşi acoperi capul, luă un flacon cu săruri, făcu trei paşi pe balcon, apoi brusc, ascunzându-şi faţa în mâini, gemu: „Nu... nu... nu voi îndrăzni să-l văd... niciodată... îmi este prea ruşine... îmi este prea frică... nu, nu pot."

Au vrut să o târască, dar ea se ţinea cu mâinile de grilaj şi scotea asemenea gemete încât trecătorii de pe stradă ridicau privirile.

Şi muribundul aştepta, cu ochii îndreptaţi spre acea fereastră, aştepta, pentru a putea muri, să vadă pentru ultima dată chipul dulce şi iubit, chipul sfânt al mamei lui.

Aşteptă mult timp şi veni noaptea. Atunci se întoarse spre perete şi nu mai spuse nici un cuvânt.

Când se lumină de ziuă, murise deja.

A doua zi, ea a înnebunit.

Moiron

Pentru că se vorbea încă despre Pranzini, domnul Maloureau, care fusese procuror general în timpul Imperiului, ne spuse:

« Oh! am cunoscut cândva un caz bizar, ciudat prin mai multe aspecte deosebite, după cum veţi vedea. »

*

Eram la acel moment procuror imperial în provincie, dar şi la curte, datorită tatălui meu, prim-preşedinte la Paris. Or, a trebuit să iau cuvântul într-o cauză rămasă celebră sub numele de Cazul învăţătorului Moiron.

Domnul Moiron, învăţător în nordul Franţei, se bucura în toată regiunea de o reputaţie excelentă. Bărbat inteligent, înţelept, foarte credincios, puţin taciturn, se căsătorise în comuna Boislinot, unde-şi exersa meseria. Avusese trei copii, morţi unul după altul de ftizie. Începând din acel moment, păru să reverse asupra liotei de copii, de care trebuia să se ocupe, toată tandreţea ascunsă în inima lui. Cumpăra din banii lui jucărioare pentru elevii cei mai buni, pentru cei mai cuminţi şi pentru cei mai drăguţi; îi punea să organizeze mici gustări, îndopându-i cu dulciuri, bomboane şi prăjituri. Toată lumea îl iubea şi-l lăuda pe acest om cumsecade, acest suflet bun, când, succesiv, cinci dintre elevii lui murir într-un mod bizar. Lumea s-a gândit la o epidemie datorată apei alterate din cauza secetei; au fost

căutate cauzele, fără a fi descoperite, cu atât mai mult cu cât simptomele erau foarte ciudate. Copiii păreau atinşi de apatie, nu mai mâncau, acuzau dureri de burtă, mai trăiau câtva timp apoi mureau în dureri îngrozitoare.

S-a făcut autopsia ultimului mort fără să se găsească nimic. Măruntaiele trimise la Paris au fost analizate, dar nu au scos la iveală prezenţa vreunei substanţe toxice.

Timp de un an, nu s-a mai întâmplat nimic, apoi doi băieţei, cei mai buni elevi din clasă, preferaţii domnului Moiron, au murit în patru zile. S-a prescris din nou examenul corpului şi s-au descoperit la amândoi bucăţele de sticlă pisată înfipte în organele lor. S-a ajuns la concluzia că cei doi puşti mâncaseră din greşeală vreun aliment care nu fusese bine spălat. Era suficient un pahar spart deasupra unei străchini cu lapte pentru a produce acest accident îngrozitor şi cazul ar fi rămas aşa dacă servitoarea lui Moiron nu s-ar fi îmbolnăvit tocmai atunci. Medicul chemat constată aceleaşi semne morbide ca şi la copiii precedenţi. O interogă şi obţinu mărturisirea că furase şi mâncase bomboane cumpărate de învăţător pentru elevii lui.

La ordinul parchetului, casa de la şcoală a fost scotocită şi s-a descoperit un dulap plin cu jucării şi cu dulciuri destinate copiilor. Or, aproape toate aceste dulciuri conţineau bucăţele de sticlă sau bucăţi de ace rupte.

Arestat imediat, Moiron păru atât de indignat şi de mirat de bănuielile care planau asupra lui încât a fost cât pe ce să-l elibereze. Totuşi, indiciile culpabilităţii sale erau evidente şi combăteau în mintea mea prima mea convingere bazată pe reputaţia lui excelentă, pe întreaga lui viaţă şi pe neverosimilitatea, pe absenţa absolută a motivelor care să ducă la o asemenea crimă.

De ce acest om bun, simplu, credincios, ar fi omorât copii, copii pe care părea să-i iubească, pe care îi răsfăţa, pe

care-i îndopa cu dulciuri, pentru care cheltuia jumătate din salariu pentru jucării şi bomboane?

Pentru a admite acest tact, trebuia să fie declarat nebun. Or, Moiron părea atât de rezonabil, atât de liniştit, atât de plin de raţiune şi de bun simţ, încât nebunia părea imposibil de dovedit.

Totuşi, dovezile se înmulţiră! Se adeveri că bomboanele, prăjiturile, pastele de nalbă mare şi altele luate de la producătorii de la care învăţătorul se aproviziona nu conţineau niciun fragment suspect.

El pretinse atunci că un duşman necunoscut probabil că-i deschisese dulapul cu o cheie falsă pentru a introduce sticla pisată şi bucăţile de ace în dulciuri. Şi presupuse o întreagă poveste de moştenire depinzând de moartea unui copil, moarte decisă şi efectuată de vreun ţăran şi obţinută astfel încât bănuiala să cadă pe învăţător. Această brută, spunea el, nu se preocupase de ceilalţi bieţi copii care trebuia să moară şi ei.

Era posibil. Bărbatul părea atât de sigur de el şi atât de dezolat încât l-am fi achitat în mod sigur, în pofida acuzaţiilor existente împotriva lui, dacă două descoperiri copleşitoare nu ar fi fost făcute una după alta.

Prima, o tabacheră plină cu sticlă pisată, tabachera lui găsită într-un sertar ascuns al biroului unde el strângea banii.

Explică şi această descoperire într-un mod aproape acceptabil, ca pe o ultimă viclenie a adevăratului vinovat necunoscut, când un vânzător de la o mercerie din Saint-Marlouf se prezentă la judecătorul de anchetă pentru a-i povesti că un domn cumpărase de mai multe ori ace de la el, acele cele mai fine pe care le putea găsi, rupându-le pentru a vedea dacă-i plac.

Pus în prezenţa a vreo douăsprezece persoane, vânzătorul îl recunoscu imediat pe Moiron. Şi ancheta scoase la

iveală faptul că într-adevăr Moiron mersese la Saint-Marlouf în zilele precizate de negustor.

Trec peste teribilele depoziţii ale copiilor despre alegerea dulciurilor şi despre grija ca aceştia să le mănânce în prezenţa lui şi de a şterge orice urmă.

Exasperată, opinia publică cerea pedeapsa capitală şi căpăta o forţă de teroare mai mare, care stârneşte orice rezistenţă şi orice ezitare.

Moiron a fost condamnat la moarte. Apelul lui a fost respins. Nu-i mai rămânea decât să ceară graţierea . Am aflat de la tatăl meu că împăratul nu i-o va acorda.

Or, într-o dimineaţă, lucram în cabinetul meu când mi s-a anunţat vizita preotului închisorii.

Era un preot bătrân care cunoştea profund oamenii şi care era foarte obişnuit cu criminalii. Părea tulburat, jenat, agitat. După ce am vorbit câteva minute despre unele şi despre altele, ridicându-se, îmi spuse brusc:

„Dacă Moiron va fi decapitat, veţi fi executat un nevinovat, domnule procuror imperial."

Apoi, ieşi fără să mă salute, lăsându-mă sub impresia profundă a acestor cuvinte. Le pronunţase într-un mod emoţionant şi solemn, şi, pentru a salva o viaţă, deschisese gura închisă şi pecetluită de secretul confesiunii.

O oră mai târziu plecam la Paris şi tatăl meu, pe care-l prevenisem, ceru o audienţă urgentă la împărat.

Am fost primit a doua zi. Majestatea sa lucra într-un salonaş, când am fost primiţi. I-am expus tot cazul până la vizita preotului închisorii şi tocmai voiam să i-o povestesc când o uşă se deschise în spatele fotoliului împăratului şi apăru împărăteasa, care-l credea singur. Majestatea sa Napoleon o consultă. Imediat ce află faptele, ea exclamă:

„Trebuie să-l graţiezi pe acest om. Trebuie pentru că este nevinovat!"

De ce această convingere neaşteptată a unei femei atât de pioase aruncă în mintea mea o îndoială teribilă?

Până atunci dorisem cu înflăcărare o comutare a pedepsei. Şi brusc mă simţeam jucăria, înşelătoria unui criminal viclean care folosise preotul şi confesiunea ca ultimă cale de apărare.

Le-am expus Majestăţilor lor îndoielile mele. Împăratul era nehotărât, solicitat de bunătatea lui naturală şi reţinut de teama de a se lăsa înşelat de un ticălos, dar împărăteasa, convinsă că preotul se supusese unei solicitări divine, repeta: „Ce contează! E mai bine să salvezi un vinovat decât să omori un inocent!" Părerea ei învinse. Pedeapsa cu moartea fu comutată în muncă silnică.

Or, după câţiva ani, am aflat că Moiron, a cărui conduită exemplară în închisoarea din Toulon îi fusese adusă la cunoştinţă împăratului, era folosit ca servitor de directorul penitenciarului.

Apoi, mult timp nu am mai auzit vorbindu-se despre acest om.

Or, în urmă cu vreo doi ani, când îmi petreceam vara la Lille, la verişorul meu de Larielle, am fost anunţat într-o seară, în momentul în care mă pregăteam să mă aşez la masă pentru a lua cina, că un preot tânăr dorea să-mi vorbească.

Am ordonat să-l lase să intre şi el mă rugă să merg la un muribund care dorea neapărat să mă vadă. Acest lucru mi se întâmplase des în lunga mea carieră de magistrat şi, chiar dat la o parte de Republică, uneori mai eram chemat în asemenea împrejurări.

L-am urmat deci pe preot care mă făcu să intru într-o locuinţă mizerabilă, la mansarda unei case muncitoreşti.

Am găsit acolo, pe o saltea de paie, un muribund ciudat, aşezat cu spatele la perete pentru a putea respira.

Era un fel de schelet care se strâmbă, cu ochi adânci şi strălucitori.

De îndată ce mă văzu, murmură:

„Nu mă recunoaşteţi?

— Nu.

— Sunt Moiron."

M-am cutremurat şi am întrebat:

„Învăţătorul?

— Da.

— Cum de aţi ajuns aici?

— Ar fi prea multe de spus. Nu mai am timp... Urma să mor... mi-au adus acest preot... şi cum ştiam că sunteţi aici, am trimis să vă caute... Vreau să mă confesez dumneavoastră... pentru că mi-aţi salvat viaţa... odinioară."

Strângea cu mâinile lui crispate paiele din saltea prin pânza care o acoperea. Şi continuă cu o voce răguşită, puternică şi joasă:

„Iată... vă datorez adevărul... dumneavoastră... căci trebuie să-l spun cuiva înainte de a părăsi acest pământ.

„Eu i-am omorât pe copii... pe toţi... Eu... din răzbunare.

„Ascultaţi! Eram un om cinstit, foarte cinstit... foarte cinstit... foarte pur – adorându-l pe Dumnezeu – acest bun Dumnezeu – pe Dumnezeul care ne învaţă să iubim şi nu pe falsul Dumnezeu, călăul, hoţul, criminalul care guvernează pământul. Nu făcusem niciodată rău până la comiterea acestei fapte urâte. Eram foarte pur, domnule.

„După ce m-am căsătorit, am avut copii şi am început să-i iubesc cum niciodată un tată sau o mamă nu şi i-au iubit pe ai lor. Eram nebun după ei. Au murit toţi trei. De ce? De ce? Ce făcusem? Am simţit o revoltă, o revoltă furioasă; şi-apoi am deschis ochii ca atunci când te trezeşti şi am înţeles că Dumnezeu este răutăcios. De ce-mi omorâse copiii? Am deschis ochii şi am văzut că-i place să omoare. Nu-i place decât asta, domnule. Nu te face să trăieşti decât pentru a distruge. Dumnezeu, domnule, este un ucigaş. Are

nevoie de morţi în fiecare zi. Şi omoară în toate felurile pentru a se distra mai bine. El a inventat bolile, accidentele, pentru a se distra în voie de-a lungul lunilor şi anilor. Apoi, când se plictiseşte, are epidemiile, ciuma, holera, anginele, vărsatul de vânt; ştiu eu tot ce-a inventat acest monstru? Şi nici asta nu-i era de-ajuns, aceste rele se asemănau. Din când în când, îşi oferă războaie, pentru a vedea două sute de mii de soldaţi pe jos, striviţi în sânge şi noroi, crăpaţi, cu braţele şi picioarele smulse, cu capurile sparte de ghiulele ca nişte ouă care cad pe un drum.

„Şi asta nu-i tot. A făcut ca oamenii să se mănânce între ei. Şi apoi, pentru că oamenii au devenit mai buni, a făcut animalele sălbatice pentru a-i vedea pe oameni vânându-le, tăindu-le gâtul şi hrănindu-se cu ele. Şi asta nu-i tot. A făcut animalele mici care trăiesc o zi, muştele care mor cu miliardele într-o oră, furnicile pe care le strivim, şi multe altele pe care nu ni le putem imagina. Şi toate se omoară între ele, se vânează între ele, se devorează între ele şi mor fără încetare. Şi bunul Dumnezeu priveşte şi se amuză, căci el îi vede pe toţi, pe cei mai mari şi pe cei mai mici, pe cei care sunt în picăturile de apă şi pe cei care sunt în stele. Îi priveşte şi se amuză. O canalie, ce mai!

„Atunci, domnule, am omorât şi eu, am omorât copii. I-am jucat o festă. Nu el i-a avut pe aceştia. Nu el i-a avut, ci eu. Şi aş mai fi omorât mulţi alţii, dar m-aţi prins. Asta-i.

„Urma să mor ghilotinat. Cât ar mai fi râs, reptila! Atunci am cerut un preot şi am minţit. M-am spovedit. Am minţit şi am trăit.

„Acum s-a terminat. Nu mai pot scăpa de el. Dar nu mă tem de el, domnule, îl dispreţuiesc prea mult."

Era înspăimântător să-l vezi pe acest ticălos care gâfâia, vorbea întretăiat, deschizând o gură enormă pentru a scuipa

cuvinte care abia se auzeau, horcăia, smulgea pânza saltelei de paie, îşi agita sub o pătură foarte murdară picioarele slabe ca pentru a fugi.

Oh! oribilă fiinţă şi oribilă amintire!

L-am întrebat:

„Nu mai aveţi nimic de spus?

- Nu, domnule.
- Atunci, adio.
- Adio, domnule, într-o zi sau alta..."

M-am întors spre preot, livid şi lipindu-şi de perete silueta înaltă şi sumbră:

„Mai rămâneţi, domnule abate?

— Rămân."

Atunci muribundul ricană:

„Da, da, îşi trimite corbii pe cadavre."

Mă săturasem; am deschis uşa şi am plecat.

.....

Un nebun

A murit şef al unui important tribunal, magistrat integru a cărui viaţă ireproşabilă era citată la toate curţile din Franţa. Avocaţii, tinerii consilieri, judecătorii salutau, înclinându-se mult, ca semn de profund respect, chipul alb şi slab pe care-l luminau doi ochi strălucitori şi adânci.

Îşi petrecuse viaţa urmărind crima şi protejându-i pe cei slabi. Escrocii şi ucigaşii nu aveau un alt duşman mai redutabil, căci el părea să le citească în suflet, în gândurile ascunse, să descifreze doar dintr-o privire toate misterele intenţiilor lor.

Murise deci la vârsta de optzeci şi doi de ani, înconjurat de omagii şi însoţit de regretele tuturor. Soldaţi cu pantaloni scurţi roşii îl escortaseră până la mormânt şi bărbaţi cu cravată albă spuseseră lângă sicriul lui cuvinte triste şi vărsaseră lacrimi care păreau adevărate.

Or, iată hârtia pe care notarul, înnebunit, o descoperi în biroul unde decedatul obişnuia să strângă dosarele criminalilor notorii.

Titlul acestei hârtii era:

DE CE?

20 iunie 1851. – Ies dintr-o şedinţă. L-am condamnat la moarte pe Blondel. De ce-şi omorâse acest bărbat cei cinci copii? De ce? Întâlnim adesea oameni pentru care a ucide este o voluptate. Da, da, trebuie să fie o voluptate, poate cea mai mare; căci a ucide nu seamănă cel mai mult cu a crea?

A face şi a distruge! Aceste două cuvinte ascund istoria universurilor, toată istoria lumilor, tot ce există, totul. De ce este încântător să ucizi?

25 iunie. – Când te gândeşti că o fiinţă este acolo, trăieşte, merge, aleargă... O fiinţă? Ce este o fiinţă? Acest lucru însufleţit, care are în el principiul mişcării şi o voinţă care reglează această mişcare. Acest lucru nu se ţine de nimic. Picioarele lui nu comunică deloc cu pământul. Este un grăunte de viaţă , care se mişcă pe pământ; şi acest grăunte de viaţă, venit nu se ştie de unde, îl putem distruge cum vrem. Atunci nu mai este nimic, absolut nimic. Putrezeşte, s-a terminat.

26 iunie. – De ce este o crimă să omori? Da, de ce? Dimpotrivă, este legea naturii. Orice fiinţă are drept misiune să ucidă: ucide pentru a trăi şi ucide pentru a ucide. Să omori este în temperamentul nostru; trebuie să ucidem! Fiara ucide fără încetare , toată ziua, în orice moment al existenţei sale. Omul ucide fără încetare pentru a se hrăni, dar, pentru că simte nevoia să ucidă şi din voluptate, a inventat vânătoarea. Copilul ucide insectele pe care le găseşte, păsărelele, toate animalele mici care-i cad în mână. Dar acest lucru nu a fost suficient pentru irezistibila nevoie de masacru care există în noi. Nu este suficient să omori fiara; simţim nevoia să ucidem şi omul. Altădată, această nevoie era satisfăcută prin sacrificii umane. Astăzi, necesitatea de a trăi în societate a făcut din omor o crimă. Asasinul este condamnat şi pedepsit. Dar cum nu putem trăi fără să ne dedăm acestui instinct de moarte natural şi imperios, ne alinăm din când în când cu războaie în care un popor ia gâtul altui popor. Este atunci un dezmăţ de sânge, un dezmăţ în care armatele îşi ies din minţi şi cu care se ameţesc burghezii, femeile şi copiii care citesc seara, la lumina lămpii, relatarea exaltată a masacrelor.

Şi am putea crede că sunt dispreţuiţi cei destinaţi să îndeplinească aceste măceluri omeneşti. Nu. Sunt acoperiţi cu onoruri. Sunt îmbrăcaţi cu aur şi haine strălucitoare; poartă pene pe cap şi ornamente pe piept; li se dau cruci, recompense, titluri de toate felurile. Sunt mândri, respectaţi, iubiţi de femei, aclamaţi de mulţime, doar pentru că au misiunea de a împrăştia sânge uman. Îşi târâie pe drumuri instrumentele lor de moarte pe care le invidiază trecătorul îmbrăcat în negru. Căci a omorî este cea mai importantă lege pe care natura a sădit-o în inima fiinţei. Nu există nimic mai frumos şi mai onorabil decât să ucizi!

30 iunie. – A ucide este legea, pentru că natura iubeşte tinereţea eternă. Ea pare să strige prin toate actele sale inconştiente: Repede! repede!repede! Cu cât distruge mai mult, cu atât se reînnoieşte.

2 iulie. – Fiinţa – ce este fiinţa? Totul şi nimic. Prin gândire, este reflectarea a tot ce există. Prin memorie şi ştiinţă, este un rezumat al lumii, a cărui istorie o poartă în ea. Oglindă a lucrurilor şi oglindă a faptelor, fiecare fiinţă umană devine un mic univers în univers.

Dar călătoriţi; priviţi rasele care mişună şi omul nu mai este nimic, nimic, nimic. Urcaţi în barcă, îndepărtaţi-vă de ţărmul plin de lume şi nu veţi mai vedea decât coasta. Fiinţa imperceptibilă dispare, atât de mică este, atât de nesemnificativă. Traversaţi Europa cu un tren rapid şi priviţi pe geam. Oameni, oameni, mereu oameni, nenumăraţi, necunoscuţi, care mişună pe câmp, care mişună pe străzi; ţărani stupizi care ştiu doar să sape pământul, femei hidoase care ştiu doar să facă supă pentru mascul şi să aducă pe lume copii. Mergeţi în India, în China şi veţi vedea agitându-se miliarde de fiinţe care se nasc, trăiesc şi mor fără să lase nicio urmă precum furnica strivită pe drumuri. Mergeţi în ţările negrilor, care locuiesc în case din chirpici. Mergeţi în ţările

arabilor albi, care locuiesc sub o pânză brună care flutură în vânt, şi veţi înţelege că fiinţa izolată , determinată nu este nimic. Rasa este totul? Ce este fiinţa, fiinţa oarecare dintr-un trib care rătăceşte prin deşert? Şi aceşti oameni, care sunt nişte înţelepţi, nu se tem de moarte. La ei, omul nu contează nimic. Duşmanul este ucis: este război. Acest lucru se făcea la fel odinioară, din conac în conac, din provincie în provincie.

Da, traversaţi lumea şi priviţi mişunând oameni nenumăraţi şi necunoscuţi. Necunoscuţi? Ah!iată un cuvânt problemă! A ucide este o crimă pentru că noi am numerotat fiinţele. Când se nasc, îi înregistrăm, le dăm nume, îi botezăm. Legea îi prinde. Asta-i! Fiinţa care nu-i înregistrată nu contează. Omorâţi-o în land sau în deşert, omorâţi-o pe munte sau pe câmp, nu contează! Natura iubeşte moartea; ea nu pedepseşte.

De exemplu, ceea ce este sacru este starea civilă. Iată! Ea apără omul. Fiinţa este sacră pentru că este înregistrată la starea civilă. Respect pentru starea civilă, Dumnezeul legal. În genunchi!

Statul poate ucide pentru că el are dreptul să modifice starea civilă. Când ai omorât două sute de mii de oameni într-un război, îi şterge de la starea civilă, îi suprimă cu mâna grefierilor lui. S-a terminat. Dar noi, care nu putem schimba înscrisurile primarilor, noi trebuie să respectăm viaţa. Stare civilă, glorioasă divinitate care domneşte în templele municipalităţii, te salut! Eşti mai puternică decât natura. Ah!ah!

3 iulie. – Trebuie să fie o plăcere stranie şi savuroasă să ucizi, să ai în faţa ta fiinţa vie, gânditoare, să-i faci o găurică, doar o găurică, să vezi curgând acel lucru roşu care este sângele, care este viaţa, şi să nu mai ai în faţa ta decât o grămadă de carne moale, inertă, golită de gândire.

5 august. – Eu care mi-am petrecut viaţa judecând, condamnând, ucigând cu sentinţele pronunţate, ucigând cu ghilotina pe cei care uciseseră cu cuţitul, dacă eu aş fi făcut la fel cu asasinii pe care-i condamnasem, cine ar şti?

10 august. – Cine ar şti vreodată? M-ar bănui pe mine, chiar dacă aleg o fiinţă pe care nu am niciun interes să o ucid?

15 august. – Tentaţia! Tentaţia a pătruns în mine ca un vierme care se târâie. Ea se târâie, merge, mi se plimbă în tot corpul: în mintea mea care nu se mai gândeşte decât la un lucru: să ucid; în ochii mei care au nevoie să vadă sânge, să vadă pe cineva murind; în urechile mele unde se întâmplă mereu ceva necunoscut, oribil, sfâşietor şi înnebunitor, ceva ca ultimul ţipăt al unei fiinţe; în picioarele mele în care frisonează dorinţa de a merge la locul unde crima va avea loc; în mâinile mele care tremură de dorinţa de a ucide. Cât de bun, de rar, de demn de un om liber, superior celorlalţi, stăpân pe inima lui şi care caută senzaţii rafinate trebuie să fie acest lucru!

22 august. - Nu mai puteam rezista. Am omorât un animal mic, pentru a încerca, pentru a începe.

Jean, servitorul meu, avea un sticlete într-o colivie atârnată la fereastra bucătăriei. L-am trimis să cumpere ceva şi am luat păsărica în mână, în mâna mea în care-i simţeam inima bătând. Îi era cald. Am urcat în camera mea. Din când în când, o strângeam mai tare; inima ei bătea mai repede; era atroce şi delicios. Era cât pe ce s-o sufoc. Dar nu aş fi văzut sânge.

Atunci, am luat foarfecele, o forfecuţă de unghii, şi i-am tăiat gâtul din trei mişcări, foarte încet. Deschidea ciocul, se zbătea să scape, dar o ţineam, oh! o ţineam bine; aş fi ţinut şi un dog turbat; am văzut sângele curgând. Ce frumos este roşu, strălucitor, limpede! Doream să-l beau. Mi-am muiat vârful

limbii. Era bun. Dar această biată păsărică avea atât de puţin! N-am avut timp să mă bucur de această imagine aşa cum aş fi vrut. Trebuie să fie minunat să vezi sângerând un taur.

Apoi, am făcut precum asasinii, precum cei adevăraţi. Am spălat foarfecele, m-am spălat pe mâini, am aruncat apa şi am dus corpul, cadavrul, în grădină, pentru a-l îngropa. L-am îngropat sub o tufă de căpşuni. Într-adevăr, cât poţi să te bucuri de viaţă dacă ştii cum!

Servitorul meu a plâns; credea că pasărea a plecat. Cum să mă bănuiască! Ah!ah!

25 august. – Trebuie să ucid un om! Trebuie!

30 august. – Gata! Ce uşor este!

Am mers să mă plimb în pădurea Vernes. Nu mă gândeam la nimic, nu, la nimic. Iată un copil pe drum, un băieţel care mânca o tartină cu unt.

S-a oprit pentru a mă vedea trecând şi spuse: „Bună ziua, dom'le preşedinte."

Şi-mi veni un gând în minte: „Dacă-l omoram?"

Răspunsei: „Eşti singur, băieţel?

— Da, dom'le.

— Singur singurel în pădure?

— Da, dom'le."

Dorinţa de a-l omorî mă ameţea precum alcoolul. M-am apropiat încet, convins că va fugi. Şi iată că-l apuc de gât... Îl strâng, îl strâng cu toată puterea. M-a privit cu ochi speriaţi. Ce ochi! Foarte rotunzi, adânci, limpezi, teribili! N-am simţit niciodată o emoţie atât de brutală... dar atât de scurtă. Îmi ţinea încheieturile mâinilor cu mâinile lui, şi corpul lui se răsucea ca o pană pe foc. Apoi n-a mai mişcat.

Inima îmi bătea, ah!inima păsării! Am aruncat corpul în şanţ şi am pus iarbă peste el.

M-am întors acasă, am mâncat bine. Ce uşor este! Seara am fost foarte vesel, glumeţ, întinerit; am petrecut seara la

prefect. M-au considerat toţi spiritual.

Dar nu văzusem sânge! Sunt liniştit.

30 august. – Cadavrul a fost descoperit. Se caută asasinul. Ah!ah!

1 septembrie. – Au fost arestaţi doi vagabonzi. Lipsesc probele.

2 septembrie. – Părinţii au venit să mă vadă. Au plâns. Ah!ah!

6 octombrie. – Nu s-a descoperit nimic. Vreun vagabond rătăcitor o fi comis crima. Ah!ah! Dacă aş fi văzut sângele curgând, cred că aş fi fost liniştit acum.

10 octombrie. – Dorinţa de a ucide îmi aleargă prin măduva oaselor. Este comparabil cu turbările din dragoste care ne torturează la douăzeci de ani.

20 octombrie. – Încă unul. Mergeam de-a lungul fluviului, după masa de prânz. Sub o salcie, am văzut un pescar adormit. Era ora douăsprezece. Un hârleţ părea anume înfipt în pământ pe o parcelă de cartofi din apropiere. L-am luat, m-am întors, l-am ridicat ca pe o măciucă şi, dintr-o singură lovitură, cu tăişul, am retezat capul pescarului. Oh! ăsta a sângerat! Sânge roz, plin de creier! Curgea încet în apă. Am plecat cu un pas grav. Dacă fusesem văzut? Ah!ah! aş fi fost un asasin excelent.

25 octombrie. – Cazul pescarului a stârnit mare vâlvă. Este acuzat de crimă nepotul lui, care pescuia cu el.

26 octombrie. – Judecătorul de anchetă afirmă că nepotul este vinovatul. Toată lumea din oraş crede acest lucru. Ah!ah!

27 octombrie. – Nepotul se apără foarte rău. Plecase în sat să cumpere pâine şi brânză, afirmă el. Jură că unchiul lui a fost ucis în timpul absenţei lui. Cine îl va crede?

28 octombrie. – Nepotul era cât pe ce să mărturisească, atâta l-au înnebunit. Ah!ah! justiţia!

15 noiembrie. – Există probe copleşitoare contra nepotului, care trebuia să-l moştenească pe unchiul lui. Eu prezidam Curtea cu juri.

25 ianuarie. – La moarte! la moarte! la moarte! Eu l-am condamnat la moarte! Ah!ah! Avocatul general a vorbit ca un înger. Ah!ah! Încă unul. Voi asista la execuţie.

10 martie. – S-a terminat. A fost ghilotinat în această dimineaţă. Este mort! Foarte bine. Acest lucru mi-a făcut plăcere. Ce frumos este să vezi decapitarea unui om! Sângele a ţâşnit ca un val, ca un val! Oh! dacă aş fi putut să mă scald sub el! Ce beţie să mă lungesc sub el, să-mi ude părul şi faţa, să mă ridic roşu tot, roşu tot! Ah! dacă ar fi ştiut!

Acum voi aştepta, pot să aştept. Ar trebui atât de puţin pentru a fi descoperit!

.....

Manuscrisul conţinea multe alte pagini, dar fără să mai relateze o nouă crimă.

Medicii alienişti cărora le-a fost încredinţat manuscrisul afirmă că există în lume mulţi nebuni nedescoperiţi, la fel de pricepuţi şi de redutabili ca acest monstruos dement.

Nebun?

Sunt nebun? sau doar gelos? Nu ştiu nimic, dar am suferit îngrozitor. Am făcut un act de nebunie, de nebunie furioasă, e adevărat; dar gelozia sufocantă, dar dragostea exaltată, trădată, condamnată, dar durerea abominabilă pe care o îndur, toate acestea nu sunt suficiente pentru a ne face să comitem crime şi nebunii fără a fi cu adevărat criminali cu inima sau cu mintea?

Oh! am suferit, suferit, suferit într-un mod continuu, intens, înfiorător. Am iubit-o pe această femeie cu un elan frenetic... Şi totuşi, e-adevărat? Am iubit-o? Nu, nu, nu. Mi-a posedat sufletul şi trupul, m-a invadat, m-a legat. Am fost, sunt obiectul ei, jucăria ei. Aparţin zâmbetului ei, gurii ei, privirii ei, liniilor trupului ei, formei chipului ei; mă sufoc sub dominaţia aspectului ei exterior. Dar pe Ea, femeia tuturor acestora, fiinţa acestui trup, o urăsc, o dispreţuiesc, nu o pot suferi, pentru că este perfidă, bestială, josnică, impură; este *femeia pierzaniei*, animalul senzual şi fals la care sufletul nu există, la care gândirea nu circulă niciodată ca un aer liber şi înviorător. Ea este bestia umană, mai puţin decât aceasta; nu este decât o rână, o minunată carne dulce şi rotundă locuită de Infamie.

Primele momente ale legăturii noastre fură bizare şi delicioase. Mă epuizam într-o furie de nepotolită dorinţă în braţele ei deschise. Ochii ei, ca şi cum mi-ar fi făcut sete, mă făceau să deschid gura. Erau cenuşii la prânz, verzi

seara şi albaştri la răsăritul soarelui. Nu sunt nebun, jur că aveau aceste trei culori.

Când făceam dragoste, erau albaştri, aproape vineţii, cu pupilele enorme şi nervoase. Buzele ei, mişcate de o tremurare, lăsau să iasă uneori vârful roz şi moale al limbii sale, care palpita precum cea a unei reptile; pleoapele grele se ridicau încet, descoperind acea privire înflăcărată şi nimicitoare care mă înnebunea.

Strângând-o în braţe, îi vedeam privirea şi fremătam, zdruncinat în aceeaşi măsură de nevoia de a omorî acest animal şi de nevoia de a o poseda încontinuu.

Când mergea prin cameră, zgomotul fiecărui pas îmi producea o tulburare în inimă. Când începea să se dezbrace, lăsând să-i cadă rochia, şi ieşind infamă şi radioasă din lenjeria care cădea grămadă în jurul ei, simţeam o slăbiciune infinită şi laşă de-a lungul membrelor, de-a lungul braţelor, de-a lungul picioarelor, în pieptul meu sufocat.

Într-o zi, mi-am dat seama că se săturase de mine. Am văzut-o în privirea ei, când s-a trezit. Aplecat peste ea, aşteptam în fiecare dimineaţă această primă privire. O aşteptam plin de furie, de ură, de dispreţ faţă de această brută adormită al cărei sclav eram. Dar când albastrul pal al pupilei, acel albastru lichid ca apa, se arăta, languros încă, obosit încă, bolnav încă de recentele mângâieri, era ca o flacără rapidă care mă ardea, exasperându-mi înflăcărările. În acea zi, când a deschis ochii, am văzut o privire indiferentă şi tristă care nu mai dorea nimic.

Oh! am văzut-o, am ştiut-o, am simţit-o, am înţeles-o imediat. Se terminase, se terminase pentru totdeauna. Şi am avut dovada în fiecare oră, în fiecare secundă.

Când o chemam cu braţele şi cu buzele, se întorcea cu spatele plictisită şi şoptind: „Lasă-mă! sau „Eşti odios!" sau „Nu voi fi niciodată liniştită!"

Atunci, eram nebun de gelozie, gelos ca un câine şiret, neîncrezător, prefăcut. Ştiam că în curând va începe din nou, că un altul va veni pentru a-i aprinde iar simţurile.

Am fost gelos cu frenezie; dar nu sunt nebun; nu, sigur nu.

Am aşteptat, oh! am spionat-o; nu mă înşelase, dar rămânea rece, inertă. Uneori îmi spunea: „Bărbaţii mă dezgustă." Şi era adevărat.

Atunci am fost gelos pe ea, gelos pe indiferenţa ei, gelos pe singurătatea nopţilor ei, gelos pe gesturile ei, pe gândurile ei, pe care le simţeam mereu infame, pe tot ceea ce ghiceam. Şi când avea la trezire acea privire leneşă, pe care o avea cândva după nopţile înflăcărate, ca şi cum o oarecare lăcomie îi bântuise sufletul şi-i stârnise dorinţele, mă sufocam de mânie, tremuram de indignare, mă mânca să o sugrum, să o dobor sub genunchiul meu şi, strângând-o de gât, să o fac să mărturisească toate secretele ruşinoase ale inimii ei.

Sunt nebun? Nu.

Într-o seară am simţit-o fericită. Am simţit că o nouă pasiune trăia în ea. Eram sigur, în mod în mod clar sigur. Palpita ca după îmbrăţişările mele; privirea îi strălucea, mâinile îi erau calde, toată făptura ei vibrantă degaja acel abur de iubire care mă înnebunise şi pe mine.

Era cât pe ce să nu înţeleg nimic, dar atenţia mea o învăluia ca o plasă.

Totuşi, nu am descoperit nimic.

Am aşteptat o săptămână, o lună, un sezon. Înflorea în ecloziunea unei ardori de neînţeles; se liniştea în fericirea unei mângâieri insesizabile.

Şi brusc, am ghicit. Nu sunt nebun. Jur că nu sunt nebun.

Cum să explic? Cum să mă fac înţeles? Cum să exprim acest lucru abominabil şi de neînţeles?

Iată în ce fel am fost prevenit.

Într-o seară, v-am spus, într-o seară, pe când se întorcea dintr-o plimbare călare, căzu pe un scaun jos, în faţa mea, cu obrajii roşii, cu inima bătându-i tare, cu picioarele frânte, cu ochii vineţii. O mai văzusem aşa. Iubea, nu mă puteam înşela.

Atunci, pierzându-mi capul, pentru a nu o mai privi, m-am întors spre fereastră şi am văzut un servitor ducând de frâu calul ei, care se cabra.

Şi ea urmărea cu privirea animalul înfierbântat şi care făcea salturi. Apoi, după ce dispăru, adormi brusc.

M-am gândit toată noaptea şi mi s-a părut că am pătruns misterele pe care nu le bănuisem niciodată. Cine va sonda vreodată perversiunile senzualităţii femeilor? Cine va înţelege capriciile lor neverosimile şi împlinirea bizară a celor mai ciudate fantezii?

În fiecare dimineaţă, pleca la galop pe câmp şi prin păduri; şi de fiecare dată se întorcea languroasă ca după freneziile iubirii.

Înţelesesem. Eram acum gelos pe calul nervos şi galopant, gelos pe vântul care-i mângâia chipul în timpul unei curse nebune, gelos pe frunzele care-i sărută, în treacăt, urechile, gelos pe picăturile de soare care-i cădeau pe frunte printre ramuri, gelos pe şaua pe care stătea şi pe care o strângea între picioare.

Toate acestea o făceau fericită, o exaltau, o împlineau, o epuizau, dându-mi-o înapoi insensibilă şi aproape leşinată.

Am hotărât să mă răzbun. Am fost blând şi foarte atent cu ea. Îi dădeam mâna când urma să sară jos după cursele neînfrânate. Animalul furios se repezea la mine. Îi mângâia spatele curbat, îi săruta nările fremătânde, fără să-şi şteargă buzele după aceea; şi parfumul corpului ei, transpirat ca după căldura patului, se amesteca sub nasul meu cu mirosul acru şi sălbatic al animalului.

Am aşteptat ziua şi momentul meu. Trecea în fiecare zi pe aceeaşi cărare, printr-o pădurice de mesteceni care se înfunda spre pădure.

Înainte de a se lumina de ziuă, am ieşit cu o funie în mână şi cu pistoalele ascunse la piept, ca şi cum urma să mă bat în duel.

Am alergat spre drumul pe care-l iubea, am întins funia între doi copaci, apoi m-am ascuns în iarbă.

Îmi lipisem urechea de pământ. Am auzit galopul ei îndepărtat, apoi am văzut-o acolo, sub copaci, ca la capătul unei bolţi, sosind cu viteză mare. Oh! nu mă înşelasem, asta era! Părea transportată de fericire, cu sângele în obraji, cu nebunie în priviri. Mişcarea precipitată a cursei făcea să-i vibreze nervii de o bucurie solitară şi furioasă.

Animalul lovi capcana mea cu picioarele din faţă şi căzu, cu oasele rupte. Pe ea am prins-o în braţe. Am putere să duc şi un bou. După ce am pus-o jos, m-am apropiat de El, care ne privea în timp ce încă mai încerca să mă muşte. I-am pus un pistol la tâmplă şi l-am ucis, aşa cum ucizi un om.

Dar, am căzut şi eu, cu chipul şfichiuit de două lovituri de cravaşă. Şi pentru că se năpustise asupra mea din nou, i-am tras şi ei celălalt glonţ în burtă.

Spuneţi-mi, sunt nebun?

Un caz de divorţ

Avocatul doamnei Chassel luă cuvântul:
Domnule Preşedinte,
Domnilor Judecători,

Cauza pe care sunt însărcinat să o apăr în faţa dumneavoastră ţine mai mult de medicină decât de justiţie şi constituie mai mult un caz patologic decât un caz de drept comun. La prima vedere, faptele par simple.

Un bărbat tânăr, foarte bogat, cu un suflet nobil şi exaltat, cu o inimă generoasă, se îndrăgosteşte de o tânără foarte frumoasă, mai mult decât frumoasă, adorabilă, dar şi graţioasă, fermecătoare, tandră, drăguţă şi se căsătoreşte cu ea.

Câtva timp se poartă cu ea ca un soţ plin de grijă şi de tandreţe; apoi o neglijează, o brutalizează, pare să simtă faţă de ea o repulsie de neînvins, un dezgust irezistibil. Într-o zi, chiar o loveşte, nu numai fără niciun motiv, dar chiar fără niciun pretext.

Domnilor, nu vă voi face tabloul aspectelor bizare de neînţeles pentru toţi. Nu vă voi descrie viaţa abominabilă a acestor două fiinţe şi durerea oribilă a acestei tinere femei.

Pentru a vă convinge, va fi suficient să vă citesc câteva fragmente dintr-un jurnal scris în fiecare zi de acest biet bărbat, de acest biet nebun. Căci ne aflăm în faţa unui nebun, domnilor, şi cazul este cu atât mai ciudat, cu atât

mai interesant cu cât el aminteşte în multe puncte de demenţa nefericitului prinţ, mort recent, al bizarului rege care a domnit în mod platonic în Bavaria. Voi numi acest caz nebunia poetică.

Vă amintiţi ce se povestea despre acest prinţ ciudat. A ordonat să fie construite adevărate castele de basm în mijlocul celor mai frumoase peisaje ale regatului său. Pentru că nici realitatea frumuseţii lucrurilor şi a locurilor nu i-a fost de-ajuns, a imaginat, a creat în aceste conace neverosimile orizonturi factice, obţinute pe calea artificiilor de teatru, a schimbărilor la vedere, a pădurilor pictate, a imperiilor de poveste în care frunzele copacilor erau pietre preţioase. A avut Alpi şi gheţari, stepe, deşerturi de nisip arse de soare. Şi noaptea, sub razele adevăratei luni, a avut lacuri luminate pe dedesubt de fantastice luciri electrice. Pe lacuri înotau lebede şi alunecau nacele, în timp ce o orchestră, compusă din cei mai buni interpreţi din lume, îmbăta cu poezie sufletul unui nebun regal.

Acest bărbat era cast, acest bărbat era virgin. N-a iubit niciodată decât un vis, visul lui, visul lui divin...

Într-o seară, aduse cu barca lui o femeie tânără, frumoasă, o mare artistă şi o rugă să-i cânte. Ea cântă, ameţită şi ea de admirabilul peisaj, de blândeţea călduţă a aerului, de parfumul florilor, şi de extazul acestui tânăr şi frumos prinţ.

Cântă cum cântă femeile care ating iubirea apoi, înnebunită, fremătătoare căzu la pieptul prinţului, căutându-i buzele.

Dar el o aruncă în lac, şi, luând vâslele, ajunse la mal fără să se îngrijoreze dacă cineva o va salva.

Ne aflăm, domnilor judecători, în faţa unui caz identic. Mă voi limita doar la a vă citi pasaje din jurnalul pe care l-am descoperit într-un sertar al biroului.

.....

Ce trist şi urât este totul, mereu la fel, mereu odios. Cât de mult visez la un pământ mai frumos, mai nobil, mai variat. Cât de săracă va fi imaginaţia Dumnezeului lor, dacă Dumnezeul lor exista sau dacă nu crease şi alte lucruri în altă parte.

Mereu păduri, păduri mici, fluvii care seamănă cu fluviile, câmpii care seamănă cu câmpiile, totul este la fel şi monoton. Şi omul!...Omul? Ce animal oribil, răutăcios, orgolios şi respingător.

.....

Ar trebui să iubim, să iubim la nebunie, fără să vedem ce iubim. Căci a vedea înseamnă a înţelege şi a înţelege înseamnă a dispreţui. Ar trebui să iubim îmbătându-ne de ea aşa cum ne ameţim cu vin, în aşa fel încât să nu mai ştim ce bem. Şi să bem, să bem fără a ne trage sufletul, zi şi noapte!

.....

Cred că am găsit. Ea are în persoana ei ceva ideal care nu pare din această lume şi care dă aripi visului meu. Ah!visul meu, cum îmi arată el fiinţele diferite de ceea ce sunt! Este blondă, de un blond deschis, cu un păr care are nuanţe inexprimabile. Ochii ei sunt albaştri. Doar ochii albaştri îmi cuceresc sufletul. Orice femeie, femeia care există în fundul inimii mele, îmi apare în ochi, doar în ochi.

Oh! mister! Ce mister? Ochiul?... Tot universul este în el, pentru că el îl vede, pentru că el îl reflectă. El conţine universul, lucrurile şi fiinţele, pădurile şi oceanele, oamenii şi animalele, apusurile de soare, stelele, artele, totul, totul, el vede,culege şi ia cu sine totul; şi există şi mai multe în el, există sufletul, omul care gândeşte, omul care iubeşte, omul care râde, omul care suferă. Oh! priviţi ochii albaştri ai femeilor, cei care sunt profunzi ca marea, schimbători ca cerul, atât de dulci , blânzi ca brizele, ca muzica, ca

săruturile şi transparenţi, atât de limpezi încât vedem în spatele lor, vedem sufletul, sufletul albastru care-i colorează, care-i însufleţesc, care-i divinizează.

Da, sufletul are culoarea privirii. Doar sufletul albastru poartă în el visul, el a luat azurul de la valuri şi de la spaţiu.

Ochiul! Gândiţi-vă la el! Ochiul! El bea viaţa aparentă pentru a hrăni cu ea gândirea. El bea lumea, culoarea, mişcarea, cărţile, tablourile, tot ce este frumos şi urât şi face idei din acestea. Şi când ne priveşte, ne dă senzaţia unei fericiri care nu este din această lume. Ne face să presimţim ceea ce nu vom şti niciodată; ne face să înţelegem că realităţile viselor noastre sunt gunoaie demne de dispreţ.

.....

O iubesc şi pentru mersul ei. „Chiar şi atunci când pasărea merge, simţim că are aripi", a spus poetul.

Când ea merge, simţim că este de o rasă diferită de cea a femeilor obişnuite, de o rasă mai fină şi mai divină.

.....

O iau în căsătorie mâine... Mi-e teamă... Mi-e teamă de atâtea lucruri.

.....

Două animale sălbatice, doi câini, doi lupi, două vulpi dau târcoale prin păduri şi se întâlnesc. Unul este mascul, celălalt femelă. Se împerechează. Se împerechează dintr-un instinct animalic care-i obligă să-şi perpetueze rasa, rasa lor, cea de la care au forma, blana, mărimea, mişcările şi obiceiurile.

Toate animalele sălbatice fac acelaşi lucru fără să ştie de ce.

Şi noi la fel.

.....

.....

Acelaşi lucru l-am făcut şi eu căsătorindu-mă cu ea, m-am supus acestei furii care ne împinge spre femelă.

Este soţia mea. Atâta timp cât am dorit-o în mod ideal, ea a fost pentru mine visul irealizabil pe punctul de a se realiza. Începând chiar din momentul în care am ţinut-o în braţele mele, nu a mai fost pentru mine decât fiinţa de care natura s-a servit pentru a-mi înşela toate speranţele.

Le-a înşelat? – Nu. Şi totuşi sunt sătul de ea, sătul de a nu o putea atinge, de a nu o putea atinge uşor cu mâna sau cu buzele fără ca inima mea să nu fie cuprinsă de un dezgust inexprimabil, poate nu dezgustul de ea, ci un dezgust superior, mai mare, mai dispreţuitor, dezgustul de îmbrăţişarea amoroasă atât de urâtă, încât a devenit pentru toate fiinţele rafinate un act ruşinos ce trebuie ascuns, despre care se vorbeşte în şoaptă, roşind.

.....

Nu o mai pot vedea pe soţia mea venind spre mine, chemându-mă cu un zâmbet, cu privirea şi cu braţele. Nu mai pot. Am crezut cândva că sărutul ei mă va duce la cer. Într-o zi a fost bolnavă, a avut o febră pasageră, şi am simţit în respiraţia ei mirosul uşor, subtil, aproape insesizabil al putrefacţiei umane. Am fost tulburat.

Oh! carnea, îngrăşământ seducător şi viu, putrefacţie care merge, care gândeşte, care vorbeşte, care priveşte şi care este roz, frumoasă, tentantă, înşelătoare ca şi sufletul.

.....

De ce numai florile miros frumos, florile mari strălucitoare sau pale, ale căror tonuri, nuanţe fac să-mi freamăte inima şi-mi tulbură privirile? Ele sunt atât de frumoase, structuri atât de fine, de variate şi de senzuale, întredeschise ca nişte organe, mai tentante decât buzele şi adânci cu buze răsfrânte, dantelate, cărnoase, pudrate cu o sămânţă de viaţă, care dă naştere unui parfum diferit în fiecare dintre ele.

Ele se reproduc, ele, doar ele pe această lume fără pată pentru rasa lor inviolabilă, evaporând din ele tămâia divină

a iubirii lor, sudoarea parfumată a mângâierilor lor, esenţa corpurilor lor incomparabile, a corpurilor lor ornate cu toate graţiile, cu toate eleganţele, cu toate formele, care au cochetăria tuturor coloraţiilor şi seducţia îmbătătoare a tuturor mirosurilor

.....

Fragmente alese după şase luni

...Iubesc florile, nu doar ca pe nişte flori, ci ca pe nişte fiinţe materiale şi delicioase. Îmi petrec zilele şi nopţile în sere, le ascund aşa cum ascunzi femeile în harem.

În afară de mine, cine mai cunoaşte dulceaţa, înnebunirea, extazul fremătător, carnal, ideal, supraomenesc a acestor mângâieri? Cine mai cunoaşte aceste săruturi pe carnea roz, pe carnea roşie, pe carnea albă în mod miraculos deosebită, delicată, rară, fină, untoasă a admirabilelor flori?

Am sere în care nu mai intră nimeni în afară de mine şi de cel care le îngrijeşte.

Intru acolo aşa cum te strecori într-un loc de plăceri secrete. În galeria înaltă din sticlă, trec mai întâi printre două mulţimi de corole închise, întredeschise sau înflorite, dispuse în pantă de jos spre acoperiş. Este primul sărut pe care mi-l trimit.

Acele flori, acelea care-mi ornează acest vestibul al pasiunilor mele misterioase, sunt servitoarele şi nu favoritele mele.

Când trec, mă salută cu strălucirea lor schimbătoare şi cu parfumurile lor proaspete. Sunt frumoase, cochete, aşezate pe opt rânduri la dreapta şi opt rânduri la stânga şi atât de dese încât par două grădini care ajung până la picioarele mele.

Inima îmi bate, privirea mi se aprinde când le văd, sângele mi se agită în vene, sufletul meu se exaltă şi mâinile freamătă deja de dorinţa de a le atinge. Trec. La capătul

acestei galerii sunt trei uşi închise. Pot alege. Am trei haremuri.

Dar eu intru cel mai des la orhidee, adormitoarele mele preferate. Încăperea lor este joasă, sufocantă. Aerul umid şi cald face pielea jilavă, face să gâfâie gâtul şi să tremure degetele. Aceste fete ciudate vin din ţări mlăştinoase, fierbinţi şi nesănătoase. Sunt atrăgătoare ca nişte sirene, mortale ca otrăvurile, foarte bizare, enervante, înspăimântătoare. Iată unele care seamănă cu nişte fluturi cu aripi enorme, cu picioare subţiri, cu ochi. Căci ele au ochi. Mă privesc şi mă văd aceste fiinţe prodigioase, neverosimile, zâne, fiice ale pământului sacru, ale aerului impalpabil şi ale luminii calde, această mamă a lumii. Da, ele au aripi, ochi, nuanţe pe care niciun pictor nu le imită, toate farmecele, toate graţiile, toate formele la care putem visa. Flancul lor se curbează, parfumat şi transparent, deschis pentru dragoste şi mai tentant decât orice carne de femeie. Inimaginabilele desene de pe corpurile lor mici aruncă sufletul ameţit în paradisurile imaginilor şi voluptăţilor ideale. Tremură pe tulpinile lor ca şi cum şi-ar lua zborul. Vor zbura, vor veni la mine? Nu, inima mea este cea care zboară pe deasupra lor ca un mascul mistic şi torturat de iubire.

Nicio aripă de insectă nu le poate atinge în treacăt. Suntem singuri, ele şi cu mine, în închisoarea luminoasă pe care le-am construit-o. Le privesc şi le contemplu, le admir, le ador una după alta.

Cât sunt de cărnoase, de adânci, de roz, de un roz care umezesc buzele de dorinţă! Ce mult le iubesc! Marginea cupei lor este ondulată, mai pală decât receptaculul şi corola se ascunde în el, gură misterioasă atrăgătoare, dulce la gust, arătând şi dezgolind organele delicate, admirabile şi sacre ale acestor mici creaturi divine care miros frumos şi nu vorbesc.

Uneori am pentru una dintre ele o pasiune care durează tot atât cât viaţa ei, câteva zile, câteva seri. Este scoasă atunci din galeria comună şi este închisă într-o încăpere mică, unde susură un fir de apă lângă un pat din gazon tropical adus din insulele marelui Pacific. Şi rămân lângă ea, înflăcărat, febril şi tulburat, ştiind că va muri curând şi privind-o ofilindu-se, în timp ce o posed, în timp ce aspir, beau şi-i culeg scurta viaţă cu o inexprimabilă mângâiere.

.....

După ce termină citirea acestor fragmente, avocatul continuă:

« Domnilor judecători, decenţa mă împiedică să mai continui să vă citesc ciudatele mărturisiri ale acestui nebun ruşinos de idealist. Cele câteva fragmente, pe care le-am supus atenţiei dumneavoastră, cred că vor fi de-ajuns pentru a considera acest caz drept boală mintală, mai puţin rară decât credem în epoca noastră de demenţă isterică şi de decadenţă coruptă.

Prin urmare, cred că, clienta mea este mai autorizată decât orice altă femeie să ceară divorţul, în situaţia excepţională în care o plasează bizara rătăcire a simţurilor soţului ei."

Părul

Pereţii celulei erau goi, văruiţi. O fereastră îngustă şi cu gratii, făcută foarte sus să nu se poată ajunge la ea, lumina această mică încăpere albă şi sinistră; şi nebunul, aşezat pe un scaun de paie, se uita la noi cu o privire fixă, confuză şi chinuită. Era foarte slab, cu obrajii supţi şi cu părul aproape alb, ghicind că părul îi albise în câteva luni. Hainele păreau prea largi pentru membrele sale uscate, pentru pieptul lui slab, pentru burta lui scobită. Simţeai că acest om era răvăşit, ros de gândul lui, de un Gând, aşa cum un fruct este ros de un vierme. Nebunia lui, ideea lui era acolo, în acea minte, obstinată, hărţuitoare, devoratoare. Îi rodea corpul puţin câte puţin. Ea, Invizibila, Insesizabila, Imateriala Idee distrugea carnea, bea sângele, stingea viaţa.

Ce mister acest bărbat omorât de o Idee! Îţi inspira milă, teamă şi compasiune, acest Posedat! Ce vis straniu, înspăimântător şi mortal sălăşluia sub această frunte, pe care o încreţea cu riduri adânci, care se mişcau tot timpul?

Medicul îmi spuse: „Are accese de furie teribile, este unul din demenţii cei mai neobişnuiţi pe care i-am văzut vreodată. Este bolnav de nebunie erotică şi macabră. Este un fel de necrofil. De altfel, a scris un jurnal care arată cel mai bine din lume boala minţii sale. În acest jurnal, nebunia lui este, ca să zicem aşa, palpabilă. Dacă vă interesează, puteţi citi acest document." L-am urmat pe doctor în cabinet

şi mi-a dat jurnalul acestui bărbat nefericit. „Citiţi-l, spuse el, şi îmi veţi spune părerea dumneavoastră."

Iată ce conţine acest caiet.

*

Până la vârsta de treizeci şi doi de ani am trăit liniştit, fără dragoste. Viaţa mi se părea foarte simplă, foarte bună şi foarte uşoară. Eram bogat. Îmi plăceau atâtea lucruri încât nu puteam simţi pasiune pentru nimic. Este bine să trăieşti. Mă trezeam fericit, în fiecare zi, pentru a face lucruri care-mi plăceau şi mă culcam satisfăcut, cu speranţa liniştită a zilei de mâine şi a viitorului fără griji.

Avusesem câteva amante fără să-mi fi simţit inima înnebunită de dorinţă sau sufletul rănit de dragoste după posedare. Este bine să trăieşti aşa. Este mai bine să iubeşti, dar teribil. În plus, cei care iubesc ca toată lumea trebuie să simtă o fericire înfocată, poate mai mică decât a mea, căci dragostea a venit să mă caute într-un mod extraordinar.

Fiind bogat, căutam mobile vechi şi obiecte vechi; mă gândeam adesea la mâinile necunoscute care atinseseră aceste obiecte, la ochii care le admiraseră, la inimile care le iubiseră, căci iubim aceste lucruri. Stăteam adesea ore, ore şi iar ore să privesc un ceas din secolul trecut. Era atât de fin, de drăguţ, cu smalţul lui şi cu aurul lui cizelat! Şi încă mergea ca în ziua în care o femeie îl cumpărase din dorinţa de a avea această bijuterie fină. Nu încetase să meargă, să-şi trăiască viaţa de obiect mecanic, şi, de un secol, îşi continua tic-tacul regulat. Cine-l purtase pentru prima dată pe sânul ei, în căldura stofelor, inima ceasului bătând lângă inima femeii? Ce mână îl ţinuse cu vârful degetelor călduţe, îl sucise, îl răsucise, apoi ştersese ciobanii din porţelan murdăriţi pentru o clipă de jilăveala pielii? Ce ochi spionaseră pe acest cadran ora aşteptată, ora scumpă, ora divină?

Cât aş fi vrut să o cunosc, să o văd pe femeia care alesese acest obiect rafinat şi rar! A murit. Sunt posedat de dorinţa faţă de femei de altădată; le iubesc pe toate care au iubit. Povestea dezmierdărilor trecute îmi umple inima cu regrete. Oh! frumuseţea, zâmbetele, mângâierile tinere, speranţele! Toate acestea n-ar trebui să fie eterne?

Cât am plâns, nopţi întregi, pentru bietele femei de altădată, atât de frumoase, atât de tandre, atât de dulci, ale căror braţe s-au deschis pentru un sărut şi care au murit! Sărutul este nemuritor. El merge din buză în buză, din secol în secol, din vârstă în vârstă. Oamenii îl primesc, îl dau şi mor.

Trecutul mă atrage, prezentul mă sperie pentru că viitorul înseamnă moartea. Regret tot ce s-a făcut, îi deplâng pe toţi cei care au trăit; aş vrea să opresc timpul, să opresc ora. Dar ea merge, merge, trece şi în fiecare secundă ia ceva din mine pentru neantul de mâine. Şi nu voi mai trăi din nou niciodată.

Adio celor de altădată. Vă iubesc.

Dar nu sunt de plâns. Am găsit-o pe cea pe care o aşteptam; şi am gustat prin ea plăceri extraordinare.

Hoinăream prin Paris, într-o dimineaţă însorită, cu sufletul vesel, cu un mers vioi, privind magazinele cu acel interes nedefinit al hoinarului. Deodată, am văzut la un negustor de antichităţi o mobilă italiană din secolul XVII. Era foarte frumoasă, foarte rară. Era atribuită unui artist veneţian care se numea Vitelli, care fusese celebru la acea vreme.

Apoi, am trecut mai departe.

De ce amintirea acestei mobile m-a urmărit cu atâta putere încât am făcut cale întoarsă? M-am oprit din nou în faţa magazinului pentru a o revedea şi am simţit că mă tenta.

Ce lucru deosebit este tentaţia! Priveşti un obiect şi, puţin câte puţin, te seduce, te tulbură, te invadează asemenea unui chip de femeie. Farmecul lui intră în tine, farmec bizar

care vine din forma lui, din culoarea lui, din aspectul lui de lucru; şi îl iubeşti deja, îl doreşti, îl vrei. Te cuprinde o nevoie de a-l avea, nevoie dulce mai întâi, timidă, dar care creşte, devine violentă, irezistibilă.

Şi negustorii par să ghicească după înflăcărarea privirii dorinţa secretă şi tot mai mare.

Am cumpărat această mobilă şi am cerut să-mi fie dusă acasă imediat. Am pus-o în camera mea.

Oh! îi deplâng pe cei care nu cunosc acea lună de miere a colecţionarului cu bibeloul pe care abia l-a cumpărat. Îl mângâi cu privirea şi cu mâna ca şi cum ar fi din carne; te întorci lângă el aproape în fiecare moment, te gândeşti mereu la el, oriunde mergi şi orice faci. Amintirea lui iubită te urmează pe stradă, în lume, peste tot; şi când te întorci acasă, chiar înainte de a-ţi scoate mănuşile şi pălăria, mergi să-l contempli cu o tandreţe de amant.

Într-adevăr, timp de opt zile am adorat această mobilă. Îi deschideam uşile şi sertarele în fiecare clipă; o mânuiam cu încântare, gustând toate bucuriile intime ale posedării.

Or, într-o seară, pipăind grosimea unui panou, mi-am dat seama că trebuia să fie acolo o ascunzătoare. A început să-mi bată inima şi mi-am petrecut noaptea căutând secretul, fără să-l pot descoperi.

Am reuşit acest lucru a doua zi înfigând o lamă într-o fantă a lemnului. O scândură alunecă şi am văzut, întinsă pe un fond de velur negru, un minunat păr de femeie.

Da, un păr, o enormă coadă împletită de păr blond, aproape roşcat, care poate fusese tăiat de la piele şi legat cu o fundă aurie.

Am rămas stupefiat, tremurând, tulburat. Un parfum aproape insesizabil, atât de vechi încât semăna cu urma vagă a unui miros, se ridica din acest sertar misterios şi din această surprinzătoare relicvă.

Am luat-o uşor, aproape cu religiozitate şi am scos-o din ascunzătoare. Se desfăcu imediat, răsfirându-şi valul aurit, gros şi uşor, suplu şi strălucitor precum coada aprinsă a unei comete, val care ajungea până la pământ.

Mă cuprinse o emoţie bizară. Ce era asta? Când?cum?de ce acest păr fusese închis în această mobilă? Ce aventură, ce dramă ascundea această amintire?

Cine tăiase părul? Un amant în ziua despărţirii? Un soţ, în ziua răzbunării? Sau cea care îl purtase pe capul ei, într-o zi de disperare?

Era în ziua intrării în magazin că cineva aruncase acolo această comoară de dragoste, ca un gaj lăsat lumii celor vii? A fost în ziua înmormântării tinerei şi frumoasei moarte că cel care o adora păstrase găteala capului ei, singurul lucru pe care l-a putut păstra de la ea, singura parte vie a trupului ei care nu trebuia să putrezească, singura pe care mai putea să o iubească, să o mângâie şi să o sărute în furiile durerii?

Nu era bizar că acest păr a rămas aşa, în timp ce nu mai rămăsese nicio bucăţică din corpul căruia îi aparţinuse?

Îmi curgea pe degete, îmi gâdila pielea cu o mângâiere deosebită, cu o mângâiere de moartă. M-am simţit înduioşat ca şi cum urma să plâng.

L-am ţinut în mâini mult timp, mult timp, apoi mi se păru că mă tulbură ca şi cum ceva din suflet rămăsese ascuns în el. L-am pus din nou pe velurul decolorat de timp, am închis sertarul, am închis mobila şi am plecat pe străzi pentru a visa.

Mergeam înainte, plin de tristeţe, dar şi plin de tulburare, de acea tulburare care rămâne în inimă după un sărut din dragoste. Mi se părea că trăisem deja altădată, că o cunoscusem pe această femeie.

Şi versurile lui Villon îmi urcară pe buze, aşa cum urcă un hohot de plâns:

Spuneţi-mi unde, nu în ce ţară
Este Flora, frumoasa romană,
Arhipiade, nu Thaïs
Care a fost verişoara ei de-a doua,
Echo, vorbind când zgomot cineva duce
Deasupra râului sau iazului,
Care frumuseţe avu mai mult decât umană?
Dar unde sunt zăpezile de altădată?

.....

Regina Albă ca un crin
Care cânta cu vocea ei de sirenă,
Berthe cu piciorul mare, Bietris, Alis,
Haramburgis care ţinu Maine,
Şi Jeanne, buna lorenă,
Pe care englezii au ars-o la Rouen;
Unde sunt, Fecioară suverană?
Dar unde sunt zăpezile de altădată?

După ce m-am întors acasă, am simţit o dorinţă irezistibilă de a revedea bizara mea descoperire; am luat-o din nou, şi, atingând-o, am simţit un frison care-mi alergă prin membre.

Totuşi, timp de câteva zile, am rămas în starea mea obişnuită, deşi gândul puternic la acest păr nu mă mai părăsea.

Imediat ce mă întorceam acasă, trebuia să îl văd şi să-l ating. Răsuceam cheia şifonierului cu acea fremătare pe care o ai când îi deschizi uşa iubitei, căci aveam în mâini şi în inimă o nevoie confuză, deosebită, continuă, senzuală de a-mi înmuia degetele în acest râu fermecător de păr mort.

Apoi, după ce terminam să îl mângâi, după ce închideam şifonierul, îl simţeam tot acolo ca şi cum ar fi fost o fiinţă vie, ascunsă, prizonieră. Îl simţeam şi încă îl doream. Simţeam din nou nevoia imperioasă de a-l lua, de a-l pipăi, de a mă enerva până la leşin din cauza acestei atingeri reci, alunecoase, iritante, înnebunitoare, delicioase.

Am trăit aşa una sau două luni, nu mai ştiu. Mă obseda, mă bântuia. Eram fericit şi torturat, ca la o întâlnire de dragoste, ca după mărturisirile care preced îmbrăţişarea.

Mă închideam singur cu el pentru a-l simţi pe pielea mea, pentru a-mi vârî buzele în el, pentru a-l săruta, a-l muşca. Îl rulam în jurul feţei, îl beam, îmi înecam privirea în unda lui aurită pentru a vedea ziua blondă prin el.

Îl iubeam. Da, îl iubeam. Nu mă mai puteam despărţi de el, nici să stau o oră fără să-l văd.

Şi aşteptam... aşteptam... ce? Nu ştiam? Pe el.

Într-o noapte m-am trezit brusc cu gândul că nu eram singur în cameră.

Şi totuşi eram singur. Dar nu am mai putut adormi; şi cum mă agitam din cauza insomniei, m-am ridicat pentru a merge să ating părul. Mi se păru mai dulce decât de obicei, mai însufleţit. Morţii se întorc? Săruturile cu care-l încălzeam mă făceau să leşin de fericire. Şi l-am dus în patul meu şi m-am culcat apăsându-l pe buzele mele, ca pe o amantă pe care urmează să o posezi.

Morţii se întorc! Ea s-a întors. Da, am văzut-o, am ţinut-o, am avut-o aşa cum era ea vie altădată, înaltă, blondă, grasă, cu sânii reci, cu coapsa în formă de liră; şi am parcurs cu mâna mea mângâietoare această linie ondulată şi divină care merge de la cap la picioare, urmărind toate curbele cărnii.

Da, am avut-o în fiecare zi, în fiecare noapte. Moarta s-a întors în fiecare noapte, frumoasa Moartă, Adorabila, Misterioasa, Necunoscuta.

Fericirea mea a fost atât de mare încât nu am putut să o ascund. Simţeam alături de ea o încântare supraomenească, bucuria profundă, inexplicabilă de a poseda Insesizabilul, Invizibilul, Moarta! Niciun amant nu a gustat bucurii mai înflăcărate, mai teribile!

Nu am ştiut deloc să-mi ascund fericirea. Îl iubeam atât de mult încât nu am mai vrut să-l părăsesc. L-am luat mereu cu mine, peste tot. L-am plimbat în oraş ca pe soţia mea, l-am condus la teatru în loje cu gratii, ca pe amanta mea... Dar l-au văzut... au ghicit... mi l-au luat. Şi m-au aruncat în închisoare, ca pe un răufăcător. Mi l-au luat... Oh! ce nefericire!...

*

Manuscrisul se oprea aici. Şi brusc, cum ridicam spre medic priviri îngrozite, un ţipăt înfiorător, un urlet de furie neputincioasă şi de dorinţă exasperată se auzi în azil.

„Ascultaţi-l, spuse doctorul. Trebuie să i se facă duş de cinci ori pe zi acestui nebun obscen. Doar sergentul Bertrand a mai iubit moartele."

Emoţionat de uimire, de oroare şi de milă, am bâiguit: „Dar... acest păr... există cu adevărat?"

Medicul se ridică, deschise un dulap plin cu fiole şi instrumente şi-mi aruncă, de-a curmezişul cabinetului, un mănunchi de păr blond care zbură spre mine ca o pasăre de aur.

Am fremătat simţindu-i pe mâini atingerea mângâietoare şi uşoară. Şi am rămas cu inima bătându-mi de dezgust şi de dorinţă, de dezgust ca la atingerea obiectelor folosite în crime, de dorinţă ca în faţa tentaţiei unui lucru infam şi misterios.

Ridicând din umeri, medicul continuă:

„Mintea omului este capabilă de orice."

Un nebun?

Când mi se spune: „Ştiţi că Jacques Parent a murit nebun într-un ospiciu", un frison dureros, un frison de teamă şi de angoasă îmi aleargă de-a lungul oaselor; şi îl revăd brusc pe acest băiat înalt, bizar, poate nebun de mai mult timp, maniac, neliniştitor, înspăimântător chiar.

Era un bărbat de patruzeci de ani, înalt, slab, puţin ghebos, cu ochi de halucinat, ochi negri, atât de negri încât nu se distingea pupila, ochi mobili, hoinari, bolnavi, bântuiţi. Era fiinţă deosebită, tulburătoare, care aducea, arunca o stare de disconfort în jurul lui, un disconfort vag al sufletului, al corpului, una din aceste iritări de neînţeles care te fac să crezi în influenţe supranaturale.

Avea un tic jenant: mania de a-şi ascunde mâinile. Nu le lăsa aproape niciodată să rătăcească peste obiecte, peste masă, aşa cum facem noi. Nu mânuia niciodată lucrurile care se târăsc cu acel gest familiar pe care-l au aproape toţi bărbaţii. Nu-şi lăsa niciodată dezgolite mâinile lui lungi, osoase, fine şi puţin febrile. Le băga în buzunare sau sub reverul hainelor; le ascundea la subsuoară încrucişând braţele. Ai fi spus că se temea ca ele să nu facă vreun lucru interzis, să nu facă vreo acţiune ruşinoasă sau ridicolă dacă le-ar fi lăsat libere şi stăpâne pe mişcările lor.

Când era obligat să se servească de ele pentru necesităţile normale ale vieţii, făcea acest lucru prin gesturi bruşte, prin mişcări rapide ale braţelor ca şi cum nu ar fi

vrut să le lase timpul să acţioneze după bunul lor plac, să nu se supună voinţei sale, să facă altceva. La masă, apuca paharul, furculiţa sau cuţitul atât de repede încât nu aveai niciodată timpul să prevezi ce voia să facă înainte ca actul să nu fi fost împlinit.

Or, într-o seară, am avut explicaţia surprinzătoarei boli a sufletului său.

Din când în când, venea să stea câteva zile la mine, la ţară şi în acea seară mi s-a părut deosebit de agitat. Se anunţa o furtună sufocantă şi întunecată după o zi de căldură atroce. Nicio adiere de vânt nu mişca frunzele. Un abur cald ca de cuptor trecea peste feţe, făcea piepturile să gâfâie. Nu mă simţeam bine, eram agitat şi voiam să merg să mă culc.

Când mă văzu ridicându-mă pentru a pleca, Jacques Parent mă apucă de braţ cu un gest speriat.

„Oh!nu, mai rămâi puţin", îmi spuse el.

L-am privit mirat, murmurând:

„Furtuna asta îmi zdruncină nervii."

Gemu, sau mai degrabă strigă:

Şi mie. „Oh! rămâi, te rog, nu vreau să rămân singur."

Părea înnebunit.

Am spus: „Ce ai? Îţi pierzi capul?"

Bâigui:

„Da, uneori, în seri ca aceasta, în seri cu electricitate... îmi este... îmi este... îmi este frică... îmi este frică de mine... mă înţelegi? Şi asta pentru că sunt înzestrat cu o putere... nu... cu o capacitate... nu... cu o forţă... În fine, nu ştiu să spun ce este, dar am în mine o acţiune magnetică atât de extraordinară încât mi-e teamă, da, mi-e teamă de mine, aşa cum îţi spuneam adineauri."

Cu frisoane înnebunite, îşi ascundea mâinile care tremurau sub reverul jachetei sale. M-am simţit şi eu tremurând de o teamă confuză, puternică, oribilă. Doream să plec,

să scap, să nu-l mai văd, să nu-i mai văd privirea rătăcită îndreptată spre mine, apoi fugind, rotindu-se în jurul plafonului, căutând vreun colţ întunecat al camerei pentru a se fixa acolo, ca şi cum ar fi vrut să-şi ascundă şi privirea redutabilă.

Am bâiguit:

„Nu mi-ai spus niciodată asta."

El continuă:

„Am spus cuiva? Uite, ascultă, în seara aceasta nu mai pot să tac. Şi prefer ca tu să ştii totul. Vei putea să mă ajuţi."

Magnetismul. Ştii ce este? Nu. Nimeni nu ştie. Îl constatăm totuşi. Îl recunoaştem, chiar şi medicii îl practică. Unul din cei mai iluştri, domnul Charcot îl profesează. Deci, nicio îndoială, el există.

Un om, o fiinţă are puterea, înspăimântătoare şi inexplicabilă, de a adormi, prin forţa voinţei lui, o altă fiinţă şi, în timp ce aceasta doarme, să-i fure gândul aşa cum ai fura o pungă cu bani. Îi fură gândul, adică sufletul, acest sanctuar, acest secret al Eului, această esenţă a omului pe care o credeam de nepătruns, acest azil al ideilor nemărturisite, a tot ceea ce ascundem, a tot ceea ce iubim, a tot ceea ce vrem să tăinuim tuturor oamenilor. El îl deschide, îl violează, îl expune, îl aruncă în public. Nu este atroce, criminal, infam?

De ce, cum se întâmplă acest lucru? Ştie cineva? Dar ce ştim?

Totul este un mister. Nu comunicăm cu lucrurile decât prin simţurile noastre nenorocite, incomplete, infirme, atât de slabe încât abia au puterea să constate ceea ce ne înconjoară. Totul este mister. Gândeşte-te! Ce este muzica, această artă divină, această artă care tulbură sufletul, îl stăpâneşte, îl ameţeşte, îl înnebuneşte? Nimic.

Nu mă înţelegi? Ascultă! Două corpuri se ciocnesc. Aerul vibrează. Aceste vibraţii sunt mai mult sau mai puţin numeroase, mai mult sau mai puţin rapide, mai mult sau mai puţin puternice, în funcţie de natura şocului. Or, noi avem în

ureche o piele micuţă care primeşte aceste vibraţii ale aerului şi le transmite creierului sub formă de sunet. Imaginează-ţi că un pahar cu apă se schimbă în vin în gura ta. Timpanul îndeplineşte această metamorfoză incredibilă, acest surprinzător miracol de a schimba mişcarea în sunet. Asta-i.

Muzica, această artă complexă şi misterioasă, precisă ca algebra şi vagă ca un vis, această artă făcută din matematică şi adiere, se naşte deci doar din proprietatea bizară a acestei bucăţele de piele. Dacă această piele nu ar exista, nici sunetul nu ar exista, pentru că el nu este decât o vibraţie. Am ghici muzica fără ureche? Nu. Ei, bine! suntem înconjuraţi de lucruri pe care nu le vom bănui niciodată, pentru că ne lipsesc organele care ni le-ar revela.

Poate magnetismul face şi el parte din aceste lucruri. Nu putem decât să presimţim această putere, decât să încercăm tremurând această învecinare a spiritelor, decât să întrevedem acest nou secret al naturii, pentru că nu avem în noi instrumentul revelator.

În ceea ce mă priveşte... În ceea ce mă priveşte, sunt înzestrat cu o putere îngrozitoare. S-ar spune o altă fiinţă închisă în mine, o fiinţă care vrea mereu să fugă, să acţioneze fără voia mea, care se agită, mă roade, mă epuizează. Cine este el? Nu ştiu, dar suntem doi în bietul meu corp, şi el, celălalt este adesea mai puternic, ca în această seară.

Este suficient să privesc oamenii pentru a-i amorţi ca şi cum le-aş fi dat opiu. Este suficient să întind mâinile pentru a produce lucruri... lucruri... teribile. Dacă ai şti! Da, dacă ai şti! Puterea mea nu se întinde doar asupra oamenilor, dar şi asupra animalelor şi chiar... asupra obiectelor...

Acest lucru mă chinuie şi mă îngrozeşte. Am dorit adesea să-mi scot ochii şi să-mi tai mâinile.

„Dar ...vreau ca tu să ştii totul. Uite, îţi voi arăta asta... nu pe creaturi umane, asta se face peste tot, ci pe... pe... animale.

„Cheam-o pe Mirza!"

Mergea cu paşi mari, cu aere de halucinat şi îşi scoase mâinile ascunse la piept. Mi se părură înspăimântătoare, ca şi cum ar fi scos două săbii.

M-am supus maşinal, subjugat, tremurând de spaimă şi devorat de un fel de dorinţă impetuoasă de a vedea. Am deschis uşa şi am fluierat căţeaua care dormea în vestibul. Am auzit imediat zgomotul grăbit al ghearelor pe trepte şi apăru veselă, dând din coadă.

Apoi, i-am făcut semn să se culce pe fotoliu; sări acolo şi, privind-o, Jacques începu să o mângâie.

La început păru neliniştită; tremura, întorcea capul pentru a evita privirea fixă a bărbatului, părea cuprinsă de o teamă care creştea. Brusc, începu să tremure, aşa cum tremură câinii. Îi palpita tot corpul, scuturat de frisoane lungi şi voia să fugă. Dar el puse mâna pe capul animalului care, sub această atingere, scoase unul din acele urlete pe care le auzi noaptea, pe câmp.

Mă simţeam şi eu amorţit, zăpăcit, aşa cum eşti când urci în barcă. Vedeam mobilele aplecându-se, pereţii mişcându-se. Bâiguii: „Destul, Jacques, destul!" Dar el nu mă mai asculta; o privea pe Mirza încontinuu, într-un mod înspăimântător. Acum, ea închidea ochii şi lăsa să-i cadă capul aşa cum faci când adormi. El se întoarse spre mine.

„Asta-i, spuse el, uită-te acum!"

Şi aruncând batista în partea cealaltă a apartamentului, strigă: „Aport!"

Animalul se ridică şi, clătinându-se, bâjbâind ca şi cum ar fi fost orb, mişcându-şi labele aşa cum paraliticii îşi mişcă picioarele, merse spre batistă care făcea o pată albă lângă perete. Încercă de mai multe ori să o ia cu botul, dar muşca alături ca şi cum nu ar fi văzut-o. În cele din urmă o apucă şi se întoarse cu acelaşi mers clătinat de câine somnambul.

Era terifiant să vezi aşa ceva. El comandă: „Culcă-te!" Ea se culcă. Atunci, atingându-i fruntea, spuse: „Un iepure, aleargă, aleargă!" Şi animalul, tot pe o rână, încercă să alerge, se agită aşa cum fac câinii când visează, şi, fără să deschidă botul, scoase nişte scheunături stranii, de ventriloc.

Jacques parcă înnebunise. Sudoarea îi curgea de pe frunte. Strigă: „Muşcă-l, muşcă-ţi stăpânul!" Ea avu două sau trei tresăriri teribile. Ai fi jurat că rezista, că lupta. El repetă: „Muşcă-l!" Atunci, ridicându-se, căţeaua veni spre mine, şi eu m-am dat înapoi spre perete, tremurând de groază, cu piciorul ridicat pentru a o lovi, pentru a o respinge.

Dar Jacques ordonă: „Aici, imediat!" Se întoarse spre el. Atunci, cu mâinile lui mari, el începu să-i frece fruntea ca şi cum ar fi eliberat-o de legături invizibile.

Mirza deschise din nou ochii. „S-a terminat", spuse el.

Nu am mai îndrăznit să o ating şi am deschis uşa ca să poată pleca. Plecă încet, tremurând, epuizată şi am auzit din nou ghearele care loveau treptele.

Dar Jacques se întoarse spre mine: „Nu-i tot. Ce mă sperie cel mai mult este asta, uite. Obiectele ascultă de mine."

Era pe masa mea un fel de cuţit-şiş de care mă serveam pentru a tăia foile cărţilor. Întinse mâna spre el. Părea că se târăşte, se apropia încet; şi deodată, am văzut, da, am văzut cuţitul tresărind, mişcându-se, alunecând uşor, singur, pe lemn, spre mâna care-l aştepta; veni să se plaseze sub degetele lui.

Am început să ţip de spaimă. Am crezut că înnebunesc şi eu, dar sunetul ascuţit al vocii mele mă calmă brusc.

Jacques continuă:

„Toate obiectele vin aşa spre mine. De aceea îmi ascund mâinile. Ce-o fi asta? Magnetism, electricitate, magnet? Nu ştiu, dar este oribil.

„Înţelegi de ce-i oribil? Când sunt singur, imediat ce sunt singur, nu mă pot împiedica să nu atrag tot ce se află în jurul meu.

„Şi petrec zile întregi schimbând locul lucrurilor, fără să mă satur vreodată să încerc această putere abominabilă, ca pentru a vedea dacă o mai am."

Îşi înfundase în buzunare mâinile lui mari şi privea în noapte. Un zgomot mic, o fremătare uşoară părea să treacă prin copaci.

Era ploaia care începuse să cadă.

Am şoptit: „Este oribil!"

Repetă: „Este oribil."

O rumoare trecu prin frunziş ca o rafală de vânt. Era o aversă, o ploaie deasă, torenţială.

Jacques începu să respire cu răsuflări puternice care-i ridicau pieptul.

„Lasă-mă, spuse el, ploaia mă va calma. Acum vreau să fiu singur."

El?

Dragul meu prieten, nu înţelegi nimic? Eu înţeleg acest lucru. Crezi că sunt nebun? Poate sunt puţin, dar nu din motivele pe care le bănuieşti tu.

Da. Mă însor. Asta-i.

Totuşi ideile şi convingerile mele nu s-au schimbat. Consider împerecherea legală drept o prostie. Sunt sigur că opt din zece soţi sunt încornoraţi. Şi nu merită mai puţin pentru că au avut imbecilitatea să-şi lege viaţa, să renunţe la iubirea liberă, singurul lucru vesel şi bun din lumea asta, să taie aripile fanteziei care ne împinge mereu spre toate femeile, etc., etc. Mai mult ca niciodată, mă simt incapabil să iubesc o singură femeie pentru că le voi iubi prea mult pe toate celelalte. Aş vrea să am o mie de braţe, o mie de buze şi o mie de... temperamente pentru a putea îmbrăţişa în acelaşi timp o armată de aceste fiinţe fermecătoare şi neînsemnate.

Şi totuşi mă însor.

Trebuie să adaug că nu o cunosc deloc pe viitoarea mea soţie. Am văzut-o doar de patru sau de cinci ori. Ştiu că nu-i displac; îmi este de-ajuns pentru ceea ce vreau să fac cu ea. Este scundă, blondă şi grasă. Poimâine voi dori cu ardoare o femeie înaltă, brunetă şi zveltă.

Nu este bogată. Aparţine unei familii de mijloc. Este o tânără aşa cum găseşti cu grămada, bună de măritat, fără calităţi şi fără defecte vizibile, din burghezia obişnuită. Se

spune despre ea: „Domnişoara Lajolle este foarte drăguţă". Mâine se va spune: „Este foarte drăguţă, doamna Raymon." În fine, ea aparţine legiunii de tinere cinstite „din care eşti fericit să faci soţia ta", până în ziua în care descoperi că preferi toate celelalte femei celei pe care ai ales-o.

Atunci de ce mă însor, vei spune tu.

Abia îndrăznesc să-ţi mărturisesc bizarul şi neverosimilul motiv care mă împinge la acest act fără sens.

Mă însor pentru a nu mai fi singur.

Nu ştiu cum să-ţi explic asta, cum să mă fac înţeles. Îţi va fi milă de mine şi mă vei dispreţui, atât de nenorocită este starea mea de spirit.

Nu mai vreau să fiu singur noaptea. Vreau să simt o fiinţă lângă mine, lipită de mine, o fiinţă care poate vorbi, care poate spune ceva, orice.

Vreau să o pot trezi din somn, să-i pun brusc o întrebare oarecare, o întrebare stupidă pentru a auzi o voce, pentru a simţi că apartamentul meu este locuit, pentru a simţi un suflet treaz, o raţiune care lucrează, pentru a vedea, aprinzând brusc lumânarea, o figură umană alături de mine... pentru că... pentru că... (nu pot mărturisi această ruşine)... pentru că mi-e frică să fiu singur.

Oh!încă nu mă înţelegi.

Nu mi-e frică de un pericol. Dacă un om ar intra, l-aş omorî fără să tremur. Nu mi-e frică de strigoi pentru că nu cred în supranatural. Nu mi-e frică de morţi; cred în dispariţia definitivă a fiecărei fiinţe care moare.

Atunci!...da. Atunci!... Ei bine, mi-e frică de mine! Mi-e frică de frică, frică de spasmele spiritului meu care se înspăimântă, frică de acea oribilă senzaţie a terorii inexplicabile.

Râzi dacă vrei. Este un lucru înspăimântător, incurabil. Mi-e frică de pereţi, de mobile, de obiectele familiare care, pentru mine, se însufleţesc cu un fel de viaţă animală. Mi-e

frică mai ales de tulburarea oribilă a minţii mele, a raţiunii mele care îmi scapă confuză, dispersată de o misterioasă şi invizibilă angoasă.

Simt mai întâi o vagă nelinişte care-mi trece prin suflet şi mă face să tremur. Mă uit în jurul meu. Nimic. Şi aş vrea ceva. Ce? Ceva uşor de înţeles. Pentru că mi-e frică doar pentru că nu-mi înţeleg frica.

Vorbesc. Mi-e frică de vocea mea. Merg. Mi-e frică de necunoscutul din spatele uşii, din spatele perdelei, din interiorul camerei mele, de sub pat. Şi totuşi ştiu că nu-i nimic nicăieri.

Mă întorc brusc pentru că mi-e frică de ce se află în spatele meu, deşi nu se află nimic şi eu ştiu acest lucru.

Mă agit, simt cum creşte spaima în mine şi mă închid în camera mea, mă afund în pat, mă ascund sub cearşafuri; ghemuit, rotund ca o sferă, închid ochii cu disperare, şi rămân aşa mult timp cu gândul că lumânarea este aprinsă pe noptieră şi că ar trebui să o sting. Dar nu îndrăznesc.

Nu-i îngrozitor să fii aşa?

Altădată, nu simţeam aşa ceva. Mă întorceam acasă liniştit. Plecam şi veneam în locuinţa mea şi nimic nu tulbura seninătatea sufletului meu. Dacă mi s-ar fi spus ce boală de frică neverosimilă, stupidă şi teribilă trebuia să mă apuce într-o zi, aş fi râs. Deschideam uşile pe întuneric cu multă siguranţă. Mă culcam lent, fără să trag zăvoarele. Nu mă sculam niciodată la miezul nopţii pentru a mă asigura că toate ieşirile din cameră era bine închise.

Acest lucru a început anul trecut, într-un mod ciudat.

Era toamna, într-o seară umedă. După ce menajera a plecat, după cină, m-am întrebat ce voi face. Am mers câtva timp prin cameră. Mă simţeam obosit, copleşit fără motiv, incapabil să lucrez, fără putere chiar şi pentru a citi. O ploaie fină uda geamurile; eram trist, pătruns în întregime

de una din acele triste\u021bi fără motiv care ne dau dorin\u021ba să plângem, care ne fac să dorim să vorbim oricui care poate scutura încetineala gândirii noastre.

Mă simţeam singur. Locuin\u021ba mi se părea goală aşa cum nu fusese niciodată. Mă înconjura o singurătate infinită şi supărătoare. Ce să fac? M-am aşezat. Atunci, o nerăbdare nervoasă îmi alergă prin picioare. M-am ridicat şi am început din nou să merg. Poate aveam şi puţină febră căci mâinile, pe care le \u021bineam împreunate la spate, aşa cum facem adesea când ne plimbăm cu paşi lenţi, îmi ardeau şi am remarcat acest lucru. Brusc, un fior rece îmi alergă pe spate. Mă gândeam că umezeala de afară intrase în casă şi mi-a venit ideea să aprind focul. L-am aprins; era pentru prima dată în acest an. Şi m-am aşezat din nou, privind flacăra. Imediat însă imposibilitatea de a rămâne pe loc mă făcu să mă ridic şi am simţit că trebuie să plec, să mă scutur, să găsesc un prieten.

Am ieşit. Am mers la trei colegi pe care nu i-am găsit. Apoi, am luat-o pe bulevard, hotărât să descopăr o persoană cunoscută.

Era trist peste tot. Trotuarele ude luceau. O zăpuşeală, una din acele zăpuşeli care ne înspăimântă prin frisoane bruşte, o zăpuşeală apăsătoare de ploaie impalpabilă copleşea străzile, părea să obosească şi să întunece flacăra becurilor cu gaz.

Mergeam cu un pas lent, repetându-mi: „Nu voi găsi pe nimeni cu care să vorbesc."

M-am uitat de mai multe ori în cafenele, de la Madeleine până la foburgul Poissonnière. Oameni trişti, aşeza\u021bi în fa\u021ba meselor, păreau să nu mai aibă nici măcar forţa să-şi termine consumaţiile.

Am rătăcit astfel mult timp, şi, spre miezul nopţii, am început să merg pentru a mă întoarce acasă. Eram foarte

calm, dar foarte plictisit. Portarul meu, care se culcă înainte de ora unsprezece, mi-a deschis imediat, contrar obiceiului său. Şi m-am gândit: „Uite, sigur un alt locatar tocmai urcase."

Când ies de acasă, încui uşa învârtind cheia de două ori. Am găsit-o doar trasă şi acest lucru mă miră. Am presupus că îmi fusese adusă corespondenţa de seară.

Am intrat. Focul încă ardea şi chiar lumina puţin apartamentul. Am luat o lumânare pentru a merge să o aprind de la focul din şemineu când, aruncându-mi privirea în faţă, am zărit pe cineva aşezat în fotoliul meu, încălzindu-şi picioarele, cu spatele la mine.

Nu mi-a fost frică, oh! nu, deloc. Îmi trecu prin cap o presupunere foarte verosimilă: aceea că un prieten venise să mă vadă. Prevenită de mine înainte să plec, portăreasa îi spusese că urma să mă întorc şi îi împrumutase cheia ei. Şi, într-o secundă, mi-am amintit toate împrejurările întoarcerii mele acasă: sfoara scoasă, uşa doar împinsă.

Aşteptându-mă, prietenul meu, căruia nu-i vedeam decât părul, adormise în faţa focului şi am înaintat ca să-l trezesc. Îl vedeam perfect, unul din braţe atârnându-i la dreapta; avea picioarele încrucişate unul peste celălalt; capul, aplecat puţin spre dreapta, arăta că doarme. M-am întrebat: Cine este? De altfel, nu se vedea prea bine în încăpere. Am întins mâna pentru a-i atinge umărul...

Am atins lemnul fotoliului. Nu mai era nimeni! Fotoliul era gol!

Ce tresărire, doamne sfinte!

Mai întâi am dat înapoi ca şi cum un pericol teribil ar fi apărut în faţa mea.

Apoi, m-am întors, simţind pe cineva în spatele meu; după aceea, o nevoie imperioasă de a vedea din nou fotoliul mă făcu să mă întorc din nou. Şi am rămas în picioare,

gâfâind de spaimă, atât de năucit încât nu mai aveam niciun gând; eram pe punctul de a cădea.

Dar sunt un bărbat curajos şi raţiunea îmi reveni repede. Mă gândeam: Tocmai am avut o halucinaţie, asta-i tot. Am început să reflectez imediat la acest fenomen. Gândirea merge repede în acele momente.

Că avusesem o halucinaţie era un fapt incontestabil. Or, mintea mea rămăsese tot timpul lucidă, funcţionând normal şi logic. Nu exista deci nicio tulburare la nivelul creierului. Numai ochii se înşelaseră, îmi înşelaseră mintea. Ochii avuseseră o viziune, una din acele viziuni care-i fac pe oamenii naivi să creadă în miracole. Fusese un accident nervos al aparatului optic, nimic mai mult, poate o congestie mică.

Şi am aprins lumânarea. Aplecându-mă spre foc, mi-am dat seama că tremuram şi m-am ridicat brusc, ca şi cum cineva m-ar fi atins din spate.

În mod sigur nu eram liniştit.

Am făcut câţiva paşi; am vorbit cu voce tare. Am cântat refrene cu jumătate de voce.

Apoi am încuiat uşa camerei răsucind cheia de două ori şi m-am simţit mai în siguranţă. Cel puţin, nimeni nu putea intra.

M-am aşezat din nou şi m-am gândit la aventura mea; apoi m-am culcat şi am stins lumânarea.

Timp de câteva minute, totul a fost bine. Am rămas pe spate, destul de calm. Apoi, am simţit nevoia să mă uit din nou prin cameră şi m-am aşezat pe-o parte.

Focul nu mai avea decât doi sau trei tăciuni roşii care luminau chiar picioarele fotoliului. Am crezut că-l văd din nou pe acel bărbat aşezat pe el. Am aprins rapid un băţ de chibrit. Mă înşelasem, nu mai vedeam nimic.

M-am ridicat totuşi şi m-am dus să ascund fotoliul în spatele patului.

Am stins chibritul şi am încercat să dorm. Aţipisem de vreo cinci minute când, în vis, am zărit, exact ca în realitate, toată scena din timpul serii. M-am ridicat înnebunit şi, după ce am luminat camera, am rămas aşezat pe pat, fără ca măcar să mai îndrăznesc să încerc să adorm.

Totuşi somnul mă cuprinse de două ori, timp de câteva secunde, în pofida voinţei mele. De două ori am revăzut acelaşi lucru. Am crezut că înnebunesc.

Când s-a luminat de ziuă, m-am simţit vindecat şi am moţăit liniştit până la prânz.

Se terminase, se terminase sigur. Avusesem febră, coşmaruri, parcă eu ştiu? În fine, fusesem bolnav. Cu toate acestea, eram foarte zăpăcit.

Am fost foarte vesel în acea zi. Am mâncat la cabaret, am mers să văd spectacolul, apoi am luat-o pe drumul spre casă. Dar, apropiindu-mă de casa mea, mă cuprinse o nelinişte stranie. Mi-era frică să nu-l revăd pe el. Nu frică de el, nu frică de prezenţa lui, în care nu credeam deloc, ci frică de o tulburare nervoasă a ochilor mei, frică de o halucinaţie, frică de spaima care mă va cuprinde.

Am rătăcit de-a lungul şi de-a latul trotuarului mai mult de o oră. În cele din urmă, m-am simţit prea imbecil şi am intrat. Gâfâiam aşa de tare că nici nu mai puteam urca scara. Am stat mai mult de zece minute pe palier, în faţa apartamentului meu, apoi, brusc, am avut un elan de curaj, o încordare a voinţei.

Am băgat cheia în broască; m-am repezit înainte cu lumânarea în mână, am împins cu o lovitură de picior uşa întredeschisă a camerei mele şi am aruncat o privire speriată spre şemineu. N-am văzut nimic. Ah!...

Ce uşurare! Ce bucurie! Ce eliberare! Făceam dus-întors prin cameră cu un aer bine dispus. Dar nu mă simţeam liniştit; mă întorceam tresărind; umbra din unghere mă neliniştea.

Am dormit prost, trezit încontinuu de zgomote imaginare. Dar nu l-am văzut. Nu. Se terminase.

Din acea zi, mi-e frică singur, noaptea. Viziunea o simt acolo, lângă mine, în jurul meu. Nu a mai apărut. Oh, nu! De altfel, nu contează pentru că nu cred în aşa ceva, pentru că ştiu că nu-i nimic.

Mă deranjează totuşi pentru că mă gândesc tot timpul la ea. – O mână atârna pe partea dreaptă, capul era aplecat spre stânga precum cel al unui bărbat care doarme... Hai, gata, pentru numele lui Dumnezeu! Nu vreau să mă mai gândesc la asta.

Totuşi, ce-i cu această obsesie? De ce această persistenţă? Picioarele lui erau aproape de şemineu!

E o nebunie, mă obsedează, dar asta este. Cine, El? Ştiu bine că nu există, că nu-i nimic. El nu există decât în teama mea, în frica mea, în angoasa mea. Haide, gata!... destul!...

Da, dar degeaba mă supun raţiunii, mă înverşunez, nu mai pot sta singur acasă, pentru că el este acolo. Ştiu că nu-l voi mai vedea, că nu se va mai arăta, s-a terminat cu asta. El este totuşi în mintea mea. Chiar dacă rămâne invizibil, acest lucru nu-l împiedică să fie acolo. Este în spatele uşilor, în şifonierul închis, sub pat, în toate ungherele întunecate, în toate umbrele. Dacă deschid uşa, dacă deschid şifonierul, dacă mă uit cu lumânarea sub pat, dacă luminez ungherele, umbrele, nu mai este acolo. Atunci îl simt în spatele meu. Mă întorc, sigur că nu-l voi vedea, că nu-l voi mai vedea. Nu este însă mai puţin în spatele meu.

Este stupid, dar este atroce. Ce vrei? Nu pot să fac nimic.

Dar dacă am fi doi în casă, simt, da, simt în mod sigur că nu ar mai fi acolo. Este acolo pentru că sunt singur, doar pentru că sunt singur.

Scrisoarea unui nebun

Dragă doctore, mă dau pe mâna dvs. Faceţi cu mine ce veţi dori.

Vă voi spune sincer bizara mea stare de spirit şi veţi aprecia dacă n-ar fi mai bine să fiu îngrijit câtva timp într-un ospiciu decât să fiu lăsat pradă halucinaţiilor şi suferinţelor care mă hărţuiesc.

Iată povestea, lungă şi exactă, a răului neobişnuit al sufletului meu.

Trăiam ca toată lumea, privind viaţa cu ochii deschişi şi orbi ai bărbatului, fără să mă mir şi fără să înţeleg. Trăiam aşa cum trăiesc animalele, aşa cum trăim noi toţi, îndeplinind toate funcţiile existenţei, examinând şi crezând că vedem, crezând că ştim, crezând că avem cunoştinţă tot ce ne înconjoară, când, într-o zi, mi-am dat seama că totul era fals.

De fapt, o frază a lui Montesquieu mi-a luminat brusc mintea: „Un organ în plus sau în minus în maşina noastră ne-ar fi dat o altă inteligenţă."

„În fine, toate legile stabilite despre faptul că maşina noastră este de un anumit fel ar fi diferite dacă maşina noastră n-ar fi de acest fel."

Am reflectat la acest lucru luni întregi, luni şi luni, şi, puţin câte puţin, o bizară claritate a intrat în mine şi tot aici această claritate a făcut întuneric.

Într-adevăr, organele noastre sunt singurele intermediare între noi şi lumea exterioară. Adică, fiinţa interioară

care constituie *eul*, se află în contact prin intermediul câtorva reţele nervoase, cu fiinţa exterioară care constituie lumea.

Or, în afară de faptul că această fiinţă exterioară ne scapă prin proporţiile ei, prin durata ei, prin proprietăţile ei nenumărate şi de nepătruns, prin originile ei, prin viitorul sau sfârşiturile ei, prin formele îndepărtate şi manifestările ei infinite, organele noastre nu ne furnizează informaţii decât despre o bucată din ea, pe care o putem cunoaşte, informaţii la fel de nesigure pe cât de reduse ca număr.

Nesigure, pentru că doar proprietăţile organelor noastre determină pentru noi proprietăţile aparente ale materiei.

Puţin numeroase, pentru că având doar cinci simţuri, câmpul investigaţiilor lor şi natura revelaţiilor lor sunt foarte restrânse.

Să mă explic. Ochiul ne indică dimensiunile, formele şi culorile. El ne înşeală asupra acestor trei aspecte.

Nu ne poate revela decât obiectele şi fiinţele de dimensiune medie, în raport cu dimensiunea umană, ceea ce ne-a dus să atribuim cuvântul mare unor lucruri şi cuvântul mic altor lucruri doar pentru că slăbiciunea lui nu-i permite să cunoască ceea ce este prea vast sau prea mic pentru el. De unde rezultă că el nu ştie şi nu vede aproape nimic, că aproape totul universul îi rămâne necunoscut, de la steaua care locuieşte în spaţiu până la animăluţul care locuieşte în picătura de apă.

Chiar dacă ochiul ar avea de o sută de milioane de ori puterea lui normală, dacă ar vedea în aer că respirăm toate rasele de fiinţe invizibile, la fel ca locuitorii planetelor învecinate, ar mai exista numere infinite de rase de animale mai mici şi lumi atât de îndepărtate că el nu le-ar vedea.

Deci toate ideile noastre despre proporţie sunt false, pentru că nu există o limită posibilă nici pentru ceea ce este mare, nici pentru ceea ce este mic.

Aprecierea noastră referitoare la dimensiuni şi forme nu are nicio valoare absolută, fiind determinată doar de puterea unui organ şi de comparaţia constantă cu noi înşine.

Să adăugăm şi faptul că mai este incapabil să vadă ceea ce este transparent. O sticlă fără defect îl înşeală. O confundă cu aerul pe care nici atât nu-l vede.

Să trecem la culoare.

Culoarea există pentru că ochiul nostru este format în aşa fel încât el transmite creierului, sub formă de culoare, diversele moduri în care corpurile absorb şi descompun, în funcţie de constituţia lor chimică, razele luminoase care cad pe ele.

Toate proporţiile aceste absorbţii şi ale acestei descompuneri formează nuanţele.

Deci acest organ impune minţii maniera lui de a vedea sau maniera arbitrară de a constata dimensiunile şi de a aprecia legăturile dintre lumină şi materie.

Să examinăm auzul.

Mai mult decât în cazul ochiului, suntem jucăriile şi înşelaţii acestui organ fantezist.

Două corpuri care se lovesc produc o anumită vibraţie a atmosferei. Această mişcare face să tresară în urechea noastră o bucăţică de piele care transformă imediat în zgomot ceea ce nu este în realitate decât o vibraţie.

Natura este mută. Dar timpanul posedă proprietatea miraculoasă de a ne transmite sub formă de simţ şi de simţuri diferite, în funcţie de numărul vibraţiilor, toate mişcările undelor invizibile ale spaţiului.

Această metamorfoză îndeplinită, nervul auditiv în scurtul traseu de la ureche la creier ne-a permis să creăm o artă bizară, muzica, cea mai poetică şi mai precisă dintre arte, vagă ca un vis şi exactă ca algebra.

Ce să spunem despre gust şi miros? Am cunoaşte

parfumurile şi calitatea mâncărurilor fără proprietăţile bizare ale nasului şi cerului gurii?

Umanitatea nu ar putea exista totuşi fără auz, fără gust şi fără miros, adică fără nicio noţiune de zgomot, de savoare şi de parfum.

Deci, dacă am avea câteva organe mai puţin, nu am cunoaşte lucruri admirabile şi deosebite, dar, dacă am avea câteva organe în plus, am descoperi în jurul nostru o infinitate de alte lucruri pe care nu le-am bănui niciodată, din lipsa mijloacelor de a le constata.

Deci, ne înşelăm judecând Cunoscutul în timp ce suntem înconjuraţi de Necunoscutul neexplorat.

Deci, totul este nesigur şi apreciabil în moduri diferite.

Totul este fals, totul este posibil, totul este îndoielnic.

Să formulăm această incertitudine servindu-ne de vechiul dicton: „Adevăr de partea aceasta a Pirineilor, eroare de partea cealaltă."

Şi să spunem: adevăr în organul nostru, eroare alături.

Doi plus doi nu ar mai trebui să facă patru înafara atmosferei noastre.

Adevăr pe pământ, eroare mai departe, de unde trag concluzia că misterele întrevăzute ca electricitatea, somnul hipnotic, transmiterea voinţei, sugestia, toate fenomenele magnetice nu ne rămân ascunse decât pentru că natura nu ne-a dat organul sau organele necesare pentru a le înţelege.

După ce m-am convins că tot ceea ce-mi revelează simţurile mele nu există decât pentru mine, aşa cum percep eu şi că ar fi total diferit pentru o altă fiinţă altfel organizată, după ce am tras concluzia că o umanitate făcută altfel ar avea despre lume, despre viaţă, despre tot, idei total opuse ideilor noastre, căci acordul credinţelor nu rezultă decât din similitudinea organelor umane şi divergenţele de opinii nu provin decât din micile diferenţe de funcţionare ale firelor

nervoase, am făcut un efort de gândire supraomenesc pentru a bănui impenetrabilul care mă înconjoară.

Am înnebunit?

Mi-am spus: „Sunt înconjurat de lucruri necunoscute." Am presupus omul fără urechi şi bănuind sunetul aşa cum noi bănuim atâtea mistere ascunse, omul constatând fenomenele acustice a căror natură şi provenienţă nu le-ar putea determina. Şi mi-a fost frică de tot, în jurul meu, frică de aer, frică de întuneric. Din moment ce nu putem cunoaşte aproape nimic şi din moment ce totul este fără limite, ce este restul? Nu este vidul? Ce se află în vidul aparent?

Şi această teroare confuză de supranatural care îl bântuie pe om de la naşterea lumii este legitimă, pentru că supranaturalul nu este altceva decât ceea ce ne rămâne ascuns.

Atunci am înţeles spaima. Mi s-a părut că ajungeam fără încetare la descoperirea unui secret al universului.

Am încercat să-mi ascut organele, să le excit, să le fac uneori să perceapă invizibilul.

Mi-am spus: „Totul este o fiinţă. Ţipătul care trece prin aer este o fiinţă comparabilă cu animalul, pentru că el se naşte, produce o mişcare, se transformă mereu pentru a muri. Or, spiritul temător care crede în fiinţe fără corp are dreptate. Cine sunt ele?"

Câţi oameni le presimt, freamătă la apropierea lor, tremură la cea mai mică atingere a lor! Omul le simte lângă el, în jurul lui, dar nu le poate vedea, căci noi nu avem ochiul care le-ar vedea şi nici organul necunoscut care le-ar putea descoperi.

Atunci, mai mult decât oricine, îi presimţeam pe aceşti trecători supranaturali. Fiinţe sau mistere? Ştiu şi eu? N-aş putea spune ce sunt, dar le-aş putea întotdeauna semnala prezenţa. Şi am văzut – am văzut o fiinţă invizibilă – atât cât poţi vedea aceste fiinţe.

Rămâneam nemişcat nopţi întregi, aşezat în faţa mesei mele, cu capul în mâini şi gândindu-mă la acest lucru, gândindu-mă la ele. Am crezut adesea că o mână intangibilă, sau mai degrabă că un corp insesizabil, îmi mângâia uşor părul. Nu mă atingea, nefiind de esenţă carnală, ci de esenţă imponderabilă, necunoscută.

Or, într-o seară, am auzit parchetul scârţâind în spatele meu. A scârţâit într-un mod deosebit. Am fremătat. M-am întors. N-am văzut nimic. Nu m-am mai gândit la acest lucru.

Dar a doua zi, la aceeaşi oră, s-a produs acelaşi zgomot. Mi-a fost atât de frică încât m-am ridicat, sigur, sigur, sigur că nu eram singur în cameră. Totuşi, nu se vedea nimic. Aerul era limpede, transparent peste tot. Cele două lămpi luminau toate ungherele.

Zgomotul nu a mai reînceput şi, puţin câte puţin, m-am calmat. Totuşi eram neliniştit, mă întorceam adesea.

A doua zi, m-am închis devreme în camera mea, gândindu-mă cum aş putea să ajung să văd Invizibilul care mă vizita.

Şi l-am văzut. Era să mor de spaimă.

Aprinsesem toate lumânările de pe şemineu şi de la lustră. Camera era luminată ca pentru o petrecere. Cele două lămpi ardeau pe masă.

În faţa mea, patul meu, un vechi pat din stejar cu coloane. La stânga, uşa pe care o închisesem cu zăvorul. În spatele meu, un şifonier cu oglindă foarte mare. Mă priveam în oglindă. Aveam ochii ciudaţi şi pupilele foarte dilatate.

Apoi, m-am aşezat ca în fiecare zi.

Zgomotul se produsese cu o seară şi cu două seri înainte, la ora nouă şi douăzeci şi două de minute. Am aşteptat. Când a sosit momentul precis, am perceput o senzaţie ce nu poate fi descrisă, ca şi cum un fluid, un fluid irezistibil ar fi pătruns în mine prin toate bucăţelele cărnii mele, înecându-mi sufletul într-o spaimă atroce şi bună. Şi

scârţâitul se produse, chiar lângă mine.

M-am ridicat întorcându-mă atât de repede încât era să cad. Se vedea în cameră ca ziua, dar eu nu m-am văzut în oglindă. Era goală, clară, plină de lumină. Eu nu eram în ea, deşi eram în faţa ei. O priveam cu ochii înnebuniţi. Nu îndrăzneam să merg spre ea, simţind că el este între noi, el, Invizibilul, şi că mă ascundea.

Oh! Ce frică mi-a fost! Şi iată că am început să mă zăresc într-o ceaţă în fundul oglinzii, într-o ceaţă care pluteşte peste o apă; şi mi se părea că aceasta curgea de la stânga la dreapta, lent, făcându-mă tot mai vizibil de la o secundă la alta. Era ca sfârşitul unei eclipse. Ceea ce mă ascundea nu avea contururi, ci un fel de transparenţă opacă, luminându-se puţin câte puţin.

Şi am putut, în cele din urmă, să mă văd clar, aşa cum fac în fiecare zi când mă privesc în oglindă.

Îl văzusem deci!

Nu l-am mai revăzut.

Dar îl aştept mereu şi simt că mintea mea o ia razna din cauza acestei aşteptări.

Rămân în faţa oglinzii mele ore, nopţi, zile, săptămâni, pentru a-l aştepta. Nu mai vine.

A înţeles că l-am văzut. Dar simt că-l voi aştepta mereu, până la moarte, că-l voi aştepta neîncetat, în faţa acestei oglinzi, ca un vânător la pândă.

Şi, în această oglindă, încep să văd imagini nebune, monştri, cadavre hidoase, tot felul de animale înfiorătoare, de fiinţe atroce, toate viziunile neverosimile care bântuie mintea nebunilor.

Iată confesiunea mea, dragul meu doctor. Spuneţi-mi ce trebuie să fac!

Pentru copie:
MAUFRIGNEUSE

Le Horla

(prima versiune)

Doctorul Marrande, cel mai ilustru şi cel mai eminent dintre alienişti, i-a rugat pe trei dintre confraţii săi şi patru savanţi, care se ocupau de ştiinţele naturii, să vină să petreacă o oră la el, în ospiciul pe care-l conducea, pentru a le arăta pe unul din bolnavii săi.

Îndată ce prietenii lui se reuniră, le spuse: „Vă voi supune cazul cel mai bizar şi cel mai alarmant pe care l-am întâlnit vreodată. De altfel, nu am nimic de spus despre pacientul meu. Vă va vorbi el însuşi." Doctorul sună. Un servitor lăsă să intre un bărbat. Era foarte slab, slab ca un cadavru, aşa cum sunt slabi unii nebuni roşi de un gând, căci un gând bolnav devorează carnea corpului mai mult decât febra sau ftizia.

După ce a salutat şi s-a aşezat, a spus:

*

Ştiu de ce aţi fost adunaţi aici şi sunt gata să vă relatez povestea mea, aşa cum m-a rugat doctorul Marrande. Mult timp el m-a crezut nebun. Astăzi, se îndoieşte de acest lucru. Peste câtva timp, veţi şti toţi că am mintea la fel de sănătoasă, de lucidă, de clarvăzătoare ca şi a dumneavoastră, din nefericire pentru mine, pentru dumneavoastră şi pentru întreaga umanitate.

Dar vreau să încep chiar cu faptele, cu faptele foarte simple. Iată-le.

Am patruzeci şi doi de ani. Nu sunt căsătorit, averea mea este suficientă pentru a trăi într-un anumit lux. Locuiam pe o proprietate pe malurile Senei, la Biessard, lângă Rouen. Îmi plac vânătoarea şi pescuitul. Or, aveam în spatele meu, deasupra stâncilor care dominau casa, una din cele mai frumoase păduri din Franţa, pădurea Roumare şi în faţa mea unul din cele mai frumoase fluvii din lume.

Locuinţa mea este vastă, văruită în alb la exterior, frumoasă, veche, în mijlocul unei grădini mari plantate cu copaci minunaţi, şi care urcă până la pădure, escaladând stâncile enorme despre care tocmai v-am vorbit.

Personalul meu este format, sau mai degrabă era format dintr-un vizitiu, un grădinar, un servitor, o bucătăreasă şi o spălătoreasă care era în acelaşi timp un fel de jupâneasă. Toată această lume locuia la mine de la zece la şaisprezece ani, mă cunoştea, îmi cunoştea locuinţa, localitatea, tot anturajul din viaţa mea. Erau servitori buni şi liniştiţi. Acest lucru este important pentru ce vă voi spune.

Adaug că Sena, care curge de-a lungul grădinii mele, este navigabilă până la Rouen, după cum sigur ştiţi, şi că vedeam în fiecare zi trecând nave mari, fie cu pânze, fie cu aburi, venind din toate colţurile lumii.

Deci, acum un an toamna trecută, am fost cuprins brusc de nelinişti bizare şi inexplicabile. A fost mai întâi un fel de tulburare nervoasă care mă ţinea treaz nopţi întregi, o asemenea surescitare încât cel mai mic zgomot mă făcea să tresar. Buna mea dispoziţie se înrăutăţi. Aveam furii subite inexplicabile. Am chemat un medic, care mi-a prescris bromură de potasiu şi duşuri.

Am făcut deci duşuri dimineaţa şi seara, şi am început să beau bromură. Într-adevăr, am început din nou să dorm, dar somnul meu era mai îngrozitor decât insomnia. Abia culcat, închideam ochii şi dispăream. Da, cădeam în neant,

într-un neant absolut, într-o moarte a întregii fiinţe, din care eram scos într-un mod brusc şi oribil de înspăimântătoarea senzaţie a unei greutăţi care-mi zdrobea pieptul, şi a unei guri pe gura mea, care-mi mânca viaţa. Oh! acele scuturături! Nu cunosc nimic mai înspăimântător.

Imaginaţi-vă un om care doarme, care este asasinat şi se trezeşte cu un cuţit în gât, horcăie acoperit de sânge, nu mai poate respira, va muri şi nu înţelege de ce !

Slăbeam într-un mod îngrijorător, continuu; brusc, mi-am dat seama că vizitiul meu, care era foarte gras, începuse şi el să slăbească.

Până la urmă, l-am întrebat:

„Ce ai, Jean? Eşti bolnav?"

El răspunse:

„Cred că am contractat aceeaşi boală ca şi domnul. Nopţile sunt cele care-mi mănâncă zilele."

M-am gândit deci că exista în casă o influenţă febrilă datorată vecinătăţii fluviului şi urma să plec pentru două sau trei luni, deşi eram în plin sezon de vânătoare, când un fapt foarte bizar, observat din întâmplare, îmi aduse o asemenea serie de descoperiri neverosimile, fantastice, înspăimântătoare, încât am rămas.

Fiindu-mi sete într-o noapte, am băut o jumătate de pahar cu apă şi am remarcat că sticla, pusă pe comodă în faţa patului meu, era plină până la dopul de cristal.

În timpul nopţii, am avut una din acele treziri îngrozitoare despre care tocmai v-am vorbit. Pradă unei angoase teribile, am aprins lumânarea şi, când am vrut să beau din nou, mi-am dat seama cu stupoare că sticla era goală. Nu-mi venea a crede. Ori cineva intrase în camera mea, ori eram somnambul.

În seara următoare, am vrut să fac aceeaşi probă. Am încuiat uşa cu cheia pentru a fi sigur că nimeni nu va putea

intra în camera mea. Am adormit şi m-am trezit ca în fiecare noapte. *Cineva* băuse toată apa pe care o văzusem cu două ore mai devreme.

Cine băuse această apă? Fără îndoială eu, şi totuşi eram sigur, absolut sigur că nu făcusem această mişcare în somnul meu profund şi dureros.

Atunci am recurs la şiretlicuri pentru a mă convinge că nu eu făceam aceste acte inconştiente. Am pus într-o seară, lângă carafă, o sticlă cu vin vechi de Bordeaux, o cană cu lapte, de care am oroare, şi prăjituri cu ciocolată, pe care le ador.

Vinul şi prăjiturile au rămas neatinse. Laptele şi apa dispăruseră. Atunci, în fiecare zi am schimbat băuturile şi prăjiturile. Niciodată acel c*ineva* nu s-a atins de lucrurile solide, compacte şi n-a băut, dintre lichide, decât produse din lapte proaspăt şi, mai ales, apă.

Dar această îndoială sfâşietoare îmi rămânea în suflet. Poate eu mă sculam, fără să fiu conştient de acest lucru, şi beam lucrurile pe care le detestam, căci simţurile mele amorţite de somnul de somnambul puteau fi modificate, puteau să-şi fi pierdut aversiunea obişnuită şi să fi căpătat alte gusturi.

Am folosit atunci un nou şiretlic chiar împotriva mea. Am învelit toate obiectele care urmau să fie atinse în mod inevitabil, cu fâşii de muselină albă şi le-am acoperit şi cu un prosop de batist.

Apoi, înainte de a mă băga în pat, mi-am dat mâinile, buzele şi mustaţa cu mină de plumb.

Când m-am trezit, toate obiectele rămăseseră imaculate, deşi cineva le atinsese, căci prosopul nu mai era pus aşa cum îl pusesem eu. În plus, cineva băuse apa şi laptele. Or, uşa mea încuiată cu o cheie de siguranţă şi obloanele încuiate, din prudenţă, cu lacăt nu putuseră lăsa pe nimeni să pătrundă în casă.

Atunci, mi-am pus această redutabilă întrebare: Cine era acolo, în fiecare noapte, lângă mine?

Domnilor, am impresia că vă povestesc acest lucru prea repede. Zâmbiţi, v-aţi făcut deja o impresie: „Este un nebun." Ar fi trebuit să vă descriu amănunţit această emoţie a unui om care, închis în casa lui, cu mintea sănătoasă, vede, prin sticla unei carafe, că un pic de apă a dispărut în timp ce dormea. Ar fi trebuit să vă fac să înţelegeţi această tortură repetată în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă, acest somn inevitabil, aceste treziri şi mai îngrozitoare.

Dar să continui.

Brusc, miracolul încetă. *Cineva* nu se mai atingea de nimic din camera mea. Se terminase. De altfel, mă simţeam mai bine. Îmi revenise veselia, când am aflat că unul din vecinii mei, domnul Legite, se afla exact în starea în care mă aflasem şi eu. Am crezut din nou într-o influenţă febrilă în localitate. Vizitiul meu, foarte bolnav, mă părăsise în urmă cu o lună.

Iarna trecuse, primăvara începea. Or, într-o dimineaţă, pe când mă plimbam pe lângă stratul de trandafiri, am văzut, am văzut clar, chiar lângă mine, tulpina unuia din cei mai frumoşi trandafiri rupându-se ca şi cum o mână invizibilă l-ar fi cules. Apoi floarea a urmat o curbă pe care ar fi făcut-o un braţ ducând-o spre gură şi rămase suspendată în aerul transparent, singură, nemişcată, înspăimântătoare, la trei paşi de ochii mei.

Cuprins de o spaimă nebună, m-am aruncat asupra ei pentru a o apuca. N-am găsit nimic. Dispăruse. Atunci, m-am înfuriat pe mine însumi. Nu-i este permis unui om rezonabil şi serios să aibă asemenea halucinaţii.

Dar era o halucinaţie? Am căutat tulpina. Am găsit-o imediat pe arbust, proaspăt ruptă, între alţi doi trandafiri rămaşi pe ramură. Căci erau trei trandafiri pe care-i văzusem perfect.

M-am întors acasă, cu sufletul tulburat. Domnilor, ascultaţi-mă, sunt calm. Nu credeam în supranatural, nu cred nici acum; dar, începând din acel moment, am fost sigur, sigur ca de zi şi de noapte, că exista lângă mine o fiinţă invizibilă care mă bântuise, apoi mă părăsise şi care revenea.

Puţin mai târziu, am avut şi dovada.

Între servitorii mei izbucneau zilnic certuri furioase din mii de cauze superficiale în aparenţă, dar pline de sens pentru mine începând din acel moment.

Un pahar, un frumos pahar din sticlă de Veneţia se sparse singur, pe raftul din sufragerie, în plină zi.

Servitorul o acuză pe bucătăreasă, care o acuză pe lenjereasă, care acuză pe nu ştiu cine.

Uşi închise seara erau deschise dimineaţa. În fiecare noapte, se fura lapte din bucătărie. - Ah!

Cine era el? De ce natură? O curiozitate enervată, amestecată cu furie şi groază, mă ţinea zi şi noapte într-o stare de extremă agitaţie.

Dar casa deveni calmă din nou; credeam din nou că visez, când s-a petrecut un alt lucru.

Era pe data de 20 iulie, la ora nouă seara. Era foarte cald. Lăsasem fereastra larg deschisă, lampa aprinsă pe masă,luminând un volum de Musset deschis la *Noapte de mai*. Mă întinsesem într-un fotoliu mare şi adormisem.

Or, după ce am dormit vreo patruzeci de minute, am deschis ochii, fără să fac nicio mişcare, trezit de o emoţie confuză şi bizară. Mai întâi, nu am văzut nimic, apoi, brusc, mi se păru că o pagină a cărţii tocmai se întorsese singură. Nicio adiere de vânt nu intrase pe fereastră. Am fost surprins; am aşteptat. După vreo patru minute, am văzut, am văzut, da, am văzut cu ochii mei, domnilor, o altă pagină care se ridica şi cădea ca şi precedenta, ca şi cum un deget ar fi răsfoit-o. Fotoliul meu părea gol, dar am

înţeles că *el* era acolo. Am traversat camera dintr-o săritură pentru a-l lua, pentru a-l atinge, pentru a-l apuca, dacă acest lucru era posibil... Dar scaunul meu, înainte să-l fi atins, se răsturnă ca şi cum cineva fugea în faţa mea; căzu şi lampa şi se stinse, cu sticla spartă. Fereastra mea, împinsă brusc, ca şi cum un hoţ ar fi izbit-o în timp ce fugea, se lovi de piedică... Ah!

M-am repezit la sonerie şi am sunat. Când servitorul apăru, i-am spus:

„Am răsturnat şi am spart tot. Aprinde lumina!"

Nu am dormit în acea noapte. Cu toate acestea, aş fi putut fi din nou jucăria unei halucinaţii. La trezire, simţurile rămân tulburi. Nu cumva eu răsturnasem fotoliul şi lumânarea repezindu-mă ca un nebun?

Nu, nu fusesem eu. Ştiam sigur acest lucru, fără să mă îndoiesc măcar o secundă. Şi totuşi voiam să cred că am fost eu.

Aşteptaţi! Fiinţa! Cum aş numi-o? Invizibilul. Nu, nu-i suficient. Am botezat-o Horla. De ce? Nu ştiu. Deci Horla nu mă mai părăsea deloc. Zi şi noapte aveam senzaţia, certitudinea prezenţei acestui insesizabil vecin, dar şi certitudinea că-mi lua viaţa, oră de oră, minut de minut.

Imposibilitatea de a-l vedea mă exaspera şi aprindeam toate luminile din apartament, ca şi cum aş fi putut să-l descopăr în această lumină.

În sfârşit, l-am văzut.

Nu mă credeţi. Şi totuşi l-am văzut.

Eram în faţa unei cărţi oarecare, nu citeam, ci pândeam, cu toate organele surexcitate, pândindu-l pe cel pe care-l simţeam lângă mine. Era sigur acolo. Dar unde? Ce făcea? Cum să-l ating?

În faţa mea, patul meu, un vechi pat din stejar cu coloane. La dreapta mea, şemineul. La stânga mea, uşa pe care o încuiasem cu grijă. În spatele meu, un şifonier

mare cu oglindă, oglindă de care mă foloseam în fiecare zi pentru a mă rade, pentru a mă îmbrăca, în care obişnuiam să mă privesc din cap până la picioare de fiecare dată când treceam prin faţa ei.

Deci, mă prefăceam că citesc, pentru a-l înşela, căci şi el mă spiona; şi brusc, am simţit, am fost sigur că şi el citea pe deasupra umărului meu, că era acolo, atingându-mi urechea.

M-am ridicat, m-am întors atât de brusc încât era să răstorn fotoliul. Ei bine!... Se vedea în încăpere ca în plină zi, dar eu nu m-am văzut în oglindă. Era goală, clară, plină de lumină. Imaginea mea nu era în ea... Şi eram chiar în faţa ei... Priveam această sticlă, clară de sus până jos. O priveam cu ochi înnebuniţi şi nu îndrăzneam să înaintez, simţind că el se află între noi şi că-mi va scăpa din nou, dar şi că imaginea mea fusese absorbită de corpul lui imperceptibil.

Ce frică mi-a fost! Apoi,pe neaşteptate, am început să mă zăresc într-o ceaţă în fundul oglinzii, într-o ceaţă precum cea care se formează deasupra unei ape; şi mi s-a părut că această apă curge de la stânga la dreapta lent, făcând, de la o secundă la alta, şi mai precisă imaginea mea . Era ca sfârşitul unei eclipse. Ceea ce mă ascundea nu avea contururi precise, ci un fel de transparenţă opacă ce se lumina puţin câte puţin.

În cele din urmă, am putut să mă văd complet, aşa cum fac în fiecare zi când mă privesc.

Îl văzusem. Mi-a rămas spaima care încă mă face să tremur.

A doua zi eram aici, unde am rugat să fiu internat.

Domnilor, acum voi termina.

Doctorul Marrande, după ce s-a îndoit mult timp, s-a hotărât să facă singur o călătorie în localitatea mea.

În prezent, trei dintre vecinii mei sunt bolnavi aşa cum am fost şi eu. E adevărat?

Medicul răspunse: „E adevărat."

I-aţi sfătuit ca, în fiecare noapte, să lase apă şi lapte în camera lor pentru a vedea dacă aceste lichide dispar. Au făcut acest lucru. Aceste lichide au dispărut ca şi la mine acasă?

Medicul răspunse cu o gravitate solemnă: „Au dispărut."

Deci, domnilor, o Fiinţă, o Fiinţă nouă, care sigur se va înmulţi repede aşa cum ne-am înmulţit şi noi, tocmai a apărut pe pământ.

Ah!zâmbiţi! De ce? pentru că această Fiinţă rămâne invizibilă. Dar ochiul nostru, domnilor, este un organ atât de elementar că abia poate distinge ceea ce este indispensabil existenţei noastre. Îi scapă ceea ce-i prea mic, îi scapă ceea ce este prea mare, îi scapă ceea ce este prea departe. Nu vede miliardele de animăluţe care trăiesc într-o picătură de apă. Nu vede locuitorii, plantele şi solul de pe planetele învecinate; nu vede nici măcar transparentul.

Puneţi-i în faţă o oglindă fără amalgam de cositor şi argint viu, nu o va vedea şi nu se va arunca asupra ei, aşa cum face o pasăre prinsă într-o casă şi care îşi sparge capul de geamuri. Deci, el nu vede corpurile solide şi transparente care există totuşi. El nu vede aerul cu care ne hrănim, nu vede vântul, care este totuşi cea mai mare forţă a naturii, care răstoarnă oameni, ridică marea în munţi de apă care dărâmă falezele de granit.

Nu e de mirare că nu vede un corp nou, căruia îi lipseşte sigur doar proprietatea de a opri razele de lumină.

Vedeţi electricitatea? Şi totuşi ea există.

Această fiinţă, pe care am numit-o Horla, există şi ea.

Cine este? Domnilor, este cea pe care pământul o aşteaptă, după om. Cea care vine să ne detroneze, să ne

subjuge, să ne îmblânzească şi să se hrănească poate cu noi, aşa cum noi ne hrănim cu vite şi porci mistreţi.

De secole întregi o presimţim, ne temem de ea, o anunţăm. Frica de Invizibil i-a bântuit dintotdeauna pe taţii noştri.

A venit.

Toate legendele cu zâne, cu gnomi, cu hoţii aerului insesizabili şi răufăcători, vorbeau despre această fiinţă, presimţită de omul neliniştit şi care tremură deja.

Şi prin tot ceea ce faceţi şi dumneavoastră, domnilor, de câţiva ani, ceea ce numiţi hipnotism, sugestie, magnetism, o anunţaţi, o profetizaţi.

Vă spun că a venit. Dă târcoale, neliniştită şi ea ca şi primii oameni, necunoscându-şi încă forţa şi puterea pe care le va afla cât de curând, prea curând.

Domnilor, pentru a termina, iată un fragment dintr-un ziar care mi-a căzut în mână şi care vine de la Rio de Janeiro. Citesc: „Un fel de epidemie de nebunie pare să facă ravagii, de câtva timp, în provincia Sao Paulo. Locuitorii din mai multe sate au fugit, abandonându-şi pământurile şi casele şi spun că sunt urmăriţi şi mâncaţi de vampiri invizibili, care se hrănesc cu respiraţia lor în timp ce dorm şi care, printre altele, n-ar bea decât apă şi, uneori, lapte."

Adaug: „Cu câteva zile înainte de primul contact cu boala, de care era să mor, îmi amintesc perfect că am văzut trecând o mare corabie braziliană cu trei catarge, cu pavilionul desfăşurat... V-am spus că locuinţa mea este pe malul apei... foarte albă... Sigur Fiinţa era ascunsă pe acest vapor..."

Nu mai am nimic de adăugat, domnilor.

*

Doctorul Marrande se ridică şi murmură:

„Nici eu. Nu ştiu dacă acest om este nebun sau dacă suntem nebuni amândoi... sau dacă... nu cumva succesorul nostru a sosit cu adevărat."

Noaptea

Coşmar

Iubesc cu pasiune noaptea. O iubesc aşa cum cineva îşi iubeşte ţara sau amanta, cu o dragoste instinctivă, profundă, de neînvins. O iubesc cu toate simţurile mele, cu ochii mei care o văd, cu mirosul meu care o respiră, cu urechile mele care-i ascultă tăcerea , cu toată carnea mea pe care tenebrele o mângâie. Ciocârliile cântă în soare, în aerul bleu, în aerul cald, în aerul uşor al dimineţilor senine. Bufniţa fuge în noapte, pată neagră care trece prin spaţiul negru şi bucuroasă, ameţită de neagra imensitate, scoate sunetul ei vibrant şi sinistru.

Ziua mă oboseşte şi mă plictiseşte. Este brutală şi zgomotoasă. Mă scol cu greu, mă îmbrac în silă, ies cu regret, fiecare gest, fiecare mişcare, fiecare gest, fiecare cuvânt, fiecare gând mă obosesc de parcă aş ridica o greutate enormă.

Dar când soarele coboară, o bucurie profundă îmi invadează tot corpul. Mă trezesc, mă însufleţesc. Pe măsură ce umbra creşte, mă simt cu totul altul, mai tânăr, mai puternic, mai vioi, mai fericit. Privesc cum se îngroaşă marea umbră dulce căzută din cer; ea îneacă oraşul, ca o undă insesizabilă, ascunde, şterge, distruge culorile, formele, îmbrăţişează cu imperceptibila ei atingere casele, fiinţele, monumentele.

Atunci doresc să ţip de plăcere asemenea bufniţelor, să alerg pe acoperişuri precum pisicile; şi o dorinţă impetuoasă şi invincibilă dorinţă de a iubi mi se aprinde în vene.

Plec, merg când în foburguri întunecate, când în pădurile din apropierea Parisului, unde aud dând târcoale surorile mele, animalele şi fraţii mei, braconierii.

Ceea ce iubeşti cu putere sfârşeşte prin a te omorî. Dar cum să explic ce mi se întâmplă? Cum să fac să se înţeleagă că pot să povestesc acest lucru? Nu ştiu, nu mai ştiu, ştiu numai că acest lucru există. Doar atât.

Deci ieri, era ieri? Da, fără îndoială, asta dacă nu a fost înainte, într-o altă zi, într-o altă lună, în alt an, nu ştiu. Totuşi, cred că ieri, pentru că nu se luminase de ziuă şi soarele nu răsărise. Dar de când durează noaptea? De când?... Cine îmi va spune? Cine va şti vreodată acest lucru?

Deci, ieri, am ieşit aşa cum fac în fiecare seară, după cină. Era o vreme foarte frumoasă, foarte blândă, foarte caldă. Coborând spre bulevarde, priveam deasupra capului meu fluviul negru şi plin de stele decupat pe cer de acoperişurile străzii care se învârtea şi care făcea să onduleze, ca un adevărat râu, acel pârâu rulant al astrelor.

Totul era clar în aerul uşor, de la planete până la becurile cu gaz. Atâtea lumini ardeau acolo sus şi în oraş încât tenebrele păreau luminoase. Nopţile luminoase sunt mai vesele decât zilele foarte însorite.

Pe bulevard, cafenelele străluceau; lumea râdea, petrecea, bea. Am intrat la teatru, pentru câteva clipe. În care teatru? Nu mai ştiu. Era atât de luminos încât acest lucru m-a întristat; şi am ieşit cu inima puţin umbrită de acest şoc de lumină brutală pe aurul balconului, de strălucirea artificială a enormei lustre de cristal, de bariera de foc a rampei, de melancolia acestei false şi nemiloase lumini. Am luat-o pe Champs-Elysées unde şantanele păreau focare de incendiu în frunziş. Castanii frecaţi de lumina galbenă păreau pictaţi, păreau nişte copaci fosforescenţi. Şi globurile electrice, asemănătoare unor luni strălucitoare şi palide,

unor ouă de lună căzute din cer, unor perle monstruoase, vii, făcând să pălească sub lumina lor sidefată, misterioasă şi regală filamentele de gaz urât şi murdar, şi ghirlandele de sticlă colorată.

M-am oprit sub Arcul de Triumf pentru a privi bulevardul, lungul şi admirabilul bulevard înstelat, ducând spre Paris între două linii de foc, şi astrele. Astrele de-acolo de sus, astrele necunoscute aruncate la întâmplare în imensitatea în care desenează acele figuri bizare care ne fac să visăm, ne fac să gândim.

Am intrat în Bois de Boulogne şi am stat acolo mult timp, mult timp. Mă cuprinsese un frison ciudat, o emoţie neprevăzută şi puternică, o exaltare a minţii care atingea nebunia.

Am mers mult timp, mult timp. Apoi m-am întors.

Ce oră era când am trecut din nou pe sub Arcul de Triumf? Nu ştiu. Oraşul dormea şi nori, nori groşi şi negri se întindeau încet pe cer.

Pentru prima dată am simţit că urma să se întâmple din nou ceva bizar. Mi se părea că era frig, că aerul se îngroşa, că noaptea, că iubita mea noapte, devenea grea în inima mea. Doar doi sergenţi de la ordinea publică se plimbau pe lângă staţia de fiacre şi, pe şoseaua abia luminată de becurile de gaz care păreau muribunde, un şir de căruţe cu legume se îndrepta spre Halles. Mergeau încet, încărcate cu morcovi, napi şi varză. Conducătorii dormeau, invizibili, caii mergeau cu un pas egal, urmărind căruţa din faţă, fără zgomot, pe pavajul de lemn. În faţa fiecărei lumini de pe trotuar, morcovii deveneau roşii, napii albi şi varza verde. Treceau una după alta aceste căruţe roşii, de un roşu aprins, albe, de un alb argintiu, verzi, de un verde ca smaraldul. Le-am urmat, apoi am luat-o pe strada Royal şi m-am întors pe bulevarde. Niciun om, nicio cafenea luminată, doar

câţiva întârziaţi care se grăbeau. Nu am văzut niciodată Parisul atât de mort, atât de pustiu. Mi-am scos ceasul. Era ora două.

Mă împingea o forţă, o nevoie de a merge. Am mers deci până la Bastille. Acolo mi-am dat seama că nu mai văzusem niciodată o noapte atât de întunecată, căci nu vedeam nici măcar coloana Juillet, a cărei decoraţie de aur dispărea în obscuritatea de nepătruns. O boltă de nori, deasă ca imensitatea, înecase stelele şi părea să coboare spre pământ pentru a-l distruge.

M-am întors. Nu mai era nimeni în jurul meu. Totuşi, în piaţa Château-d'Eau un beţiv era cât pe ce să mă izbească, apoi a dispărut. I-am auzit un timp pasul inegal şi sonor. La înălţimea foburgului Montmartre trecu un fiacru care cobora spre Sena. Am strigat. Vizitiul nu a răspuns. O femeie dădea târcoale pe lângă strada Drouot: „Domnule, ascultaţi." Am grăbit pasul pentru a evita mâna ei întinsă. Apoi nimic. În faţă la Vaudeville, un strângător de petice scormonea în pârâu. Mica sa lanternă plutea la nivelul solului. L-am întrebat: „Cât e ceasul, viteazul meu?"

Mormăi: „De unde să ştiu? Nu am ceas."

Atunci mi-am dat seama că becurile cu gaz se stinseseră. Ştiu că sunt stinse devreme, înainte de a se lumina de ziuă, în acest sezon, din economie. Dar ziua era încă departe, atât de departe!

„Hai la Halles, m-am gândit, cel puţin acolo voi găsi viaţă."

Am pornit la drum, dar nu vedeam nici măcar cât să mă orientez. Avansam încet , aşa cum faci într-o pădure, recunoscând străzile doar numărându-le.

În faţa băncii Crédit Lyonnais, un câine mârâi. Am luat-o pe strada Grammont, m-am rătăcit; am mers la întâmplare, apoi am recunoscut Bursa cu grilajele de fier care o

înconjoară. Tot Parisul dormea, cu un somn profund, înspăimântător. În depărtare totuşi rula un fiacru, un singur fiacru, poate cel care trecuse prin faţa mea puţin mai devreme. Încercam să-l ajung, mergând spre zgomotul roţilor pe străzile pustii şi negre, negre, negre ca moartea.

M-am rătăcit din nou. Unde eram? Ce nebunie să stingă luminile atât de devreme! Niciun trecător, niciun întârziat, niciun vagabond, niciun mieunat de pisică îndrăgostită. Nimic.

Unde erau sergenţii de la ordinea publică? Mi-am spus: „Voi ţipa şi vor veni." Am ţipat. Nu a răspuns nimeni.

Am strigat mai tare. Vocea mea zburătă, fără ecou, slabă, sufocată, zdrobită de noapte, de această noapte impenetrabilă.

Am urlat: „Ajutor! Ajutor! Ajutor!"

Apelul meu disperat a rămas fără răspuns. Ce oră era? Mi-am scos ceasul, dar nu mai aveam chibrituri. Am ascultat cu o bucurie necunoscută şi bizară ticăitul uşor al micului mecanism. Părea că trăieşte. Eram mai puţin singur. Ce mister! Am început din nou să merg ca un orb, pipăind pereţii cu bastonul, şi m-am uitat mereu spre cer, sperând că se va face ziuă. Dar spaţiul era negru, foarte negru, mult mai negru decât oraşul.

Ce oră putea să fie? Mergeam, mi se pare, de un timp infinit, căci picioarele mi se îndoiau, pieptul gâfâia şi sufeream oribil de foame.

M-am hotărât să sun la prima poartă pentru vehicule. Am tras butonul de cupru şi timbrul soneriei răsună în casă; răsună straniu, ca şi cum acel zgomot vibrant era singurul din acea casă.

Am aşteptat, nu mi s-a răspuns, nu mi s-a deschis poarta. Am sunat din nou şi am mai aşteptat. Nimic.

Mi-a fost frică. Am alergat la casa următoare şi am făcut, de douăzeci de ori, să răsune soneria în culoarul

obscur unde trebuia să doarmă portarul. Dar el nu s-a trezit şi am mers mai departe, trăgând cu toată puterea inelele sau butoanele soneriilor, lovind cu picioarele, cu bastonul şi cu mâinile uşile care se încăpăţânau să rămână închise.

Brusc, mi-am dat seama că am ajuns la Halles. Halele erau pustii, fără un zgomot, fără nicio mişcare, fără nicio căruţă, fără niciun om, fără nicio legătură de legume sau de flori. Erau pustii, nemişcate, abandonate, moarte.

Mă cuprinse o spaimă oribilă. Ce se întâmpla? Oh! Doamne! Ce se întâmpla?

Am plecat din nou. Dar ora? ora? cine-mi va spune ora? Niciun orologiu nu suna ora în clopotniţe sau în monumente. M-am gândit: „Voi ridica sticla ceasului meu şi voi pipăi limbile cu degetele." Am scos ceasul... nu mai mergea ...se oprise. Nimic, nimic, nici măcar un frison în oraş, nicio lumină, niciun foşnet de sunet în aer. Nimic! Nimic! Nici măcar mersul fiacrului în depărtare, nimic.

Eram pe chei şi o răcoare glacială urca din apă.

Sena mai curgea?

Am vrut să ştiu, am găsit scara, am coborât... Nu am auzit curentul fierbând sub arcurile podului... Alte trepte... apoi nisipul... mâlul... apoi apa... mi-am muiat mâna ...ea curgea... curgea... rece... rece... rece... aproape îngheţată... aproape secată... aproape moartă.

Şi am simţit că nu voi mai avea niciodată puterea să urc... şi că voi muri acolo... de foame, de oboseală şi de frig.

Cine ştie?

Doamne! Doamne! Voi scrie deci, în cele din urmă, ceea ce mi s-a întâmplat. Oare voi putea? Voi îndrăzni? este atât de straniu, de inexplicabil, de neînţeles, de nebunesc!

Dacă nu aş fi sigur de ceea ce am văzut, sigur că nu a existat nicio slăbiciune în raţionamentele mele,, nicio eroare în constatările mele, nicio lacună în suita inflexibilă a observaţiilor mele, m-aş considera un simplu halucinat, jucăria unei viziuni stranii. În fond, cine ştie?

Mă aflu într-un ospiciu, dar am venit aici de bunăvoie, din prudenţă, de frică. Doar o singură persoană cunoaşte povestea mea. Medicul de aici, O voi scrie. Nu prea ştiu de ce. Pentru a mă debarasa de ea, căci o simt în mine ca pe un coşmar insuportabil.

Iată povestea mea.

Am fost mereu un singuratic, un visător, un fel de filozof izolat, binevoitor, care s-a mulţumit cu puţin, bun cu oamenii şi fără nicio ranchiună împotriva cerului. Am trăit mereu singur, ca urmare a unui fel de jenă pe care o insinuează în mine prezenţa celorlalţi. Cum să explic acest lucru? Nu pot. Nu refuz să văd lume, să vorbesc, să iau masa cu prieteni, dar, atunci când îi simt de prea mult timp lângă mine, chiar şi pe cei mai apropiaţi, mă plictisesc, mă obosesc, mă enervează şi simt o dorinţă care creşte, care mă hărţuieşte să-i văd plecând sau să plec, să fiu singur.

Această dorinţă nu mai este doar o nevoie, ci o necesitate irezistibilă. Şi dacă prezenţa oamenilor cu care mă aflu ar continua, dacă ar trebui nu numai să ascult, dar şi să le aud mult timp discuţiile, în mod sigur mi s-ar întâmpla ceva. Ce? Ah! cine ştie? Poate o simplă sincopă? da! probabil!

Îmi place atât de mult să fiu singur încât nu pot suporta nici măcar vecinătatea altor fiinţe care dorm sub acelaşi acoperiş cu mine; nu mai pot locui la Paris pentru că aici agonizez la nesfârşit. Mor din punct de vedere moral şi sunt chinuit în corpul şi în nervii mei de această mulţime care mişună, care trăieşte în jurul meu, chiar şi atunci când doarme. Ah! somnul celorlalţi îmi este şi mai penibil decât vorba lor. Şi nu mă pot odihni niciodată atunci când ştiu, când simt, dincolo de pereţi, vieţi întrerupte de aceste eclipse regulate ale raţiunii.

De ce sunt aşa? Cine ştie? Poate cauza este foarte simplă: mă plictisesc foarte repede de ceea ce nu se petrece în mine. Şi sunt mulţi oameni în situaţia mea.

Există două rase pe pământ. Cei care au nevoie de alţii, pe care ceilalţi îi amuză, îi ocupă, îi relaxează şi pe care singurătatea îi extenuează, îi epuizează, îi doboară asemenea unui gheţar teribil sau traversării deşertului; cei pe care, dimpotrivă, ceilalţi îi obosesc, îi plictisesc, îi deranjează, îi cocârjează, în timp ce singurătatea îi calmează, îi scaldă în odihnă, în libertatea şi fantezia gândurilor lor.

Pe scurt, este vorba despre un fenomen psihic normal. Unii sunt dotaţi pentru a trăi în exterior, alţii pentru a trăi în interior. Eu am o atenţie exterioară redusă şi care dispare repede şi, când aceasta ajunge la limitele ei, chiar insuportabilă.

Rezultă din aceasta că mă ataşez, că mă ataşasem mult de obiectele neînsufleţite care capătă pentru mine o importanţă de fiinţe vii şi că locuinţa mea a devenit, devenise o

lume în care duceam o viaţă solitară şi activă, în mijlocul lucrurilor, a mobilelor, a bibelourilor familiare, simpatice pentru mine ca nişte chipuri. Puţin câte puţin, o umplusem, o împodobisem şi mă simţeam mulţumit, satisfăcut, foarte fericit, ca în braţele unei femei drăguţe a cărei mângâiere obişnuită devenise o nevoie calmă şi dulce.

Construisem această casă într-o frumoasă grădină care o izola de drum, la intrarea într-un oraş unde puteam găsi, la nevoie, toate lucrurile necesare, pe care le doream uneori. Toţi servitorii dormeau într-o clădire îndepărtată, în fundul unei grădini de legume, înconjurată de un zid înalt. În liniştea locuinţei mele, pierdută, ascunsă, acoperită de frunzele copacilor mari, învăluirea obscură a nopţilor era atât de odihnitoare şi atât de plăcută încât, în fiecare seară, timp de mai multe ore, ezitam să merg să mă culc pentru a o savura îndelung.

În ziua aceea, la teatrul din oraş, se jucase Sigurd. Era pentru prima dată că auzeam această frumoasă şi feerică dramă muzicală şi mi-a plăcut mult.

Mă întorceam pe jos, cu un pas vioi, cu capul plin de fraze sonore şi cu privirea plină de imagini frumoase.

Era întuneric, întuneric, atât de întuneric încât abia mai distingeam drumul şi, de mai multe ori, era cât pe ce să cad în şanţ. De la biroul de taxe şi impozite până la mine e o distanţă de circa un kilometru, poate un pic mai mult, adică douăzeci de minute de mers normal. Era ora unu dimineaţa, ora unu sau unu şi jumătate; cerul se lumină puţin în faţa mea şi apăru cornul lunii, tristul corn al ultimului pătrar al lunii. În timpul primului pătrar, cornul lunii, care apare la ora patru sau cinci seara, este luminos, vesel, argintat, dar cel care apare după miezul nopţii este roşiatic, trist, neliniştitor; este adevăratul crai nou al Sabatului. Toţi somnambulii trebuie să fi remarcat acest lucru. Primul corn, chiar

dacă este subţire ca un fir, aruncă o luminiţă veselă care bucură inima şi desenează pe pământ umbre clare; ultimul abia răspândeşte o lucire ternă, atât de ternă încât aproape că nici nu desenează umbre pe pământ.

Am zărit în depărtare masa sumbră a grădinii mele şi nu ştiu de unde mi-a venit un fel de leşin la ideea că va trebui să intru acolo. Era foarte cald. Grămada mare de copaci părea un mormânt în care era îngropată casa mea. Am ridicat bariera şi am pătruns pe aleea lungă de sicomori, care ducea la casă, arcuită sub formă de boltă, asemenea unui tunel înalt, traversând masivele opace şi înconjurând gazoanele pe care straturile de flori desenau pete ovale cu nuanţe difuze sub tenebrele palide.

Apropiindu-mă de casă, mă cuprinse o tulburare stranie. M-am oprit. Nu se auzea nimic. Nu era nicio adiere printre frunze. „Deci ce am?" m-am gândit. Mă întorceam aşa de zece ani fără să mă cuprindă nici cea mai mică nelinişte. Nu-mi era frică. Nu mi-a fost niciodată frică noaptea. Vederea unui om, a unui vagabond, a unui hoţ m-ar fi înfuriat atât de tare încât aş fi sărit la el fără ezitare. De altfel, eram înarmat. Aveam revolver. Dar nu l-am atins pentru că voiam să rezist acelei influenţe de teamă care încolţea în mine.

Atunci ce era? O presimţire? Presimţirea misterioasă care cuprinde simţurile oamenilor când aceştia vor vedea inexplicabilul? Poate. Cine ştie?

Pe măsură ce înaintam, simţeam furnicături pe piele şi când am ajuns în faţa zidului vastei mele locuinţe, care avea obloanele închise, am simţit că ar trebui să mai aştept câteva minute înainte de a deschide uşa şi de a intra.

Atunci m-am aşezat pe o bancă, sub ferestrele salonului meu. Am rămas acolo, vibrând puţin, cu capul lipit de zid, cu ochii fixaţi pe umbra frunzişului. În acele prime momente, nu am remarcat nimic insolit în jurul meu. Aveam în urechi

câteva zumzete, dar mi se întâmplă adesea acest lucru. Uneori mi se pare că aud trecând trenuri, că aud sunând clopote, că aud o mulţime care merge.

Destul de repede, aceste zumzete deveniră mai distincte, mai clare, mai cunoscute. Mă înşelasem. Nu era zumzetul obişnuit al arterelor mele, care mă făcea să aud aceste rumori, ci un zgomot foarte neobişnuit, şi totuşi foarte confuz, care venea din interiorul casei mele.

Distingeam prin perete acest zgomot continuu, care era mai degrabă o agitaţie decât un zgomot, o mişcare vagă a unei grămezi de lucruri, de parcă toate mobilele mele ar fi fost zdruncinate, deplasate sau trase uşor.

Oh! multă vreme m-am îndoit de certitudinea auzului meu. Dar, lipindu-mi urechea de un oblon, pentru a auzi mai bine acest freamăt straniu al locuinţei mele, am fost convins, am fost sigur că în casa mea se petrecea ceva anormal şi de neînţeles.

Nu-mi era frică, dar eram... cum să spun... îngrozit de uimire. Nu am armat revolverul – ghicind foarte bine că nu voi avea nevoie de el. Am aşteptat.

Am aşteptat mult timp, neputând să iau nicio hotărâre, cu mintea lucidă, dar înnebunitor de speriată. Am aşteptat în picioare, ascultând în continuare zgomotul care creştea, care căpăta uneori o intensitate puternică, care părea să devină un mormăit de nerăbdare, de furie, de revoltă misterioasă.

Apoi, brusc, ruşinat de laşitatea mea, am luat mănunchiul de chei, am ales-o pe cea de care aveam nevoie, am băgat-o în broască, am întors-o de două ori şi, împingând cu toată puterea uşa, am izbit-o de perete.

Lovitura răsună ca o detonaţie de puşcă şi iată că acestui zgomot de explozie îi răspunse, de sus până jos, un tumult formidabil. A fost atât de neaşteptat, de teribil, de asurzitor încât m-am dat înapoi câţiva paşi şi, deşi consideram inutil

acest lucru, am scos revolverul din toc.

Am mai aşteptat puţin. Acum distingeam o tropăială extraordinară pe treptele scării, pe parchet, pe covoare, nu o tropăială de încălţăminte, de pantofi, ci de cârje, de cârje de lemn şi de cârje de fier care vibrau ca nişte timpane. Şi iată că, brusc, văzui pe pragul uşii mele, un fotoliu, fotoliul meu mare, în care citeam, care ieşea legănându-se. Plecă prin grădină. Alte mobile îl urmau, cele din salon, apoi canapelele joase care se târau ca nişte crocodili pe picioarele lor scurte, apoi toate scaunele, sărind ca nişte capre şi taburetele care ţopăiau ca nişte iepuri.

Oh! ce emoţie! M-am furişat într-un tufiş, unde am rămas ghemuit, contemplând în continuare această defilare a mobilelor mele, căci plecau una după alta, repede sau încet, în funcţie de mărimea şi greutatea lor.

Pianul meu, marele meu pian cu coadă, trecu cu un galop de cal furios şi cu un murmur de muzică în flanc; obiectele cele mai mici alunecau pe nisip ca nişte furnici, periile, cristalurile, cupele, în care clarul de lună agăţa fosforescenţi viermi strălucitori. Stofele se târau, se etalau sub formă de băltoace precum caracatiţele de mare. Am văzut apărând biroul meu, un bibelou rar din secolul trecut, care conţinea toate scrisorile pe care le primisem, toată povestea inimii mele, o poveste veche din cauza căreia am suferit atât de mult. Şi, în el, mai erau şi fotografii. Brusc, nu mi-a mai fost frică; m-am aruncat peste el şi l-am apucat aşa cum apuci un hoţ, cum apuci o femeie care fuge; dar alerga nestăvilit, şi, în pofida eforturilor şi mâniei mele, nu am putut nici măcar să-i încetinesc mersul. Pentru că mă opuneam ca un disperat acestei forţe înspăimântătoare, am căzut pe pământ luptându-mă cu el. Atunci, mă rostogoli, mă târî pe nisip, şi deja mobilele care-l urmau începuseră să mă calce, bătătorindu-mi picioarele şi rănindu-le; apoi, după ce i-am dat

drumul, celelalte mobile trecură peste mine precum un atac de cavalerie peste un soldat căzut.

Până la urmă, înnebunit de spaimă, am reuşit să mă târăsc înafara aleii şi să mă ascund din nou printre copaci, pentru a privi cum dispar cele mei infime, cele mai mici, cele mai modeste, cele mai ignorate obiecte care-mi aparţinuseră.

Apoi, în depărtare, am auzit în locuinţa mea sunând acum ca o casă goală, un formidabil zgomot de uşi care se închid. Se trântiră din partea de sus până în partea de jos a casei mele, până când ultima, cea din vestibul, pe care o deschisesem chiar eu, pentru această plecare, se închise şi ea.

Am fugit şi eu, alergând spre oraş şi nu mi-am regăsit calmul decât pe stradă, când am întâlnit oameni întârziaţi. Urma să sun la uşa unui hotel unde eram cunoscut. Mi-am scuturat hainele cu mâinile pentru a îndepărta praful şi am povestit că îmi pierdusem cheile, printre care se afla şi cea de la grădină, unde, în spatele zidului care-o înconjura pentru a-mi apăra de vizita hoţilor fructele şi legumele, servitorii mei dormeau într-o casă izolată.

M-am acoperit până la ochi în patul care mi-a fost dat. Dar nu am putut dormi şi am aşteptat ziua ascultându-mi inima care bătea cu putere. Ordonasem ca servitorii mei să fie anunţaţi dis-de-dimineaţă şi cameristul meu bătu la uşă la şapte dimineaţa.

Chipul lui părea răvăşit.

„În această noapte s-a întâmplat o mare nenorocire, domnule, spuse el.

— Ce?

— A fost furat tot mobilierul domnului, tot, tot, până la cele mai mici obiecte."

Această veste îmi făcu plăcere. De ce? cine ştie? Eram foarte stăpân pe mine, sigur de a disimula, de a nu spune

nimănui ceea ce văzusem, de a ascunde acest lucru, de a-l îngropa în conştiinţa mea, ca pe un secret înfricoşător.

Am răspuns:

„Înseamnă că-s aceleaşi persoane care mi-au furat şi cheile. Trebuie anunţată imediat poliţia. Mă scol şi vin şi eu peste câteva clipe."

Ancheta a durat cinci luni. Nu s-a descoperit nimic, nu s-a găsit nici cel mai mic bibelou, nici cea mai mică urmă a hoţilor. Zău! Dacă aş fi spus ce ştiam... Dacă aş fi spus... m-ar fi închis pe mine, omul care văzuse un asemenea lucru şi nu i-ar fi închis pe hoţi.

Oh! am ştiut să tac. Dar nu am remobilat casa. Era inutil. Acel lucru ar fi reînceput la nesfârşit. Nu voiam să mă mai întorc acolo. Nu m-am mai întors. Nu am mai revăzut casa.

Am venit la Paris, la hotel, şi am consultat mai mulţi medici în legătură cu starea mea nervoasă, care mă neliniştea mult începând din acea noapte deplorabilă.

M-au sfătuit să călătoresc. Le-am urmat sfatul.

II

Am început cu o excursie în Italia. Soarele mi-a făcut bine. Timp de şase luni am rătăcit de la Genova la Veneţia, de la Veneţia la Florenţa, de la Florenţa la Roma, de la Roma la Neapole. Apoi am străbătut Sicilia, ţinut admirabil prin natura şi monumentele sale, relicve lăsate de greci şi de normanzi. Am trecut în Africa, am traversat liniştit acest deşert galben şi calm în care rătăcesc cămile, gazele şi arabi vagabonzi, unde, în aerul transparent, nu pluteşte nicio obsesie, nu mai mult noaptea decât ziua.

M-am întors în Franţa prin Marsilia şi, în pofida veseliei provensale, lumina scăzută a cerului mă întristă. Întorcându-mă pe continent, am simţit strania impresie a unui

bolnav care se crede vindecat şi pe care o durere surdă îl previne că focarul răului nu a fost stins.

Apoi m-am întors la Paris. După o lună mă plictiseam aici. Era toamna şi, înainte de venirea iernii, am vrut să fac o excursie în Normandia, pe care nu o cunoşteam.

Bineînţeles că am început cu Rouen şi timp de opt zile am rătăcit distrat, încântat, entuziasmat în acest oraş medieval, în acest surprinzător muzeu de monumente gotice extraordinare.

Or, într-o seară, în jurul orei patru, cum tocmai o luasem pe o stradă extraordinară pe unde curge un râu negru ca cerneala, numit Eau de Robec, atenţia mea, fixată pe fizionomia stranie a caselor, a fost brusc atrasă de o serie de prăvălii cu lucruri de ocazie, care erau una după alta. Ah! îşi aleseseră bine locul aceşti sordizi traficanţi de lucruri vechi, pe această străduţă fantastică, mai sus de acest curs de apă sinistru, sub aceste acoperişuri ascuţite din ţiglă şi ardezie, pe care mai scrâşneau încă giruetele trecutului!

În fundul magazinelor întunecate vedeai îngrămădindu-se sipete sculptate, faianţă de Rouen, de Nervers, de Moustiers, statui pictate, altele din stejar, Hristoşi, fecioare, sfinţi, ornamente bisericeşti, patrafire, mantii, chiar şi vase sfinte şi un vechi tabernacol din lemn aurit de pe care Dumnezeu dispăruse. Oh! aceste ciudate taverne, în aceste case înalte, în aceste case mari, pline de jos până sus cu obiecte foarte variate, a căror existenţă părea sfârşită, care supravieţuiau posesorilor lor naturali, secolului lor, timpului lor, modelor lor, pentru a fi cumpărate de noile generaţii ca simple curiozităţi. Interesul meu pentru bibelouri se trezea în acest oraş de anticari. Mergeam din prăvălie în prăvălie, traversând din doi paşi mari punţile făcute din patru scânduri putrezite aruncate peste cursul dezgustător al râului Eau de Robec.

Doamne sfinte! Ce lovitură! Unul din aceste frumoase şifoniere ale mele apăru într-o boltă încărcată cu obiecte, boltă care semăna cu intrarea în catacombele dintr-un cimitir de mobile vechi. M-am apropiat tremurând din tot corpul atât de tare încât nu îndrăzneam să-l ating. Întindeam mâna, ezitam. Totuşi era şifonierul meu, un şifonier Louis XIII unic, pe care l-ar fi recunoscut oricine l-ar fi văzut doar o dată. Privind brusc puţin mai departe, în părţile mai întunecate ale acestei galerii, am zărit trei din fotoliile mele cu tapiserie lucrată în puncte; apoi, mai departe, cele două mese Henri II, atât de rare încât lumea venea de la Paris pentru a le vedea.

Gândiţi-vă! Gândiţi-vă la starea mea sufletească!

Şi înaintam paralizat, sufocat de emoţie, dar înaintam, căci sunt curajos; înaintam aşa cum un cavaler din epocile tenebroase pătrundea într-o încăpere de vrăji. Pas cu pas, regăseam tot ce-mi aparţinuse, lustrele, tablourile, stofele, armele, tot, în afară de biroul plin cu scrisorile mele, pe care nu l-am văzut nicăieri.

Mergeam, coboram în galerii obscure pentru a urca apoi la etajele superioare. Eram singur. Am strigat, dar nu mi-a răspuns nimeni. Eram singur; nu era nimeni în această casă vastă şi întortocheată ca un labirint.

A venit noaptea şi, în întuneric, a trebuit să mă aşez pe unul din scaunele mele, căci nu voiam să plec. Din când în când strigam: „Hei! hei! E cineva?"

Sigur eram acolo de mai bine de o jumătate de oră, când am auzit paşi, paşi uşori, lenţi, dar nu ştiu de unde.

Era cât pe ce să fug; dar, încăpăţânându-mă, am strigat din nou şi am zărit o lumină în camera alăturată.

„Cine-i acolo?" spuse o voce.

Am răspuns:

„Un cumpărător."

Mi se răspunse:

„Este destul de târziu pentru a intra aşa în prăvălii."

Am continuat:

„Vă aştept de peste o jumătate de oră."

— Puteţi să reveniţi mâine.

— Mâine nu voi mai fi la Rouen.

Nu îndrăzneam să înaintez şi el nu venea. Vedeam încă flacăra lumânării care lumina o tapiserie în care doi îngeri zburau deasupra morţilor de pe un câmp de luptă. Şi tapiseria era tot a mea. Am spus:

„Ei, bine! Veniţi?"

El răspunse:

„Vă aştept."

M-am ridicat şi am mers spre el.

În mijlocul unei încăperi mari se afla un bărbat foarte, foarte scund şi gras ca un fenomen, ca un fenomen hidos.

Avea o barbă rară, cu firele de păr inegale, răzleţe şi gălbui şi niciun fir de păr pe cap. Niciun fir de păr? Cum ţinea lumânarea ridicată pentru a mă vedea, craniul lui mi se păru ca o lună mică în această încăpere plină cu mobile vechi. Chipul lui era ridat şi buhăit, ochii imperceptibili.

Am negociat trei scaune, care erau ale mele, şi le-am plătit pe loc cu o sumă mare, dându-i pur şi simplu numărul apartamentului meu de la hotel. Trebuia să mi le livreze a doua zi înainte de ora nouă.

Apoi am plecat. M-a condus până la uşă, foarte politicos.

După aceea, am mers la comisarul şef al poliţiei, căruia i-am povestit despre furtul mobilierului meu şi despre descoperirea pe care abia o făcusem.

El ceru imediat informaţii prin telegraf de la Parchetul care se ocupase de acest furt, rugându-mă să aştept răspunsul. După o oră, a venit răspunsul foarte satisfăcător pentru mine.

„Îl voi aresta pe acest bărbat şi-l voi interoga imediat, îmi spuse el, căci ar putea să bănuiască ceva şi să facă să dispară ceea ce vă aparţine. Vreţi să mergeţi să luaţi cina şi să vă întoarceţi peste două ore? Va fi aici şi-l voi supune unui interogatoriu în prezenţa dumneavoastră.

— Cu mare plăcere, domnule. Vă mulţumesc din suflet."

Am mers să mănânc la hotel şi am mâncat mai bine decât aş fi crezut. Eram totuşi destul de mulţumit. Îl aveau la mână. După două ore, m-am întors la funcţionarul de poliţie care mă aştepta.

„Ei bine, domnule, îmi spuse el când mă văzu. Nu l-am găsit pe omul dumneavoastră. Agenţii mei nu au putut pune mâna pe el."

Ah! Am simţit că mă prăbuşesc.

„Dar... i-aţi găsit casa? am întrebat.

— Bineînţeles. Va fi supravegheată şi păzită până la întoarcerea lui. În ceea ce-l priveşte pe el, a dispărut.

— Dispărut?

— Dispărut. De obicei îşi petrecea serile la o vecină, şi ea vânzătoare de lucruri vechi, o vrăjitoare caraghioasă, văduva Bidoin. Nu l-a văzut în seara asta şi nu ne poate da nicio informaţie despre el. Trebuie să aşteptăm până mâine."

Am plecat. Ah! ce sinistre, tulburătoare şi bântuite mi se părură străzile din Rouen!

Am dormit foarte prost, cu coşmaruri când adormeam din nou.

Pentru că nu voiam să par prea îngrijorat sau grăbit, a doua zi am aşteptat până la ora zece pentru a merge la poliţie.

Negustorul nu reapăruse. Magazinul lui rămânea închis. Comisarul îmi spuse:

„Am făcut toate demersurile necesare. Parchetul este la curent cu acest lucru; vom merge împreună la acest magazin şi îl vom deschide; îmi veţi arăta tot ce vă aparţine."

Ne-a dus o trăsură. Nişte agenţi aşteptau cu un lăcătuş, în faţa uşii magazinului, pe care au deschis-o.

Intrând, nu am văzut nici şifonierul meu, nici fotoliile mele, nici scaunele mele, nu am mai văzut nimic din ceea ce-mi mobilase casa, chiar nimic, în timp ce, cu o seară înainte, nu puteam face un singur pas fără să întâlnesc unul din obiectele mele.

Surprins, comisarul şef m-a privit mai întâi cu neîncredere:

„Doamne, domnule, i-am spus, dispariţia acestor mobile coincide în mod bizar cu dispariţia negustorului."

El zâmbi:

„E-adevărat. Ieri aţi greşit când aţi cumpărat şi aţi plătit bibelouri care vă aparţin. Acest lucru l-a pus pe gânduri."

Am continuat:

„Ceea ce mi se pare de neînţeles este că toate locurile ocupate de mobilele mele sunt acum ocupate de altele.

— Oh! răspunse comisarul, a avut la dispoziţie toată noaptea şi sigur a avut şi complici. Această casă trebuie să comunice cu casele de alături. Nu vă temeţi de nimic, domnule, mă voi ocupa foarte activ de această afacere. Hoţul nu va scăpa pentru mult timp pentru că-i păzim casa."

.....

Ah! inima mea, inima mea, biata mea inimă, cum mai bătea!

.....

Am rămas cincisprezece zile la Rouen. Bărbatul nu s-a întors. Zău! zău! cine ar fi putut să-l încurce sau să-l surprindă pe acel bărbat?

Or, în a şaisprezecea zi, dimineaţa, am primit de la grădinarul meu, paznic al casei mele jefuite şi golită, următoarea scrisoare stranie:

„Domnule,

Am onoarea să-l informez pe domnul că noaptea trecută s-a petrecut ceva ce nimeni nu înţelege, poliţia neînţelegând mai mult decât noi. S-au întors toate mobilele, toate, fără nicio excepţie, până la obiectele cele mai mici. Acum casa este la fel ca înainte de furt. Îţi vine să înnebuneşti. Acest lucru s-a întâmplat în noaptea de vineri spre sâmbătă. Drumurile sunt desfundate de parcă cineva târâse totul de la barieră până la uşă. La fel erau şi în ziua furtului.

Aşteptăm, domnule, al cărui umil servitor sunt

Raudin, Philippe"

Ah! dar nu, ah! dar nu, ah! dar nu. Nu mă voi întoarce acolo.

I-am dus scrisoarea comisarului din Rouen.

„Este o restituire foarte abilă, spuse el. Să ne prefacem că nu ştim. Îl vom prinde pe acest bărbat în una din zilele astea."

.....

Dar nu l-au prins. Nu. Nu l-au prins şi, acum, mă tem de el de parcă ar fi o fiară lăsată liberă în spatele meu.

De negăsit! Este de negăsit acest monstru cu craniul ca o lună. Nu-l vor prinde niciodată. Nu se va mai întoarce niciodată acasă. Doar eu îl pot întâlni, dar nu vreau.

Nu vreau! nu vreau! nu vreau!

Şi dacă se întoarce, dacă intră în magazin, cine ar putea dovedi că mobilele mele au fost la el? Împotriva lui nu există decât mărturia mea; şi simt că devine bănuitor.

Ah! dar nu! Această viaţă nu mai era posibilă. Şi nu mai puteam păstra secretul despre ceea ce văzusem. Şi nu mai puteam continua să trăiesc ca toată lumea, cu teama că asemenea lucruri ar putea reîncepe.

Am venit să-l caut pe medicul care conduce acest ospiciu şi i-am povestit tot.

După ce m-a interogat mult timp, mi-a spus:

Domnule, aţi fi de acord să rămâneţi câtva timp aici?

— Cu foarte multă plăcere, domnule.

— Aveţi bani?

— Da, domnule.

— Vreţi un pavilion izolat?

— Da, domnule.

— Vreţi să primiţi prieteni?

— Nu, domnule, nu, pe nimeni. Din răzbunare, bărbatul din Rouen ar putea îndrăzni să mă urmărească până aici.

.....

De trei luni sunt singur, singur, foarte singur. Sunt aproape liniştit. Nu am decât o teamă... Dacă negustorul de vechituri înnebunea... şi dacă era adus în acest azil... Nici măcar închisorile nu sunt sigure.

Lectură critică

Tema nebuniei l-a preocupat mult timp pe Guy de Maupassant. O primă dovadă o constituie descrierea azilului de alienaţi din Tunis:

„În jurul meu, pe cele patru laturi ale curţii, celule strâmte, cu gratii ca la puşcărie, închideau oameni care, văzându-ne, se ridicară şi veniră să-şi lipească de gratii feţele slabe şi livide. Apoi, unul dintre ei, scoţându-şi mâna printre gratii şi agitând-o, strigă o injurie. Atunci, ceilalţi, sărind brusc precum animalele din menajerii, începură să vocifereze, în timp ce, pe galeria primului etaj, un arab cu barba mare, cu un turban mare pe cap, cu coliere de cupru în jurul gâtului, lăsa să atârne cu nonşalanţă, pe balustradă, un braţ acoperit cu brăţări şi degete pline de inele. Suferea ascultând acest zgomot. Este un nebun, liber şi liniştit, care se crede regele regilor şi care domneşte în linişte peste aceşti nebuni furioşi închişi acolo jos. Am vrut să trec în revistă aceşti nebuni înspăimântători în costumul lor oriental, mai curioşi şi mai puţin îngrozitori, pentru că erau mai bizari decât nebunii noştri din Europa. (...) Dar iată că un bătrân, care râdea şi dansa ca un urs, strigă brusc ceva în arabă vizitatorilor, şi lumea înţelegea, atât de înfricoşătoare era mimica lui, atât de irezistibilă era afirmaţia degetului său întins: „Nebuni, nebuni, suntem toţi nebuni, eu, tu, medicul, gardianul, beiul, toţi, nebuni toţi! spunea omul. Îi arăta cu degetul pe toţi, unul după altul, şi

râdea, repetând: Da, da, tu, tu, tu, tu eşti nebun!" (*Plimbare prin Tunis*)

În acel moment, scriitorul a avut impresia că "simte pătrunzându-i în inimă un suflu de nebunie, o emanaţie contagioasă şi terifiantă de la acest dement răufăcător. Hotărî brusc că văzuse destul şi plecă, tulburat de o emoţie profundă" notează Nadine Satiat. (Nadine Satiat 2003:455-456)

Dar scriitorul nu se limitează doar la observarea nebunilor. El este pasionat de problemele care se referă la patologiile creierului şi de cercetările în domeniul psihologiei. A urmat cursurile doctorului Charcot la Salpêtrière , citează şcoala de la Nancy în *Le Horla*, descrie cazuri de fetişism, halucinaţii, somnambulism, experienţe de sugestie sub hipnoză şi dă cuvântul nu numai numeroşilor naratori-medici, ci şi nebunilor. Crizele prezentate în aceste nuvele iau forme diferite, pun în scenă comportamente, reacţii şi reprezentări multiple.

De aceea, în nuvelele sale, el merge mult mai departe, analizând cauzele care au făcut ca personalitatea eroilor săi să se scufunde în incoerenţă, cauzele care au provocat o ruptură a contactului cu mediul ambiant, care au provocat fărâmiţarea fuxul gândirii. Într-un cuvânt, în centrul nuvelelor şi povestirilor se află un fenomen psihic: criza care afectează personalitatea, relaţiile fiinţei cu ea însăşi şi cu lumea.

Nebunia nu poate fi separată de povestea individuală a alienatului. Iată de ce Maupassant îi acordă multă importanţă. Trecutul eroilor săi ajută la o mai bună înţelegere a situaţiei lor tragice. Povestirea este atunci structurată pe două axe: o descriere a manifestărilor nebuniei şi o prezentare a trecutului bolnavului pentru a descoperi cauzele profunde ale bolii sale.

Pentru Maupassant, una din sursele nebuniei ar fi credinţele populare. Astfel, după ce a mâncat un ou găsit de soţul ei, eroina din *Poveste de Crăciun* este cuprinsă de spasme îngrozitoare. Imobilizată de soţul ei, se zbate strigând: „*Îl am în corp! Îl am în corp*!" Date fiind simptomele, medicul ajunge la concluzia că femeia „era nebună." De fapt, pentru locuitorii din ţinut, a fi nebun însemna de fapt „a fi posedat", ceea ce ne trimite la concepţiile primitive care fac din nebunie o categorie a sacrului fie religios, fie demoniac. Recunoaştem în această povestire concepţia animistă conform căreia tulburările mintale ale unei persoane se datorează unui spirit exterior acesteia şi care ajunge să o stăpânească. Formele delirului ei sunt considerate fenomene supranaturale şi femeia este declarată „posedată." Soţia fierarului pare a fi posedată de diavol, ceea ce justifică intervenţia preotului. Încercarea de exorcizare eşuează însă şi Maupassant face apel la una din descoperirile medicinii – hipnoza. Încetul cu încetul, este restabilit echilibrul dintre lumea vizibilă şi cea invizibilă, dintre lumea naturală şi supranaturală. Vocabularul este cu gijă ales pentru a reda stările prin care trece eroina: „*o teroare misterioasă*"; „*priviri fixe, rătăcite, înnebunite*"; „*ridică braţele, şi le răsuci şi, prinsă de convulsii de la cap la picioare, se rostogoli pe jos scoţând nişte ţipete oribile*"; „*privea fix chivotul, scuturată încă de tremurături teribile, dar trecătoare, şi continua să ţipe, deşi cu o voce mai puţin sfâşietoare.*"

Regăsim în această povestire modul de manifestare al fricii iraţionale care paralizează fiinţa umană şi exclude orice reprezentare mintală. Eroina tremură şi are frisoane incontrolabile. Ea este pradă unei paralizii totale, a pierderii controlului gândurilor şi actelor sale. Privirea îi este fixă şi rătăcită. Rigidizarea corpului şi a membrelor este asociată

unei blocări mintale. Pe chipul eroinei se poate vedea o paloare extremă şi ea acţionează într-un mod sacadat şi convulsiv.

Maupassant vede în ideea fixă a obiectului răzbunător o altă sursă a nebuniei. Povestea stranie a unei mâini nu-l lasă indiferent pe eroul nuvelei *Mâna de scelerat:*

Imaginaţi-vă, spuse prietenul meu, că se vindeau ieri resturile unui vechi vrăjitor cunoscut în tot ţinutul; mergea la sabat în fiecare sâmbătă călare pe o mătură, practica magia albă şi neagră, dădea vacilor lapte albastru şi le făcea să-şi ţină coada precum cea a însoţitorului sfântului Anton. Adevărul este că acest ticălos avea o mare afecţiune pentru această mână care, spunea el, era cea a unui mare criminal executat în 1736 pentru că o aruncase într-un puţ, cu capul în jos, pe soţia lui, eu considerând că a avut dreptate, şi apoi îl spânzurase pe preot în clopotniţa bisericii în care acesta îl însurase. După această dublă ispravă, a plecat să cutreiere lumea şi, în cariera lui scurtă dar plină, jefuise doisprezece călători, afumase vreo douăzeci de călugări în mânăstirea lor şi făcuse un serai dintr-o mânăstire de măicuţe.

Altfel spus, obiectul în chestiune este legat de violenţă şi de moarte. Dispariţia lui misterioasă va acţiona asupra minţii tânărului. În plus, această dispariţie coincide cu un atentat criminal a cărui victimă este. Când îl descoperă, nu se mai teme pentru viaţa lui, ci pentru integritatea lui mintală, căci pe chipul lui pot fi văzute primele semne ale nebuniei: „*Ochii îi erau ieşiţi din orbite, pupilele dilatate păreau să privească fix, cu o spaimă de nedescris, un lucru oribil şi necunoscut, degetele îi erau crispate* (...)" O idee fixă îl obsedează : spectrul căruia îi aparţinea mâna îl urmărea neîncetat: „*În delirul lui, spunea vorbe ciudate şi,*

ca toţi nebunii, avea o idee fixă: se credea urmărit permanent de un spectru." Această idee fixă duce mai întâi la o nebunie profundă, totală şi ireversibilă, apoi la moarte:

Într-adevăr, bietul meu prieten era nebun; timp de şapte luni am mers să-l văd la ospiciul unde-l duseserăm, dar nu mai avu nicio licărire de raţiune"; „ L-am găsit în agonie. A rămas foarte calm timp de două ore, apoi, brusc, ridicându-se din pat în pofida eforturilor noastre, strigă, agitându-şi braţele şi pradă unei terori înspăimântătoare: Prinde-o! Prinde-o! Ajutor, ajutor, mă sugrumă! Urlând, făcu de două ori înconjurul camerei, apoi căzu mort, cu faţa în jos.

Interesul lui Maupassant pentru această temă este constant. În *Domnişoara Cocotte*, atenţia scriitorului se opreşte asupra unui „*bărbat înalt şi slab care simula că strigă un câine imaginar. Acesta striga cu o voce blândă, cu o voce tandră*: *Cocotte, micuţa mea Cocotte, vino aici, Cocotte , vino aici, fumoasa mea! lovindu-şi coapsa aşa cum se face pentru a chema animalele.*" Prin intermediul poveştii vizitiului François, devenit nebun după ce şi-a înecat câinele, Maupassant reia ideea că toate coşmarurile datorate unei frici religioase asociate ideilor fixe pot duce la nebunie. Obligat de stăpânii lui să-şi înece căţeaua, François va deveni nebun tot gândindu-se la ea. Dar nebunia lui va fi declanşată de descoperirea leşului unui câine care avea la gât o zgardă pe care se putea citi: *Domnişoara Cocotte, a vizitiului François*. Frica declanşată de întoarcerea câinelui trimite la mitologia universală care asociază câinele cu moartea, infernul, lumea de dincolo. Este îngrozit când vede zgarda, aceasta având pentru el o semnificaţie religioasă: ea îl leagă de câine în timpul vieţii dar şi în moarte. Şi tocmai această angoasă morbidă îl duce la nebunie: „*Scoase un ţipăt înfiorător şi începu să înoate cu toată puterea spre*

mal, continuând să urle; imediat ce atinse pământul, fugi înnebunit, gol puşcă, peste câmp. Înnebunise."

Şi scriitorul trage concluzia că e nevoie de foarte puţin pentru ca omul să-şi piardă raţiunea şi că „*lucrurile cele mai simple, cele mai modeste sunt adesea cele care ne rod sufletul.*"

Hanul evocă nebunia provocată de întoarcerea fantomelor. Maupassant « relua legătura cu trecutul şi prefigura viitorul », notează Louis Forestier. În această nuvelă , frica este mult mai terifiantă din cauza izolării geografice totale: *Brusc, tânărului i se făcu frică. I se păru că liniştea, frigul, singurătatea, moartea hibernală a acestor munţi intrau în el, urmau să-i oprească şi să-i îngheţe sângele, să-i înţepenească membrele, să facă din el o fiinţă imobilă şi îngheţată.* Singurătatea devine atunci singurul lui tovarăş, dar şi cel mai mare duşman:

Se simţea singur, nefericitul, aşa cum se simte un om care nu fusese niciodată singur. Era singur în acest imens deşert de zăpadă, singur la două mii de metri deasupra pământului locuit, deasupra caselor omeneşti, deasupra vieţii care se agită, freamătă şi palpitează, singur în cerul îngheţat!"

Începând din momentul în care Gaspard nu se mai întoarce, Ulrich începe să fie bântuit de viziuni, de halucinaţii auditive. Timpul lui este rupt de iminenţa Neaşteptatului şi a Terifiantului:

Dar brusc, o voce, un ţipăt, un nume: „Ulrich!" îl scoaseră din amorţeala profundă şi îl făcură să se ridice. Visase? Era unul din acele strigăte bizare care traversează visele sufletelor zbuciumate? Nu, încă mai auzea acel strigăt vibrant, auzit de urechea lui şi rămas în corpul lui până la vârful degetelor sale nervoase. Sigur strigase cineva, sigur îl chemase cineva: „Ulrich!" Era cineva acolo, chiar lângă

casă. Nu se mai îndoia. Deschise uşa şi urlă cât putu de tare: „Tu eşti Gaspard?"

Un sentiment de vinovăţie întăreşte şi prelungeşte delirul lui Ulrich, pentru că el crede că această voce este sufletul lui Gaspard:

Şi sufletul lui, abia eliberat, zburase spre hanul unde dormea Ulrich şi-l strigase datorită virtuţii misterioase şi teribile pe care o au sufletele morţilor de a-i bântui pe cei vii. Acest suflet fără voce strigase în sufletul copleşit al celui care dormea; strigase ultimul rămas bun, sau reproşul lui, sau blestemul lui asupra omului care nu-l căutase suficient.

Timpul lui se împarte între timpul fărâmiţat al angoasei şi cel al eternităţii delirului. Invadat de oroare, devine prizonierul acesteia. Hanul devine pentru el un refugiu care-l protejează de un pericol imaginar, dar şi o închisoare. Îi este frică de exterior, căci acolo situează el strigoiul care-şi manifestă prezenţa prin acelaşi « ţipăt strident ». Cu mintea rătăcită, Ulrich pune o barieră fizică între realitate şi imaginaţia lui bolnăvicioasă. Îndată ce se instalează schizofrenia, el acordă multă importanţă pereţilor, tuturor părţilor casei care închid şi ascund: *Mergea acum în locuinţa lui ca un animal în cuşcă, lipindu-şi urechea de uşă pentru a auzi dacă Celălalt era acolo şi-l sfida prin perete.*

Mintea lui se scufundă definitiv în nebunie în seara în care aude pe cineva care zgâria peretele plângând: *„Atunci, orice urmă de raţiune dispăru din cauza spaimei."* În delirul lui, îl ia drept fantomă pe Sam, câinele lui, care ieşise din han şi voia să intre. La sfârşitul iernii, familia Hauser, proprietara hanului păzit de Gaspard şi Ulrich, îl recunoaşte cu greu pe nebunul care era în faţa lor:

(...) *văzură, în spatele bufetului dărâmat, un bărbat în picioare, cu părul care-i cădea pe umeri, cu o barbă care-i ajungea până la piept, cu ochi sticloşi şi cu nişte zdrenţe de*

pânză pe corp.(...) Îi lăsă să intre, îi lăsă să-l atingă, dar nu răspunse la întrebările pe care i le puseră. A trebuit să-l ducă la Loëche unde medicii au constatat că era nebun.

Aceeaşi teamă de un spectru răzbunător şi persecutor îl duce la nebunie şi la moarte pe eroul nuvelei *Micuţa Roque*. Ceea ce Albert-Marie Schmidt numeşte „drumurile demenţei" ocupă un loc important în această povestire. După părerea lui Maupassant, mintea omului nu poate fi controlată şi fiinţa care pare perfect echilibrată poate fi capabilă de orice. « Devii nebun în anumite momente » afirmă domnul Jocaste din nuvela eponimă. Cu *Micuţa Roque*, Maupassant operează sinteza a două idei aparţinând lui Spencer şi Charcot. Louis Forestier precizează că „există falii în conştiinţă care fac ca individul să nu ştie să răspundă în totalitate de personalitatea lui ».

Tema abordată în această nuvelă nu este nouă: violarea şi uciderea unei fetiţe. Noutatea constă în analiza unei demenţe conştiente provocată de o dorinţă inconştientă.

Renardet, autorul acestui act odios, duce o viaţă dublă: ziua, are o comportare normală. Este calm, stăpân pe el, amabil pe toată perioada anchetei:

Ascultă, Roque, trebuie să o luăm pentru a afla cine a omorât-o; altfel, nu vom şti. Trebuie să-l căutăm pentru a-l pedepsi; *Cât dură ancheta, cât trebui să ghideze şi să deruteze justiţia, a fost calm, stăpân pe el, viclean şi zâmbitor. Discuta calm cu magistraţii toate supoziţiile care le treceau prin minte, le combătea opiniile, le demola raţionamentele. Avea chiar o anumită plăcere acră şi dureroasă să le tulbure percheziţiile, să le încurce ideile, să-i scoată nevinovaţi pe cei pe care aceştia îi suspectau.*

Greu de ghicit sub această carapace bărbatul care a acţionat sub imperiul impulsurilor sale sexuale şi criminale. Comportarea lui se schimbă radical noaptea, căci imaginea

fetiţei îl obsedează, căci în fiecare noapte odioasa viziune reîncepe şi se transformă în obsesie, căci, independent de voinţa lui, gândul i se întoarce la ziua omorului.

Scena crimei „dă târcoale minţii lui", „se învârte în jurul lui", „aşteaptă momentul să reapară". Renardet plasează prezenţa fantomei fetiţei în toate obiectele care-l înconjoară: fotoliu, perdele, şi, în mod deosebit, afară. Începând din acel moment viaţa lui devine insuportabilă: „*Îşi petrecea zilele în teroarea nopţilor; şi, în fiecare noapte, viziunea reapărea.* (...) *O forţă irezistibilă îl ridica şi îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma.*"

Vede în confesiune singura ieşire din acest coşmar şi îi scrie judecătorului de anchetă. După ce termină de scris, ia decizia să se sinucidă, aruncându-se din turn. Laş în faţa morţii, îşi schimbă repede comportarea: „*Şi urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat şi încă tânăr. Ce nebunie!*" Toate aceste întrebări subliniază starea de confuzie în care se afla mintea lui. Ceea ce este sigur este că viitorul lui este închis de prezenţa obsesivă a imaginii fetiţei. Singurul viitor care se deschide în faţa lui nu poate garanta uitarea. Şi totuşi el face eforturi vizibile pentru a alunga această realitate dureroasă şi înspăimântătoare.

În ziua în care Renardet vrea să recupereze scrisoarea adresată judecătorului, poştaşul are în faţa ochilor imaginea unui om pe care nebunia îl roade din interior: „*Rămase stupefiat în faţa chipului lui Renardet; avea obrajii vineţii, privirea tulbure, cu cearcăne negre, ca înfundată în cap, părul în dezordine, barba încâlcită, cravata desfăcută. Se vedea că nu dormise deloc.*"

Efortul lui Renardet este inutil, nu va recupera scrisoarea şi devine conştient de faptul că doar sinuciderea îl va scăpa pentru totdeauna de tortura psihică:

Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului şi-l scutură cu furie, fără să reuşească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.

O suferinţă profundă poate duce de asemenea la prăbuşirea psihică a unei persoane. Eroina din povestirea *Nebuna* este pur şi simplu victima unei mari suferinţe, căci „*îşi pierduse, într-o singură lună, soţul şi copilul nou-născut.*" Refuzând orice formă de comunicare cu cei din jurul ei, se închide în ea. Prin comportarea ei, se sustrage oricărei responsabilităţi. Prizonieră a fatalităţii care-i luase pe cei dragi, eroina nu-şi mai poate asuma rolul ei social. De unde şi refuzul inconştient al unei atitudini coerente, normale. Remarcăm încă o dată influenţa lui Shopenhauer care are meritul de-a fi descoperit mecanismul refulării. După părerea lui, nebunia ar rezulta din refuzul de a accepta o parte dureroasă a realităţii. Pentru eroina noastră timpul s-a oprit: unui suflet mutilat îi corespunde în mod evident o memorie mutilată. Nebunia ei poate fi inserată în raportul pe care-l întreţine cu trecutul.

Pentru domnul Mathieu, ea este « o specie de nebună » neagresivă. Nemişcată, cu mintea rătăcită, comunicarea ei cu lumea exterioară se limitează doar la nişte ţipete pe care le scoate de fiecare dată când cineva vrea să o ridice din pat. Nebunia ei nu este acceptată de prusacii care i-au ocupat casa. Pentru ei, refuzul femeii de a comunica este o sfidare. Ofiţerul o va pedepsi: va ordona soldaţilor să o ducă în pădure şi să o lase acolo, în plină iarnă. Zidită în muţenia ei, femeia nu va reacţiona: „(...) *fidelă ideii ei fixe, se lăsase să moară sub pilota subţire şi uşoară de zăpadă, fără să mişte vreo mână sau vreun picior. Apoi, lupii o devoraseră.*"

Maupassant încearcă să găsească o explicaţie autismului acestei femei. Face acest lucru prin câteva întrebări retorice: *„Ce se petrecea în acest suflet disperat? Nu s-a ştiut niciodată, pentru că nu mai vorbea. Se gândea la morţi? Visa cu tristeţe fără vreo amintire precisă? Sau poate gândirea ei distrusă rămânea imobilă ca o apă fără valuri?"* Prin această serie de întrebări, Maupassant reia ideea imposibilităţii de a înţelege toate procesele inconştientului, tot ce se întâmplă dincolo de aparenţe. Tot ceea ce putem vedea este că nebunia femeii se manifestă printr-o ruptură totală de lumea exterioară, lume care a rănit-o profund. Ea nu mai trăieşte deci decât într-un univers închis care nu se lasă explorat. Dar scriitorul ştie că această nebunie este rezultatul unei lungi suferinţe interioare şi poate servi de scut cuiva care a pierdut totul. Recluziunea ei totală este o modalitate de a se revolta contra nedreptăţii vieţii.

Tema nebuniei ca rezultat al unei suferinţe profunde este reluată şi în *Berthe*. În această povestire, influenţa lui Charcot şi a cercetărilor sale este evidentă. « Textul dovedeşte interesul deosebit pe care-l are scriitorul faţă de raporturile existente între corp şi psihism », notează Louis Forestier. Medicul-narator relatează povestea unei nebune care este, după părerea lui, « un caz patologic cu totul deosebit. » Tânăra este retardată mintal şi nu vorbeşte. Medicul o supune unei experienţe a cărei utilitate i se pare evidentă: să-i dezvolte lăcomia, ceea ce ar fi putut să ajute la obţinerea „unui fel de respingere a corpului în favoarea inteligenţei" şi să mărească treptat „funcţionarea insensibilă a creieului ei." De fapt, înaintea lui Pavlov, el expune principiul reflexului condiţionat. Punctul de plecare al nefericirii lui Berthe se află în căsătoria ei, concepută de părinţi ca un remediu. Soţul devine centrul universului ei, căci *„îl iubea cu tot corpul, cu tot sufletul, cu tot sufletul ei infirm,*

cu toată inima, cu toată inima ei de animal recunoscător." Despărţirea de acest soţ, pe care-l adoră şi care s-a plictisit de ea, o duce la nebunie. Viaţa ei se transformă într-o aşteptare fără sfârşit: *Atunci înnebuni. Da, dragul meu, această idioată înnebunise. Se gândeşte tot timpul la el şi îl aşteaptă. În acest moment, îl aşteaptă toată ziua şi toată noptea, trează sau adormită.(...) Acum este slabă, slabă de-i plângi de milă, cu ochii adânciţi în orbite şi strălucitori. Merge tot timpul, ca un animal în cuşcă.*

Ipohondria şi teama de opera distrugătoare a trecerii timpului pot duce şi ele la nebunie. Cazul doamnei Hermet, eroina din povestirea eponimă, este un exemplu elocvent şi-i oferă lui Maupassant ocazia de a reafirma atracţia pe care o simte pentru nebuni:

Nebunii mă atrag. Aceşti oameni trăiesc vise bizare într-o zonă, în acel nor de nepătruns al demenţei, unde tot ce au văzut pe pământ, tot ce au iubit, tot ce au făcut reîncepe pentru ei într-o existenţă imaginată, în afara tuturor legilor care guvernează lucrurile şi care conduc gândirea umană.

Şi mărturisirea lui continuă: „*Cu toate acestea, nebunii mă atrag mereu şi mă întorc mereu la ei atras de acest mister banal al demenţei."*

Principala şi singura cauză a nebuniei doamnei Hermet pare să fie frica de o boală contagioasă, vărsatul de vânt, contractată de fiul ei, Georges. Ea se teme mai ales de consecinţele acestei boli, adică un chip desfigurat. Comportarea ei este obsesivă: la ea, viitorul se substituie sistematic prezentului. Ca orice persoană care are halucinaţii, doamna Hermet îl întreabă pe medic dacă vede pe faţa ei numeroasele semne pe care le-a lăsat vărsatul de vânt. Negările medicului nu ar putea să o satisfacă. Este îngrozită de dezastrele fizice pe care vărsatul de vânt le-ar putea face pe chipul ei:

Am numărat zece găuri în plus în această dimineaţă, trei pe obrazul drept, patru pe obrazul stâng şi trei pe frunte. Este îngrozitor, îngrozitor! Nu voi mai îndrăzni să mă arăt nimănui, nici chiar fiului meu, nu, nici măcar lui! Sunt pierdută, sunt desfigurată pentru totdeauna.

Dar pretinsele ravagii nu există decât în mintea ei bolnavă, în spiritul ei rătăcit, lucru pe care naratorul îl remarcă plin de uimire: „*O contemplam foarte surprins, căci nu avea nimic pe faţă, nici o umă, nici o pată, nici un semn, nici o cicatrice.*" De fapt, doamna Hermet trăieşte într-un univers bizar şi dureros, fiind singura care vede ceea ce o desfigurează: îmbătrânirea. Ea aşteaptă ca medicul să accepte « adevărul » ei. Pentru a calma starea conflictuală a bolnavei, doctorul trebuie să se adapteze universului ei obsesiv. Pentru ea, în viitor, totul este posibil în mod absurd. Îşi fixează angoasa pe un obiect exterior – fiul ei. Relaţia mamă-copil este incompletă, căci mama nu reuşeşte să alunge fantasmele destructive pe care copilul bolnav le încarnează în mintea ei. Exilul ei interior şi exterior o conduce spre naufragiul final – nebunia.

O durere profundă, asociată unei uri fără margini faţă de Dumnezeu, îl conduce pe Moiron, din nuvela eponimă, la acte de răzbunare care ţin de nebunie. Urându-l pe Dumnezeu care i-a omorât copiii, Moiron îşi închipuie că este mai puternic decât El ucigându-şi elevii. Ura lui faţă de acest Dumnezeu abominabil depăşeşte limitele raţionalului: „*Dumnezeu, domnule, este un ucigaş. Are nevoie de morţi în fiecare zi. Şi omoară în toate felurile pentru a se distra mai bine.*" Nu regretă nicio clipă gestul lui criminal, justificându-l prin dorinţa lui imperioasă de a fi concurentul nemilos şi de neînvins al acestui Dumnezeu pe care-l disprețuieşte. Mărturisirea lui este elocventă: „*Atunci, domnule, am omorât şi eu, am omorât copii. I-am jucat o festă. Nu el*

i-a avut pe aceştia. Nu el i-a avut, ci eu. Şi aş mai fi omorât mulţi alţii, dar m-aţi prins. Asta-i."

Imaginea criminalului este pe măsura cuvintelor sale:

Era înspăimântător să-l vezi pe acest ticălos care gâfâia, vorbea întretăiat, deschizând o gură enormă pentru a scuipa cuvinte care abia se auzeau, horcăia, smulgea pânza saltelei de paie, îşi agita sub o pătură foarte murdară picioarele slabe ca pentru a fugi.

De fiecare dată când are ocazia, Maupassant meditează la faliile minţii umane. După părerea lui, fiecare dintre noi este un potenţial asasin sau nebun şi această convingere îl face să se gândească profund la două noţiuni: cea de înţelept şi cea de nebun. « Care sunt înţelepţii şi care sunt nebunii în această viaţă în care raţiunea ar trebui să se numească prostie şi nebunia să se numească geniu? » se întreabă scriitorul în povestirea *Frica*. « Există un geniu demoniac la magistratul criminal şi talentul lui Maupassant ne face să-l simţim" scrie Louis Forestier legat de povestirea *Un nebun*. Jurnalul magistratului are un titlu sugestiv: „De ce?" şi face din crimă o necesitate, *„căci a ucide este în firea noastră; trebuie să ucidem!*" Petrecându-şi viaţa judecându-i şi condamnându-i la moarte pe criminali, eroul nostru ajunge să ucidă şi el. La început, este doar tentat să ucidă. În cele din urmă, această tentaţie se transformă în obsesie: *„Tentaţia! Tentaţia a pătruns în mine ca un vierme care se târâie. Ea se târâie, merge, mi se plimbă în tot corpul: în mintea mea care nu se mai gândeşte decât la un lucru: să ucid*(...)"

Prima etapă a nebuniei sale este o etapă de meditaţie, atunci când doar îşi imaginează că este criminal şi se lasă copleşit de toate emoţiile care urmează unei crime; acestea din urmă ţâşnesc brusc şi urmează o traiectorie bine stabilită de magistrat. Dacă facem abstracţie de comportarea lui mintală, judecătorul are o comportare socială şi profesională normală.

Ideea de a ucide îl obsedează zi şi noapte şi prima lui victimă va fi un copil pe care-l întâlneşte în pădure:

Dorinţa de a-l omorî mă ameţea precum alcoolul. M-am apropiat încet, convins că va fugi. Şi iată că-l apuc de gât...Îl strâng, îl strâng cu toată puterea. M-a privit cu ochi speriaţi. Ce ochi! Foarte rotunzi, adânci, limpezi, teribili! N-am simţit niciodată o emoţie atât de brutală...dar atât de scurtă. Îmi ţinea încheieturile mâinilor cu mâinile lui, şi corpul lui se răsucea ca o pană pe foc. Apoi n-a mai mişcat. (...) *Am aruncat corpul în şanţ şi am pus iarbă peste el.*

În demenţa lui, după ce a comis crima, magistratul se simte « uşurat », « vesel », « întinerit ». Pentru un timp, mintea lui se simte eliberată. Dar cruzimea lui nu este totuşi satisfăcută, căci nu a văzut sângele curgând din victimă. Această « lipsă » îl împinge la altă crimă. Va ucide un pescar, cu un hârleţ şi va simţi o plăcere nebună descriind în detaliu actul său monstruos: „*Un hârleţ părea anume înfipt în pământ pe o parcelă de cartofi din apropiere. L-am luat, m-am întors, l-am ridicat ca pe o măciucă şi, dintr-o singură lovitură, cu tăişul, am retezat capul pescarului. Oh! ăsta a sângerat! Sânge roz, plin de creier! Curgea încet în apă.*"

A treia victimă este nepotul pescarului, bănuit că şi-a ucis unchiul al cărui singur moştenitor era. Nu exista nicio îndoială asupra mobilului crimei. Preşedintele completului de judecată (autorul jurnalului şi adevăratul criminal) îl condamnă la moarte prin ghilotinare:

S-a terminat. A fost ghilotinat în această dimineaţă. Este mort! Foarte bine. Acest lucru mi-a făcut plăcere. Ce frumos este să vezi decapitarea unui om! Sângele a ţâşnit ca un val, ca un val! Oh! dacă aş fi putut să mă scald în el! Ce beţie să mă lungesc în el, să-mi ude părul şi faţa, să mă ridic roşu tot, roşu tot! Ah! dacă ar fi ştiut!

Medicii care i-au citit jurnalul l-au calificat drept

« dement monstruos ». La magistrat, impulsul de moarte est un impuls distrugător. Obsedat de o idee fixă, ajunge să asimileze un *eu* străin; se comportă deci ca un criminal, pe care-l primeşte în el fără să-şi dea seama. Până la urmă, se identifică inconştient cu criminalul. De-a lungul carierei sale de magistrat, a putut observa în cele mai mici detalii comportarea criminalilor. Bucuria pe care o simte ascunzându-şi crimele constituie o idealizare, o sublimare a *eului* hărăzit răului. Maupassant nu se limitează doar la studierea demenţei personajului, el observă şi descrie dedublarea personalităţii, dedublare ce atinge perfecţiunea.

Gelozia exacerbată duce şi ea la un fel de nebunie. În termeni medicali, eroul nuvelei *Nebun?* se îndoieşte de nebunia lui.

De aceea, de-a lungul întregii povestiri, el îşi pune această întrebare. Ideea de bază în jurul căreia gravitează acţiunea este că eroul refuză să fie nebun:

Sunt nebun? sau doar gelos? Nu ştiu nimic, dar am suferit îngrozitor. Am făcut un act de nebunie, de nebunie furioasă, e adevărat; dar gelozia sufocantă, dar dragostea exaltată, trădată, condamnată, dar durerea abominabilă pe care o îndur, toate acestea nu sunt suficiente pentru a ne face să comitem crime şi nebunii fără a fi cu adevărat criminali cu inima sau cu mintea?

Ideea infidelităţii soţiei devine o adevărată obsesie. Această idee îl macină, distrugând orice urmă de sentiment uman şi orice logică. Este gelos pe soţia lui, pe gesturile ei, pe tot ce spune şi face, dar refuză să se recunoască nebun. Gelozia exacerbată care îl devorează i se pare normală: *„Am fost gelos cu frenezie; dar nu sunt nebun; nu, sigur nu."* Merge chiar mai departe, atribuind elementelor naturii angoasa lui de a fi trădat. Atunci este gelos *„pe vântul care-i mângâia chipul în timpul unei curse nebune,*

(...) pe frunzele care-i sărută, în treacăt, urechile, (...)pe picăturile de soare care-i cădeau pe frunte printre ramuri, (...)gelos pe şaua pe care stătea şi pe care o strângea între picioare." Este gelos chiar şi *„pe calul nervos şi galopant"* care o făcea fericită pe soţia lui. Această gelozie totală nu este altceva decât manifestarea ideii fixe de deposedare. De unde şi dorinţa de a se răzbuna: ucide calul cu o împuşcătură de pistol, cu următoarea ucigându-şi soţia. Întrebarea lui finală: *„Spuneţi-mi, sunt nebun?"* rămâne fără răspuns, dar exprimă îndoiala personajului referitoare la integritatea lui mintală. Această îndoială arată până la ce punct consideră el ca just şi justificabil actul său criminal, rezultând din ceea ce el numeşte „nebunie furioasă". El suferă de fapt de tulburări obsesive. Gelos, îşi justifică neîncrederea, interpretările, sistematizările delirante printr-o geneză minuţioasă a simptomelor. Începând din momentul în care nu mai are încredere în soţia lui, viaţa lui este complet schimbată, otrăvită şi insuportabilă.Vede în gelozia morbidă imaginea vieţii lui, dar şi marca nefericirii radicale. Înaintea lui Freud, Maupassant analizează în această povestire comportarea gelosului paranoic, care-i reproşează soţiei că-l înşeală, şi care structurează în jurul acestei infidelităţi un întreg ansamblu de interpretări; de fapt, el îi reproşeaă celuilalt ceea ce-şi reproşează lui.

La polul opus al acestei gelozii paranoice, povestirea *Un caz de divorţ* prezintă delăsarea şi indiferenţa soţului faţă de soţie. Avem de-a face cu un alt fel de nebunie: „nebunia poetică". Două elemente susţin nebunia personajului: jurnalul intim şi comparaţiile pe care le putem pune în evidenţă în comportarea lui Louis II. În această povestire, punctul de plecare al nebuniei este de fapt lipsa iubirii ideale, absenţa femeii visate. Căutarea idealului absolut eşuează chiar de la începutul povestirii:

Atâta timp cât am dorit-o în mod ideal, ea a fost pentru mine visul irealizabil pe punctul de a se realiza. Începând chiar din momentul în care am ţinut-o în braţele mele, nu a mai fost pentru mine decât fiinţa de care natura s-a servit pentru a-mi înşela toate speranţele.

Le-a înşelat? – Nu. Şi totuşi sunt sătul de ea, atât de sătul încât nu o pot atinge…

Nesatisfăcut, caută iubirea ideală în flori, devenind într-un fel amantul lor. Femeia este deci înlocuită de flori. Iată ce notează în jurnalul lui:

...Iubesc florile, nu doar ca pe nişte flori, ci ca pe nişte fiinţe materiale şi delicioase.(...) În afară de mine, cine mai cunoaşte dulceaţa, înnebunirea, extazul fremătător, carnal, ideal, supraomenesc a acestor mângâieri? Cine mai cunoaşte aceste săruturi pe carnea roz, pe carnea roşie, pe carnea albă în mod miraculos deosebită, delicată, rară, fină, untoasă a admirabilelor flori?

Descrierea acestei iubiri bolnăvicioase pentru flori, rătăcirea simţurilor, perversiunea sentimentelor duc la o singură concluzie: este vorba despre o boală mintală « *mai puţin rară decât credem în epoca noastră de demenţă isterică şi de decadenţă coruptă.* »

Acelaşi transfer amoros aupra unui obiect îl găsim şi în nuvela *Părul*. Numai că de data aceasta este vorba despre nebunie „erotică". Medicul care prezintă mărturisirea scrisă de nebun precizează că în această povestire nebunia este palpabilă.

Jurnalul personajului aduce în prim plan un bărbat care înnebuneşte pentru că iubeşte cu patimă o coadă de femeie. Simbol al feminităţii, al abandonului şi al seducţiei, această coadă de păr evocă atât de mult femeia căreia îi aparţinuse

încât o face prezentă. Începând din momentul în care ajunge să materializeze această fiinţă impalpabilă, eroul nu se mai poate separa de coada de păr şi ideea de a o ţine tot timpul cu el devine o obsesie. Maupassant considera că nebunia este rezultatul direct al dominaţiei exclusive a unei singure idei în mintea individului :

Simţeai că acest om era răvăşit, ros de gândul lui, de un Gând, aşa cum un fruct este ros de un vierme. Nebunia lui, ideea lui era acolo, în acea minte, obstinată, hărţuitoare, devoratoare. Îi rodea corpul puţin câte puţin. Ea, Invizibila, Insesizabila, Imateriala Idee distrugea carnea, bea sângele, stingea viaţa.

Dacă în povestirea *Un caz de divorţ* eroul fuge de fiinţa materială în favoarea unei fiinţe sugerate de flori, în *Părul* eroul vrea să atingă această fiinţă imaterială. După părerea medicului, acest bărbat este « *bolnav de nebunie erotică şi macabră. Este un fel de necrofil. (...) În acest jurnal, nebunia lui este, ca să zicem aşa, palpabilă.* » Şi totuşi eroul rămâne destul de lucid pentru a nota într-un carnet evenimentele care l-au adus în acest ospiciu. Dar *eul* eroului nu mai este intact, nu va mai fi niciodată cel care era înaintea evenimentelor pe care le-a trăit alături de obiectul dorinţei lui. Imaginea obsedantă a părului este în faţa lui, în jurul şi în interiorul lui. Această imagine îl roade din interior, îl devorează lent. Raporturile lui cu această coadă sunt extrem de detaliate; ele constituie un exemplu elocvent de fixaţie sexuală asupra unui obiect. Legat de acest aspect, Freud evidenţiază doi factori importanţi care duc la acest gen de fixaţie: atingerea şi privirea. Atingerea funcţionează ca sursă de plăcere, pe de o parte, şi ca aflux de excitaţie, pe de altă parte. Materialitatea brută a părului nu poate fi separată de valoarea lui simbolică. El nu mai este un obiect, ci o *« bucăţică din corpul căruia îi aparţinuse »*. Posedarea

acestui obiect prin plăceri artificiale condiţionează însăşi viaţa eroului: « *Îl iubeam atît de mult încât nu am mai vrut să-l părăsesc. L-am luat-o mereu cu mine, peste tot.* »

Maupassant renunţă la discursul medicului, a clinicianului, şi se strecoară în sufletul bolnavului pentru a-i înţelege mai bine nebunia:

Ce mister acest bărbat omorât de o Idee! Îţi inspira milă, teamă şi compasiune, acest Posedat! Ce vis straniu, înspăimântător şi mortal sălăşuia sub această frunte, pe care o încreţea cu riduri adânci, care se mişcau tot timpul?

O asemenea întrebare retorică subliniază încă o dată o idee dragă lui Maupassant: cunoaşterea umană este limitată.

Întâlnim în nuvelele lui Maupassant şi o altă categorie de nebuni: cea a schizofrenilor, aceşti alienaţi mintal care ajung la certitudinea existenţei Celuilalt, care constituie pentru ei Străinul, Invizibilul, Insesizabilul, Necunoscutul, un Altul major, întâlnit mereu, vânat mereu şi regăsit mereu.

Biografii lui Maupassant îi atribuie scriitorului halucinaţiile personajelor sale. După părerea lui Goncourt, Maupassant se « lăuda » că vede « omuleţi roşii » şi că avea tendinţe de autoscopie. Credea că-şi vede dublul intrând în cabinetul lui de lucru, că se aşează în faţa lui şi îi dictează ceea ce el era pe cale să scrie. (Satiat Nadine: 495) Important este să constatăm că scriitorul face din halucinaţii o temă de predilecţie. După spusele lui « fenomene asemănătoare au loc în visul care ne plimbă printre fatasmagoriile cele mai neverosimile, fără ca noi să fim surprinşi de acest lucru, pentru că aparatul de verificat, pentru că simţul controlului a adormit, în timp ce facultatea imaginativă veghează şi lucrează » (in Nadine Satiat: 408)

Începând cu 1882, Maupassant îşi pune întrebări despre existenţă şi nebunie. *Un nebun?* deschide calea textelor care descriu drumul nebuniei prin intrmediul obiectelor

care asaltează, depersonalizează şi alienează omul. Cauza nebuniei eroului din povestirea *Un nebun?* rezidă în frica exacerbată de un fenomen mai puţin cunoscut la acea vreme: magnetismul. În mărturisirea lui, eroul reia ideea conform căreia cunoaşterea umană este limitată în pofida descoperirilor medicinii: *„Magnetismul. Ştii ce este? Nu. Nimeni nu ştie. Îl constatăm totuşi. Îl recunoaştem, chiar şi medicii îl practică. Unul din cei mai iluştri, domnul Charcot îl profesează. Deci, nicio îndoială, el există."* Ideea lui fixă este să-şi ascundă mâinile care au puterea misterioasă, inexplicabilă de a face obiectele să se supună, să se deplaseze. Demonstraţia lui Jacques îl înspăimântă pe narator care simte că devine nebun şi el:

Era pe masa mea un fel de cuţit de care mă serveam pentru a tăia foile cărţilor. Întinse mâna spre el. Părea că se târăşte, se apropia încet; şi deodată, am văzut, da, am văzut cuţitul tresărind, mişcându-se, alunecând uşor, singur, pe lemn, spre mâna care-l aştepta; veni să se plaseze sub degetele lui.

Am început să ţip de spaimă. Am crezut că înnebunesc şi eu, dar sunetul ascuţit al vocii mele mă calmă brusc.

Incertitudinea personajului privind natura acestei puteri strâns legată de nevoia de a verifica dacă o mai are îl impinge să petreacă zile întregi mutând obiectele de la locul lor: *„Şi petrec zile întregi schimbând locul lucrurilor, fără să mă satur vreodată să încerc această putere abominabilă, ca pentru a vedea dacă o mai am."*

Această idee se transformă progresiv în obsesie, ducându-l la nebunie. Primele fraze ale textului sunt elocvente din acest punct de vedere:

Când mi se spune: „Ştiţi că Jacques Parent a murit nebun într-un ospiciu", un frison dureros, un frison de

teamă şi de angoasă îmi aleargă de-a lungul oaselor; şi îl revăd brusc pe acest băiat înalt, bizar, poate nebun de mai mult timp, maniac, neliniştitor, înspăimântător chiar.

Povestirea *Un nebun?* reia de fapt motivul ambivalent al ospiciului, motiv care-l atrage, dar îl şi sperie pe Maupassant.

Cu *El?,* scriitorul reia tema dublului, această fiinţă misterioasă pe care eroul doar o ghiceşte , pe care nu o vede şi nu o atinge niciodată, dar pe care o plasează în casa lui. Victima acestei fiinţe misterioase şi ameninţătoare este, ca de obicei, « un celibatar sănătos, bogat, fără griji, care-şi dă seama că simţurile noastre sunt teribil de imperfecte, că limitele fiinţei noastre sunt fluctuante, că suntem permanent ameninţaţi de o pierire care va veni oricum o dată cu moartea. Lucruri cotidiene participă din plin la această revelaţie: oglinda, tabloul, mobila, floarea, părul, apa dintr-o carafă sau din râu", precizează Marie-Claire Banquart (1993:48)

Angoasa apare chiar la începutul nuvelei, când eroul îşi pune întrebarea dacă este nebun sau nu. Această angoasă primordială este atroce şi nu se poate compara cu nici o altă suferinţă fizică:

Nu mi-e frică de un pericol. Dacă un om ar intra, l-aş omorî fără să tremur. Nu mi-e frică de strigoi pentru că nu cred în supranatural. Nu mi-e frică de morţi; cred în dispariţia definitivă a fiecărei fiinţe care moare.

Atunci!...da. Atunci!... Ei bine, mi-e frică de mine! Mi-e frică de frică, frică de spasmele minţii mele care o ia razna, frică de acea oribilă senzaţie a terorii inexplicabile.

Râzi dacă vrei. Este un lucru înspăimântător, incurabil. Mi-e frică de pereţi, de mobile, de obiectele familiare care, pentru mine, se însufleţesc cu un fel de viaţă animală. Mi-e

frică mai ales de tulburarea oribilă a minţii mele, a raţiunii mele care îmi scapă confuză, dispersată de o misterioasă şi invizibilă angoasă.

Pentru a scoate în evidenţă puterea angoasei, textul literar transpune în cuvinte şi imagini starea patologică. Astfel, starea de angoasă este prezentată ca incurabilă Cuvinte şi expresii precum *„ fără să tremur" , „frică de spasmele minţii mele", «" frică de acea oribilă senzaţie a terorii inexplicabile", „un lucru înspăimântător, incurabil", „tulburarea oribilă a minţii mele", „angoasă"* descriu clar simptomele unei boli mintale.

La început, suntem în prezenţa unei halucinaţii: eroul îşi vede dublul în cameră, aşezat în fotoliul lui, în faţa şemineului. Sau cel puţin, este ceea ce crede că vede. Dar totul basculează în capul lui atunci când vrea să-l atingă: *„ Am întins mâna pentru a-i atinge umărul... Am atins lemnul fotoliului. Nu mai era nimeni! Fotoliul era gol!"*

Şi totuşi, pe parcursul textului, eroul face eforturi vizibile pentru a explica în modul cel mai raţional posibil ceea ce nu este decât o anomalie a percepţiei noastre. Eroul atribuie această halucinaţie unor tulburări oculare:

Că avusesem o halucinaţie era un fapt incontestabil. Or, mintea mea rămăsese tot timpul lucidă, funcţionând normal şi logic. Nu exista deci nicio tulburare la nivelul creierului. Numai ochii se înşelaseră, îmi înşelaseră mintea. Ochii avuseseră o viziune, una din acele viziuni care-i fac pe oamenii naivi să creadă în miracole. Fusese un accident nervos al aparatului optic, nimic mai mult, poate o congestie mică.

Tulburările oculare ale naratorului seamănă foarte mult cu cele pe care le are Maupassant începând din luna martie

1880 şi care se vor agrava în 1883. Mediul împrejurător este neliniştitor şi eroul este cuprins de o frică de frică, de acea frică brută de nimic şi pentru nimic. « Mi-e teamă de frică » mărturiseşte el. Într-un mod foarte lucid, el povesteşte ce simte, cum simte şi îşi descrie angoasa îngrozitoare:

Altădată, nu simţeam aşa ceva. Mă întorceam acasă liniştit. Plecam şi mă întorceam în locuinţa mea fără ca nimic să tulbure senitătatea sufletului meu. Dacă mi s-ar fi spus ce boală de frică neverosimilă, stupidă şi teribilă trebuia să m-apuce într-o zi, aş fi râs. Deschideam uşile pe întuneric cu multă siguranţă. Mă culcam lent, fără să trag zăvoarele. Nu mă sculam niciodată la miezul nopţii pentru a mă asigura că toate ieşirile din cameră era bine închise.

Derutat, eroul are nevoie de părerea altcuiva, de o judecată exterioară şi neutră: *Crezi că sunt nebun? Poate sunt puţin, dar nu din motivele pe care le bănuieşti tu.* Ceea ce-l sperie cu adevărat este frica de el însuşi:

Atunci!...da. Atunci!... Ei bine, mi-e frică de mine! Mi-e frică de frică, frică de spasmele spiritului meu care se înspăimântă, frică de acea oribilă senzaţie a terorii inexplicabile. (...) Mi-e frică mai ales de tulburarea oribilă a minţii mele, a raţiunii mele care îmi scapă confuză, dispersată de o misterioasă şi invizibilă angoasă.

Imposibilitatea de a înţelege ce se întâmplă în mintea lui este strâns legată de faptul că nu-şi poate explica originea fricii care-l stăpâneşte: *Mi-e frică doar pentru că nu-mi înţeleg frica*, mărturiseşte el. Repetarea aceleaşi halucinaţii îl îngrozeşte însă şi îl face să creadă că este nebun: „*De două ori am revăzut acelaşi lucru. Am crezut că înnebunesc.*" Chiar dacă pune pe seama febrei aceste halucinaţii,

ideea fixă a prezenţei dublului său îl bântuie şi-l macină. Concluzia raţională la care ajunge nu îl liniştește pentru că este contadictorie: Celălalt nu există pentru că este doar încarnarea fricii şi angoasei; el există totuşi în mintea lui şi nu-l poate alunga de acolo:

E o nebunie, mă obsedează, dar asta este. Cine, El? Ştiu bine că nu există, că nu-i nimic. El nu există decât în teama mea, în frica mea, în angoasa mea. (...)El este totuşi în mintea mea. Chiar dacă rămâne invizibil, acest lucru nu-l împiedică să fie acolo.

Pentru a fugi de el, se căsătorește, convingerea lui fiind că singurătatea poate fi cauza fricii sale inexplicabile şi a halucinaţiilor vizuale: *„Este acolo pentru că sunt singur, doar pentru că sunt singur."* De la un capăt la altul al povestirii, eroul rămâne conştient în mijlocul atâtor fapte inexplicabile. Face eforturi pentru a le înţelege şi găseşte chiar şi soluţia: să renunţe la singurătate.

Naratorul povestirii *Scrisoarea unui nebun* îi scrie unui medic, lăsându-i libertatea să decidă dacă autorul scrisorii este sau nu nebun:

Dragă doctore, mă dau pe mâna dvs. Faceţi cu mine ce veţi dori.

Vă voi spune sincer bizara mea stare de spirit şi veţi aprecia dacă n-ar fi mai bine să fiu îngrijit câtva timp într-un ospiciu decât să fiu lăsat pradă halucinaţiilor şi suferinţelor care mă hărţuiesc.

Iată povestea, lungă şi exactă, a răului neobişnuit al sufletului meu.

Pe vremea lui Maupassant, se credea adesea că existau două suflete în acelaşi corp: unul cu reacţii ce puteau fi înţelese, celălalt cu reacţii imprevizibile. Cel de-al doilea suflet reprezenta un al doilea *eu* în interiorul *eului*. După părerea

lui Pierre Janet, cele două moduri de a se comporta şi care par să scape de voinţa subiectului sunt dictate de ceva care se află în el. Povestirea este o altă prezentare teoretică a nebuniei, abordând un caz de nevroză. Astfel naratorul avansează ideea că există în noi un univers care ne scapă, care scapă raţiunii noastre. Acest univers are şi un nume: inconştientul. Imposibilitatea de a-l stăpâni arată cât de limitată este cunoaşterea umană şi adânceşte şi mai mult sciziunea *eului*. Explicaţia constă în faptul *„că organele noastre sunt singurii intermediari între lumea exterioară şi noi"*, acest *noi* desemnând lumea interioară, adică *eul*. Scepticismul eroului îl traduce pe cel al scriitorului care, în perioada în care scrie acestă povestire, este tot mai marcat de boală şi mai ales de tulburări oculare. Scepticismul lui începe cu o ruptură dureroasă între *eu* şi lume exterioară şi între cele două suflete existente în acelaşi corp. Ruptura aceasta este cea care duce la alienare, la nebunie. De fapt, acest text este o negare totală a celor cinci simţuri cu ajutorul cărora omul explorează lumea exterioară: văzul « care ne indică dimensiunile, formele, culorile şi care ne înşeală asupra acestor trei puncte »; auzul, care face din noi « jucăriile şi păcăliţii acestui organ fantezist »; gustul şi mirosul « care ar trebui să ne ajute să cunoaştem parfumurile şi calitatea bucatelor. » Concluzia naratorului, în realitate cea a scriitorului, este descurajatoare: *„suntem toţi înconjuraţi de Necunoscutul neexplorat. Deci, totul este nesigur şi apreciabil în moduri diferite. Totul este fals, totul este posibil, totul este îndoielnic."* Eforturile susţinute pentru a explora şi a înţelege Necunoscutul îl determină pe erou să se întrebe dacă este nebun sau nu. Căci începe să se teamă de orice. Şi această teamă ia forma *Celuilalt*, a acestei fiinţe invizibile, malefice, invadatoare şi ameninţătoare. Această fiinţă, a cărei prezenţă se manifestă prin intermediul unor obiecte

anodine, este un adevărat mister. « Dorinţa de a şti unde se află Celălalt traversează toată opera lui Maupassant », scrie Pierre Bayard (Pierre Bayard 1994: 143) Acest lucru explică una din întrebările pe care şi le pune scriitorul: dacă Celălalt se află în noi sau în afara noastră. Există „o ieşire spre interior" şi o „intrare spre exterior", continuă Pierre Bayard şi Celălalt apare ca o prelungire a exteriorului.

Totalmente confuz, eroul cere părerea specialistului: *„Iată confesiunea mea, dragul meu doctor. Spuneţi-mi ce trebuie să fac?"*

Ideea fixă a existenţei Celuilalt va fi reluată şi dezvoltată în cele două versiuni ale nuvelei *Le Horla*. Naratorul din *Le Horla* care a citit lucrările ştiinţifice ale vremii, care cunoaşte sugestia sub hipnoză, îi permite lui Maupassant să concentreze în povestirea lui toate preocupările medicale ale epocii, prin intermediul nebuniei reprezentată de tulburări ale somnului, halucinaţii, boli ale voinţei, tentaţia sinuciderii. Nuvela prezintă un erou nebun, care nu poate decât să constate eşecul raţiunii.

Maupassant se dovedeşte a fi un remarcabil observator şi analist al unui caz patologic. Legat de aceasta, André Vial aminteşte cuvintele doctorului Garnier spuse în timpul unui interviu acordat ziarului *Le Figaro* pe data de 5 ianuarie 1892: „în cele cincizeci de pagini ale nuvelei *Le Horla* există o descriere de o intensitate incomparabilă, a unui delir halucinatoriu provocat de intoxicaţie. Un clinician nu ar putea să vorbească mai bine despre angoasele, terorile, înnebunirile acestui fel de nebunie." (André Vial 1993:322) Eroul nu-şi mărturiseşte nebunia, nici nu o recunoaşte, doar o pune sub semnul îndoielii. La vremea când a scris această nuvelă, lumea a considerat-o o expresie a agravării bolii scriitorului. Or, François Tassart, servitorul lui Maupassant, îşi aminteşte că scriitorul i-ar fi făcut următoarea mărturisire:

„Am trimis astăzi la Paris manuscrisul nuvelei *Le Horla*; în mai puţin de opt zile vei vedea că toate ziarele vor spune că sunt nebun. Să o facă, zău, căci eu sunt sănătos la minte şi, scriind această nuvelă, ştiam foarte bine ce făceam. Este o operă de imaginaţie care-l va frapa pe cititor şi îl va face să-i treacă mai mult de un fior pe spate, căci este stranie." (Guy de Maupassant, op.cit., t.II: 1615) În ceea ce-l priveşte pe Roland Jaccard, acesta consideră că Maupassant dă dovadă de o nebunie inventivă, artistică. În sprijinul acestei afirmaţii vine în mod sigur caracterul teoretic al nuvelei. La aceasta trebuie să adăugăm un aspect esenţial: de la un capăt la altul al textului, eroul este doar subiect de observaţie. Ca un adevărat psihiatru, scriitorul urmăreşte pas cu pas comportarea stranie a eroului (de fapt subiectului său), o descrie, o explică. Pentru a reuşi acest lucru, scriitorul face apel la toate descoperirile ştiinţifice ale epocii sale. El îşi conduce eroul pe un traseu care pune în evidenţă starea dureroasă de persecuţie, de deposedare, de privare de libertate, de distrugere, de dominare exercitată de Celălalt. Descrierea nebuniei eroului este structurată pe etape. Prima etapă este marcată de tristeţe, descurajare, disperare. Urmează apoi o stare de „enervare febrilă", „senzaţia îngrozitoare a unui pericol ameninţător" şi „teama de o nenorocire care vine şi de moartea care se apropie." Totul se transformă într-o „nelinişte inexplicabilă" o dată cu căderea nopţii, atunci când toată fiinţa îi este invadată „de o teamă confuză şi irezistibilă" „care este de fapt teama de somn. Coşmarurile vor accentua această criză. Angoasa îşi croieşte drum şi domină mintea eroului. Se crede urmărit de cineva. Astfel, plimbându-se prin pădure, are impresia că este urmărit, că cineva mergea în spatele lui. Mintea lui este rătăcită. Medicamentele pe care le ia au drept scop calmarea crizelor interioare care-l macină, dar şi să facă puţină ordine în dezordinea afectivă, să-l ajute să suporte

mai uşor angoasele. Dar nimic nu-l ajută. Dominantă rămâne angoasa de a fi persecutat de un Altul care-l invadează, îl distruge, îl devorează. Angoasa care rezultă din existenţa unui Altul distrugător este asociată căutării permanente a indiciilor care să-i confirme prezenţa. Maupassant surprinde comportarea specifică paranoicului. El caută cu o curiozitate perversă tot ce-l duce la preocuparea lui dominantă, se complace în rău, îl analizează, îl sapă, îl întoarce pe toate părţile cu o angoasă voluptuoasă, scrie Edouard Maynial. (Edouard Maynial 1935: 248) Drama pe care o trăieşte eroul constă în faptul că el se simte deposedat, invadat de această fiinţă stranie. Tot pândindu-l, eroul îşi explorează amănunţit casa, pe dinăuntru, dar şi pe dinafară. Căci o serie de evenimente vor avea loc pe parcursul povestirii, cum ar fi dispariţia apei din carafă, a laptelui din pahar, prezenţa unei mâini invizibile care culege un trandafir, paginile unei cărţi care se întorc singure. Deposedarea materială merge mână în mână cu deposedarea spirituală. O lume de elemente halucinatorii şi de deliruri cristalizate se suprapune lumii reale. Delirul i se pare la fel de real ca realul. În acelaşi timp, eroul are o atitudine defensivă, considerându-se şi declarându-se „întreg la minte", „plin de raţiune". Şi totuşi, descoperim la el o permanentă oscilaţie între plauzibil şi neverosimil.

Străin într-o lume reală, el se refugiază într-o lume personală, unde ideile fixe au supremaţia. De fapt, eroul reuşeşte să nege în întregime realitatea. Refugiul controlat în nebunie se dovedeşte a fi scutul care-i permite să protejeze ceea ce a mai rămas din *eu*. Nebunia apare mai ales ca rezultatul unei lipse existenţiale, a fragmentării sentimentelor, a unei stări dureroase de incertitudine ontologică, a experienţei disperării, a angoasei paralizante, a experienţei confuziei şi panicii, a coşmarurilor câtorva nopţi febrile. O astfel de comportare este în realitate o proiectare, o exteriorizare

a răului şi a nefericirii *eului*. Din aceste considerente, eroul refuză să fie considerat un dezechilibrat mintal.

În 1887, când scrie *Noaptea*, Maupassant transcrie de fapt primul frison al nebuniei sale. Este tot mai obsedat de una din consecinţele bolii sale: pierderea raţiunii. După părerea lui Louis Forestier, ceea ce este determinant, este spaima interioară şi deruta intimă a categoriilor care organizează lumea rezonabilă: spaţiul şi timpul. Nu este deci de mirare că eroul se află în imposibilitatea de a se repera în timp:

Deci ieri, era ieri? Da, fără îndoială, asta dacă nu a fost înainte, într-o altă zi, într-o altă lună, în alt an, nu ştiu. Totuşi, cred că ieri, pentru că nu se luminase de ziuă şi soarele nu răsărise. Dar de când durează noaptea? De când?... Cine îmi va spune? Cine va şti vreodată acest lucru?

Imposibilitatea de a se repera în timp este dublată de imposibilitatea de a se repera în spaţiu: „*M-am rătăcit din nou. Unde eram? (...)Am început din nou să merg ca un orb, pipăind pereţii cu bastonul, şi m-am uitat mereu spre cer, sperând că se va face ziuă. Dar spaţiul era negru, foarte negru, mult mai negru decât oraşul.*"

Viitorul îl sperie şi viitoarea nebunie pare să-l împingă la sinucidere:

Sena mai curgea? Am vrut să ştiu, am găsit scara, am coborât... Nu am auzit curentul fierbând sub arcadele podului...Alte trepte...apoi nisipul...mâlul...apoi apa... mi-am muiat mâna ...ea curgea...curgea...rece...rece...rece... aproape îngheţată...aproape secată...aproape moartă. Şi am simţit că nu voi mai avea niciodată puterea să urc...şi că voi muri acolo...de foame, de oboseală şi de frig.

Mai sfâşietor şi mai personal este coşmarul pe care Maupassant îl descrie în nuvela *Cine ştie?* În notele sale

critice, Louis Forestier precizează că în *Analele politice şi literare* din 19 februarie 1893, textul acestei nuvele era însoţit de un avertisment: „Veşti sinistre au circulat în această săptămână despre starea lui Guy de Maupassant. Suntem fericiţi că putem oferi cititorilor noştri unele din ultimele pagini pe care acesta le-a scris. Vom descoperi poate în această stranie povestire prima influenţă a răului care îl doboară pe eminentul şi nefericitul scriitor." Edouard Maynial estimează că « aceste pagini fantastice reflectă spaima unui om intrat viu în iremediabila noapte. » În ceea ce-i priveşte pe P.G. Castex şi Andre Vial, ei subliniază caracterul neliniştitor al acestei nuvele care gravitează în jurul raporturilor care trebuie să existe între om şi lume.

Această nuvelă scrisă în 1890, deci chiar înainte de internarea scriitorului într-un ospiciu, anunţă nebunia scriitorului. Textul are în mod evident un caracter autobiografic, căci scriitorul a pus aici multe din amintirile sale, din angoasele sale, din disperarea lui în faţa timpului şi a bolii.

În *Cine ştie?* eroul este îngrozit de ideea de a fi persecutat de obiectele care-l înconjoară, dar şi de propiul lui *eu* interior. Este ceea ce se numeşte starea schizo-paranoică a psihozei. Întrebarea *cine ştie?* din titlu este reluată în text, referindu-se la starea mintală a personajului: *„Doamne! Doamne! Voi scrie deci, în cele din urmă, ceea ce mi s-a întâmplat. Oare voi putea? Voi îndrăzni? este atât de straniu, de inexplicabil, de neînţeles, de nebunesc!"* El caută refugiu într-un ospiciu unde intră « de bunăvoie, din prudenţă, de frică. » Aici, îşi va reconstitui trecutul, umplând golurile de memorie cu propriile lui angoase. Povestea lui este simplă. În timp ce se întorcea acasă, a auzit un zgomot infernal care venea din interior şi îşi vede obiectele părăsind casa. Din paşnice cum erau, obiectele devin ameninţătoare; ele sunt cele care organizează universul senzorial şi emoţional al eroului. Mărturisirile sale sunt elocvente:

Distingeam prin perete acest zgomot continuu, care era mai degrabă o agitaţie decât un zgomot, o mişcare vagă a unei grămezi de lucruri, de parcă toate mobilele mele ar fi fost zdruncinate, deplasate sau trase uşor. (...)

Apoi, în depărtare, am auzit în locuinţa mea, care suna acum ca o casă goală, un formidabil zgomot de uşi care se închid. (...) Până la urmă, înnebunit de spaimă, am reuşit să mă târăsc în afara aleii şi să mă ascund din nou printre copaci, pentru a privi cum dispar cele mei infime, cele mai mici, cele mai modeste, cele mai ignorate obiecte care-mi aparţinuseră.

Se teme că va fi devorat, pulverizat de obiectele sale; se simte exclus din această lume. Ceea ce simte, este mai ales o senzaţie de singurătate neliniştitoare, de exil interior, de pierdere a *eului*, de prăbuşire psihică care însoţeşte naufragiul său interior: *„Am fugit şi eu, alergând spre oraş şi nu mi-am regăsit calmul decât pe stradă, când am întâlnit oameni întârziaţi.*" Dar halucinaţia se repetă şi atunci , cuprins de incertitudine, face apel la cei care ar putea să-l liniştească: *„Am venit la Paris, la hotel, şi am consultat mai mulţi medici în legătură cu starea mea nervoasă, care mă neliniştea mult începând din acea noapte deplorabilă."* În delirul lui plin de halucinaţii, asistă la o serie de dispariţii şi reapariţii ale mobilelor sale care vin şi pleacă într-o adevărată horă a nebuniei. De-a lungul textului, personajul se simte deposedat, furat, umilit, expropriat de Celălalt. Nu mai simte decât o dorinţă hărţuitoare: aceea de a fi singur. Refugiul care este ospiciul , care-i asigură o recluziune totală departe de oameni şi absenţa oricărei comunicări, îi apare ca o necesitate absolută. Dar,chiar şi în aceste condiţii, el nu se simte totalmente în siguranţă. Mania persecuţiei nu cunoaşte limite: *Nu am decât o teamă... Dacă negustorul de*

vechituri înnebunea... şi dacă era adus în acest azil... Nici măcar închisorile nu sunt sigure.

Critica literară a insistat, pe drept cuvânt, pe răul descris, lucru evidenţiat şi de moartea înfiorătoare a scriitorului după luni de decădere mintală. Este evident faptul că şi el a trăit această diluare a eului în dezastrul pierderii raţiunii. Un exemplu concludent îl reprezintă scrisorile care preced internarea în ospiciu:

„Cred că este începutul agoniei. Durerile mele de cap sunt atât de puternice încât îmi strâng capul între mâini şi mi se pare că este un cap de mort. Unii câini care urlă exprimă foarte bine starea mea. Este o plângere lamentabilă care nu se adresează la nimic, care nu merge nicăieri, care nu spune nimic şi care aruncă în noapte strigătul de angoasă încătuşată pe care aş vrea să-l pot scoate (...) Cu creierul uzat şi viu încă, nu mai pot scrie. Nu mai văd. Este dezastrul vieţii mele." (Scrisoare unui medic, decembrie 1891, Correspondances, ed. Jacques Suffel, Le Cercle du Bibliophile, Evreux, 1973, lettre 694)

Delirurile personajelor vor marca ultimii trei ani de viaţă ai scriitorului. Un ospiciu va fi ultimul lui refugiu şi în nebunia lui se va vedea urmărit de o fiinţă invizibilă, se va crede furat, deposedat. Ultimele imagini pe care le avem despre scriitor sunt cele ale unui nebun, identice cu imaginile alienaţilor de care s-a interesat mereu. Doctorul Blanche, care l-a îngrijit până la sfârşit, spunea: „Nu mă mai recunoaşte: îmi spune doctor, dar pentru el, sunt un doctor oarecare, nu mai sunt doctorul Blanche." Şi îi făcea lui Maupassant un portret trist spunând că avea o fizionomie de adevărat nebun, că era buimac, şi că gura lui era fără viaţă. Ca urmare a rugăminţii mamei lui, Laure de Maupassant, doctorul Charcot, care l-a influenţat puternic pe scriitor, a acceptat să-l examineze. Diagnosticul lui a fost

trist: « Delirul este continuu, întreţinut de tot felul de halucinaţii." (Nadine Satiat 2004: 590) În ultimii trei ani de viaţă, nimic nu-l mai diferenţiază pe marele scriitor de nebunii din nuvelele sale, deşi aceasta a fost angoasa supremă care nu a încetat să-l obsedeze.

Bibliografie

Editions de référence

Maupassant, Guy de, (1974) *Contes et nouvelles* (édition établie par Louis Forestier), t. I, Editions Gallimard

Maupassant, Guy de, (1979) *Contes et nouvelles* (édition établie par Louis Forestier), t. II, Editions Gallimard

Etudes critiques

Banquart, Marie-Claire (1993), „Un auteur fin de siècle", Magazine littéraire, n° 210

Bayard, Pierre (1994), *Maupassant juste avant Freud*, Editions de Minuit

Dictionnaire de la psychanalyse (1993), Larousse

Foucault, Michel (2005), *Maladie mentale et psychologie*, P.U.F.

Freud, Sigmund (1976), *Essais de psychologie appliquée*, Gallimard

Freud, Sigmund (1994), *Psihanaliză şi sexualitate*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti

Freud, Sigmund (1981), *Essais de psychanalyse*, Petite Bibliothèque Fayot

Maynial, (Edouard) (1935), *La vie et l'œuvre de Guy de Maupassant*, Mercure de France

Rodinesco, Elisabeth (1986), *Histoire de la psycanalyse en France*, t. I, Le Seuil

Satiat, Nadine (2003), *Maupassant*, Flammarion

Savinio, Alberto (1977), *Maupassant et l'« Autre »*, Gallimard

Schmidt, Albert-Marie (1962), *Maupassant par lui-même*, Le Seuil

Tassart, François (1962), *Nouveaux souvenirs intimes sur Guy de Maupassant*, Librairie A.G.Nizet

Vial, André (1973), *Faits et significations*, Librairie A.G.Nizet

Redactor: Cosmin Perţa
Tehnoredactor: Emilia Petre

Bun de tipar: octombrie 2015. Apărut: 2015
Editura Tracus Arte, str. Sava Henţia nr. 2, sector 1, Bucureşti.
E-mail: office@edituratracusarte.ro, vanzari@edituratracusarte.ro
Tel/fax: 021.223.41.11.
Tiparul executat de S.C. WorldMediagraph Bucureşti

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România